

# СПОМЕНИЦА ЖРТАВА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ

Саставио и написао: Јован Удицки

Приредили: Јована Тривуновић и Стево Лапчевић



АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

БИБЛИОТЕКА  
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

*Главни и одговорни уредник*  
Др Небојша Кузмановић

*Рецензент*  
Чедомир Антић, историчар

*Корице*  
Павле Бајазет

# СПОМЕНИЦА ЖРТАВА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ

Саставио и написао: Јован Удицки  
Обрадили, приредили и предговор написали и за штампу приредили:  
Јована Тривуновић и Стево Лапчевић

Поводом осамдесет година акције Виктора Томића  
1942-2022

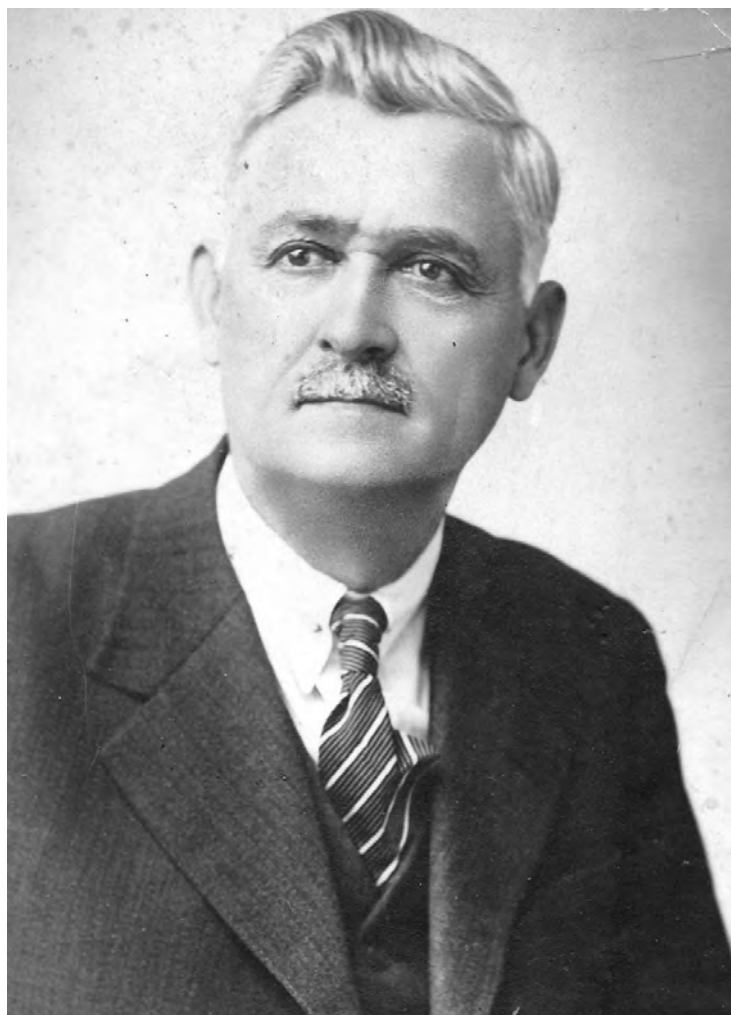


Нови Сад, 2022.



## САДРЖАЈ

Посвета светлим жртвама . . . . .	7
Срем, најстрадалније подручје Србије . . . . .	11
О „Споменици“ Јована Удицког . . . . .	39
Ко је био Јован Удицки? . . . . .	41
Поменик митровачких жртава . . . . .	51
Списак . . . . .	52
Усташки апарат у Сремској Митровици . . . . .	239



Јован Удицки

## Посвета светлим жртвама

Нека нам чувају листови ови светао спомен кроз све векове. Они ће их чувати, јер никада не вену, нити се суше.

Слова на њима, бележиће вам светла имена. Та ће слова вечно да говоре ко сте били, шта сте били и како сте свој живот докочали.

Тим словима живећете у најлепшој речи која постоји, а та је да сте били родољуби.

То су вам име дали: вама који падосте на бојноме пољу, ваше јунаштво; вама који сте по логорима убијани, спаљивани и гушени ваше мучеништво; вама који сте стрељани и убијани, ваше жртвовање из љубави према отаџбини, а вам који сте од ратних страха традали, ваша духовна сарадња на пољу части и родољубиве мисли.

Из тих слова, гробови ваши расејани знано и незнано, биће озарени сјајем вечне захвалности оних који остадоше живи иза вас, сјајем захвалности на жртви коју дадосте по цени свога драгоценог живота, за спас и слободу своје драге отаџбине.

Ваша имена написана словима на листовима овим даваће будућим поколењима порстрек и пример, како треба да чувају тековине вашом крвљу искупљен: братство и јединство, слобода и независност и јединство и равноправност.

Листови ови с тим словима биће у књизи наше светле историје један златан прилог, који ћете у њу часно да повежете.

Књига ова биће споменик с којег ће се читати имена ваша, не само у нашем родном месту и месту живота нашег, него широм наше драге Југославије, и далеко ван ње, јер сте и животе своје погубили тако.

Нека вам је част, слава и хвала.

Јован Удицки, 1951.





## О књизи

### СПОМЕНИЦА ЖРТАВА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ

Књига *Споменица жртвама Другог светског рата у Сремској Митровици* плод је значајног, исправног и корисног напора њених аутора. Срем је област данашње Србије која је без сваке сумње највише страдала током Другог светског рата. Најчудније је што су значајане демографске, друштвене и политичке промене довеле до тога да су сремске жртве вероватно у највећој мери занемарена страдања у нашој новијој историји. То је такав феномен да готово никога није изненадила вест, објављена пре десетак година, о оштећивању и запуштености споменика сремским жртвама.

*Споменица* која је пред Вама представља и редак случај вишегенерацијског континуитета и настављања ранијег историографског, задужбинског дела. Наиме, Јована Тривуновић и Стево Лапчевић скромно су „приредили, обрадили и предговор написали...“, али су суштински - на темељима пре седамдесет година написане и донекле заборављене Споменице аутора Јована Удицког - саставили нову, осавремену споменицу. Настала уочи и поводом осамдесете годишњице геноцидне експедиције усташког првака Виктора Томића која је широм Срема скривила бројна злодела и злочине, ова књига поред ранијих текстова и спискова жртава садржи и архивске документе који су сада по први пут објављени, као и фотографије и факсимиле докумената.

*Споменица* долази у прави час да обогати библиотеку историје која настаје у модерном Срему нашег века – области нових прилика и другачијих околности него што је то био случај у ранијим епохама, која не заслужује историјску амнезију, нити себи може да приушти занемаривање спопствене прошлости.

Чедомир Антић  
историчар



## Срем, најстрадалније подручје Србије

У години када се обележава 80 година од акције Виктора Томића у Срему, стиче се утисак, јединствене интерпретације догађања који су почев од 1939. до 1945. потресли Европу и Свет више нема. На таласима разилажења великих победника, оличених у западном свету и Русији, о чему можда најбоље сведоче и актуелна дешавања у Украјини, све је учесталије искривљено тумачење историје у чему предњаче оне државе и народи који су током Другог рата били на странама поражених. Оваква пракса временом је еволуирала, па се од постављања питања у вези одговорности за рат, ко је први ушао у Берлин, Аушвиц, ко је и зашто тражио бомбардовање Дрездена, та зашто је неко одабрао једну од две стране, дошло до негирања Холокауста и последично геноцида који су над припадницима нејеврејских народа спроводили нацисти и нацистичке слуге.

И мада се ту ради о сасвим логичком следу ствари, разлога за овакву појаву има много и неретко су испреплетани. Они се крећу од геополитичких (случај великих сила и њихових савезника на подручјима додиривања са „непријатељима“, случај Балтик), историјских (овде пре свега мислимо на Пољску и њено специфично и трауматично искуство Другог светског рата и делимично Финску), до идентитетских, који су најочитији на примеру Хрватске и Украјине које управо у оним елементима који су били најсупротстављенији народима од којих траже етничко, културно и политичко одвајање, проналазе сопствена исходишта. У хрватском случају то је старчевићанско праваштво, закључно са усташким покретом, док је у случају Украјинаца то унијатски покрет, који у себе укључује и деловање Семена Петљуре и касније Степана Бандере.

На руку овим тенденцијама, барем када говоримо о Србији и хрватском ревизионизму, иде и никада до краја утврђена права природа злочина који је над српским народом спровела „Независна држава Хрватска“. Комунистичко или још боље речено, југословенско инсистирање на „братству и јединству“, праћено потребом да се готово сви пострадали цивили представе било као комунисти, било као њихови помагачи (а да се чак и у тим околностима негира њихов национални, српски, идентитет), оставило је за собом само негативне последице. Тако, данас, комплетних пописа жртава усташког геноцида нема ни у Срему. Чињеница да до ове године, када је то учинио Архив Војводине нису публикована имена и презимена оних који су од 1941. до 1945.

страдавали од хрватске каме и пушке, од страдалника и мученика начинила је бројке око којих се и данас леме копља.

О страдању Срема под усташком окупацијом српска јавност мало зна. Свако сећање на НДХ и усташки геноцид у свести већине Срба везује се за подручје Херцеговине, Подриња, Крајине, али не и за простор који се наслања како на Београд, тако и на Нови Сад иако статистика показује да је управо Срем био „најтеже погођена област Србије у Другом светском рату, што је последица окупације од стране Хрвата.“<sup>1</sup>

Током ратних година, Срби су, у складу са правашком хрватском политиком стављени ван свих закона, уништавано је њихово културно наслеђе, разаране основе идентитета (вера и писмо) и на крају, сатирани су и физички. Уз њих, хрватске власти водиле су и активну политику ликвидације Рома и Јевреја који су, за разлику од већинских Срба, који су уз то пружали већи отпор, пострадали знатно више (Роми) или су пак у потпуности истребљени (Јевреји).

Ако бисмо страдање Сремаца од Хрвата и Немаца рашчланили по општинама, могли бисмо видети да највише страдалих у борби бележе Пећинци, Сурчин, Ириг, Стара Пазова и Инђија. У директном усташком и нацистичком терору, највише жртава дали су Беочин, Сремска Митровица и Петроварадин, док је по логорима највише страдало становништво Шида, Сремских Карловаца, Земуна и Руме.<sup>2</sup>

Када говоримо о страдању Сремаца у хрватским-усташким логорима, највеће стратиште је, свакако, било Јасеновац, где је живота лишено 21 посто свих ликвидираних. За њим следи Стара Градишка и Дудик крај Вуковара који је био центар Велике жупа Вука под коју је потпадао Срем.<sup>3</sup>

## **Велика жупа „Вука“: од сремске до хрватске... Митровице**

Пораз војске Краљевине Југославије у Априлском рату и немачка окупација која је за њим уследила, из корена су променили положај у којем се нашло српско становништво Срема. Вољом Немачке, простор од

---

1 <http://www.makroekonomija.org/0-miroslav-zdravkovic/genocid-hrvatske-drzave-u-srbiji-srem-1941-1945-godine/>

улаз: 20.2.2020.

2 <http://www.makroekonomija.org/0-miroslav-zdravkovic/genocid-hrvatske-drzave-u-srbiji-srem-1941-1945-godine/>

улаз: 20.2.2020.

3 <http://www.makroekonomija.org/0-miroslav-zdravkovic/genocid-hrvatske-drzave-u-srbiji-srem-1941-1945-godine/>

улаз: 20.2.2020.

Вуковара до Земуна који је у бановнинском систему био најпре подељен на Дринску Савску и Дунавску Бановину, а потом био и део Бановине Хрватске, припао је Независној Држави Хрватској. Од тада, па све до 1945. Срем је био део Велике жупе „Вука“, са средиштем у Вуковару<sup>4</sup>. На њеном челу налазио се домаћи Шваба Јакоб Еликер<sup>5</sup>. Због сталних оружаних сукоба са партизанима, као и услед чињенице да је на простору ове Жупе отворен Сремски фронт, Загреб је 1944. суспендовао цивилну жупску власт и уведео војну управу. Исте године, у котаре велике жупе „Вука“ придодата је и Жупања.

Према попису из 1931. године, већину становништва на простору будуће жупе „Вука“ чинили су Срби са 210.700 становника или 47.97 посто, док је Хрвата било упола мање 117.900, односно 26.84 посто. За њима следе Немци са 68.700 становника, односно 15.64 посто, те Мађари којих је било 21.300, односно 4.85 посто, било је 15.300 Словака, што у укупном уделу чини 3.48 посто становништва, док су остатак чинили Руси, Украјинци, Роми, Јевреји и други<sup>6</sup>.

У укупном збиру, правосавних је по последњем предратном попису било 190.949, док је римокатолика било 113.348. Посматрано по котаревина, распоред је био следећи: Винковци 34.825 становника, од чега: православни 4.727, римокатолици 27.034; Илок 29.859 становника, од чега: православних 12.958, римокатолика 11.674; Ириг 26.912 становника, од чега: православних 19.461, римокатолика 6.768; Рума 57.645 становника, од чега: православањих 32.568, римокатолика 24.019; Сремски Карловци 5.584 становника, од чега: православних 3.210, римокатолика 2.304; Сремска Митровица 33.051 становника, од чега: православних 28.823, римокатолика 3.439; Стара Пазова 51.686 становника, од чега: православањих 27.903, римокатолика 7.598; Шид 34.353 становника, од чега: православањих 15.574, римокатолика 14.211; Земун 35.458 становника, од чега: православањих 27.714, римокатолика 1.679; Вуковар 36.474 становника, од чега: православањих 18.011, римокатолика 14.622.<sup>7</sup>

За Сремску Митровицу, „Априлски рат“ почео је осмог априла,

---

4 Уз Велику жупу „Вука“, НДХ су чиниле још и следеће жупе: Барања-Осијек, Билогора-Бјеловар, Брибир-Сидрага-Книн, Цетина-Омиш, Дубрава-Дубровник, Гора-Петриња, Хум-Мостар, Крбава-Псаг-Бихаћ, Лашва-Глаж-Травник, Лика-Гацка-Госпић, Ливац-Запоље-Нова Градишка, Модруш-Огулин, Плива-Рама-Јајце, Покупје-Карловац, Посавје-Брод, Пригорје-Загреб, Сана-Лука-Сењ, Врхбосна-Сарајево, Загорје-Вараждин, Главни град Загреб.

5 Дожупан је био сремски Хрват Лука Аждајић.

6 <http://publikacije.stat.gov.rs/G1931/Pdf/G19314001.pdf> приступ: 4.3.2020.

7 <http://publikacije.stat.gov.rs/G1931/Pdf/G19314001.pdf> приступ: 4.3.2020.

када је немачки бомбардер-обрушивач ЈУ-87, познатији као „Штука“, просуо свој смртоносни терет у нади да ће погодити Железничку станицу. „Две бомбе су пале, у Железничку улицу код чардака Тоше Јовановића Исајлова, а друга прекопута, која је срушила кућу Саве Радојевића.“<sup>8</sup>

У току ноћи, истог дана, у град стижу „делови Треће коњичке дивизије Прве југословенске армије. У Великим Радинцима су се налазили Штаб 3. коњичке дивизије, Штаб 3. коњичке бригаде, ескадрон за везу, пиноирски ескадрон, 3. механизовани дивизион, аутовод. У Чалми је био 3. бициклички батаљон, хемијски вод и возарска чета. До Лежимира и Гргуреваца стигао је заморен 3. дивизион артиљерије, с коњском вучом, који се тешко кретао због слабе сточне вуче. Од официра са помоћног аеродрома VI ваздухопловне групе у Великим Радинцима, заморени војници и официри су сазнали да су Немци већ заузели Куманово, Скопље и Солун.“<sup>9</sup>

Већ наредног дана и ноћи, „завршено је прикупљање Прве југословенске армије у Срему. Трећа коњичка дивизија је распоређена на територији митровачког среза. Центар окупљања били су Велики Радинци и фуршкогорска села. Код свих немоторизованих делова 3. коњичке дивизије, осећала се јака замореност стоке. Команданту одреда код Ердевика (пешадијски пук и хаубички батаљон из Сомборског одреда) издато је наређење да се током идуће ноћи пребаце преко понтонског моста код Сремске Митровице и да образују ‘Митровачки одред’ са задатком заштите пролаза преко Саве код Митровице. По преласку да униште понтонски мост, користећи за то понтонски батаљон, који се тамо налазио и који улази у састав њиховог одреда.“<sup>10</sup>

У таквим околностима, Командант града и округа Војислав Марковић попушта са живцима и након краћег разговора са челницима града одлази на ноге адвокату др Петру Гвоздићу, једном од ретких предратних заклетих усташа у Сремској Митровици и незванично му у руке предаје власт над градом. „По казивању неких учесника у догађају, Гвоздић је окупљенима у Војном округу рекао да има везу са Кватерником у Загребу“<sup>11</sup> те да је и он из свог загребачког стана потврдио да се Митровица ставља на располагање усташком поверенику и тако и формално прикључује Независној Држави Хрватској. Непосредно

---

8 *Сремскомитровачка хроника*, група аутора, Нови Сад, 1987, 218.

У граду су мобилисани 301. возарски батаљон, сухопутна станица Сремска Митровица, 303. стрељачка чета, цензорски одсек, команда пристаништа, команда речне пловне линије број III, команда железничке станице и противоклопна чета.

9 Исто, 219.

10 Исто, 220.

11 Исто, 221.

пошто је Гвоздић и формално преузео управу у своје руке, извешане су беле заставе, а пуковник Марковић власт над војном управом предаје Хрвату Ивану Клишанићу. Већ 12. априла, Гвоздић је на челу Главног усташког стана у Митровици. Први градоначелник сада већ „Хрватске Митровице“, био је адвокат др Иван Лончарић. Њега је на том месту наследио Фрањо Бриндл<sup>12</sup>.

Док је власт лагано предавана у руке Хрватима-ушашама, на „Румској малти“, тачније на улазу у град из правца Београда, Руме и Мачве, дошло је до окршаја између југословенских војника, или боље речено, својеврсне мешавине остататака војних и полицијских (жандармеријских) јединица и надолазећих Немаца и ушаша. У првим данима НДХ-а, гину жандарм Србобран Буцало и извесни Антуновић<sup>13</sup>, војник-митраљезац, Буњевац-добровољац, из састава 51. пешадијског пука, који је деловао у саставу Седме пешадијске „Потиске“ дивизије, мобилисане са простора Сомбора и Суботице. Док Антуновић гине за својим митраљезом и бива на брзину сахрањен на старом римокатоличком гробљу у Сремској Митровици,<sup>14</sup> Буцало гине дочекујући самоиницијативно ушаше на савском мосту. У то време, у Вуковару усташки елементи прекидају телефонски саобраћај, „док један пензионисани бивши аустријски официр усторјава жандармерију и преузима команду над градом Вуковаром.“<sup>15</sup> Освета поражених аустро-угарских елемената и идеје, била је на прагу.

Борбе у Сремској Митровици трајале су до ране зоре 12. априла. „Тог јутра, мртви југословенски војници лежали су на кеју. Немци су их побацали у капије кућа крај Саве, лежали су и у парку и код Румске малте. На све стране било је разбацано оружје и војничка опрема. На празном простору од Крста до Занатлијске улице све до Дакине кафане, видели су се остаци наоружања југословенске војске, неколико запаљених камиона, напуштени митраљези, топови без завртача, расута муниција, делови митраљеза. На радњама поразбијани излози, роба однета од Немаца или домаћих пљачкаша.“<sup>16</sup> На крају „Априлског рата“, у ропство и логоре код Берлина, Дортмунда, Есена, Форбаха, Либурга... отерано је око 75 Митровчана, бранилаца Југославије.<sup>17</sup>

---

12 Исто, 229.

13 Исто, 222-225.

14 Данас нема његовог обележја, али се може утврдити шири простор на којем се његови земни остаци налазе.

15 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, Нови Сад 1946, 25.

16 *Сремскомитровачка хроника*, 225.

17 Исто, 227.



У град, Немци су ушли уз поздраве и хвалоспеве које су им упућивали домаћи Немци и Хрвати, или боље речено, већински део Немаца и Хрвата који је окупаторе дочекао као ослободиоце. „Наоружане банде домаћих издајника, приступили су југословенским официрима, подофицирима и војницима, одузимали им оружје, кидали еполете, војничке знакове и амблеме, док су негде тако разоружане одводили и затварали у полицијске затворе.“<sup>18</sup>

Сва важнија места у граду била су излепљена обавештењима о проглашењу НДХ, а „жупник др Фрањо Рачки одржао је у католичкој цркви свечано богослужење, поздрављајући победу немачког оружја и оснивање усташке државе.“<sup>19</sup> Србима је по улицама јавно прећено „да ће их све поубијати као псе и поклати као свиње.“<sup>20</sup>

Врло брзо по успостављању нових власти, заживео је у граду усташки апарат који је своја упоришта налазио у бирократском систему и духу некадашње бечке царевине. Успостава немачко-хрватске (усташке) власти у Сремској Митровици деловала је као освета за новембар 1918. када су српске трупе ушле у Срем и омогућиле његово уједињење са Србијом.

„Повампирене су институције и речник из доба Аустро-Угарске; општине су постале опћинска поглаварства, среско начелство котарска област, жандармеријске станице оружничке постаје. Полиција се звала редарство, а жандармерија оружничтво, па су они најпре почели да функционишу.“<sup>21</sup> У погледу војних формација, у граду су се тада налазили Штаб 750. пука 718. немачке дивизије, 2. батаљон 750. пука, једна батерија 1. дивизиона 668. артиљеријског пука, 6. чета 2. батаљона 6. пешачког домобранског пука, 2. усташки батаљон 1. пука, јаке снаге жандармерије и Војни округ. Командант града био је Јохан Сондермајер, а главна зграда команде немачке војске смештена је најпре у Војном округу, па у кући Ћире Милекића на Житном тргу и на крају у Српском дому. У згради „Соколског дома“ у данашњој Масариковој, био је смештен „Културбунд“ који је водио евангелистички свештеник Јулијус Шорлинг који је из Немачке у Митровицу на службовање дошао непосредно пред почетак рата.<sup>22</sup>

Домобрани су смештени у касарни југословенске војске, на

---

18 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, 27.

19 *Сремскомитровачка хроника*, 226.

20 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, 37.

21 *Сремскомитровачка хроника*, 228-229.

22 Исто, 244.

простору данашње „Царске палате“, док су усташе биле размештене по митровачким школама. Гро њих боравио је у „Дому омладине“ (некада „Хрватски дом“).<sup>23</sup> У исто време „у кући зликовца Петра Гвоздића, тадашњег адвока“, биће уприличен састанак усташког градског елемента. „На томе састанку, његовим учесницима се одређују улоге и функције које су ови одмах преузели и од тада их почели вршити.“<sup>24</sup> Слично је било и у суседној Руми, у коју је, крај немачких оружаних снага, на мотоциклу, ушао и румски Шваба Пинтер Штефан, до рата власник тамошњег „аутобуског предузећа“<sup>25</sup>.

Званично, државна власт на територији НДХ успостављена је крајем априла 1941. и то „Одредбом о ускладби реда усташке организације са државним властима“ коју је издао главни усташки стан. Тако је читава управа „поверена усташком покрету, коме је стављено у задатак да то проведе преко <усташких повереника> у смислу усташких начела и усташког устава <бринући се при томе> да у <Хрватској држави увјек и свугдје влада само хрватски народ те да он буде потпуни господар свих стварних и духовних добара у својој земљи.“<sup>26</sup>

Настојећи да у потпуности оправдају указано им поверење, али и обавезе преузете „Одредбом“, митровачке усташе почеле су да врше притисак на српско становништво. Терор и злостављање Срба, Јевреја и Рома који су стављени ван свих закона, било је свакодневан и оно што је тих дана и година проживљавала Митровица, проживео је, на жалост, читав Срем. Пљачке, вређања, премлаћивања, пертње, заточеништва и касније ликвидације, постали су српска свакодневница у „Хрватској Митровици“.

„Наступили су дани страха и трагедије. Постало је јасно и очигледно да се ишло на уништавање Срба. Просто се није дала схватити таква промена код људи. Мучило се на разне начине: претресима, одузимањем драгоцености, разним наредбама и огласима – увек на штету већине народа.“<sup>27</sup>

У западном Срему, „општинске власти наређивале су Србима да кулуче и раде тешке послове, возе дрва и поправљају цесте док су их усташе често глобиле и отимале им како новац тако и друге ствари од вредности. Готово свакодневно долазиле су усташе у поједина села и на разне начине терорисали тамошње становништво, које се склањало, чим

---

23 Исто, 244.

24 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, 25.

25 Исто, 28.

26 Исто, 21-32.

27 *Сремскомитровачка хроника*, 232.

би чуло зујање мотора или камиона и бежало у поље или се скривало. Крстарећи по селу, гледали би усташе да ли ће кога наћи на улици и такве би одмах злостављали. Ни поглед са прозора на улицу нису дозвољавали.<sup>28</sup>

Из сремских градова протерује се ћирилица<sup>29</sup>, па „Хрватски лист“ из Осијека са задовољством доноси допис „Митровица без ћирилице“<sup>30</sup> док неки од најлепших и најпознатијих делова Митровице, добијају нове називе, све у част нових власти и њиховог поретка. Тако, Житни трг постаје Трг Адолфа Хитлера, Трг Светог Стефана и Трг Ћире Милекића постају Трг Анте Павелића, Стари шор постаје Улица Хермана Геринга. Своје улице добили су тих дана и Гебелс, али и Анте Старчевић. Куриозитет је да је у Митровици улицу имао и Хорст Весел, херој нацистичке партије из периода борбе за власт.<sup>31</sup> Како не би остали без доказа лојалности, римокатолички и грко-католички свештеници служили су сваког 20. априла, на Хитлеров рођендан, посебне свечане мисе, у његово здравље.

У таквој атмосфери, „усташе су пришле образовању свог месног руководства у граду – табора, и среског центра – логора.“<sup>32</sup> Једном успостављени, табор и логор само су додатно појачали терор над Србима. Задужени за ред унутар самог града, ови органи су одлучивали о животу и смрти, о праву на становање у сопственим домовима, позивали на одмазду и протеривање, па тако Марко Лемеших, усташки повереник за источну Славонију потписује плакат по којем сви Срби насељени у Срему после 1918. морају да напусте НДХ.<sup>33</sup> Међу угледним солунским ратницима који су били принуђени да напусте Митровицу био је херој Милан Гачић, носилац свих највиших одликовања Српске војске, те Дана Симовљевић, удовица солунског ратника, добровољца-официра<sup>34</sup> и други.

Заједно са Србима, од првих дана „Хрватске Митровице“, страдавали су и Јевреји. У пљачки и ликвидацијама нестајале су читаве породице, а међу првима фамилије Аце Роземберга, Фанике

---

28 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, 37.

29 Ово је учињено законском одредбом од 25.априла 1941. године.

30 *Сремскомитровачка хроника*, 230.

31 Исто, 230-231.

32 Исто, 229.

33 *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини, Пета група масовних злочина у Срему – Акција Виктора Томића и преки покретни суд у Срему 1942*. Приредио др Драго Његован, Прометеј-Мало историјско друштво Нови Сад, Нови Сад 2009, 15.

34 *Сремскомитровачка хроника*, 230.

Гартнер, Самуила Хуберта, Јосипа Флајшмана, Игнаца Франкфуртера и других. Ако нису убијани на лицу места, митровачки Јевреји гоњени су у Јасеновац, Дахау и Аушвиц. Остало је у усменом предању и то да је, приликом спровођења кроз град, до Железничке станице и даље у логор, стари и угледни трговац Јосип Флајшман „брисао сузе и сваком се познатом грађанину лепо јавио“<sup>35</sup> уз након и благо подигнути полуцилиндар.<sup>36</sup>

Анти-јеврејска политика нових хрватско-немачких власти у граду, доживела је свој врхунац у мају месецу 1941. рушењем Синагоге која је била смештена преко пута Гимназије. У рушењу су поред домаћих Хрвата учествовали и Срби-робијаши. „Од храма су преостали узвишени темељи, а рабинов стан коришћен је касније за усташке избеглице из Босне.“<sup>37</sup>

Међу првим ухапшеницима, угледнијим и јавности познатијим Србима, био је Милан Шкргић, уредник листа „Срем“ који је страдао због писања о корупционашким пословима др Гроздића у годинама које су претходиле рату. Страдао је и адвокат др Јеврем Видић, затим Милан Бацановић, градски чиновник, Срета Бибић, трговац, Лазар Бизумић, чиновник, др Лазар Рашовић, адвокат, Димитрије Рашић, школски надзорник, Милан Воркапић, чиновник, Бошко Новаковић, професор и многи други виђенији људи.<sup>38</sup>

Сви они били су хапшени из два разлога, од којих је потенцијални утицај на српско становништво био можда и мање важан од чињенице да су над својим заробљенима нове хрватске власти спроводиле и личне освете. У том смислу, значајан је случај Срете Бибића, трговца, који је убијен батинањем. „Њега је страховито мрзео шеф полиције Ферда Кнез, јер је Срета својевремено упутио протест министру правде, када је Кнез враћен у службу после одлежаног затвора, због антидржавног иступа па још и на исто место. Срета га је тада описао као великог франковца, што

---

35 Исто, 240.

36 У Флајшманову радњу смештено је злогласно усташко мучилиште „Кустодија“, која се налазила под директном управом шефа полиције Фрање Трухара, Ту су људи премлаћивани и убијани, а како се налазила на Житном тргу и у близини зграде полиције и бивше општине, довођење мученика било је свакодневно и без нарочитог реда. Многи Митровчани који ће бити отпослати у логоре, убијени на старом православном гробљу или ће просто остати уписани као „нестали“, проћиће кроз ужасе „Кустодије“. Више о „Кустодији“ видети у: *Сремскомитровачка хроника*, 381-385.

37 Исто, 241.

Данас више нема ни темеља, а једино сећање на Синагогу чува спомен плоча коју је 2022. поставио Град Сремска Митровица.

38 Исто, 233.

је и био овај одани Гвоздићев присталица.<sup>39</sup>

Већ 18. јула 1941. и у Сремској Митровици престала је да постоји Српска Православна Црква. Њено име је суспендовано, а у документима и јавности појављује се „Грчко-источна Црква“, односно „верници грчко-источне“ вере<sup>40</sup>. „Негиран је и назив ‘Србин’ и ‘српско’. Сви су Срби морали бити Хрвати без обзира на веру. Тако се већ седмог јула у „Хрватском листу“ између осталог могло прочитати и то да „у Независној Држави Хрватској нема српског народа, нема тзв. православне цркве... У Хрватској не може бити Срба и православља, а Хрвати ће се побринути да се то чим прије испуни.“<sup>41</sup>

Један од начина којим је овај циљ оствариван било је и покатоличавање Срба Срема о чему је у Вуковару јавно говорио и др Миле Будак, када је између осталог рекао: „Што се тиче Срба који овде живе, то и нису Срби, него дотепенци с истока, који су као трбоноше и остале слуге довели Турци. Они су уједињени само православном црквом, а ми нисмо успјели да их асимилирамо. Међутим, нека знају, да је наша лозинка: Или се поклони, или се уклони.“<sup>42</sup>

Покатоличавање су проводили хрватски усташки управни органи, усташки функционери и део римокатоличког свештенства. Акцијом покатоличења руководио је др Лука Аждајић, а као истакнуте ‘дјелатнике’ у овој работи наводимо жупника Шиловца и катихету Теткића из Ср. Карловаца, жупника Рачког из Ср. Митровице и катихету Ј. Марковића из Земуна.<sup>43</sup>

Овај процес није дао жељене резултате, па су тако забележени и примери јавног отпора Сремаца насилној политици римокатоличке цркве. Упркос забрана обележавања Божића, а поготово уношење сламе у цркве и домове, они су, у инат, током ратних година уносили сламу преко сваке мере, не марећи пуно за санкције. Извесни Стеван Бабић-Пидоња из Ирига, јавно је одбио да се покрсти, због чега је био убијен. Слично се десило и у Нештину где је један од сабраних Срба рекао усташама да му је свештеник на крштењу удахнуо православни дух на уста, те да ће, ако желе да му га истерају напоље, морати да „дувају у д.е.“<sup>44</sup>

Против покрштавања устали су и фрушкогорски партизани који су

---

39 Исто, 233.

40 Ово је урађено по слову закона, министарском наредбом од 18. јула 1941. године, уз потпис Мирка Пука, министра правосуђа.

41 Стојшић, Борислав *Фрушкогорски партизански одред*, Београд 1986, 27.

42 Исто, 156.

43 *Злочини окупатра и њихових помагача у Војводини, Пета група масовних злочина у Срему – Акција Виктора Томића и преки покретни суд у Срему 1942*, 13.

44 Стојшић: 159-160.

позивали Србе да не издају веру и свој народ. Тако се у једном прогласу између осталог вели: „Сваки прави српски родољуб поћи ће путем борбе за своја права, он неће издати свој народ, неће се покрстити, неће постати издајник свога народа и слуга својих непријатеља – немачких фашиста и усташке банде.“<sup>45</sup>

Паралелно са овим активностима, спровођено је и протеривање православног митровачког и свештенства из околних села. „У граду су била три свештеника: прота Живојин Јанковић, прота Драгомир Радошевић и прота Јован Латинкић. Срески начелник Здравко Жежић 11. јуна<sup>46</sup> издао је пропусницу проти Латинкићу и он је прешао у Малу Митровицу. Исте ноћи, ухапшени су свештеник Живојин Јанковић са женом и двоје деце и прота Радошевић, његова кћи и унука. Отерали су их у Казниониу где су се већ налазили свештеници с породицама из других места: прота Милутин Чупић из Чалме, прота Ђурица Живковић из Руме, прота Лазар Ранковић из Манђелоса, свештеник Арсеније Закић из Лежимира, свештеник из Дивоша и са њим професор Богословског факултета Андреј Фрушић, који се налазио у гостима у селу и други.“<sup>47</sup> Сви они, били су отпремљени за Пожегу, одакле су, на интересенцију Милана Недића и немачких власти у Београду, после претрпљене тортуре враћени у град, а одатле су прешли за Београд и даље за Аранђеловац.<sup>48</sup>

На челу Усташког редарства у Митровици тих дана, налазио се Рудолф Ландрец.<sup>49</sup> „Он је ислеђивао све деликте политичке природе, а своју власт распростирао је не само на Ср. Митровицу него и на остале околне срезове. Присни сарадници овог редарства, поред особа које су њему биле запослене, били су усташе 16 усташке бојне на челу са својим заповедником Антуном Иликом из Осека. Уједињеним снагама, они су вршили терор, хапшења, злостављања, убијања и пљачку над

---

45 Према: Стојшић: 159.

Занимљиво је овде истаћи и то да су фрушкогорски партизани организовали и „Божићне акције“, када су се одреди спуштали у села и свечаним плотунима уз повик „Срећан Божић“, обележавали овај празник. Стојшић: 191.

46 1941. прим. аут.

47 *Сремскомитровачка хроника*, 243.

48 У августу 1941. убијен је и Архимандрит Манастира Шишатовца Свети Рафаило Момчиловић, академски сликар.

Притисак на православне попустиће после оснивања Хрватске Православне Цркве, априла месеца 1942. године. Тада ће Митровчани бити позивани да ступе у њу, биће им, под тим условом гарантована сва права, а занимљиво је и то да је Митровицу посетио и Митрополит Гермоген, који је за свог свештеника поставио извесног руског емигранта, а потом свештеника СПЦ Рафаила Станивуковића из Илинаца.

49 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, 44.

прогоњеним Србима овога краја.<sup>50</sup> Као посебно запажен мучитељ у сећању бројних сведока из Митровице и њених села, остао је извесни Вили Ходина, звани „Ханга“<sup>51</sup>

Сви ови злочини, чињени по Закону и у име Закона, праћени су систематском пљачком и отимачином српске имовине. „Целокупна покретна и непокретна имовина Срба и Јевреја блокирана је и узета под принудну управу. На већа приватна имања, у новчане установе, задруге, трговине, економије и заназске радље постављени су комесари из редова домаћих Немаца и усташких присталица. Њихова дужност састојала се у томе, да блокирану имовину што боље искористе за циљеве окупатора и Н. Д. Х., да пазе да се роба не скрива и да буде стављена у продају.“<sup>52</sup>

Хрватско (усташко)-немачко благостање, прекинуо је напад Рајха на СССР. У том тренутку, КПЈ у граду била је потпуно разбијена<sup>53</sup> па је опрез на који су окупатори позивали био скопчан са сазнањем да Срби гаје снажна осећања према Русима која, у датим околностима, могу да доведу до нарушавања успостављеног поретка. У једном извештају, Александар Хаусманингер, „господарски извештељ уреда“ у Митровици бележи следеће: „Опажа се, у задње време, да је у селима где има претежно православног живља трајно врење, тј. да сурађују тајно за преврат садањег поретка. Слободан сам извести да сам као господарски извештељ имао прилике опажањем учити да је садашње стање врло критично...“<sup>54</sup>

Већ 24. јуна, два дана после почетка рата на Истоку, усташе заводе полицијски час и издају наредбу у којој се већ поменути опрез, полако меша са страхом од могуће српске побуне. „Како се у граду Митровици и котару митровачком као и у даљној околини прошириле алармантне вијести, које уносе метеж и узбуну у мирно становништво, то се упозорава пучанство да се клони хушкача и ширитеља лажних вијести, и да свакога таквога пријави најближој опћинској власти, редарству или оружничкој постаји.

Надасве, забрањује се Србима и осталим протудржавним елементима свако састајање на улицама и по приватним кућама, а уједно се строго забрањује истима кретање по граду послвије девет часова на вечер, а у селима послвије пол девет на вечер. Свака особа, која се послвије тога времена затекне на улици, биће ухапшена и строго кажњена.

---

50 Исто, 44.

51 Исто, 55.

52 Исто, 87.

53 *Сремскомитровачка хроника*, 246.

54 *Злочини окупатора у Војводини 1941-1945. Књига два: Злочини окупатора у Срему*, Нови Сад 1946, 133.



Исто тако биће кажњено и свако скривање и неповласно држање оружја, као и прикривање особа чије је задржавање у граду и котару сумњиво и непожељно.

Скреће се пажња пучанству да ће се на свакога онога који буде износио или ширио лажне вијести, бити примењене најстрожије законске мјере, те да ће бити предан пријеком суду који за такове кривце предвиђа смртну казну.

Наглашује се још једном да међу становништвом мора владати највећи ред и мир – а тко прекрши ову одредбу има си сам приписати посљедице, које ће га немилосрдно стићи.<sup>55</sup>

Усташе и Немци нису били далеко од истине. Током јула месеца организоване су прве веће акције прикупљања материјала за будући покрет отпора. Уз болнички матерјал и оружје, преко поверљивих курира прикупљана су и новчана средства.<sup>56</sup> Крајем јула, на Фрушкој гори, изнад Манђелоса, ка Лежмиру, нашла се прва оружана формација коју су листом чинили чланови Комунистичке Партије Југославије.<sup>57</sup> Када је крајем наредног месеца, тачније у ноћи између 21. и 22. августа 1941. група од 23 робијаша-комуниста успело да побегне из Казнионе, време за оружани устанак је сазрело, па су се од краја августа 1941. до марта 1942. године у саставу Фрушкогорског и Подунавског партизанског одреда, те Босутске чете, у борби нашла сва она митровачка села у којима је оружани отпор био могућ.

Сукоб са оружаним народом и касније партизанским одредима, довео је до појачаног терора над цивилним становништвом. У граду, Митровчани су и даље хапшени, ликвидирани са и без пресуда, нестајали су у транспортима за неке од хрватских логора, гоњени на принудни рад у Немачку и унутрашњост НДХ. Са пролећа 1942. кренули су и први транспорти заробљених бораца у логоре у Норвешку. У њима је било и Митровчана.<sup>58</sup>

Као репресивна мера заштите „реда и мира“, почетком маја 1942. у Митровици је радио и Покретни преки суд који је у смрт одводио све оне који су пружали отпор уништењу српског и других народа који су били на мети окупационих власти, као и оне на које се из било ког разлога сумњало да пружају помоћ. Тих дана, Митровицу су напустиле и последње групе њених Јевреја.<sup>59</sup>

---

55 *Хрватски лист*, 27. 4. 1941.

56 *Сремскомитровачка хроника*, 254-255.

57 Исто, 255

58 Исто, 301.

59 Исто, 313.

Упоредо са завођењем терора, усташке власти почеле су да организују и посете Загребу



Када је 15. јула са Шуљамачке главице почела акција за жито, у којој су партизани и мештани фрушкогорских села попалили своје оранице, немачко-хрватске власти у граду решиле су да коначно реше питање побуне. Већ почетком августа, док су поља горела, „Павелић је на иницијативу шефа усташке обавештајне службе Еугена Кватерника издао отворену заповест о оснивању полицијског повереништва за подручје велике жупе Вука, са седиштем у Вуковару, коме је на чело постављен Виктор Томић<sup>60</sup>, предратни терориста и Павелићев пратилац. Овом полицијском повереништву подређен је сав полицијски и чиновнички апарат и усташке војне јединице у Срему.“<sup>61</sup>

„Томић је, стигавши у Вуковар са већ образованом екипом 8. VIII 1942. објавио почетак свога смишљеног деловања потписаним прогласом од 10. августа, који гласи:

По налогу Главног стана Поглавника дошао сам у велику жупу Вука да успоставим ред и мир на читавом подручју Срема. Од постојања Независне Државе Хрватске хрватска државна влада увек је настојала да се на подручју велике жупе Вука сва питања реше мирним путем. Иза све то једна група злочинаца неће да Ви становници ове жупе уживате плод Ваших мука и Вашег рада. Ја сам дошао у ову жупу, да Вас ослободим ових зликоваца.

Долазим Вам као пријатељ, који осећа за Вашу сремску груду исто као и Ви. Нећу правити разлике да ли је ко католик, православан, евангелик или које друге вероисповести, јер су сви грађани пред законом једнаки, а моја је задаћа да казним прекршитеље закона ма где се они налазили и ма које положаје заузимали. Имам на расположењу довољно силе, да уништим све непријатље НДХ и новог европског поретка. Долазим у час кад победоносне немачке и савезничке војске задају и задњи ударац Совјетској Русији.

На Вама је, становници ове Жупе да покажете да сте Ви уз државу и из своје средине отерате и прокажете властима зликовце.

Сваког који ради противно стићи ће залужена и неумољива казна.“<sup>62</sup>

---

и Павелићу, тако да су са пролећа и лета 1942. први Митровчани-Хрвати, стигли на поклоњење Поглавнику.

## Виктор Томић: парадигма геноцида

Акција Виктора Томића у којој је ухапшено око 10.000 и ликвидирано 7.000 махом Срба<sup>63</sup>, спровођена је од друге половине августа до средине септембра 1942. у Срему, а његовом ангажману у Сремској Митровици претходили су апели које су Павелићу и властима у Загребу упућивале делегације митровачких Хрвата-усташа који су током лета одлазили на Марков трг и тражили чишћење Срема од Срба, све у складу са поруком др Петра Гвоздића да Срему треба „радикално чишћење“<sup>64</sup> од Срба.

Прво веће хапшење у Митровици било је 6. августа 1942. године. Следе масовна хапшења 11. па у ноћи 12. и у ноћи 14. и 15. августа. Последње хапшење у првој, вуковарској фази акције, било је 16. и 17. августа.<sup>65</sup> За првих седам дана хапшења, из Сремске Митровице у Вуковар у којем је тада Томић био смештен, одведено је 132 лица, 92 мушкараца и 39 жена и сви су они убијени на Дудику.<sup>66</sup>

За злочине Хрвата-усташа брзо се прочуло, па су вести о покољима стигле и до Београда. Отуда је половином августа у Вуковар, у посету Томићу стигао усташки конзул у Београду Анте Никшић. Он је Усташкој надзорној служби и Вишем редарственом повереништву пренео своја сазнања и поруке из Београда, упозоривши Томића да су Милан Недић и Влада националног спаса „узнемирени због рада ВРП“<sup>67</sup> те да Томићев долазак у Срем сматрају за „отворен знак за прогон српског становништва“<sup>68</sup> тим пре што је он Београду био познат као предратни терориста и усташа. „Недић тражи енергичну интервенцију од немачке окупационе команде за Србију. У противном, боји се да ће злочини Виктора Томића имати тешке последице за мир у Србији“<sup>69</sup>, поручио је Никшић Томићу.

Покољи које су Томићеви људи чинили по Вуковару и на Дудику, нарушили су и односе између Хрвата и Немца. Због тога је Јакоб Еликер, жупан „Вуке“ настојао да по сваку цену склони Редарство и Усташку надзорну службу из града на Вуки и власт коју су држали Хрвати пренесе у руке фолксдојчера. „Усташке главешине су схватиле прави значај ових фолксдојчерских намера, али су то намерно желели да скрену с правог пута. Они су то протумачили као интервенцију Немаца у корист српског становништва. Штавише, очекивали су и предузимање неких корака од стране Немаца у том правцу.“<sup>70</sup>

Да ли је Еликер заиста био згрожен оним што је Томић по Вуковару радио, или се радило о простом нарушавању мира који су фолксдојчери успоставили након окупације, мање је важно, тек, крајем августа 1942. жупан је „почео да наговештава како <није згодно> да се седиште Вишег

Редарственог повереништва налази у Вуковару.<sup>71</sup> Разлог за овакво понашање Немаца у Вуковару, Борислав Стојшић у својој књизи о Фрушкогорском партизанском покрету налази у чињеници да је Срем обезбеђивао „око једне четвртине свих најважнијих пољопривредних производа“<sup>72</sup> што је за Немце било од пресудног значаја.

Како би усташки репресивни апарат померио што даље од свог средишта, у разговору са Томићем и Еугеном-Дидом Кватерником Еликер је подсетио „на свој став приликом састанка са сремским начелницима када је рекао да на подручју вуковарског среза влада релативан ред и мир и да нема никаквих партизанских акција и да «комунистичка активност гравитира ка подручју од Шида до Земуна». Закључак који је из овога за Кватерника и Томића произлазио, био је јасан: Еликер ставља до знања да је даљи боравак ВРП у Вуковару непожељан. Томић и Кватерник су се дали на посао. Почели су да траже неко друго место у Срему, у које би поставили седиште своје злочиначке централе. Из онога што је Еликер рекао то може бити само неко место на територији од Шида до Земуна.“<sup>73</sup>

У директном разговору, Еликер је као решење понудио Сремску Митровицу. Кватерник је начелно предлог прихватио, али је коначну реч дао Павелић, са којим су се Дидо и Томић срели 25. августа.<sup>74</sup>

Оно што се у почетку чинило као проблем, врло брзо се показало као предност. За разлику од Вуковара који јесте био центар жупе, Сремска Митровица је била природни центар Срема. У њеном окружењу налазе се готово чиста српска села у којима оперишу партизани на које је тих дана спремана велика офанзива. Уз то, за разлику од Вуковара, у Митровици, домаће Швабе имале су мањег утицаја на политичка дешавања. У граду на Сави „усташки елементи су имали превагу у локалној власти.“<sup>75</sup>

У Митровицу, Виктор Томић, његова свита и група заробљеника које није стигао да убије у Вуковару, стигли су 26. августа. За Србе, стално плашене могућом провалом Црне легије у град, долазак Виктора Томића представљао је једнаку опасност. Касапин из Вуковара, под чијом командом су већ убијани и Митровчани, није био непознат јавности. Са њим, Митровчани су имали „част“ упознати се још током маја месеца 1941. године, када је у Винковцима малтретирао и испитивао ухапшенике који су, на свом путу ка Јадовну, довођени у овај град. И том приликом, као припадник Усташке надзорне службе, Томић

---

71 Исто, 177.

72 Стојшић, 27.

73 Лазих – Гојко, 177.

74 Исто, 179.

75 Исто, 180.

је људе мучио врелим гвожђем, ужареним иглама, батинањем и другим видовима малтретирања.<sup>76</sup>

Ушавши у град на Сави, Томић се сместио у Парохијски дом, смештен наспрам централног градског парка, док је своју команду сместио у гостионицу „Златни јелен“. Најважније агенте разместио је у Кустодију и по домовима већ убијен Срба, махом на Житној пијаци.<sup>77</sup>

Трећи дан по Томићевом доласку у Митровицу, почела су прва хапшења. У састављању спискова за хапшење, мучење, депортацију у логоре, стрељање и клање, највише су учествовали Мата Ципријановић и Андрија Крзмановић, уз будни надзор др Петра Гвоздића.<sup>78</sup> „Свака мера одмазде је била педантно оглашавана православном становништву. Широм Срема су кружили огласи у којима су, уобичајеном терминологијом описивани догађаји, најчешће партизанске акције због којих се одмазда предузима, затим се саопштава одлука надлежног органа о стрељању предвиђеног броја талаца, да би на крају била дата њихова имена, вероисповест, године и место боравка.“<sup>79</sup> Уз Виктора Томића, тих дана у Митровици је био и Еуген-Дидо Кватерник<sup>80</sup> који је са Томићем надгледао ликвидације и мучења затвореника, учествујући у њима.

Овако је о самом почетку хапшења и ликвидација у Сремској Митровици сведочио један од преживелих: „На наређење усташког таборника и заповедника усташке припремне бојне (која је бројала око 500 лица) Мате Ципријановића скупило се нешто преко 30 најпоузданијих усташа, чланова припремне бојне у усташком логору у девет сати увече. Одавде су кренули наоружани пушкама у просторије ВРП и ту се задржали до 11 сати. Тада су постројени, изведени на улицу и аутобусом пренети до градске полиције. Ту су већ затекли око 50 што митровачких полицајаца, што грађана-усташа и преко 20 Томићевих <извидника>, а затим су образоване групе за хапшење. Оне су биле састављене од једног <извидника> и више Митровчана, припадника усташке бојне, митровачких полицајаца и грађана-усташа. Извидници, наоружани револверима имали су у рукама цедуље са тачном ознаком улице и куће где је требало спровести хапшење.

Виктор Томић, који се налазио у згради полиције давао је групама пред њихов одлазак упутство да не хапсе жене и мушкарце старије од

---

76 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, 42-43.

77 Лазић-Гојко, 182.

78 Исто, 185.

79 *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини, Пета група масовних злочина у Срему – Акција Виктора Томића и преки покретни суд у Срему 1942*, 16-17.

80 Исто, 57.

55 година, ни млађе од 15 година. Групе су се после тога разишле по граду (на оглашавање пушком са све четири стране града) и отпочеле са хапшењем... Неке групе су ухапшене одмах спроводиле у полицију. Неке су опет пошле аутобусом, па кад су више лица похапсиле, потерале су их у аутобусе и превезли у полицију. Неке су усташе спроводиле ухапшене без речи, а друге су везивали и тукли. Многи спроводници у овом хапшењу имали су <прилику> да покажу свој <смисао за иницијативу> и почели су злостављати ухапшена лица.

Митровчани-усташе пролазећи поред неке зграде, која није била на списку, говорили су да <и ту има Срба>. Многи сведоци, ослушкујући крај прозора, разабирали су њихове речи: <И ово је српска кућа!>... <Свратимо и овамо!> Том приликом хапшена су лица и преко 55 и испод 15 година. У ходнику митровачке полиције, број ухапшених се брзо повећавао, просто гомилао. Да би се то избегло, приступило се пописивању приспелих, претресању њихових џепова, везивању оних који још нису били везани и превозењу истих у Казнени завод. Једни су кундачени и шамарани у полицији, а други у аутобусу<sup>81</sup>. Неке усташе су искористиле прилику да се шегаче и подсмевају здравом разуму, па су натеривали појединце да певају, док су се у исто време у аутобусима чули јауци тучених и ножевима бодених. Прва група затвореника била је уједно и сведок одвођења претходних жртава из Казненог завода на стрељање, које је тог дана почело на сремскомитровачком православном гробљу. Видели су и једну жену која је полудела од ужаса, која је стално ломатала рукама и викала 'Не дам га, не дам га!'.<sup>82</sup>

„Паралелно са 'полицијском акцијом' Виктора Томића у Срему је провођена и војна операција против партизана на Фрушкој гори. Оперативна група 'Боровски' примењивала је методе са Козаре, Просаре, Папука и Псуња, тако да су опет највише страдали Срби цивили. Усташко-домобранске и немачке јединице стрељале су цивиле на лицу места или су их спроводиле у логор у Земун, а затим на рад у Немачку или Митровицу, где нису преживели.<sup>83</sup>

Док су се на Фрушкој гори водиле огорчене борбе у којима је учествовало готово 20.000 немачких војника<sup>84</sup> у самој Митровици

---

81 Аутобуси које ће Митровчани добро упамтити, били су плаве боје и Томићу их је, на поклон, послала Општина Загреб.

82 Лазић – Гојко, 185-186.

83 *Злочини окупатра и њихових помагача у Војводини, Пета група масовних злочина у Срему – Акција Виктора Томића и преки покретни суд у Срему 1942*, 16-17.

84 *Сремскомитровачка хроника*, 326.

„Последице велике офанзиве нису биле лаке за Фрушкогорски партизански одред. Читав месец дана партизани Одред су се скупљали и реорганизовали. Над збеговима

усташе су вршиле завршне припреме за наставак репресалија. „Врхунац Томићевог злочиначког деловања представљају масовна убиства извршена на митровачком православној гробљу. По његовом расположењу, а и по интенцијама његових усташких наредбодаваца, ова су убијања требала да одузму Срему његов борбени карактер и осигурају га за сва времена фашистичкој творевини НДХ.“<sup>85</sup>

„Ова стрељања, или тачније убијања, представљају страхоте које је тешко и описати. Рад око стрељања почео је копањем гробница. Митровачки редари разишли су се по крајевима настањеним углавном сиромашнијим свеом, купили онде мушкарце средњих година и одвели их, или им наредили да дођу са ашовима и лопатама на православно гробље.

Са купљењем и овим радом започело је у ноћи 29. августа. Изгледа да је прва одлука о масовном стрељању донета у касне сате, па су копачи дигнути после девет сати из постеље и довезени аутобусом на гробље. Наредено им је да хитно копају јаму, чије су димензије пре почетка рада одређене. Они, а било их је преко педесет, копали су пуна четири сата. Других дана, копачи су купљени већ око два сата после подне, па су имали више врремена за рад. Неки од њих радили су овај посао више пута. Њима су придруживана и нека лица, за које је донета одлука да се из казног завода пусте кућама. Пре потпуног ослобођења ови људи имали су да виде какве су муке избегли, тек су онда одведени у митровачку полицију, где им је издата отпусница. Она је носила потпис Томићевог заменика др Свјежића или шефа испоставе жупског редарства у Митровици Еугена Ђурића, с једне стране, и потпис једног немачког СС официра, с друге.“<sup>86</sup>

Други степен било је обезбеђивање јама. То је било у надлежности 16. усташке бојне коју је водио бојник Антун Илко, као и митровачке припремне бојне које је водио Митровачанин таборник Мата Ципријановић, као и једно одељење домобрана сатника Станка Врцибрадића.<sup>87</sup> Из Казнионе, мученици су превожени аутобусима, а на јами су уредно били Виктор Томић и Еуген Кватерник, као и највећи део градског руководства, састављеног од домаћих, митровачких Хрвата.

„Стрељање је провођено по групама од 10 лица. Жртве су вођене кроз шпалир наоружаних усташа, имале су руке везане на леђима, једва су се вукли, многи су шантали, а у црвеној светлости ватрогасних бакљи

---

и становништвом извршени су страховити злочини. Нечувени терор погодио је готово сва села и град.“ У: Сремскомитровачка хроника, 340.

85 *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини, Пета група масовних злочина у Срему – Акција Виктора Томића и преки покретни суд у Срему 1942*, 109.

86 Исто, 111.

87 Исто, 111.

на свима су се опајале велике модрице, како по телу, тако и по глави. Људи су били преморени, нису се ничему противили, а нису ни јаукали. По налогу усташког официра по десет је долазило и клекло пред раку. На команду 'нишани-пали', усташе су из непосредне близине пуцале у потиљак. Главе су биле често пута тако разваљене, да су њихови делови и мозгови летели преко рака, а лешине су саме унутра упадале. Кад се напунило већ доста лешева, наредио је руководећи усташки сатник, да неколико усташа скоче у раку, развуку лешеве и направе места за нове. Налог је био најприправније проведен. Рукујући са ножевима вештином месара, усташе су просећали листове жртава, па завукавши ту прсте, развлачили их мртве и слагали по раци. Оне, на којима су приметили да дају још знаке живота, преклали су без размишљања.<sup>88</sup>

Једно од најмасовнијих стрељања извршено је трећег септембра, када је убијено 800 људи. „Радило се је једновремено у пет рака, а на гробље је сукцесивно превезено 18 аутобуса пуних жртава. Чим је прва партија од 4 аутобуса приспела и извршено опкољавање, те пала команда 'глава доле' и светлост синула у првом аутобусу, Томић је наредио 'јамари напред'. Осам усташа пограбили су одострага за мишице претучене људе и гурали их пут рака. Крвници су већ били приправни, па кад је гурнута жртва пала у раку чуло се је где говоре жртвама: 'Устани, шта се измотаваш, што се шалиш, ајде лези, ту лево, још мало лево, легни поред овог ту', а кад је рака већ била једним делом пуна: 'Легни, метни главу на његова плућа, није добро, намести се мало више'. Крвници су говорили сасвим обичним гласом, баш као да раде свакидашњи посао. Кад се је жртва наместила онако како је наређено, грунуо је парабелум и следећи долази на ред. Жртве су биле потпуно босе, у гаћицама су ишли као месечари. Исто се је тако држало и пет жена босих, само у комбинезонима.

Крста Беловић је викнуо 'Смрт вама', и зато био пре времена убијен. Кад би наилазио неки пунији човек, крвници су се о њега отимали од јамара и тражили: 'дај тог дебелог мени', а онда су те пуне људи клали. Из мрака је стално допирало потмуло роптање и крчање, те су пристуни имали утисак да земља живи.<sup>89</sup>

Виктор Томић никада није изведен пред суд правде и није одговарао за геноцид који је починио. Крај рата дочекао је у Италији, у Риму, докле је стигао „пацовским“ каналима. Пошто је откривен и ухапшен, те спремљен за транспорт у Југославију, убио се у затвору 1946.

---

88 Исто, 112.

89 Исто, 113.



## Страдање Цркве: Опште разматрање

Значајније померање српског народа северно од Саве, у Срем, приметно је већ непосредно након Косовске битке, а поседе добијају деспоти из куће Лазаревић – син кнеза Лазара Хребелјановића и куће деспота Бранковића – Ђурађ Бранковић, син Вука Бранковића, господара Косова. Деспот Стефан Лазаревић је 1411. године добио од угарског краља Сигисмунда Луксембуршког утврђење градова у Срему: Сланкамен, Купиново и Митровицу. Године 1437. исте градове добио је деспот Ђурађ Бранковић од краља Алберта, а 1451. Краљ Матија Крвин даровао му је град Моровић.<sup>90</sup>

Идући за трагом својих господара, након пада Србије 1459. у Срем пристиже нови контингент Срба. Градећи на савској обали и њеној равници значајну тампон зону према дубини своје територије, Матија Крвин 1471. ствара српску деспотовину у Срему, а за титуларе поставља потомке Ђурђа Бранковића.

Преносећи свој предачки завет са собом у Срем, већ током друге половине 15. па све до средине 16. века, Срби, упркос тешкој ситуацији у којој су се нашли, почињу са градњом неколико манастира на подручју данашње Сремске Митровице на којем се већ налазио Манастир Бешеново, којег је „по предању с краја 13. века основао Краљ Драгутин Немањић (1253–1316). Посветио га је Светим архангелима Михаилу и Гаврилу, заштитницима његове племените владарске лозе. Мада други материјални трагови нису сачувани, о постојању манастира у Бешеново у доба Краља Драгутина говори древни запис о његовом крсту из 1297. године.

На једној његовој страни су, како се у запису наводи, угравирана управо слика и назив манастира Бешеново чија слава су, и данас, Драгутинови заштитници Свети архангели Михаило и Гаврило (8/21. новембар). Први писани трагови постојања манастира датирају из средине 15. века. На зиду манастирске цркве је, наиме, пронађен запис да је она осликана још 1476. године. Знатно опширније, о манастиру Бешеново говори се у најстаријем турском попису Срема који датира из 1546. године. Манастир ће се, редовно, помињати и у свим потоњим турским пописима Срема, спровођеним у другој половини 16. века.<sup>91</sup>

По доласку у Срем, братство Манастира Жича је на темељима некадашње Цркве Светог Николе подигло Манастир Шишатовца

90 Лесек, Мирјана *Уметничка баштина у Срему*, том други, Завод за заштиту споменика културе Сремска Митровица, 2004, 223.

91 <http://besenovo.org/istorijat-manastira-besenovo/>, улаз: 17.6.2020.



чији се помен сусреће у турским документима из 1540. године, док се најстарији писани помен о Манастиру Кувеждину, још увек једином српском манастиру посвећеном Светом Сави у којем је највероватније и испевана химна овом Светитељу, чија градња се везује за Светог Стефана Штиљановића, налази у турским катастарским дефтерима ит 1566-67. године.<sup>92</sup> Манастир Петковица, смештен недалеко од Шишатовца, такође се везује за Светог Стефана Штиљановића, а чије име се у турским документима може срести почев од 1566-67 године.<sup>93</sup>

Прве цркве на подручју Сремске Митровице, грађене су током 18. века. Досељеници у Срем, „мислећи непрестано на повратак старој постојбини у почетку граде веома скромне цркве од плетера и дрвета, покривене шашом, трском и шиндом“<sup>94</sup> да би, тек пошто су увидели да од (скоријег) повратка у Србију неће бити ништа, почели са градњом од чвршћег, постојанијег материјала.

Податке о првим, скромним црквама, оставили су „визитатори Карловачке митрополије у свом извештају од 1732-33. За поједине цркве постоје прецизни подаци о времену настанка и грађевинском материјалу. У Јарку, Чалми, Лаћарку и Мартинцима, биле су изграђене нове цркве од слабијег материјала-плетера, са трском и шиндром покривене, а у Рачи је црква била грађена од брвана.“<sup>95</sup>

Међу најстарије сакралне објекте свакако спада Црква Светог Стефана. О њеном настанку постоји „више хипотеза које стављају њену изградњу у велики временски распон од готово три столећа и то од почетка XV века – доба деспота Лазаревића и Бранковића – па све до краја XVII века и завршетка турске владавине у Срему. Објављени документ из 1722. из Државног архива у Будимпешти са изјавом кнеза Грубана о Митровици као значајном насељу у средњем веку и под Турцима, каже да Срби у то време нису имали цркву. Изјава кнеза Грубана поктрепљује хипозету о скромној, неупадљивој стамбеној згради која је за време Турака служила православном станиовништву као богомоља и којој су после њиховог протеривања додати олтарска апсида и звоник.“<sup>96</sup>

Године 1754. у пуном рашком стилу саграшена је Црква Светог Архиђакона Гаврила у Гргуревцима, а „у духу средњовекових традиција, зидана је и црква св. Георгија у Лежимиру 1764. Тих година, дозидана је и Црква Манастира Шишатовца, гробљанска капела Манастира

---

92 Лесек, 224.

93 Исто, 224.

94 Исто, 226.

95 Исто, 226.

96 Исто, 225.

Кувездина, те катедрална Црква у Сремским Карловцима, која је зидана између 1758. и 1762. године.<sup>97</sup>

Брзина којом су настајале нове светиње, можда је и најбољи доказ укроњености „пречанског“ идентитета у заветни српски идентитет у којем је Црква имала најважнију улогу. Осећајући промену на својој територији, аустријске власти неретко су кочиле изградњу светиња, успоравале је и новим наметима и прохтевима „стилске“ природе чинили да ти радови трају знатно дуже.<sup>98</sup> „Ово потврђује и архивска грађа из које се сазнаје да у периоду 1760-1770 настаје застој у градњи цркава, јер су аустријске власти тешко давале одобрења за њихово подизање, а често су заустављале завршетак већ почетих цркава. Црквеној општини у Митровици одбијена је молба у којој је тражила уступање <оберштарског стана> на чијем месту је намеравала да сазида нову цркву.“<sup>99</sup>

Па ипак, „при крају седме и током осме деценије XVIII века, настаје већи број цркава у околини Сремске Митровице као и у Лаћарку, Дивошу, Шуљму, Мартинцима, Великим Радинцима, Кузмину, Шашинцима, Јарку, Манђелосу.“<sup>100</sup> Упркос свим настојањима римокатоличких власти да утичу на овај процес, градња је била незаустављива. Шта више, новонастале светиње грађене су од чврстог материјала, у пуном барокном стилу „једнобродне са полукружном или полигоналном апсидом на источној страни и великим барокним звоником уз западну фасаду. Декорација фасада махом се састоји од профилисаних симсова и венаца једноставних или удвојених лизена или поластера завршених композитним или профилисаним капителима.“<sup>101</sup>

Као круна напора српског народа у Сремској Митровици да очува своју заветну самобитност, „у последњој деценији XVIII века, изграђена је монументална црква св. Стефана (данас Саборана)“<sup>102</sup> да би, готово као утук на њу, тек деценију касније, била саграђена и данашња римокатоличка црква. Почетак деветнаестог века није донео монументалније сакралне грађевине на подручју Сремске Митровице. Дограђиване су постојеће, а „старе и скромне цркве замењене су новим од тврдог материјала, а понегде су обновљене и старије грађевине и додати нови звоници.“<sup>103</sup> У тим околностима, СПЦ на простору Сремске Митровице дочекала је почетак Другог светског рата.

---

97 Исто, 228.

98 Исто, 228.

99 Исто, 228.

100 Исто, 228.

101 Исто, 228.

102 Исто, 228.

103 Исто, 229.

## Православље као „реметилачки фактор“

Пораз краљевске југословенске војске у „Априлском рату“, и успостава „Независне Државе Хрватске“ за Србе Срема и Сремске Митровице донели су, као што смо већ изложили, страдање. Битан аспект хрватског, усташког геноцида представљали су напади на Српску Православну Цркву која није била само бедем одбране српског народа, чувар његовог заветног националног идентитета, већ и живи сведок конвертитства и личног опадања од сопствене заветне историје. Управо отуда, како се наводи и у првом послератном Извештају Светог Синода упућеног Архијерејском сабору, акција покатоличења Срба Срема почела је већ током лета, у првој ратној години. Прелазак у „вјеру прадједовску“, само формално није био ствар принуде, док је у пракси он омогућавао колико-толико сигурнији, па и угоднији живот.

Бити православац, у „Хрватској Митровици“ значило је бити ван закона, бити унијат или римокатолик давало је не само (нови) политички идентитет, већ и значајна политичка права. Тако се римокатоличка црква, уместо да стане у одбрану страдалног српског православног народа, већ у првим данима хрватско-усташке власти у Сремској Митровици, у потпуности ставила на располагање геноцидном апарату.

„Сремска начелства (усташка) по Срему, дала су разумети да ће се ма каква молба Срба узимати у обзир само ако су молитељи прешли у католичанство. Срески начелник из Руме зове католичанство, у едном званичном распису, ‘старом прадједовском вјером’. Начелник митровачки иде по народу (у Срему) и агитује за прелаз (у католичанство), начелник сремо-митровачки прети у једном летку онима који буду оклевали.“<sup>104</sup>

Први на удару римокатоличког клера и хрватских власти нашли су се фрушкогорски манастири. Они су већ до краја прве ратне године били увелико пљачкани, а среброљубља нису биле поштеђене ни мошти Светог Кнеза Лазара које су чуване у Манастиру Врднику и које су сигурног спаљивања спашене захваљујући интервенцији Владе Милана Недића и вољи Немаца да на њу позитивно одговоре.<sup>105</sup>

Пренос је обављен 12. априла 1942. године, а у Саборну цркву смештене су још и мошти Цара Уроша које су се налазиле (и данас се налазе) у Јаску, те мошти Светог Стефана Штиљановића, које су се, до преноса (и данас се налазе у Саборној цркви у Београду) биле смештене

104 Рајчевић, Угљеша *Рафаило Георгије Момчиловић*, Итака, Београд, 2009, 101.

105 Исто, 101.

у Манастиру Шишатовцу.<sup>106</sup>

Свештенство и монаштво састрадава са својим светињама. У Иришком срезу већ 11. маја 1941. године, дакле свега месец дана по пограшењу НДХ, усташе спроводе прву блокаду Манастира Крушедола, „постављени су околу митраљези, архимандрит и сво братство и гости ноћу затворени у собу архимандритову да се е смеју до јутра нигде мицати, за које време настаје пљачка усташ по манастидким ћелијама, којом приликом су све вредније ствари манастира као и ризница опљачкани.“<sup>107</sup>

Слично се десило и у Манастиру Хопово, у Бешенову, док у Великој Ремети, за Видовдан 1941. усташе долазе у манастир „да га опљачкају, везују намесника Саву Говорчинова и два теолога, терају их у Петроварадин, а поново и дефинитивно 25. августа 1941. године срески пристав Тот, хапси игумана Видаковића и Говорчинова и терају их у Ириг, одакле су заједно са осталим калуђерима фрушкогорских манастира спроведени у Славонску Пожегу, где раде злостављани и понижавани најтеже послове, копају заходске канале и јаме, вуку колица са шљунком и кречом, а 31. августа морају да затрпавају поубијане Србе из Босне.»<sup>108</sup>

Претње, хапшења, прогони почели су одмах по успостављању хрватске државе и у Шиду. Већ 18. маја 1941. прва група Шиђана је одведена у Осијек, а деветог јула исте године између осталих, ухапшен је и у Шид спроведен Јереј Драгутин Марковић из Илинаца. „Тамо су већ били и остали свештеници из среза (Шидског), одакле су 11. јула преко Сиска сви поведени за Цапраг (логор крај Сиска). Ту је и протојереј Јефта Новаковић, Илија Славујевић из Адашеваца и дрруги, где их задржавају око 3 недеље, а потом 2. августа 1941. транспортују у Србију, у Аранђеловац.“<sup>109</sup>

Сличне ствари дешавају се и у Илоку, Вуковару, Винковцима, те у Сремско-карловачком срезу, где су се Хрвати нарочито устремили на манастир Врдник, коме је већ деветог јуна 1941. додељен комесар-управник, чија је функција била не просто надлегање манастирског живота, већ стварање простора за досељавање Хрвата и Муслимана из Босне на манастирска имања.<sup>110</sup>

„Под управом комесара, постао је манастир (Врдник) прави хотел и

---

106 Исто, 103.

107 Исто, 102.

108 Исто, 102.

109 Исто, 102.

110 Исто, 103.

ресторација, где се за званичне власти све немилице трошило и расипало. Док су још били калуђери у манастирима посетили су професори из Загреба манастир, разгледали су са још два римокатоличка фратра с намером да ту сместе око 30 католичких калуђера, а Јазак би, веле, могао бити бискупија.<sup>111</sup> Хрвати-усташе и Немци срушили су четвртог маја 1944. године и Манастир Бешеново. Њега је на захтев хрватских власти бомбардовала немачка авијација, али је пре тога њеног монаштво протерано у Србију, а манастир био изложен немилосрдној пљачки.<sup>112</sup>

У исто време, исте године, Хрвати и Немци минирали су и Манастир Кувеждин, који је, под будним оком комесара Хрвата-усташе Стипе Рукавине из Сремске Митровице годинама био пљачкан. До рушења, у манастирским конацима „боравила је усташка јединица са око 120 војника“<sup>113</sup> који су након минирања на личну иницијативу уништили „око 20 икона Павла Симића и много разних драгоцености.“<sup>114</sup> Све те иконе бацили су на тело монахиње Параскеве која се, по минирању вратила да их, уз сасуде, покупи и сачува.

Након рата, нове комунистичке власти упорно су одбијале да обнове фрушкогорске манастире, а како бележи Динко Давидов, током седамдесетих година покрајинско руководство развијало је планове како би за сопствене потребе преузело оне конаке које хрватско-немачки окупатори нису уништили.<sup>115</sup> Да читава слика ужаса буде још гора, циглу и други материјал, подстакнути и подржани он нових власти, развлачили су мештани фрушкогорских села и руководиоци сеоских задруга.<sup>116</sup>

Након рата, нове комунистичке власти упорно су одбијале да обнове фрушкогорске манастире, а како бележи Динко Давидов, током седамдесетих година покрајинско руководство развијало је планове како би за сопствене потребе преузело оне конаке које хрватско-немачки окупатори нису уништили. Да читава слика ужаса буде још гора, циглу и други материјал, подстакнути и подржани он нових власти, развлачили су мештани фрушкогорских села и руководиоци сеоских задруга.

## Епилог

Последња битка за ослобођење Сремске Митровице, почела је 27. октобра 1944. године управо из правца Фрушке горе. У покрету су

111 Исто, 103.

112 Давидов, Динко *Огрешења, Шабац-Глас Цркве*, 1986. 17.

113 Исто, 18.

114 Исто, 18.

115 Исто, 33.

116 Исто, 19-23.

се нашли припадници 11. крајишке и 6. војвођанске дивизије који су добили задатак да помогну замореним борцима 11. дивизије, састављене од 5. козарачке, 12. крајишке и 32. српске бригаде. Свој допринос у том настојању дали су и Лежмирци који су ударили на немачко-усташке линије постављене дуж канала Сремска Митровица – Велики Радинци.<sup>117</sup>

После четири дана борби, првог новембра 1944, за Митровицу и Митровчане рат је био готов. Од тог датума, па све до данас, почело је видање рана. На месту где су вршена стрељања и клања Срба Срема током акције Виктора Томића, уређено је 1959. године, према пројекту архитекте Богдана Богдановића „Спомен-гробље”. На Дан борца, четвртог јула 1960. овај комплекс и свечано је отворен, када је установљена и музејска поставка.

И мада гро ликвидираних није био члан КПЈ, већ је партизански покрет помагао као српски покрет отпора, жртве Виктора Томића представљене су управо тако, као комунисти и партизани. Отуда и није чудно то што су, деценијама након рата, све комеморације имале изражен комунистички карактер, док је права природа почињеног злочина и геноцида била латентно заборављана, стављана у страну.

Такво понашање победника, усмерено ка јачању братства и јединства, довело је, након распада СФР Југославије и до заборава. Одрицање од „комунистичких традиција“, довело је тако до одрицања од сопственог страдања и жртвовања у борби против зла које, чини се, још увек живи.

Стево Лапчевић

## Литература

### Монографије и зборници докумената:

1. Давидов, Динко *Огрешења, Шабац-Глас Цркве*, 1986.
2. *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини, Пета група масовних злочина у Срему – Акција Виктора Томића и преки покретни суд у Срему 1942*. Приредио др Драго Његован, Прометеј-Мало историјско друштво Нови Сад, Нови Сад 2009.
3. *Злочини окупатора у Војводини 1941-1945. Књига два: Злочини окупатора у Срему*, Нови Сад 1946.
4. Лазић-Гојко, Душан *Сремско крваво лето 1942* НИРО `Сремске новине`, Сремска Митровица 1982.
5. Лесек, Мирјана *Уметничка баштина у Срему*, том други, Завод за заштиту споменика културе Сремска Митровица, 2004.
6. Рајчевић, Угљеша *Рафаило Георгије Момчиловић*, Итака, Београд, 2009.
7. *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944*, књига два, Срем, свеска један, Нови Сад 1946.
8. *Сремскомитровачка хроника*, група аутора, Нови Сад, 1987.
9. Стојшић, Борислав *Фрушкогорски партизански одред*, Београд 1986.

### Штампа:

1. *Хрватски лист*

### Интернет:

1. Званична презентација Манастира Бешеново:  
<http://besenovo.org/istorijat-manastira-besenovo/>
2. Здравковић, Мирослав Геноцид хрватске државе у Србији, Срем 1941-1945.  
<http://www.makroekonomija.org/0-miroslav-zdravkovic/genocid-hrvatske-drzave-u-srbiji-srem-1941-1945-godine/>
3. Званични извештај пописа становништва Краљевине Југославије, 1931.  
<http://publikacije.stat.gov.rs/G1931/Pdf/G19314001.pdf>

## О „Споменици“ Јована Удицког

Када је почетком јула 1955. године, „Споменица жртава Сремске Митровице у Другом светску рату“ Јована Удицког угледала светлост дана, први примерак књиге породици, тада већ покојног аутора, уз посвету и неколико топлих речи, поклонио је утемељивач Музеја Срема и његов челник Бранко Василић. „Породици покојног Јована Удицког – као знак пажње и поштовања“, писало је на првој страници књиге.

Већ на другој страници, управа Музеја донела је краће саопштење да је услед финансијских и техничких разлога, оригинални рукопис скраћен и стилски измењен. Тако је на 74 стране текста митровачкој и широј јавности на увид стављено готово 700 имена жртава нацистичког и усташког терора. И мада се са пуним правом сматра да овај списак, који не подразумева и жртве митровачких села са којима је град на Сави чинио јединствену целину (котар), није потпун, он и данас представља најважније сведочанство о страхотама геноцидне политике коју је на подручју Срема током Другог светског рата смишљено спроводила Независна Држава Хрватска.

И сам жртва терора, Удицки је, иако већ у позним годинама, брижљиво сакупљао податке о жртвама, трудећи се да своју љубав према њиховом делу и страдању посведочи и проширивањем текста основним подацима о њиховим животима. Тиме је он са једне стране пред нас ставио своју процену размере усташког крволоштва, док је са друге показао да се иза сваког броја налазе људи, трговци, ђаци, радници, лекари, учитељи, учитељице, домаћице, мајке, очеви, дедови, баке, деца, унуци... Срби, Јевреји, Роми, али и Хрвати, Русини, Мађари... чији су животи били нагло прекинути ударом метка, чекића или маља, убодом ножа, засецањем секиром, спљавивањем у палионицама, у кућама и на пољима. У томе лежи највећа вредност списа који је пред вама.

Захваљујући Јовану Удицком, ми данас знамо да су Митровчани умирали на бојном пољу, у немачким логорима, у Оснабрику, Аушвицу, Дахауу, у усташким логорима и јамама, у Јадовну, Јасеновцу, али и на својим пољима, широм равног Срема, од Земуна до Дудика у Вуковару, на Фрушкој гори и на крају у својим селима и својој Сремској Митровици. Убијани су без милости и без обзира на године и пол.

Према резултатима до којих је дошао Архив Војводине, Срем је током Другог светског рата изгубио преко 40.000 становника, што је



десет посто укупног броја његових житеља. Ако узмемо у обзир да су Срби чинили надполовичну већину Срема, од Земуна до Вуковара, те да највећи број побијених чине управо Срби, онда тај постотак иде још и више.

Срем је област Републике Србије која је у Другом светском рату имала највеће губитке. „Захвалност“ за то, савско-дунавска равница дугује чињеници да је била део Независне Државе Хрватске.

Током акције Виктора Томића, у лето 1942. Срем је изгубио више од 7.000 својих најбољих синова и кћери. У спомен на њих, а уз благодарност Архиву Војводине, доносимо овај вредан спис Јована Удицког, први пут у целости, онако како је аутор желео да он буде објављен. Додатни напор уложен је како би се прикупиле и објавиле фотографије митровачких страдалника.

Рукопис се налази у „Музеју Срема“, у фонду НОБ-а, инвентарни број: 1463.

Фотографије у овој књизи сакупљали су приређивачи на старом Православном гробљу, из објављених публикација, од потомака жртава, архиве "Сремских новина", као и из фонда НОБ-а Музеја Срема.

Јована Тривуновић, Стево Лапчевић

## Ко је био Јован Удицки?

Јован Удицки рођен је у Кикинди, 15. фебруара 1881. године у многочланој породици кожарског трговца Милана Удицког. Презиме Удицки, записаће у свом дневнику, породица је добила оног момента када је Јованов деда ушао у кућу своје супруге. Иако је из Бартулов<sup>118</sup> постао Удицки, Миланов отац је успео да сачува своју славу, па је тако Јованов дом једини од „Удицкових“ који не славе Светог Архангела Михајла, већ Светог Николу.

Први и други разред Српске вероисповедне школе, сазнајемо из рукописне заоставштине, похађао је у Сремској Митровици. Трећи разред завршава у Кикинди, код учитеља Стеве Петровића, рођеног стрица писца Вељка Петровића, а већ у четвртном разреду добио је новог учитеља, Јована Видакова „опет у Сремској Митровици“.

Гимназију, Удицки је, како наводи у свом дневнику (18. април 1950.) у потпуности завршио у Сремској Митровици 1895, а међу професорима били су директор Миле Магдић, катихета Отац Петар Николић, Петар Ваљевац, Иван Живић и други.

И мада је отац Милан био више заинтересован да синове Јована и Бошка да у кожарски и трговачки посао, мајка Јелена рано код сина запажа љубав према књизи и учитељском послу (отац јој је био учитељ), те утиче на свога супруга да младог сина пошаљу на даље школовање. Тако, након свршене гимназије, Јован одлази на школовање у Сомбор где уписује Учитељску школу. Како сам у свом дневнику пише, управитељ је тада био Живан Ћ. Вукићевић који ће му остати у лепом сећању.

Учитељску школу завршава 1899. Остало је у породичном сећању и Јовановом дневнику забележено и то да је по свршетку школовања управо он био тај који је мајку научио да чита и пише. „Тек када смо ми деца изишли из школе, научила је да од нас да чита и пише, јер она у школу није ишла“, записао је у свом дневнику 14. октобра 1950.

Крајем октобра исте године шаље молбу „Школском Одбору“ у „Осеку“ у којој тражи да буде постављен за учитеља у „српској вероисповедној школи“ у овом граду. На основу образложења сазнајемо између осталог и то да је сомборску Учитељску школу завршио са врло добрим успехом и да се „свагда примерно владао.“

Као учитеља, видимо га најпре у Шиклошу, на данашњој хрватско-мађарској граници, о чему је оставио и краћу забелешку у свом дневнику. Из дописнице коју му је 28. августа 1950. упутио Драган Сиротановић из Бечеја, сазнајемо да је за учитеља у Српском Елемиру Јован именован на Велику Госпојину 1900. што значи да су Осјечани одбили његову

молбу. О томе сведочи и „Записник ванредне седнице црквено-школске скупштине државне у Српском Елемиру од 16/29. јула 1900. у чијем закључку се истиче да је на место учитеља Јован Удицки дошао након гласања, пошто му је противкандидат био извесни Петар Субић. Том приликом, Удицки је добио 41 глас, а Субић 10.

За учитеља у Српској народној основној школи у Сремској Митровици, изабран је, како сам бележи у дневнику четвртог марта 1950. у августу 1902. године. Као учитељ, био је у црквени појац, а у тим „религиозним“ позивима видео је не само израз духовне свести, већ и израз националне самобитности.

Из „Извода из протокола венчаних православне источне српске цркве“ издатог марта 1935, сазнајемо да се 30 јула / 12 августа 1906. године у Храму Светог Архиђакона Стефана у Сремској Митровици венчао са Јулитом Петковић из Сурчина ћерком Лепосаве и Петра Петковића интернираног 1915. од аустроугарских власти и умрлог 1916. у Вуковару. У моменту венчања Јован има „25 година, 5 месеци и 27 дана“, а Јулита „18 година, 1 месец и 18 дана“. Кум на венчању био му је Никола Илић, док је Јулитин „сведок“ био Теодор Шећеровић.

Јулита „Јулка“ и Јован имали су петоро деце од којих је син Борислав<sup>119</sup> умро по рођењу, а кћи Јованка<sup>120</sup> преминула је у 25. години, у јеку рата 1942. Друга ћерка Видосава рођена је 22. фебруара 1909. Косара је рођена четвртог децембра 1911.<sup>121</sup> док је Славка, рођена 17. септембра 1921.<sup>122</sup> након школовања постала ванредни професор Медицинског факултета и експерт у области епидемиологије.

Посвећеност националном раду довела га је као секретара митровачког радикалног одбора под сумњу царске полиције. Стално праћен, коначно је ухапшен у вези са истрагом у „Велеиздајничком процесу“. Вест о хапшењу Јована Удицког објављена је и у „Застави“ седмог октобра 1908. у чланку „Велико српска пропаганда“, где се између осталог наводи и то да се по будимпештанској и хрватској штампи као разлог његовог утамничења наводи то „што је у једној кавани говорио, како треба Срби да ступају у српску добровљачку легију.“

Крајем априла 1914. завршио је рад на свом „Буквару за латиницу“, писаном за потребе српских ђака у Угарској и упутио га „Великом управном и просвјетном савјету“ који се тада налазио у Сарајеву. Летњи

---

119 Рођен је 1907, а преминуо 1908,

120 Из песме *Несретно дете* које је написао у спомен на ћерку Јованку, сазнајемо да је за њено рођење сазнао из писма које су му кумови послали на фронт, те да су јој име, услед његова одсуства, дали управо по њему.

121 Преминула је 1988. године

122 Преминула је 2001.

распуст провео је у Врњачкој бањи, где је дочекао аустро-угарску објаву рата Краљевини Србији. Као држављанин једне од зараћених страна, по хитном поступку је депортован у Сремску Митровицу. Избегао је мобилизацију за српски фронт, па је током 1915. отпослат на италијанско бојиште, у састав одбране Тирола којом је командовао Виктор Данкл, а потом Јозеф Рот, са командом у Инсбруку.

Тешко је рањен у леђа четвог августа и лечен је у Инсбруку. Лечење је интензивно трајало два месеца, а током тог периода, како сам пише, често су му се јављали тешки болови са десне стране лица и главе. Убрзо је утврђено да има проблема са вилицом па је у војној болници у Инсбруку оперисан. На коментар да има „гвожђе“ у леђима које му није извађено<sup>123</sup>, лекар му је са осмехом саопштио да нема шта да брине, пошто по повратку из заробљеништва неће бити гимнастичар, већ учитељ, те да би, да није обављена операција, свакако зарадио и упалу мозга. Из Аустрије отпослат је у Коморан, у Словачкој, да би се одатле вратио кући.

Крај рата дочекао је у Сремској Митровици и као национални радник и стари и заслужни члан Народне радикалне странке, био је део делегације која је на Житном тргу организовала дочек српске војске, да би се већ по првим данима слободе активирао у борби за решавање статуса Срема и сремског учитељства у новој држави.

### **Борба за Срем и српске школе**

Као радикал и национални радник, током двадесетих учествовао је у борбама за издвајање Срема из надлежности Загреба, као и за одвајање српских школа из покрајинских хрватско-славних власти.

Половином 1922. постављен је за просветног надзорника, а 19. јуна 1923. добио је своје прво одликовање. У броју од 22. јуна митровачка радикалска Србија доноси вест о уручењу Ордена Светог Саве Петог степена који је добио за свој просветни и национални рад.

Како је тада Србија писала, „име г. Удицог није познато само у жим крајевима наше простране отаџбине. Његов културно просвети рад учинио је да је име г. Удицог још пре рата било урезано у срца свих родољуба у свима српским крајевима. Његова делатност имала је само један циљ: просветити и унапредити наш народ у сваком погледу“.

Предају ордена обавио је „котарски предстојник г. Велизар Радивојевић“, а присуствовао јој је „цео српски учитељски кор, као и

---

123 Носио га је до краја живота, са десне стране кичме.

највиђенији грађани наше вароши.“<sup>124</sup>

Одлуком Владе Николе Пашића од 15. фебруара 1924. укинуте су покрајинске управе, а међу њима Хрватско-Славонска, под чијом контролом се налазио и Срем, међутим, само пола године касније, Љуба Давидовић обнавља „Покрајинску управу за Хрватску и Славонију, што је изазвало праву буру незадовољства сремских радикала, који су сматрали да на тај начин ‘Срем поново пада у ропство србождерачком Загребу’.“<sup>125</sup> Љуба Давидовић и његова влада је на страницама *Србије* називана „качако-шущкорска“, „балијско-арнаутско-црно-жута влада“.<sup>126</sup>

Од септембра 1924. до фебруара 1925. широм Срема одржавани су протестни зборови, а ако је судити по текстовима које је у то време писао и Удицки је своју пажњу усмерио ка начелним питањима везаним за образовни систем и живот просветних радника у Срему под загребачком управом. Тако он, између осталог, у тексту „Клерикализам у школи“ 24. априла и првог маја у Самоуправи пише о штетном утицају римокатоличке верске политике на школски систем.

Он позива Србе, Хрвате, Словенце, Муслимане, да се не одричу своје религије али да чињеницу да припадају различитим конфесијама не користе другачије до за јачање националног јединства. „И брат римокатолик, и брат муслиман, и брат православни, и брат гркокатолик, треба да употребе религију као средство за постизавање онога великога циља, који је уједињењем прокламован, а за корист наше заједничке отаџбине“, пише Удицки у првом мајском броју Самоуправе.

Убзо по одржаним фебруарским изборима Влада Пашић-Прибићевић, коначно је 1925. укинула Покрајинску управу за Хрватску и Славонију.<sup>127</sup> Тиме је и борба Јована Удицког за издвајање српских школа из загребачке управе коначно дошла до свог краја.

Седмог фебруара 1926. Друштво Црвеног крста додељује му свој Орден - Друштвени крст, а 20. марта 1926. постављен је на место школског надзорника за шидски срез. Његова Нова школа декламована је и у Сплиту, на забави Подмлатка Црвеног крста седмог марта 1926. у просторијама Женске задруге у Сплиту.

У време обнављања партијског живота по укидању Диктатуре, у септембру 1931. званично гласило Дринске бановине Народно јединство, штампа рад „Спремање за школу“ тада већ увелико градског и среског школског надзорника Јована Удицког. Текст „Долазак из

---

124 Новине *Србија* 22.6.1923.

125 *Споменица историјског архива Срем*, бр. 18, Сремска Митровица 2019, 33.

126 Исто, 33.

127 Исто, 33.

школе“ штампан је у последњем септембарском броју исте године. „Ћак код куће“ публикован је у истом гласилу у броју од 14. октобра, а већ наредни број донеће краћи рад „Родитељи и школа“.

„Ћак пред спавање“ биће објављен 24. октобра, као последњи део у низу чланака који су имали улогу да родитељима приближе потребе детета-ђака како би га што боље разумели и тако добро припремили за школске послове и обавезе. Његове књиге биле су те године и на списку одабраних дечијих књига за поклон-награду ђацима на годишњим испитима, које је одабирала Повлашћена краљевска књижара „Скерлић“ из Београда.

На дан уједињења, првог децембра 1933. Нови Врбас је уприличио велико славље на којем је између осталог игран и његов дечји приказ „Сазивач на дан Уједињења“, о чему је тамошњи просветни надзорник Димитрије. И. Рашић крајем месеца у једној краткој депеши обавестио Удицког. „Дечји збор“ био је део годишњег програма Основне школе Краља Петра у Београду, а његови радови били су и на репертоару загребачког Народног казалишта приликом обележавања дана народног просвећивања, 25. јуна 1933.

Увиђајући опасност која се након убиства Краља Александра надвила над Југославију, а у циљу јачања духа јединства међу њеним народима, у неколико наврата води учитеље, чланове „Југословенског учитељског удружења - Среза и Града Сремска Митровица“ на Оплењак, на гроб Краља Александра. Једно такво путовање уприличено је крајем маја 1935, када су митровачки учитељи, како се истиче у неидентификованој штампи из заоставштине, положили венац од свиле и злата „који су својом руком израдиле учитељице овога среза и града.“

Сам венац, положио је управо Удицки, а осим њега, на гроб Краља Александра принета је и урна са легетском земљом. „Урна је из старе словенске словенске храстовине и израђена по вајару г. Штефу у чисто античком стилу. На урни су изрезана ова слова: <Учитељство града и среза Срем. Митровице приноси на гроб Краља Ујединитеља земљу с поља Легета, натопљену проливеном крвљу храбрих Тимочана за нашу милу Југославију>.“

Учитељи су такође на Оплењу оставили ђачку споменицу са најлепшим радовима митровачких ђака на тему Краљ Александар, а на првој страни исте стјала је посвета: „Витешки Краљу! Прими ову споменицу у знак велике љубави малишана основних школа града и среза Срем. Митровице, којом ће чувати милу и драгу Југославију и који ће преносити с колена на колена да Ти остане вечна слава и успомена.“ Као додатак овој споменици, на гроб Краља Александра спуштена је и песма

Јована Удицког „На Опленцу“.

Како сазнајмо из Указа о пензионисању, другог јуна 1937. Удицки одлази у пензију. Месец дана касније, Среско начелство у Сремској Митровици разрешава га дужности градског чиновника.

### Нова искушења и смрт

Своје пензионерске дане не проводи пасивно посматрајући свет око себе. Активан у разним културно-друштвеним удружењима, од „Црвеног крста“, преко „Читаонице“ до „Сокола“, сарађујући при томе са читавом плејадом листова, пишући песме и есеје, трудио се да помогне својој заједници. У години одласка у пензију, због супротстављања Конкордату биће по други пут ухапшен, овај пут од југословенских власти. У време најтежих српско-хрватских односа, а након успостављања „Бановине Хрватске“, сретћемо га уз адвоката др Јеврема Видића у „Српском културном клубу“.

Са Видићем, др Лазаром Рашовићем и другим угледним Митровчанима, листом члановима „Соколског друштва“ Удицки ће петог маја 1941. бити по први пут ухапшен од усташких власти. Говорећи о том искуству, у свој дневник убележиће девет година касније и то да су већ по успостављању усташке власти у граду на удару полиције били соколски руководиоци, што је доживљавао као наставак напада на Соколе који су почели још са првим данима Бановине Хрватске.

„Из Загреб је дошла нека црна полиција. Чим сам чуо да су ухапсили Др. Ханосека<sup>128</sup>, очекивао сам да сам и ја на реду. И нисам се преварио. Око 10 сати у двориште уђоше ми један загребачки полицајац, један војник, један цивил усташа. Затворили су ме у двориште. Загребачки полицајац, наоружан до зуба, упитао ме је: ‘Јесте ли ви Јован Удицки?’ ‘Јесам!’ - и кад сам то рекао, рекао ми је да подигнем руке и када смо то учинио, извршио је надамном мали претрес и све што је нашао вадио из џепова. Улазио је у собе, а она двојица напољу чувала су стражу. Све ми је испретурао по собама и биле су читаве гомиле ствари.”

Након једночасовне преметачине, одведен је, како сведочи, у зграду полиције, где је предат агентима. У разговору агенти су тражили изјаве „које нисам могао дати“. Пошто се са тим завршило, спроведен је у суседну собу где су већ стајали др Јеврем Видић, др Владислав Ханосек и Фрања (Веља) Ферстер, сви соколски функционери. Ослоњени челом о зид, руку дигнутих високо изнад главе, ћутке су чекали шта ће се даље дешавати.

---

128 Др Владислав Ханосек, био је старешина митровачког југословенског Сокола.



Из Митровице, група заточеника повезана је ланцима и потерана за Винковце. Најпре су били смештени у полицијско двориште, а потом у срески затвор. Захваљујући помоћнику среског начелника који је био „врло душеван човек“, у винковачком затвору митровачки заробљеници имали су бољи третман, али, како бележи „то дуго није било“, пошто су врло брзо „поново дошли под власт усташку“. Предани су Виктору Томићу и његовој полицији која их је тукла и малтретирала.

Из усташких раља и сигурне смрти, Удицког су спасиле ћерке Вида и Косара, које су после неколико дана дошле у Винковце. „Једва су успеле да ме сместе у болницу. Лежао сам пет дана у болници, уз асистенцију полиције и шести дан ћери су успеле да ме из болнице пошаљу кући. Нисам се дуго појављивао на улици и сматрано је да сам болесник коме су дани одбројани.“

Други пут хапшен је у лето 1942. али је и ту уз помоћ ћерки отпуштен као болестан. Имао је више среће од брата Бошка који ће се наћи на списку од неколико хиљада жртава усташког геноцида који је крајем августа и почетком септембра почињен на Православном гробљу.

Почетком новембра 1944. године, пише Удицки у свој дневник 13. маја 1950. Народно-ослободилачки одбор Сремске Митровице послао му је поруку у којем га позива на састанак свог културно-просветног одбора, који сматра да би његово искуство могло бити од користи у обнови културно-друштвеног живота у граду. И мада је био расположен за сарадњу, а свој прилоге давао за „Зидне новине“, због противљења дела чланова Одбора, никада није постао његов интегрални део.

Крајем јуна 1950. завршио је свој рукопис „Страдање Митровице у Другом светском рату“, један од његових најзначајнијих поратних радова у којем доноси лични попис жртава и краће биографије. Тај рад ће нешто касније публиковати Музеј Срема, уз напомену да је због материјалних разлога текст значајно скраћен. Како је тим поводом записао у свој дневник 26. јуна 1950. главни кривац за страдање Митровице је „хрватска усташка држава“ која је током четири ратне године верно служила „црну интернационалу“, убијајући и затварајући своје противнике. „Сваки католик имао је бити Хрват, па су покрштавањем хтели да од Срба направе Хрвате.“

Активно учествује у друштвеном и културном животу, пише песме Српској читаоници, позиван је и држи говоре на њеним свечаностима, активан је у градском удружењу пензионера у којем води културно-просветну секцију, чини све што може како би посведочио своју љубав према ближњем и никада угаслу васпитачку свест, о чему је оставио и запис „Зашто смо у удружењу“ који се налази у његовој рукописној



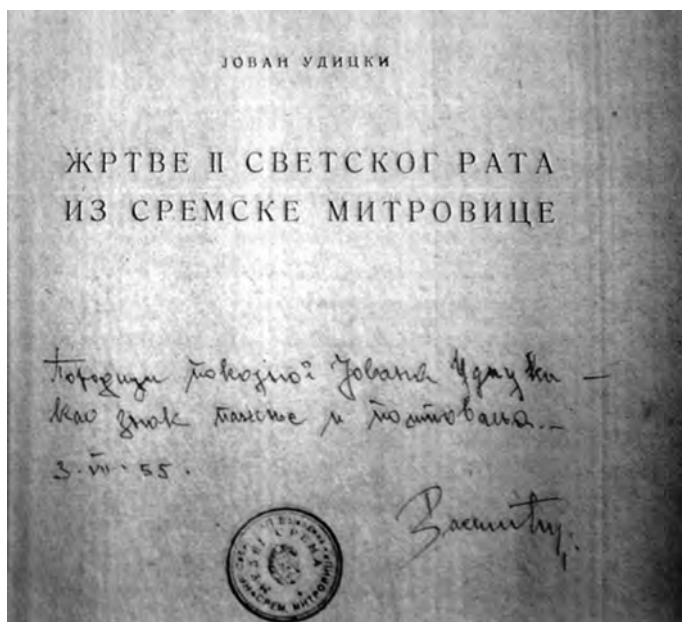
Са молбом, да у петак 1 децембра 1950. у 18. часова, присуствујете у Градском музеју, договору за израду:

СПОМЕНИЦЕ ЖРТВАМА II СВЕТСКОГ РАТА.

Управа музеја:

Позив за: **ЈОВАН УДИЦКИ**  
школски надзорник  
Железничка улица.

Позив на састанак поводом израде Споменнице



Посвета Бранка Василића Јулки Удицкој  
на првом издању Споменнице

заоставштину.

На Видовдан, одлазио је православно гробље где су и у првим поратним годинама служени парастоси „палим Митровчанима од Косова до данас“. Како је убележио у свој дневник, на Видовдан 1950. било је ванредно мало Митровчана, махом старијих жена. Разлог томе налази у промењеном идеолошком дискурсу о којем, „не жели да говори“.

Сваког септембра, све до своје смрти 1951. био је на Православном гробљу, где је говорио у част и славу својих суграђана и других Сремаца који су ту страдали као жртве усташког геноцида који је спровођен током читавог рата, а свој пуни израз доживео током акције Виктора Томића.

Био је и члан Црквеног одбора при Саборној цркви и на ту је функцију постављен 20.12. 1944. Како наводи у свом дневнику, Одлука о постављењу коју му је издао Народно ослободилачки одбор Сремске Митровице, био је уједни и први акт којим је „почаствован по ослобођењу“.

На 71. рођендан, Сремска Митровица је организовала велику светковину којом је показала да још увек памти и вреднује његов рад. У последњој поруци супрузи Јулки коју је од милоште називао „Мама“, која се налази у његовој рукописној заоставштини, потписавши се као „Тата“, пише: „Мирно подносим смрт, јер остаје иза мене љубав матере према деци и деце према матери као и љубав међу децом, на основу које ће се све лепо уредити иза мени. Нек вам буде сретно и дуговечно.“

Умро је 16. октобра 1951. и сахрањен је на Православном гробљу, где почивају његова деца, у непосредној близини страгишта на којем је 1942. убијен и његов брат Бошко.

Стево Лапчевић

## Литература

### Публикације:

1. *Споменица историјског архива Срем*, бр. 18, Сремска Митровица 2019.

### Грађа:

1. Рукописна заоставштина Јована Удицког, која се налази у власништву аутора.

### Штампа:

1. *Србија*

## **ПОМЕНИК МИТРОВАЧКИХ ЖРТАВА**

## СПИСАК

### Жртва Другог светског рата у Сремској Митровици

(саставио: Јован Удицки)

#### Слово А:

1. Агичевић, Лазара, Стеван - стрелјан
2. Ађански, Станојевић, Лела - логор
3. Александровић, Павла, Сава - логор
4. Андрић, Живана, Војислав - погинуо
5. Антонин Павле- погинуо
6. Аперлић Бошко - стрелјан
7. Аранички др, Петра, Гига –настрадао услед рата

#### Слово Б:

1. Бајић, Милошевић, Спаса - погинуо
2. Бала, Антона, Иван – настрадао услед рата
3. Бањанин, Петра, Душан - стрелјан
4. Бањанин, Петра, Олга - стрелјана
5. Бараксадић, Петра, Милош - стрелјан
6. Бараксадић, Душана, Коста - погинуо
7. Бараксадић, Симе, Стева - стрелјан
8. Бараксадић, Гавре, Алекса – стрелјан
9. Барт, Ђуре, Ђуро – настрадао услед рата
10. Баум Тинка – логор
11. Баћановић, Тоше, Милан – стрелјан
12. Бачковић, Марка, Борислав– логор
13. Бачковић, Марка, Петар - стрелјан
14. Бедричић, Ђоке, Васа – стрелјан
15. Бедричић, Ђоке, Милан – стрелјан
16. Белић Стеван – стрелјан
17. Билић, Симе, Стева – стрелјан
18. Беловић, Јована, Крста – стрелјан
19. Бељански, Петра, Рада – стрелјан
20. Београдац, Живана, Лазар – стрелјан
21. Беочанин, Васе, Аца – стрелјан
22. Бибић, Митра, Јелена – логор
23. Бибић, Михајла, Срета – стрелјан

24. Бизумић, Петра, Лазар – стрељан
25. Бижић, Станка, Паја – стрељан
26. Бижић, Илије, Славко – стрељан
27. Билић, Симе, Бранко – стрељан
28. Билић, Паје, Зора – стрељана
29. Блаженчић, Живојина, Крста – логор
30. Богић, Ђорђа, Бошко – погинуо
31. Богић Гавра – стрељан
32. Богдановић, Давида, Ђорђе – стрељан
33. Бођанац, Стевана, Милан – стрељан
34. Божић, Станка, Стеван – логор
35. Божичковић, Марка, Ђура – логор
36. Брабец, Јосипа, Јосип – погинуо
37. Брашанац, Јована, Светозар – погинуо
38. Брежњак, Андрије, Андрија – погинуо
39. Брезовац, Живана, Коста – стрељан
40. Будисављевић, др Мане – стрељан
41. Будошан, Луке, Влада – погинуо
42. Будошан, Луке, Јова – стрељан
43. Буква, Илије, Ђурђица – логор
44. Буцало, Дамјана, Србобран – стрељан
45. Буцало Зора – стрељана
46. Буцало, Србобрана, Милан – стрељан
47. Буцало, Србобрана, Даринка – стрељана
48. Буцало, Србобрана, Душан – стрељан
49. Бајић, Душана, Богдан – погинуо
50. Бајић, Душана, Милан - погинуо
51. Баћановић, Пере, Лекса – логор
52. Баћановић, Љубомира, Пера – логор
53. Баћановић, Пере, Душан – логор
54. Баћановић, Пере, Јелена – логор
55. Балиновић, Боже, Бошко – стрељан
56. Балиновић, Боже, Петар – стрељан
57. Балиновић, Боже, Златица – стрељана
58. Бегић Павле
59. Бем, др, очни лекар - логор
60. Берковић Жак - логор
61. Берковић Хелена – логор
62. Берковић Хајнрих – логор

## Слово В:

1. Вајс Вилим – логор
2. Вајс, Вилима, Лео – логор
3. Вајсбергер, Белогорски, Гершко – логор
4. Вармеђа, Јована, Милош – погинуо
5. Василић, Теодора, Драгутин – стрелјан
6. Веса, Славка, Стеван – стрелјан
7. Весели, Јосипа, Јосип – погинуо
8. Веселиновић Гојко – стрелјан
9. Веселиновић Персида – стрелјана
10. Веселиновић, Мише, Андрија – стрелјан
11. Видаковић, Ђоке, Андрија – стрелјан
12. Видаковић, Ђоке, Васа – погинуо
13. Видаковић, Мите, Ђока – погинуо
14. Видић, Јеврем, др - Јеша – стрелјан
15. Војновић, Живана, Јован – стрелјан
16. Војновић, Јована, Србислав – стрелјан
17. Вилић Дмитар – логор
18. Вилић Стоја – логор
19. Владисављевић Андрија – стрелјан
20. Волф, Андрије, Фрањо – погинуо
21. Воркапић, Петра, Милан – стрелјан
22. Вревић, Франца, Стеван – стрелјан
23. Вревић, Франца, Милош – погинуо
24. Вугделић, Радована, Рада – настрадао услед рата
25. Вујадиновић Немања – стрелјан
26. Вујашковић, Павла, Алекса – стрелјан
27. Вујашковић, Миливоја, Алекса – погинуо
28. Вукашиновић, Недељка, Станислав – логор
29. Вукашиновић Никола – логор
30. Вуковац, Петра, Вукашин – стрелјан
31. Вуковац, Милована, Петар – логор
32. Вуковић, Паје, Милица – логор
33. Васиљевић, Ђорђа, Александар – погинуо
34. Врапчан Иван – логор
35. Врапчан Пера – логор
36. Врапчан Лепосава – логор
37. Војновић, Милутина, Боривој – стрелјан
38. Војновић, Милутина, Александар – стрелјан

## Слово Г:

1. Гајић, Душана, Милош др – стрељан
2. Гертнер Давид – логор
3. Гертнер Фани – логор
4. Гертнер Лео – логор
5. Гератенфелд – логор
6. Гојковић, Игњата, Вукашин – логор
7. Гојковић, Игњата, Никола – логор
8. Гргуров, Веселина, Јован – стрељан
9. Гргуров, Јована, Веселин – стрељан
10. Гргуров, Ђоке, Вукосава – стрељана
11. Груловић, Аце, Емилија – логор
12. Георгијевић Десанка – настрадала услед рата
13. Георгијевић Славко – погинуо

## Слово Д:

1. Дабић, Драгомира, Ненад – стрељан
2. Дабић, Живана, Стева – стрељан
3. Даничић, Милана, Рада – стрељан
4. Даничић, Милана, Стева – стрељан
5. Девић, Паје, Трива – погинуо
6. Девић, Паје, Милица – стрељана
7. Девић, Ђоке, Паја – стрељан
8. Девић, Ђоке, Сима – стрељан
9. Девић, Живана, Стева – стрељан
10. Девић, Живана, Урош – стрељан
11. Декански, Бошка, Лазар – стрељан
12. Домановић, Павла, Петар – погинуо
13. Доронтић, Цветка, Ђорђе – стрељан
14. Драгаш, Илије, Милан – настрадао услед рата
15. Драгаш, Спасе, Јулка – настрадао услед рата
16. Дрекић, Раде, Станко – стрељан
17. Дрекић, Станка, Урош – стрељан
18. Друљин, Симе, Милан – стрељан
19. Дукић, Николе, Јован – стрељан
20. Добричић, Боривоје – логор
21. Дазгић Мирко – стрељан
22. Дамјановић Никола – настрадао услед рата



23. Девих, Паје, Милош – настрадао услед рата
24. Дивних, Ђоке, Сава

### **Слово Ђ:**

1. Ђајић Елвира - стрељана
2. Ђаковић, Симе, Никола – стрељан
3. Ђаковић, Николе, Панта – стрељан
4. Ђаковић Рајко – стрељан
5. Ђерић, Бранка, Мирјана – погинула
6. Ђорђевић, Јакова, Бошко – стрељан
7. Ђорђевић, Стеве, Никола – погинуо
8. Ђурђевић, Стеве, Петар – погинуо
9. Ђурковић, Тоше, Алека – стрељан

### **Слово Е:**

1. Ерор, Матије, Фрањо
2. Ердељан Јован

### **Слово Ж:**

1. Жегар, Ђуре, Ђуро – логор
2. Живановић, Раде, Сава – стрељан
3. Живановић, Саве, Иконија – погинула
4. Живановић, Саве, Даница – погинула
5. Живков, Сотира, Петар – погинуо
6. Живковић, Николе, Коста – стрељан
7. Живковић, Дамјана, Стева – логор
8. Живковић, Милоша, Петар – погинуо
9. Жуних, Милана, Лазар – логор

### **Слово З:**

1. Зарин, Косте, Бранко – стрељан
2. Зарић, Јована, Ђорђе – стрељан
3. Звонаревић, Митра, Митар – настрадао услед рата
4. Зорановић, Андрије, Бранко – стрељан

## Слово И:

1. Иванић, Марка, Адам – настрадао услед рата
2. Ивановић Александар – стрељан
3. Ивановић, Душана, Живан – стрељан
4. Ивасић, Димитрија, Драгутин – погинуо
5. Ивковић, Обрада, Чеда – логор
6. Игњатовић Влада – стрељан
7. Илин, Љубомира, Ђока – стрељан
8. Илин, Ђоке, Љубомир – стрељан
9. Илић, Мије, Вида – логор
10. Ивков, Душан – логор

## Слово Ј:

1. Јанковић Бранко – погинуо
2. Јанковић, Николе, Лазар – стрељан
3. Јанковић, Глише, Сима – стрељан
4. Јаношевић, Тоше, Васа – погинуо
5. Јаношевић, Љубоја, Ђорђе – стрељан
6. Јаношевић, Ђорђе, Лазар – погинуо
7. Јевремовић, Васе, Љубомир – стрељан
8. Јаношевић Богољуб
9. Јаношевић, Васе, Љубоја – стрељан
10. Јенић, Светозара, Илија – стрељан
11. Јелић, Петра, Велимир – стрељан
12. Јеловац, Боже, Игњат – настрадао услед рата
13. Јовановић, Живана, Павле – стрељан
14. Јовановић Исајлов, Стеве, Милан – стрељан
15. Јовановић Исајлов, Стеве, Милорад – стрељан
16. Јовановић, Николе, Петар – стрељан
17. Јовановић Живан – настрадао услед рата
18. Јовановић Миленко – стрељан
19. Јовановић Милош – стрељан
20. Јовановић Паја – стрељан
21. Јовановић Стеван – погинуо
22. Јовановић Угљеша – стрељан
23. Јовановић, Жарка, Вукица – логор
24. Јовановић, Жарка, Катица – логор
25. Јовановић, Жарка, Босиљка – логор

26. Јовановић, Жарка, Милица – логор
27. Јовичић, Милутина, Славко – стрелјан
28. Јокић, Лазара, Славица – логор
29. Јокић, Лазара, Ђока – логор
30. Јузбашевић, Јована, Петар – стрелјан
31. Јуришић, Јефте, Аврам – настрадао услед рата
32. Јуришић, Аврама, Ђорђе – стрелјан
33. Јуришић Радован – стрелјан
34. Јуришић Славко
35. Јуришић Албина
36. Јевтић, Ђуре, Лазар – погинуо
37. Јовановић, Милана, Марко – настрадао услед рата
38. Јовановић, Марка, Драгослав – логор
39. Јовановић Гизела – стрелјана

### Слово К:

1. Кишнер, Славка, Владимир – стрелјан
2. Клајн, мати – логор
3. Клајн Арнолд – логор
4. Клајн, жена – логор
5. Клајн, дете – логор
6. Клајн, Лазар – логор
7. Кљајић, Стевана, Лазар – стрелјан
8. Кљајић, Лазара, Стеван – стрелјан
9. Ковачевић, Андрије, Михајло – погинуо
10. Ковачевић, Ђоке, Јела – стрелјана
11. Ковачевић, Јована, Иван – стрелјан
12. Ковачевић, Симе, Стева – погинуо
13. Ковачевић, Илије, Никола
14. Ковачић, Лазара, Милош – стрелјан
15. Ковачић, Милоша, Мерима – логор
16. Ковачић Петар – стрелјан
17. Козобарић, Јована, Сава – стрелјан
18. Козобарић Рафаела – стрелјана
19. Козобарић Гавра – погинуо
20. Конц Цецилија (Ковач) – логор
21. Ковач Јулије – логор
22. Ковач, Јулија, Славица – логор
23. Ковач Јулија, Олгица – логор

24. Коцић, Душана, Брана – логор
25. Константиновић С. Лазар – стрељан
26. Константиновић Л. Стеван – погинуо
27. Корим, Јанка, Андрија – логор
28. Кородић Стеван – стрељан
29. Косанић, Мите, Ђорђе – логор
30. Косанић, Косте, Јоца - логор
31. Косанић, Косте, Ђорђе – логор
32. Косанић, Уроша, Стеван – стрељан
33. Косанић, Спасе, Марко – Лазар, логор
34. Костић, Срете, Степа – стрељан
35. Костић, Срете, Славко – стрељан
36. Костић, Радивоја, Панта – логор
37. Костић, Ђорђа, Јованка – логор
38. Костић, Живојина, Милана – логор
39. Кофман, Мартина, Александар – логор
40. Краус, Беле, Мирослава – логор
41. Краус Берте, Ото – стрељан
42. Краус Херман – логор
43. Краус Берта – логор
44. Крстић, Наце, Ђорђе – стрељан
45. Крстић, Ђоке, Степа – стрељан
46. Кромпић Милан – стрељан
47. Крстић, Милутина, Душан – погинуо
48. Кртинић, Дане, Бранко – погинуо
49. Кртинић, Раде, Милан – логор
50. Кручај, Карла, Драгутин
51. Кузминац, Милана, Живан – стрељан
52. Кузминац, Живана, Миладин – логор
53. Кузминац, Рајка, Миладин – погинуо
54. Кузминац, Николе, Милан – стрељан
55. Кулић, Косте, Ђока – погинуо
56. Којић
57. Кузминац, Стевана, Катарина – погинула
58. Кузминац, Владе, Првослав – погинуо
59. Нечитко
60. Нечитко
61. Нечитко

### **Слово Л:**

1. Лабаш, Илије, Стеван – логор
2. Лабаш, Илије, Андрија – погинуо
3. Лабаш, Стеве, Ката
4. Лабаш, Ђуре, Петар – стрељан
5. Лазић, Софроније, Андра – стрељан
6. Лазић, Младена, Тодор – погинуо
7. Лазовић, Николе, Недељко – стрељан
8. Лазовић, Недељка, Борислав – стрељан
9. Лазић, Лазара, Војислав – логор
10. Лаћарац, Ђођа, Душан – погинуо
11. Ледерер Јелка – логор
12. Леви Сигфрид – логор
13. Леви, жена – логор
14. Лозјанин, Милоша, Милорад – стрељан
15. Лукић, Глише, Светозар – стрељан
16. Латас Никола
17. Лучић Ранко – погинуо
18. Лисић Миле – логор
19. Лужанин Божидар, др – настрадао услед рата
20. Лончаревић Воја - погинуо
21. Лончаревић Данка - погинула
22. Лабаш, Ђуре, Димитрије – погинуо

### **Слово Љ:**

1. Љубишић, Владе, Душан - погинуо

### **Слово М:**

1. Мајсторичевић, Милутина, Лазар – погинуо
2. Малетић, Ђорђа, Светислав – стрељан
3. Малетић, Ђорђа, Небојша – погинуо
4. Малетић, Ђорђа, Слободан – погинуо
5. Маливук, Миодрага, Тома – стрељан
6. Маливук, Миодрага, Бранко – стрељан
7. Маљковић, Петра, Никола – погинуо
8. Мандић, Лазара, Тоша – стрељан
9. Марјановић Стеван – стрељан

10. Марков Недељко – настрадао услед рата
11. Марковић Драгић
12. Марковић Пера – стрелан
13. Мартиновић, Јована, Бранко – стрелан
14. Матић, Ђорђа, Бојана – стрелана
15. Матић, Јована, Рада
16. Матић, Миливоја, Никола – стрелан
17. Матић, Нићифора, Светозар – стрелан
18. Матић, Нићифора, Лазар – стрелан
19. Матић, Нићифора, Никола – стрелан
20. Матић, Петра, Бошко – стрелан
21. Мачковски, Митра, Мирко – стрелан
22. Маџарац Мирослав – стрелан
23. Маџаревић Милојка – логор
24. Манастирац Стеван – стрелан
25. Мединац, Арнона, Јован – стрелан
26. Мединац, Арона, Велимир – стрелан
27. Мијатовић, Младена, Ђорђе – стрелан
28. Мијатовић, Марка, Јован
29. Мијатовић, Јове, Душица – логор
30. Мијатовић, Милана, Милица – логор
31. Мијатовић, Ђоке, Ружа – логор
32. Мијатовић, Ђоке, Јован – логор
33. Мијатовић, Бошка, Пера – логор
34. Мијатовић, Бошка, Милица – логор
35. Мијатовић, Бошка, Софија – логор
36. Мијатовић, Бошка, Небојша – логор
37. Мијатовић, Бошка, Марко – логор
38. Мијатовић, Саве, Васа – логор
39. Мијатовић, Боје, Бојка – логор
40. Мијатовић, Васе, Ива – логор
41. Мијатовић, Васе, Бошко – логор
42. Мијатовић, Николе, Јелена – логор
43. Мијатовић, Николе, Криста – логор
44. Мијатовић Мите, Живан – логор
45. Мијатовић Мите, Живка – логор
46. Мијатовић, Мите, Ђурђица – логор
47. Мијатовић, Мите, Јелица – логор
48. Мијатовић, Мите, Ружица – логор
49. Мијатовић, Мите, Драга – логор

50. Мијатовић, Мите, Сока – логор
51. Мијатовић, Јована, Бранко
52. Мијић, Јована, Рада – стрељан
53. Мике, Антона, Иван – стрељан
54. Микулчић, Ивана, Иван – стрељан
55. Милеуснић, Милана, Срђан – логор
56. Милић, Карола, Фердинанд – погинуо
57. Милиновић, Петра, Јован – стрељан
58. Милованчев, Јована, Милан – стрељан
59. Милованчев, Јована, Рада – погинуо
60. Миловановић, Лазара, Радован – стрељан
61. Милојковић, Косте, Стеван
62. Милутиновић, Живана, Рада – стрељан
63. Милутиновић, Раде, Љубомир – стрељан
64. Милосављевић, Грос, Јованка – логор
65. Миљевић, Димитар, Сава – настрадао услед рата
66. Мирковић Никола
67. Нирић, Панте, Лазар – стрељан
68. Мирковић, Алексе, Петар – стрељан
69. Мирослављевић Регина – логор
70. Мирчета, Ивана, Драгица – настрадала услед рата
71. Михаљко, Антона, Дора – настрадала услед рата
72. Михаљко, Андрије, Магдалена – настрадала услед рата
73. Михаљко, Андрије, Катица – настрадала услед рата
74. Мојић, Младена, Душан – стрељан
75. Мојић, Душана, Лела – стрељана
76. Мојић, Душана, Бошко – стрељан
77. Моргенштерн Мориц – логор
78. Моргенштерн Берта – логор
79. Моргенштерн, Адолфа, Петар – логор
80. Моргенштерн, Петра, Самуил – логор
81. Моргенштерн Шарика – логор
82. Моргенштерн, Петра, Розина – логор
83. Моргенштерн, Адолф – логор
84. Моргенштерн Јованка – логор
85. Моргенштерн, Адолфа, Шандор – логор
86. Мрђа, Стевана, Радослав – логор
87. Мрђанов, Душана, Вера – логор
88. Мудрок, Александра, Никола – стрељан
89. Мудрок, Александра, Андрија – стрељан

90. Мунић, Аце, Јованка – логор
91. Михајловић, Јована, Никола – стрељан
92. М... Ђорђе
93. Мединац, Васе, Ароан – погинуо
94. Марицки Бранко – логор
95. Мијатовић, Марка, Јован – погинуо
96. Мојсиловић, Милутина, Лазар – погинуо
97. Маџарац Милан – стрељан

### **Слово Н:**

1. Наумовић, Наума, Светозар – стрељан
2. Ненадовић, Стевана, Васа - стрељан
3. Ненадовић, Адама, Јован – стрељан
4. Нешковић, Симе, Милан – стрељан
5. Нешковић, Димитрија, Боривој – стрељан
6. Николић, Адама, Сава – стрељан
7. Николић, Стеве, Никола – логор
8. Николић, Николе, Михајло - логор
9. Николић, Стеве, Марина – логор
10. Николчић, Милоша, Војин – стрељан
11. Николчић, Милоша, Душан – стрељан

### **Слово О:**

1. Обрадовић, Неше, Милорад – стрељан
2. Остојић, Радована, Душан – логор

### **Слово П:**

1. Павловић, Саве, Милан – стрељан
2. Паклар, Стеве, Милан – стрељан
3. Панић, Богосава, Стеван – стрељан
4. Пејић, Ђоке, Нада – логор
5. Пеовић, Светозара, Јелка – настрадала услед рата
6. Пеовић, Светозара, Мира – погинула
7. Перге, Петра, Петар – погинуо
8. Перковић, Фрање, Фрањо – погинуо
9. Перковић, Ђуре, Ива – настрадао услед рата
10. Петер, Фрање, Марко – стрељан



11. Петровић, Павла, Алексије – стрељан
12. Петровић, Милана, Светозар – логор
13. Петровић, Саве, Миленко – стрељан
14. Петровић, Јеврема, Велимир – стрељан
15. Петровић, Пере, Јелка – логор
16. Петровић, Стеве, Ковинка – логор
17. Петровић, Стеве, Олга – логор
18. Петровић, Пере, Лазар – логор
19. Петровић, Пере, Стеван – логор
20. Петровић, Лазе, Марија – логор
21. Петровић, Симе, Јулијана – логор
22. Петаковић, Павла, Милан – стрељан
23. Поледица, Милована, Драгојло – стрељан
24. Поучки, Стеве, Душан – погинуо
25. Поповић, Сигфрида, Мирослава – логор
26. Поповић, Лазе, Павле – стрељан
27. Пресичковић Матија – погинуо
28. Продановић, Саве, Милан – стрељан
29. Продановић, Ђорђа, Гавра – стрељан
30. Прокоп, Максима, Димитрије – погинуо
31. Прогоп, Максима, Бранко – погинуо
32. Пувача, Стевана, Рада – стрељан
33. Пувача, Живана, Милица – стрељана
34. Пувача, Виће, Милан – стрељан
35. Пухало, Илије, Данко – стрељан
36. Пухало, Паје, Анкица – стрељана
37. Поповић Душан – настрадао услед рата
38. Пантелић Јован – настрадао услед рата
39. Панић Пера
40. Пешић Панта

### **Слово Р:**

1. Радаковић, Јована, Маринко – логор
2. Радаковић, Николе, Даница – настрадала услед рата
3. Радмановић, Цвеје, Даница – настрадала услед рата
4. Радмановић, Јове, Ђока – настрадао услед рата
5. Радмановић, Стеве, Борислав – погинуо
6. Радмановић, Владе, Војин – стрељан
7. Радмановић, Војина, Ненад – стрељан

8. Радованов, Стеве, Живко – стрељан
9. Радојевић, Илије, Никола – стрељан
10. Радојевић, Илије, Павле – стрељан
11. Радојевић, Николе, Љубиша – настрадао услед рата
12. Радојевић, Светолика, Сава – стрељан
13. Радојевић, Светолика, Петар – стрељан
14. Радојевић, Милоша, Душан – погинуо
15. Радојевић, Светозара, Никола – погинуо
16. Радосављевић, Марка, Сава – настрадао услед рата
17. Рајић Јован – стрељан
18. Рајић, Славка, Милена – логор
19. Рајновић, Јоце, Јоца – погинуо
20. Рајсман Јозефина – логор
21. Ракић, Светозара, Петар – стрељан
22. Ракић, Светозара, Обрад – стрељан
23. Ракић, Цвеје, Живан
24. Ракић, Лазара, Јова – настрадао услед рата
25. Ракић, Дане, Димитрије – стрељан
26. Ренчел, Антона, Душан – погинуо
27. Ренчел, Матије, Мирко – погинуо
28. Репајић, Панте, Ирена – стрељана
29. Репајић, Панте, Бора – стрељан
30. Ристић, Стеве, Јован – стрељан
31. Рогулић, Бранка, Војин – стрељан
32. Розенберг, Адолфа, Макс – логор
33. Розенберг Адолф – логор
34. Розенберг, Сигумнда, Шарлота – логор
35. Розенберг Даница – логор
36. Розенберг Мирјана – логор
37. Розенберг Муци – логор
38. Ротмилер, Хермана, Терезија – логор
39. Рокић, Николе, Стева – стрељан
40. Рокић, Саве, Марица – логор
41. Ружић, Филипа, Бранко – настрадао услед рата
42. Радић Александар – стрељан
43. Рајчин, Николе, Јован – стрељан
44. Рајновић, Јосипа, Иван

## Слово С:

1. Савић, Петра, Ђока – стрељан
2. Сакулац, Душана, Станислав – стрељан
3. Сакулац, Душана, Бранко – логор
4. Сакулац, Душана, Ђорђе – погинуо
5. Сауер, Рудолфа, Франко – стрељан
6. Сегетски, Милана, Живојин – стрељан
7. Секулић, Ранка, Илија – стрељан
8. Симатковић, Саве, Милош – стрељан
9. Симовљевић, Владе, Милош – стрељан
10. Симовљевић, Саве, Ђока – погинуо
11. Симовљевић, Косте, Стеван – настрадао услед рата
12. Симовљевић, Николе, Миленко – стрељан
13. Симуновић, Јове, Ружа – логор
14. Скалицки, Фрање, Емил – стрељан
15. Смаженка, Стевана, Антон – стрељан
16. Спајић, Мирослава, Стеван – стрељан
17. Сремац Софија – стрељана
18. Сремац Петар – стрељан
19. Сремчевић, Димитрија, Стеван – стрељан
20. Стајић, Душана, Радивој – стрељан
21. Станковић, Милоја, Борислав – стрељан
22. Станковић Милоје – стрељан
23. Станковић, Милоша, Вукосава – стрељана
24. Станковић, Милоја, Станко – настрадао услед рата
25. Стојаковић, Мила, Никола – стрељан
26. Стојаковић, Лазара, Немања – стрељан
27. Стојковић, Живана, Влада – стрељан
28. Стојановић, Лазара, Јован – погинуо
29. Стојановић, Стеве, Спаса
30. Стојановић, Љубомира, Светозар – логор
31. Стојановић, Лазара, Бранко – погинуо
32. Стојановић, Лазара, Стеван – погинуо
33. Стојаковић, Теодора, Тома – стрељан
34. Стојановић, Јована, Стеван – стрељан
35. Стојановић, Мирка, Паја – стрељан
36. Стојановић, Стевана, Вера – погинула
37. Стојановић, Лазе, Живан – погинуо
38. Стокановић, Живана, Божидар

39. Стојанић, Јована, Ангелина – стрељана
40. Стојанчић, Васе, Милош – погинуо
41. Стојановић, Живана, Бошко – настрадао услед рата
42. Стојшић, Душана, Никола – логор
43. Стојшић, Душана, Божица – стрељана
44. Стојшић, Душана, Лазар – погинуо
45. Стојшић Милан - настрадао услед рата
46. Стојшић Драга
47. Субић, Андрије, Ђока - логор
48. Субић, Андрије, Живојин –стрељан
49. Субић Јованка – логор
50. Стокић, Живојина, Милош – погинуо

### **Слово Т:**

1. Татић, Јована, Павле – стрељан
2. Тодоровић, Косте, Драгомир – стрељан
3. Тодоровић, Новака, Коста – стрељан
4. Терзић, Јована, Милан – стрељан
5. Терзић, Милоша, Јован – стрељан
6. Тешанкић, Саве, Милан – логор
7. Тимић, Уроша, Смиља – логор
8. Тимић, Илије, Ђока – логор
9. Тимић, Ђоке, Рада – погинуо
10. Тимић, Ђоке, Милош – логор
11. Тимић, Ђоке, Бошко – погинуо
12. Тимић, Ђоке, Петар – погинуо
13. Тимотијевић, Аце, Васа – стрељан
14. Тинтаревић, Милана, Рајко – настрадао услед рата
15. Толић, Божидара, Миливој – стрељан
16. Томић, Бранка, Вера – стрељана
17. Томић, Бранка, Лела – стрељана
18. Топаловић, Паје, Јелица – логор
19. Трајковић, Смиљана, Бора – погинуо
20. Туцић, Богдана, Васа – логор
21. Туцић, Васе, Нада – логор

### **Слово Ћ:**

1. Ћирић, Душана, Манојло – погинуо

2. Ђорић, Манојла, Војислав – стрелан
3. Ђураковић, Лазара, Богдан – стрелан

### Слово У:

1. Удицки, Милана, Бошко – стрелан
2. Удицки, Бошка, Лазар – логор
3. Увалић Стеван – стрелан
4. Угарковић, Томе, Стеван – стрелан
5. Удиловић, Стевана, Петар – стрелан
6. Узелац, Јована, Милан – логор

### Слово Ф:

1. Фан, Никола – логор
2. Фан, Вида – логор
3. Фан, Стана – логор
4. Фан, Божана – логор
5. Фан, Ружа – логор
6. Фан, Савета – логор
7. Фан, Рајко – логор
8. Фан, Рујка – логор
9. Фан, Милица – логор
10. Фан, Катица – логор
11. Фан, Дунда – логор
12. Фан, Вука – логор
13. Фан, Васа – логор
14. Фан, Вида – логор
15. Фан, Марко – логор
16. Фан, Даница – логор
17. Фан, Дара – логор
18. Фан, Нада – логор
19. Фан, Јела – логор
20. Фан, Крста – логор
21. Фан, Јован – логор
22. Фаор, Ђорђе – логор
23. Фелди, Фрање, Фрањо – погинуо
24. Ферстер, Веље, Франтишек - стрелан
25. Ферстнер, Давида, Ервин – логор
26. Ферстнер, Давида, Златко – логор

27. Ферстнер, Самуела, Јене – логор
28. Ферстнер, Јакова, Фаника – логор
29. Ферстнер, Александар – логор
30. Ферстнер Самуил – логор
31. Ферстнер Давид – логор
32. Ферстнер Францишка - логор
33. Фишер Лаза – логор
34. Флајшман, Јосифа, Имре – логор
35. Флајшман, Јосифа, Шандор – логор
36. Флајшман Јосиф – логор
37. Флајшман Јосифа жена – логор
38. Форишковић, Бошка, Небојша - стрељан
39. Форишковић, Бошка, Слободан – стрељан
40. Фрајнд, Јакоба, Лео – логор
41. Фрајнд Сарина – логор
42. Фрајнд, Јакоба, Јакоб – логор
43. Фрајнд, Леа, Алиса – логор
44. Фрајнд, Јакоба, Јозефина – логор
45. Фрајнд, Самуела, Давид – логор
46. Франкфуртер Игнац – логор
47. Франкуфуртер, Јосифа, Паула – настрадала услед рата
48. Франкфуртер, Игнаца, Ервин – стрељан

### **Слово Х:**

1. Хаји, Артура, Јован - стрељан
2. Хелаши, Фрање, Јосип – погинуо
3. Хацић, Влајка, Лазар – логор
4. Хацић, Влајка, Драга – логор
5. Хацић, Јоце, Емилија – логор
6. Ходоба, Ђуре, Стева – погинуо
7. Хуђи, Људевита, Матија – стрељан
8. Хуберт Берта – логор
9. Хуберт, Жиге, Злата – логор
10. Хуберт, Жиге, Пуба – логор
11. Хуберт Адолф – логор
12. Хуберт Жига – логор
13. Хост Павле
14. Херек Андрија

### Слово Ц:

1. Цикуша, Милоша, Милинко – стрелџан
2. Црњаковић, Луке, Иван – стрелџан
3. Црњаковић, Мите, Софија – настрадала услед рата
4. Црњаковић, Ивана, Слободан – стрелџан
5. Црњаковић, Ивана, Стојан – стрелџан
6. Црњаковић, Ивана, Рада – стрелџан
7. Цундра, Ђуре, Илија
8. Цундра, Пере, Јосип – погинуо

### Слово Ч:

1. Чекеринац Рада – стрелџан
2. Челић, Војина, Богдан – погинуо
3. Чолић, Неше, Стева – погинуо
4. Чолић, Неше, Никола – стрелџан
5. Чоловић, Стојана, Крста – логор
6. Чугањ, Милана, Марко – логор

### Слово Ш:

1. Шалић, Радована, Богољуб – стрелџан
2. Шевић, Бошка, Миленко
3. Шијак, Здравка, Радослав – погинуо
4. Шијак, Лазе, Стева – логор
5. Шијак, Николе, Сава др – стрелџан
6. Шимуновачки, Ивана, стеван – погинуо
7. Шумуновачки Петар – стрелџан
8. Шимуновић Мата – стрелџан
9. Шишаковић, Јована, Стева – стрелџан
10. Шкргић Милан – стрелџан
11. Шпановић, Анатуна, Антун – логор
12. Шпановић Јосип – логор
13. Штерлеман, Петра, Јаша – погинуо
14. Штаблер Александар
15. Штоковац, Симеона, Милан – логор
16. Шијаковић, Стевана, Влада – стрелџан.

\*\*\*

## А

### **Агичевић, Лазара, Стеван**

Рођен у Бешенову, 1897. Србин, пекар

Био је запажен као напредни занатлија и родољуб. Имао је, као Бешеновац, тесне везе са Народно-ослободилачким покретом.

Приликом масовног хапшења од стране усташа, ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан је у току недеље на митровачком српском гробљу.

Заслужује частан спомен као жртва усташког терора.

### **Ађански, Станојевић, Лела**

Рођена у Сремској Митровици 1907. Српкиња.

У родном месту своме, у Сремској Митровици, као девојка, уживала је лепо име.

То је дало повода усташама да је ухапсе и отерају у логор у Јасеновац 1942. Тамо је лишена живота и тако постала жртва злогласног јасеновачког логора.

### **Александровић, Павла, Сава**

Био је Циганин, који се бавио израдом разних дрвенарија и припадао је већ онима који су се одомаћили и ушли у редован, домаћински, живот.

Као такав, отеран је у јасеновачки логор, где је као и остала његова сабраћа, лишен живота, који заједници његовој није био од штете.

С њиме је отерана цела његова породица: жена Лела и деца: Бранко, Петар и Наста.

### **Андрић, Живана, Војислав**

Рођен у Мартинцима 1927. Србин, ђак.

Био је борац у Војвођанској бригади, а ступио је у њу као партизан 1943. Погинуо је 18. 1. 1944.

И наша дична омладина, наши ђаци, дали су нарочитог свог израза своме патриотском осећању и расположењу и нису жалили животе своје да дају за народну слободу и независност.



И овај омладинац, оставио је иза себе живи доказ, како треба да се служи својој отаџбини. Он је то по цену свога живота доказао.

### **Андрић, Војислава, Милка**

Рођена у Кузмину, 1926. Српкиња, ученица гимназије.

Из реда ђачке омладине, одушевљена за Народно-ослободилачки покрет, подигла се и ова СКОЈ-евка и отишла августа месеца 1942. у Народно-ослободилачку војску као борац. У својој јединици била је заменик интенданте. Погинула је 20. априла 1944.

### **Аперлић Бошко**

Србин. Столарски радник.

Још као младић, задојен социјалистичким назорима, важио је међу радницима као напредни трудбеник.

Истакнут као добар родољуб, био је код усташке власти рђаво уписан.

Ухапшен је 30. августа 1942, ноћу, и у првој партији митровачких родољуба, пети дан по хапшењу, убијен на српском гробљу.

Овакве родољубе, као што је био Аперлић, власт је усташка нарочито на оку имала, хапсила их и крвнички с њима поступала.

### **Араници, Петра, Гига др**

Рођен у Ердевику 1877. Србин, адвокат

Био је у јавном животу врло истакнута личност, нарочито у политичком. Припадао је самостално-демократској странци Светозара Прибићевића и у њој је имао место у првим редовима.

У младим годинама истакао се као ватрени омладинац и жесток родољуб.

У граду Сремској Митровици, уживао је леп углед који га је довео на место градског начелника. У свима локалним установама: просветним, хуманим, патриотским, било је записано његово име. Иако је сарађивао са Хрватима овога града, одмах већ у првим данима усташе су га почеле малтретирати, што му је дало повода да се склони за Београд.

Тамо је страдао приликом бомбардовања Београда 1944. Као јавни радник, заслужује да му се име не заборави.

### **Антонин, Степановић, Павле**

Рођен у Русији, 1897. Избелица, шумар, инжињер.

Био је одличан стручњак и врло спреман у својој струци.

Одмах по настанку „НДХ“ стао на страну незаштићених и гоњених. Отворено се залагао у осуђивању усташког терора, због чега је ухапшен и отеран у логор у Стару Градишку, где је 1944. убијен.

\*\*\*

## **Б**

### **Бајић, Милшевић, Глише, Спаса**

Рођен у Сремској Митровици 1919. Србин, берберски помоћник.

Изучио је берберски занат. Радио је на потпуно задовољство својих послодаваца и сваки га је радо имао. Уз то је био и напредан омладинац и у позадини је радио за народно-ослободилачки покрет.

Ступио је у НОВ 25. септембра 1944. Учествовао је у борбама као борац. Тешко је рањен и рани је подлегао у болници у Осијеку, 18. маја 1945. Свој млади живот дао је за слободу.

### **Бала, Антона, Иван**

Рођен је у Лаћарку 1924. Мађар, столарски радник.

Као столарски радник, био је напредних идеја. Ступио је у НОВ 1944. Учествовао је у борбама по Хрватској. Погинуо је код Загреба исте године. Смрћу својом, оживео је слободу.

### **Бањанин Петра Душан и сестра Олгица**

Душан је рођен у Сремској Митровици 1922. *Србин, чиновник.*  
Олгица је рођена у Сремској Митровици 1924. *Српкњиа, ученица гимназије.*

Душан је илегално сарађивао у НОП. Важио је међу друговима као врло напредан омладианц и мноо се међу њима његова реч слушала. Ухапшен је 1942. и одведен у Вуковар, где је од стране усташа стрељан. Социјални положај овог младића отворио му је очи, да је знао куда му ваља очи да управи, само тамо одакле је могло доћи не само национално ослобођење, него и социјална правда.

Његова мајка није само за њим заплакала. Још пре њега дала је на жртву отаџбини и кћер Олгицу. Она је била вредна ученица наше гимназије. Својски и неуморно је помагала НОП. Била је курир и стајала је у тесној вези с фрушкогорским партизанима, као организована СКОЈ-евка. Ухапшена је још 1941. и у Вуковару стрељана са друговима и другарицама, са којима је заједно сарађивала.

### **Бараксадић, Петра, Милош**

Рођен у Сремској Митровици 1917. Србин, чиновник Градског начелства.

Спадао је у оно коло генерације која је дисала снажним патриотским духом, на коју се одмах од стране непријатеља зла обест окомила. Да јој избегне, прбегао је у Мачву, где су га Немци ухапсили и пребацили у Митровицу. На обали Саве одвојен је од осталих са којима је претеран одмах је стрељан. Као чиновник, био је спреман, способан и савестан.

### **Бараксадић, Душана, Константин**

Рођен у Сремској Митровици 1910. Србин, ципелар.

Учествовао је у борбама Народно-ослободилачке војске. Као такав, погину је 21. јануара 1945. и то као борац Трећег батаљона, Седме Војвођанске бригаде.

С њиме је изгубљен један честити и ваљан занатлија и веран син отаџбине, јер је био и по души и по срцу прави родољуб.

### **Бараксадић, Симе, Стеван**

Рођен у Сремској Митровици 1911. Србин, земљорадник.

Спадао је у тихе и мирне људе и бавио се радом на њиви, трудећи се да је облагороди и унапреди. И као такав, усташама је био на сметњи, јер је посматран и као патриота, па су га приликом масовног хапешња, ухватили, дотерали у Казнени завод и трећег септембра стрељали на српском гробљу, са осталом браћом сапатницима.

Плакале су радионице за својим вредним радницима, а исто тако и њиве за својим неуморним трудбеницима, пољопривредницима.

### **Бараксадић, Гавре, Алекса**

Рођен у Сремској Митровици 1902. Србин, ковач.

Одрастао је у сиротињи, без оца. Изучио је тешки ковачки занат. Био је вредни занатлија и кроз живот пролазио је са жуљевима десет пристију својих, али часно и родољубиво.

Убијен је од усташа кобне недеље масовног убијања Срба у Вуковару, 19. августа 1942.

### **Баум, Тинка, супруга др Баума Жиге**

Рођена у Загребу 1897. Јеврејка, домаћица.

Као Јеврејка, ухапшена је 1941. године и отерана је у злогласни логор јасеновачки, где је и убијена.

Хапшење Јевреја вршили су усташе следећи слепо и псолушно нацистичку политику истребљења свих Јевреја у логору јасеновачком, али су то чинили на најсвирепији начин, на који је и ова жртва страдала.

### **Баћановић, Тоше, Наум**

Рођен у Чортановцима 1892. Србин, градски чиновник.

Ухапшен је одмах у првом месецу окупације, као опасно лице и то петог маја 1941. Отеран је са групом родољуба у Копривницу, а оданде у Јадовно, где је убијен и бачен у дубоку провалију.

Био је иврстан певач, глумац аматер, а ппред тога бавио се и сликарством. Због тих особина био је омиљен и цењен у сваком друштву.

### **Бачковић Марка, Петар и Борислав (браћа)**

Обојица су рођени у Сремској Митровици, Петар 1904, а Борислав 1909. Срби, трговци.

Петар је ухапшен петог маја 1941. Ухапшен је с првом групом родољуба која је сматрана од усташа као најопаснија за поредак НДХ. Отеран је у Копривницу, а одатле за Јадовно, где је лишен живота. Био је изразити родољуб, увек спреман за све на рачун тога свога родољубља.

Исти такав је био и његов брат Борислав. По хапшењу брата Петра, пребегао је у Србију, али је у јуну 1942. илегално прешао у Митровицу, да посети стару мајку, но примећен од усташа, буде ухапшен, те као опасни противник усташа отеран у Јасеновац, где му је сваки траг нестао. Тамо је и убијен. Без браће Бачковића није у Митровици прошла ни једна

манифестација патриотског карактера.

### **Бедричић Ђоке, Васа и Милан (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици. Васа 1901, а Милан 1903. Срби, месари и економи.

Били су врло напредни људи у сваком погледу. Млађи Милан нарочито се истицао у својим напредним назорима и идејама. Помгали су НОП. Спадали су у грађане са којима се много рачунало.

Иако су били изучени трговци, прихватили су реномирану месарску радњу, који је основао њихов покојни отац и подигли су је својим заузимљивошћу на најлепшу висину. Били су позитивни чланови друштвене заједнице.

Усташки их је терор захватимо са првом групом митровачких родољуба, отераних у Вуковар, августа месеца 1942. Ту су као таоци стрељани.

### **Беловић, Јована, Крста**

Рођен у Јаску 1889. Србин, кројач

Био је заробљен у Русији и по повратку своме отворио је кројачку радњу која је била много цењена са солидности своје.

Имао је социјалистичке назоре и по њима се у животу управљао. Много је волео спорт и ни једну утакмицу није пропустио, а да је није посетио, поготово и стога што су му и синови у њима учествовали.

Био је и добар родољуб. Ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан на гробљу. По причању, том приликом држао се храбро и протестом је отишао у смрт.

### **Бељански, Петра, Рада**

Рођен у Сремској Митровици 1890. Србин, кројач.

Ухапшен је за време маосвног хапшења Срба, 30. августа 1942. и са осталим родољубима стрељан на српском гробљу.

Био је напредан занатлија и успео је својим трудом да своју кројачку радњу подигне на степен трговине.

У свом занатлијском сталежу био је виђен и у његовим редовима био почаствован разним почасним местима. Био је и вођа Српског занатлијског певачког друштва „Стражилово“. Као кројач, приликом хапшења и спровода од усташа је тражио да му допусте да обуче

најлепше одело, чиме је хтео да ода почаст и свом занату.

### **Београдац, Живана, Лазар**

Рођен у Новом Сланкамену 1892. Србин, ципелар.

Ухапшен је 30. августа и стрељан на гробљу са осталим родољубима његове судбине. Био је врло напредан занатлија и развио је свој посао до лепе висине, заједно са својим ортаком Миланом Павловићем.

Као члан Занатлијског удружења, помогао га је својом срадњом. У затвору је мучен и тешко је то подносио, пошто се при ходу испомагао штакама.

### **Беочанин, Васе, Аца**

Рођен у Иригу 1889. Србин, трговац

Као трговац био је вредан и предузимљив. Уз трговину развио је и своју домаћу економију, која му је била угодно занимање у доконом времену.

Ухапшен је 30. августа 1942. и платио животом ради веза које је као трговац имао са сељацима из околних места.

### **Бибих, Митра, Јелена**

Рођена у Сремској Митровици 1909. Српкиња, кројачица.

Била је позната као родољубива девојка и као таква никада није своје родољубље затајила, него га је увек јавно и слободно истицала. Велики је интерес имала за НОП. Била је чланица Занатлијског певачког друштва „Стражилово“. Ухапшена је августа месеца 1942. и отерана из Митровице у Јасеновац, где ју је снашла судбина која је тамо снашла и остале заточенике, светле жртве нашега народа.

### **Бибих, Михајла, Срета**

Рођен у Сремској Митровици 1894. Србин, трговачки посредник.

Својим учешћем у јавном животу града Сремске Митровице, а као отворени противник оне клике међу Хрватима која је преузела усташку власт у своје руке, ухапшен је шестог маја 1942. Над њиме је та клика, на челу са Фердом Кнезом, шефом усташке полиције извршила страховито мучење, да је тим мукама одмах и подлегао. Његова смрт инсценирана је као самоубиство вешањем. Његовој старој мајци, чији је био хранитељ,

нису дозволили ни да га види.

Био је предузимљив и као трговачки посредник с поверењем је узиман за посредника у многим пословима.

### **Бизумић, Петра, Лазар**

Рођен у Нерадину 1894. Србин, градски чиновник.

Ухапшен је петог маја 1941. У затвору је, као истакнути родољуб, тучен и мучен. Спроведен је с групом сапатника у Копривницу, а одатле у Јадовно, где је лишен на свиреп начин живота.

Пре постављења за службеника Градског поверенства, био је трговац и као такав спадао је међу оне који су се радо одазивали на сваоку родољубиву сарадњу, а поред тога био је и брижан старешина своје породице.

### **Бижих, Станка, Павле**

Рођен у Сремској Митровици 1881. Србин, земљорадник.

Усташки терор нарочито је ишао за тим, да све истакнуте родољубе, из сваког сталежа, лиши живота, па није мимоишао ни земљораднички, нарочито наше вредне и напредне земљораднике.

И Паја Бижих спадао је међу такове. Био је напредан земљорадник. Помагао је НОП. Ухапшен је 30. августа 1942. ноћу и стрељан је са осталим митровачким родољубима на српском гробу.

### **Бижих, Илије, Славко**

Рођен у Сремској Митровици 1923. Србин, студент

Ухапшен је као присталица и помагач НОП, 13. августа 1942 године са ђачком скојевском омладином. Спроведен је у Вуковар и тамо сртрељан 19. августа 1942. године.

Био је међу друговима омиљени друг и истакнут у свима омладинским акцијама. На фискултурним манифестацијама виђао се на предводничким радовима.

Овај ваљани омладинац био је једна тешка жртва за његово родно место, Сремску Митровицу.

**Билић, Симе, Бранко**  
**и жена му Билић, Паје, Зора**

Рођен у Шашинцима 1886. Србин, хотелијер  
Рођена у Сремској Митровици 1900. Српкиња, домаћица

Ухапшени су обоје, заједно, ноћу 12. августа 1942. године, са групом угледних митровачких родољуба и отерани у Вуковар, где их је Преки суд осудио на смрт стрељањем, што је и извршено 19. 8. 1942.

Бранко је био син сиромашних и оскудних родитеља. Изучио је гостионичарски посао и био је дуго година келнер по разним великим хотелима у земљи.

Својим вредним, солидним и штедљивим радом, толико је напредовао, да је успео да постане и власник великих хотела у Бања Луци, на Венцу у Туристичком дому и најзад у Митровици, у свратишту „Централ“.

Љубав према Митровици довела га је у њу и ту се скућио, употребивши сву своју уштећевину на то. Његова Кафана била је стециште свих Срба у Митровици, за време окупације. С њиме заједно, страдала је и његова другарица Зора и у свему га је помагала, па је са њиме заједнички и смрт нашла.

**Билић, Илије, Славко**

Рођен у Сремској Митровици, 1923. Србин, гимназиста.

Ухапшен је од стране усташа 13. августа 1942. као помагач НОП и отпослат са друговима и омладинцима у Вуковар, где је стрељан на Дудику шест дана касније.

Био је пожртвован и свестан омладинац.

**Билић, Симе, Стеван**

Рођен у Шашинцима 1892. Србин, књижарски трговац.

Његова кућа, била је кућа у којој је родољубље долазило до свог пуног изражаја. У њу су се купили многи родољуби и код њега налзили топло гостопримство.

Био је активан члан Српског певачког друштва и у његовој се кући нарочито култивирала музичка уметност. Певачко друштво се није могло замислити без његовог учешћа и моралног и материјалног. Природно је било да је као такав усташама био на главном циљу и као такав ухапшен је, спроведен је у Вуковар и тамо 19. 8. 1942. стрељан.



### **Блаженчић, Живојина, Крстивој - Крста**

Рођен у Сремској Митровици 1910. Србин, грунтољивач и студент права.

Син је старе и угледне занатлијске породице Блаженчића. После смрти оца који је био жртва Првог светског рата, остало их је петоро незбринуте деце. Био је одличан ученик и ако запослен као чиновник наставио је приватно студије и студирао је права.

Ухапшен је са групом родољуба, истакнутих у свом родољубљу, и отеран у Јасеновац, где је 24. 8. 1942. убијен. Као млади и способан члан народне заједнице, много јој је овећавао и зато је у њему изгубљена драгоценост вредност.

### **Богић, Ђорђа, Бошко**

Рођен у Сремској Митровици 1910. Србин, трговац.

Као многи наши синови, тако је и он отеран на присилан рад у Немачку. Успео је да оданде измакне с чврстом одлуком да се прикључи Народно-ослободилачком покрету.

Августа месеца 1943. ступио је у партизански одред. Био је члан Комунистичке партије. Као такав, вршио је дужности комесара чете. Погинуо је 1943.

Кућа Богића у Сремској Митровици била је позната као јака земљорадничка кућа, а поврх свега и као кућа која је давала Митровици честит и ваљан подмладак, што је и Бошко својим животом потврдио. У ред часних жртава, спада и његов брат.

### **Богић, Ђорђа, Гавра, брат Бошков**

Рођен у Сремској Митровици. Србин, трговац.

Као трговац, имао је мешовиту радњу. Спадао је у млађе напредне и подузетне трговачке привреднике. Одликовао се напредношћу својом у сваком погледу.

Ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан међу првима, трећег септембра.

### **Богдановић, Давида, Ђорђе – Карабан**

Рођен у Опатовцу 1898. Србин, гостионичар.

Није било онога који га није познавао као доброг и честитог

родољуба. Ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан је на гробљу.

Не само он, него и после смрти његове, помагала је његова породица НОП и слала потребни материјал и тако се достојно одужила његовој успомени.

### **Боћанац, Стевана, Милан**

Рођен у Диовшу 1902. Србин, кројач.

Чим су Немци ушли у Митровицу, пребегао је у Србију с намером да се тамо прикључи регуларној војсци. Међутим, Немци су га ухватили и убили.

Оставио је иза себе успомену као добар спортиста, јер се много занимао спортом, имајући у њему активног суделовања.

### **Божих, Станка, Стеван**

Рођен у Мартинцима 1899. Србин, бачвар.

Спадао је у ред наших вредних занатлија. У политичком животу био је увек на страни где је родољубље долазило до свог изражаја. Био је настројен идејама за праведни социјални напредак и више је провео као обичан радник, него као самостални мајстор.

Хапшен је одмах у првим данима окупације, а по други пут је ухапшен с групом родољуба 1942. године и спроведен је у Јасеновац, где је после три године свога заточења, априла месеца 1944. убијен.

### **Божичковић, Марка, Ђура**

Рођен у Горњем Карловцу, 1908. Србин, чиновник.

Ради свога смелог држања у односу према НОП, био је уочен од усташке власти и ухапшен осмог августа 1942. С групом родољуба и као припадник Комунистичке партије, отеран је у логор у Јасеновац.

Усташка власт није поштедела ни његовог старог оца, којег је спасила његова старост и изнуреност. Спасила га је да оплакује свога честитог сина, који је у Јасеновцу нашао своју смрт.

### **Брабец, Јосипа, Јосип**

Рођен у Сремској Митровици 1922. Чех, машински бравар.

Код оца је изучио машинско-браварску вештину, а и на страни се у њој усавршавао. Био је своме оцу у радњи десна рука.

Као светран Словен, био је задахнут великим родољубљем. У соколству је био нарочито истакнут и с великом љубављу је сарађивао у њему. Међу омладинцима био је омиљен друг. Истакнут је био у свима акцијама родољубивог значаја, нарочито у дилетантским приредбама.

Велике симпатије је гајио према НОП-у и радосно је ступио у НОВ. Ступио је у Трећу базу Речне пловидбе. Од команде те базе добио је писмено признање као добар син ове земље и добар друг који је примио без колебања сваку дужност на лађи, која је на мини настрадала, а и са њом и он заједно.

Показао се као јунак, којем није стало до живота онда када се тицало живота других у великом броју.

### **Брашанац, Јована, Светозар**

Рођен у Бингули 1914. Србин, кројачки помоћник.

Опредељен за Народно-ослободилачки покрет. Пребацио се у Фрушку гору и придружио се партизанским борцима. Тиме је дао најбоље сведочанство о себи.

Храбро се борио и погинуо је на Равњу 1942. Положио је свој живот за добро свога народа и отаџбине, које је толико љубио и волео.

### **Брежњак, Андрије, Андрија**

Рођен у Сремској Митровици 1924. Мађар, радник.

Као свестан радник, нашао је свој прави пут. Ступио је у Народно-ослободилачку војску. Приступио јој је с пуно добре воље и љубави. Погинуо је у борби код села Андријеваца 21. априла 1945.

### **Брезовац, Живана, Коста**

Рођен у Кузмину 1918. Србин, земљорадник

Кућа Живана Брезовца биле је стално за време окупације изложена усташким прогонима. Кћерка Милица била је стрељана у Вуковару, а и он ухапшен. Ни син му Коста није био поштеђен.

Ухапшен је 30. августа 1942. ноћу и стрељан по усташама седмог септембра. У земљорадничкој омладини важио је као ваљан и добар друг.

## **Будисављевић Мане, др и син му Војислав**

Рођен у Цетињу 1894. Србин, лекар

За време Хитлерове Хрватске добегао је из Вршца у Сремску Митровицу. Са највећим симпатијама дочекан је у Сремској Митровици, јер је био врстан и савестан лекар оператер. Своју лекарску праксу вршио је неуморно и пожртвовано. Поврх свега, био је и родољубиво расположен према НОП.

Потказан да материјално помаже НОП, ухапшен је 1942. У затвору је нарочито мучен и тучен, пребачен у Вуковар, где је и тамо немилосрдно злостављан и најзад лишен живота у Вуковару, на Дудику.

После њега, ухапшена је и његова другарица и отерана у Јасеновац, али је одатле као католкиња пуштена и себи је живот сама скончала, јер није могла да поднесе своју тешку породичну трагедију какву је многа и многа породица дочекала од усташке страховладе.

Поред доктора Будисављевића и другарице му, усташе су убиле и њиховог сина Војислава. Војислав је рођен у Грацу 1924. Био је гимназиста.

## **Будошан, Луке, Влада и Јован (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици. Влада 1910. Срби.

Влада је био земљорадник, а Јова гостионичар.

По ослобођењу, Влада је ступио у НОВ. Показао се као брац храбар и био је водник у Војвођанској бригади. Погнуо је 1945. Јован је стрељан 1942. на гробљу. Оданост слободи платио је својим младим животом.

## **Буква, Илије, Ђурђица**

Рођена у Прекаји (БиХ) 1922. *Српкиња, кућна помоћница.*

Била је изразито родољубива омладинка. Издашно је помагала НОВ.

Усташе су је ухватиле, а у хапсу је била изложена великим мукама и патњама. То јој је допринело да се тешко разболела, па је као таква премештена у болницу. Ту се у болници истакла као спретна помагачица болесницима, па је после у њој и задржана. Одавде је помагала НОП са санитарским материјалом. Потказана, поново је ухапшена и отпремљена у логор у Стару Градишку, где је убијена.

После ослобођења, тело јој је пренесено с осталим тамо побијеним другарицама овамо у Сремску Митровицу, у српско гробље, које је већ и

пре тога постало гробље српских родољуба и мученика.

**Буцало, Дамјана, Србобран и синови:  
Душан и Милан и кћери Зора и Даринка**  
Рођен у Доњем Лапцу 1888. Србин, градски намештеник

Имао је велику породицу, а поред тога оскудног материјалног стања, он се трудио да своју децу изведе на частан и ваљан пут. Сва их је дао на више образовање.

Одмах првих дана по најезди Немаца, усташе су одабрали неколико Срба грађана, поређали их уза зид, а међу њима и Србобрана Буцала и убили га.

Усташка власт је и даље ову породицу уништавала и окомила се на његову децу, која су била оријентисана према НОП. Син Душан, рођен 1914. био је чиновник. Син Милан, рођен 1916. био је ученик. Ћерка Зора, рођена 1912. била је трговачки помоћник. Кћерка Даринка рођена 1913. била је ученица.

Сви су они били у вези са НОП и помагали су га из позадине, али и они су у Вуковару стрељани и тиме себе принели на жртву великој идеји националне слободе и социјалне правде.

**Бајић, Душана, Богдан и Милан (браћа)**  
Богдан је рођен у Земуну 1924.  
*Милан је рођен у Сремској Митровици 1926.*  
*Срби, студенти.*

Били су синови судије Душана Бајића. Имао је њих двојицу. Трудио се да им да најлепше образовање. Били су одлични ђаци и узорни синови. Код другова били су много обљубљени и увек су се другарски држали. Као одлични ђаци, помагали су слабијима.

Отац и мати уживали су у њима. И по узрасту и по лику били су прави и леви младићи. Одмах већ, у првим данима, усташе су чинили пресију на оца да пређе на католичку веру. Као судија одмах је уочио да ће после тога да наступе и друге опасности и да себе спасе, а у првом реду своју децу, прешао је у Србију, где се у највећој мери оскудно патио.

По ослобођењу Београда, оба сина су мобиласана за војску у коју су са поносом ушли, али их је задесио случај, да су оба као борци пали.

Тежак је то ударац за родитеље био, којима су били све у животу. Тражио их је отац на местима борбе, али им није нашао тела. У родитељском болу за синовима није могао више да поднесе живот.

Одузео га је себи сам.

**Баћановић, Пере, Лекса, Душан, Љубомир и Јелена**  
Рођени у Чалми 1882, 1902, *Манђелосу* 1918, *Сремској* Митровици  
1904. Срби.

Сви ови чланови породице који су својим часним трудом зарађивали свој хлеб били су побијени, проглашени као штетни чланови друштвене заједнице, зато што су били мрке боје. Отерани су 25. јуна 1942. у Јасеновац, где су на најсвирепији начин побијени.

Њихов је грех био и то што су се сматрали добрим Србима и што су прижељкивали као убога сиротиња социјалну правду.

**Балиновић, Јове, Бошко и Петар**  
**Балиновић, Бошка, Златица**

Ова је митровачка породица тешко страдала од усташа, у првом реду, јер су се сматрали као Срби, а друго, јер су били мрка лика. То су били корисни чланови друштвене заједнице и жуљевима руку својих на разним пословима зарађивали су себи хлеб и одржавали свој голи живот који су много волели, очекујући боље и сретније дане, које ће им слобода донети.

Мучно су и мученички окончали свој живот. Отерани у логор у Јасеновац, тамо су и побијени.

**Др Бем**

Рођена у Мађарској. Јеврејка, очни лекар

Вршила је на очној поликлиници дужности очног лекара. Била је веома спремна, способна и савесна у своме позиву, што јој је стекло лепог угледа у Сремској Митровици.

Без обзира на то што је вршила с много хуманости свој узвишени позив, усташе су је хтеле да ухапсе, али им је претходно умакла, те не желећи да буде мучена као што се могло о томе очигледно сведочити, извршила је над собом самоубиство.

**Белић Стеван**  
Рођен 1884. Србин, пензионер

Као активан чиновник, био је вредан, тачан и савестан. Као

пензионер важио је међу друговима као добар друг. Био је и добар родољуб и радо се одазвао на суделовање у родољубивим акцијама.

До крајности коректан и за заједницу користан, био је жртва усташког насиља. Ухапшен је 30. августа и 3. септембра 1942. стрељан је на српском гробљу.

**Балиновић, Боже, Златица и синови: Петар и Бошко**

Рођени у Суботици. Мати 1896, Петар 1928, а Бошко 1929.

*Срби. Синови ученици гимназије*

Као присталице НОП и као СКОЈ-евци, били су усташама на путу. Спадали су у напредну ђачку омладину, те је Петар отеран у Вуковар 1942, а Бошко је 1943. ступио у НОВ, где је као партизански борац ухваћен и убијен.

Ни мати им није била поштеђена. Ухапсили су је као мајку напредних и револуционарних синова 19. јуна 1942. године и отерали је у Стару Градишку, где је лишена живота.

**Барт, Ђуре, Ђура**

Рођен у Сремској Митровици. Немац.

Овај дечак, идући на салаш убијен је у 14. години на путу, од Немаца. Немачка окрутност није штедела ни малолетне дечаке.

Берковић Жак, Хелена, Ханрхих

Родитељи и син: рођени 1896, 1896 и 1928. Јевреји.

Отерани у Јасеновац, где им се губи сваки траг.

Детаљи о овој породици митровачкој остали су непознати, те се спомињу само као часне и светле жртве крвавог рата.

**Непознати: Бегин Пава**

\*\*\*

## В

### **Вајс Вилим и Лео (отац и син)**

Вајс је рођен у Вуковару 1897. Поштански чиновник.

Лео је рођен у Сремској Митровици 1925. Матурант.  
Јевреји.

Као грађанин био је Вилим Вајс коректан, а као чиновник савестан, вредан и тачан.

Доживо је да га је један немачки официр, затекавши га на раду у канцеларији, ногом истерао с налогом шефу, да га има сместа уклонити, а на кратко време иза тога ухапшен је и отеран у логор у Аушвиц, одакле се није вратио.

Исту судбио имао је и његов син Лео. Изгубио је свој млади живот у истом логору.

Чудним случајем повратили су се жена и кћи.

Отац и син изгубили су живот само зато што су били Јевреји, пошто по нацистичкој идеологији, Јевреји нису могли постојати у људској заједници, јер су сматрани за друштвене паразите.

### **Вајсбергер, Гершко**

Рођен у Русији 1893. Јеврејин. Кантор

Своје презиме, Вајсбергер превео је путем закона у Белогорски. Био је као певач сјајан уметник и у томе својству радо је слушан од својих сународника. По доласку Немаца, одмах је употребљен за најгрубље и најтеже послове и при њима стрховито и немилосрдно злостављан.

После једног тешког рада до исцрпљености, дошао је кући и умро. Био је жртва усташког терора.

### **Вармеђа, Јована, Милош**

Рођен у Сремској Митровици 1926. Србин. Трговачки помоћник.

Био је син познате митровачке родољубиве породице.

Није дакле чудно да се већ у својој седамаестој години отиснуо и од куће отишао у шуму и придружио се Курјаковој бригади петог маја 1943. Учествујући у борбама храбро и одважно, погинуо је исте године.

Његова мати с њиме и осталом децом, склонила се испред усташког



терора из Митровице у Фрушку гору, где је дочекала слободу, коју је смрћу свога сина искупила.

### **Василић, Теодора, Драгутин**

Рођен у Сремској Митровици 1898. Србин, економ.

Као одличан стручњак на пољу народне пољопривреде, био је запослен у Земљорадничкој задрузи у Сремској Митровици.

Њихово добро, добро Василића, које је било под његовим старањем, било је узорно обрађено и служило је за углед као такво. Био је упућен у најсавременије начине за унапређење пољопривреде, а на темељу стечене праксе добијене у Немачкој и Чехословачкој.

Био је иницијатор у свима напредним акцијама привредног значаја. Као такав био је истакнут, а и као син старе угледне куће, познате са свога родољубља и рада на пољу јавног живота у Митровици. Његов отац био је дуго година градски начелник.

Ухапшен је и одмах отеран у Вуковар, где је 19. августа 1942. стрељан и плакатиран, док му је поред тога и брт Бранко у Загребу хапшен. Његов живот био је откупна цена породице за слободу.

### **Веса, Славка, Стеван**

Рођен у Сремској Митровици 1911. Србин, земљорадни.

Имао је лепе одлике које су зајдници биле од користи.

Био је код усташа као противник њихове власти сматран, поготово стога што је као земљорадник могао да врши своју родољубиву дужност према НОП у давању потребних средстава.

Ухапшен је као родољуб 30. августа 1942. и стрељан на српском гробљу, а иза себе оставио је кућу у којој је био незамењива снага.

### **Весели, Јосипа, Јосип**

Рођен у Вировитици 1912. Хрват, дуборезац.

Са патриотским расположењем приступио је у НОВ 10. септембра 1944. Налазио се у борбеним редовима и храбро се борио.

Погинуо је 21. новембра 1944. и животом се отужио вољеној отаџбини.

**Веселиновић, Мише, Андрија**  
Рођен у Бешки 1888. Србин, земљорадник.

Досељеник је митровачки из новијег доба. Оптужен је код усташке власти као њен велики противник од једне своје станарке Немице, па је ухапшен и отеран у Вуковар, где је 19. августа 1942. стрељан. Илегално је помагао НОП.

**Веселиновић Гојко и супруга му Персида**  
Гојко је рођен у Инђији 1884. Србин, фарбар.  
Персида је рођена у Јаску 1889. Српкиња, домаћица.

Веселиновић Гојко био је цењен као добар патариота. У прошлом светском рату био је доборовољац. На политичком пољу био је истакнута личност. Као занатлија унапредио је своју фарбарску радњу до степена индустријског предузећа.

Његова другарица Персида била је у предузећу врсна сарадница. Ухапшени су обоји и при масовном стрељању на православном гробљу 1942. лишени су живота. Другарица Перса, била је једина жена ухапшена што је значило да су је усташе сматрале за врло опасну личност по њих.

**Видић, Младена, Јеврем др - Јеша**  
Рођен у Шуљму 1894. Србин, адвокат и јавни бележник

Ухапшен је петог маја 1941. Спада у оне страдалнике који су спроведени у Копривницу, а оданде у Јадовно, где је лишен живота. Био је истакнути политички човек. Једно време био је народни посланик и члан управе „Српског црквеног певачког друштва“ и Сокола.

С дром. Гвоздићем стајао је у омрази и то је Гвоздићу дало повода да га ухапси, пошто је био сташки функционер и тиме му се осветио.

**Волф, Андрија, Фрања**  
Рођен у Сремској Митровици 1920. Хрват, ципелар.

Као хрватски домобран, пришао је 1943. НОВ, осећајући своју патриотску дужност да то учини као свестан радник.

Учествовао је у борбама по Славонији. Погинуо је 1943. под Ораховице.

Он је погодио свој прави пут, јер није изостао са њега, којим су пошли сви свесни и родољубиви радници.

### **Видаковић, Мате, Гавра и синови: Драгомир и Василије**

Видаковић Гавра, рођен у Каменици 1886. Србин, лојач на багеру

Син Драгомир, рођен у Сремској Митровици 1922. Србин,  
трговачки помоћник

Син Василије, рођен у Сремској Митровици 1926. Србин,  
кројачки помоћник

Отац Видаковић Гавра, као трубеник и свестан радник, помагао је НОБ. Дао јој је и своја два сина да се боре за идеју националне слобое и државне независности.

Радници на багеру су били похапшени, на којем је било лојач, и на путу кући Немци су га предусрели и убили. Син Драгомир ступио је марта 1943. године у партизански одред. Учествовао је као борац у борбама, у којима се држао храбро. Поред осталих недаћа које су пратиле Народно-ослободилачку војску, био је и пегави тифус који је покоси многи млади живот. Међу тимжртвама био је и Драгомир.

Ништа мање, ова смрт није од смрти на бојном пољу. И то су јунаци. Василије је ступио у Народно-ослободилачку војску 1944. године као борац Седме Војвођанске бригаде. Као многи нетнани јунаци и он је погинуо, а да се не зна ни када ни где.

Судбином својој, као да је хтео рећи да је живот дао не желећи ни част ни славу, јер му је то била отаџбинска дужност.

### **Војновић, Живка, Јован и син му Србислав**

Јован је рођен у Сремској Митровици 1894. Србин, градски службеник

Србислав је рођен у Сремској Митровици 1920. Србин, студент права.

Војновић Јован, по занимању је био други низ година једини казанчија у Митровици. Тај занат је имао и његов отац, који је он наставио. Та улица у којој им је била радионица и данас се зове Казанџијска улица.

После када је тај занат био у опадању, прешао је у службу код градске општине, и војни отсек, пошто је имао потребну гимназијску спрему. И као грађанин важио је као добар и исправан родољуб. Из службе је одмах отпуштен.

Ухапшен је 30. августа 1942. године, у масовној акцији против Срба и стрељан је на гробљу.

С њиме заједно, ухапшен је и његов син Србислав, напредан студент и омладинац. Био је необично омиљен код својих другова као веселац и као веран друг. Стрељан је од усташа на српском гробљу, с

првом групом у којој је била сва тада похапшена српска ђачка омладина.

### **Воркапић, Петра Милан**

Рођен у Бановцима (срез земунски), 1883. Србин, градски благајик.

Ухапшен је петог маја 1941. Одведен је у Копривницу, а из тамошњег логора у Јадовно, где је као и остали мученици лишен живота и бачен у провалију.

Био је добар патриота са смелим држање, те су га зато усташе међу првима ухапсиле.

Био је од своје ране младости у друштву запажен и радо гледан. Сарађивао је у месним установама, а као чиновник, био је спреман и врло способан.

### **Вревић, Франца, Стеван и Милош (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици. Стеван 1894. Срби.

Стеван, градски чиновник, а Милош земљорадник.

Стеван Вревић био је до последњег часа у служби Градске општине јер је као спреман чиновник по сили околности задржан у служби. Та његова способност ипак га није могла да заштити од усташког терора, него је сматрана као опасна по усташки поредак.

Он је био изучени столарски помоћник, али је трудом постигао, да је приватно положио малу матуру и наставио даље више разреда гимназије.

Ухапшен је у масовном хапшењу 30. августа 1942. и у току недеље стрељан на гробљу. Милош је био скромни и мали поседник-земљорадник. Био је обдарен лепим духовним особинама и напредан трудбеник у сваком погледу. По ослобођењу, одазвао се учествовањем у НОВ. Храбро се борио и као борац пао 1944. године.

### **Вукделић, Радоја, Радован**

Рођен у Грачаници (Црна Гора), 1888. Србин, Чиновник.

Био је познат као истакнути родољуб. Његово уверење да мора пасти усташко-нацистичка сила и да ће осовина изгубити рат довело га је у затвор, где је у ланцима био окован. Из затвора, отеран је у логор у Сисак, одакле је враћен тешко болестан кући и после кратког времена је умро. Био је у служби Петроварадинске имовне општине. Оставио је иза себе удовицу и двоје незбринуте деце, да наставе путем којим им је

и отац ишао.

### **Вујадиновић Немања**

Рођен у Кленку, 1897. Србин, Судија Окружног суда.

Ухапшен је приликом масовног хапшења Срба. Био је син оца учитеља и матере учитељице, који су му као такви дали лепо патриотско васпитање.

У изражавању свога патриотизма био је слободан и одважан. По свршеним правничким студијама, налазио се неко време у управној служби код среског начелства, као срески пристав и као такав другарски се опходио са народом.

У политици се држао левичарства, што му је као управном чиновнику сметало, због чега је прешао у судијску струку у којој га је хапшење снашло.

Био је спреман и као судија савестан и праведан. Стрељан је трећег септембра 1942.

### **Вујашковић, Павла, Александар**

Рођен у Сремској Митровици, 1888. Србин, трговац.

Био је цењен и много поштован грађанин митровачки. Као члан старе трговачке куће био је ретко исправан и није могао да поднесе да има неко штету или губитак у трговачком саобраћају са њиме. Познат је био и као велики присталица социјализма.

За време масовног хапшења, ухапшен је и он 30. августа и на српском гробљу је стрељан. Док је био у затвору, обраћао је пажњу на сваку околност како би при даној згоди могао имати податке за одмазду – али није то дочекао.

У њему је изгубљен један честити Србин и патриота.

### **Вујашковић, Миливоја, Александар – Буца**

Рођен у Сремској Митровици, 1917. Србин, гимназист, четвртог разреда

Син је старе митровачке породице. Као друг био је омиљен и обљубљен. Другови су га у свакој прилици испред себе истицали. Његова младост била је за пример у сваком погледу. Као омладинац, био је активан у Соколу.

Рањен је као борац у Петој Војвођанској бригади код Лежимира

1944. године и у болници у Руми подлегао је својој тешкој рани. Дао је свој млади живот за отаџбину своју, коју је много волио и бранио.

### **Вукашиновић, Недељка, Станислав**

Рођен у Шашинцима, 1902. Србин, чувар у Казненом заводу.

У својој служби као чувар при Казненом заводу био је савестан и хуман. Није био по ђуди ни мало усташама и зато су га из службе одмах по окупацији отпустили и већ осмог маја 1941. ухапсили. Спроведен је у Копривницу. У Копривници је био два месеца и отуда је нестао.

Свакако да је провалија Јадовно учинила крај животу његовом као и осталим родољубима из Митровице, отпремљеним у Копривницу, а који се нису повратили својој кући, жени и деци.

### **Вуковац, Милована, Петар и син Вукашин**

Петар је рођен у Добринцима 1897. Србин, железнички службеник.

Вукашин је рођен у Буђановцима, 1923. Србин, гимназијалац.

И отац и син били су жртве за нашу лепу слободу.

Отац Петар ухапшен је одмах када су се почеле вршити диверзантске акције на прузи. Ухапшен је био и био је дуго у затвору. Био је пуштен, али под присмотром и пошто су акције разарања пруге учестале, отеран је у Јасеновац, где је тешко оболео и умро.

Поред оца, жртва је био и син. Дао је свој млади живот за своје младићке идеале. Припадао је омладинској организацији СКЈ која је стајала у тесној вези са НОП. Ухапшен је при масовном хапшењу Срба родољуба 30. августа и 3. септембра 1942. Стрељан на гробљу.

### **Вуковић, Паје, Милица**

Рођена у Сремској Митровици, 1920. Српкиња, девојка.

Ухапшена је пред масовно хапшење родољуба у Митровици месеца августа 1942. Њено хапшење и другова и другарица, који су с њим похапшени, био је увод у масовно хапшење за стрељање на гробљу.

Одведена је у Вуковар, а из Вуковара у Јасеновац, где је нестала. По свој прилици је у Градини убијена. Била је скромна, па и добра и ваљана Српкиња девојка.

**Васиљевић, Ђорђа, Александар**  
Рођен у Београду, трговачки шегрт.

Васпитан у патриотском духу, а уз то и СКОЈ-евац, као недорастао дечко, отишао у Партизане. Погинуо је у Босни, у Столицама, за време Седме офанзиве 1943. Служио је у Другом батаљону, Треће војвођанске бригаде. Био је јединац син у оца и мајке.

Његов пример најбоље је сведочанство колико нам је слобода била мила и драга, када су се за њу и наша деца борила и свој живот жртвовала.

**Врапчак Иван, Пера, Лепосава**  
Рођени у Митровици. Срби, радници.

Све ове три жртве, ни криве ни дужне, биле су жртве усташког терора. Пошто су их сматрали као расу коју треба уништити, ухапсили су их 1942, а потом отерали у логор Јасеновац, где су трагично завршили свој живот. Главна им је кривица била то што су били Срби и као такви су се увек исказивали. То је била радничка сиротиња, али богата у свом родољубљу.

**Војновић, Милутина, Александар и Боривој (браћа)**

Александар је рођен у Сремској Митровици 1921. Србин, машински бравар.

Боривој је рођен у Сремској Митровици 1924. Србин, каменорезац.

Александар, као свестан своје радничке дужности, био је у служби НОП. Његово држање поводом злостављања родољуба било је много изразито. Као такав, ухапшен је 21. јануара 1943. године, и отеран је у Вуковар. У хапсу је био три месеца. Био је тешко мучен и злостављан. Стрељан је 15. априла 1943.

И Боривој је био везан са симпатијама за НОП. Ухапшен у Осеку септембра месеца 1944. Сваки је траг о њему после нестало. Тако су усташе судбине многих родољуба затајивали, да би на тај начин већи бол својти дотичне жртве причинили као што је то било у овом случају. Оставио је иза себе старицу баку, коју је он трудом својим издржавао и био јој узданица њена.

### **Владисављевић Андрија**

Рођен у Лаћарку, 1908. Србин, гостионичар.

Имао је гостионичарску радњу „Код три краља“ у Сремској Митровици. У ту гостионицу свраћали су сељаци из планинских села, те је због тога пао под сумњу да сарађује са НОП. Стварно, он је тај покрет и потпомагао.

Ухапшен је августа месеца 1942. Отеран је у Вуковар и тамо је у Дудику стрељан с осталим митровачким родољубима који су са њиме тамо отерани.

### **Вукашиновић Никола**

Рођен 1900. Србин, писар.

Познат као ваљан и сиправан родољуб. Био је жртва усташког терора. Ухапшен је августа 1942. године, отеран је у Вуковар и тамо је стрељан.

Задужио је овај народ да му као жртви очува светло име и вечиту успомену, што му и чини записујући га у своје жртве.

### **Вилић, Миће, Дмитар и жена му, Симе, Стоја**

Рођени су Мразовцима (Босанска Дубица).

Дмитар 1908, а Стоја 1911. Срби, радници.

Одмах, већ у 1941, као истакнут радник, а сматран за комунисту, ухапшен је Дмитар од усташа и отеран у Вуковар. После месец дана, тамо је и стрељан.

Његова другарица Стоја, која по својим осећајима није истала од свога друга и која је тим својим осећајима давала видног и отвореног израза, није могла избећи усташки терор, те је 1943. отерана у логор у Стару Градишку, где је убијена.

Два родољубива живота у њима су се угасили за добро отаџбине.



\*\*\*

## Г

### **Габошац Јованка**

Рођена у Мартинциа, 1920. Српкиња, гимназисткиња

Била је СКОЈ-евка и као таква помагала је активно НОП. Била је омиљена међу друговима и другарицама. Ухапшена је од усташа и стрељана седмог маја 1942. на српском гробљу. Познато је да се приликом ликвидације држала јуначки и да је плънула усташког официра у лице.

### **Гајић, Душана, Милош др**

Рођен у Голубинцима, 1909. Србин, лекар.

Био је заробљен у Немачкој и успео је да се врати оданде. Био је лекар у Болници.

Много је био одан свом лекарском позиву. Као син чувеног лекара за очи у Срему и великог пријатеља свог народа, др-а Душана, ишао је стопама свог оца. Био је члан Сокола. Ухапшен је 14. августа 1942. и одведен у Вуковар.

Шеф Болнице био је у то време свемоћни усташки фактор у Сремској Митровици, др Карло Хелбих, чија је био жртва не само он, него и др Мане Будисављевић, којег је иста судбина стигла као и дра Милоша. Могао је да спречи хапшење др Хелбих, али није, па је 19. августа 1942. др Милош стрељан у Вуковару.

Губитком овако једном младог интелектуалца и корисног трудбеника за људску заједницу значио је за Митровицу један велики и големи губитак, не само за оно доба, него и за будућност.

### **Гертнер Фаника и њени синови: Давид, Лео**

Герстефелд, мати Гертнер Фанике

Јевреји

Ово је била митровачка јеврејска породица. Гертнер Фани, вила је удова рабина, рођена у Пољској 1884. После смрти свога мужа у Митровици се потпуно одомаћила и отворила галантериску радњу која је била популарна под именом „Код рабинерке“.

Усташе су јој радњу одмах конфисковали, чим је настала окупација. Имала је два красна сина, Давида и Леа. Давид је био свршени апотекар

и веома спреман у своме позиву и док је студирао био је увек одличан ђак и студент. Рођен је 1904, а Лео је био свршени студент и исто тако спреман и способан за свој позив, којем се посветио.

Старица Герстефелд, која је рођена у Галицији 1862, била је такођер члан те породице.

Гертнер Фани ухапшена је 1942. Отерана је у Загреб, где јој је изгубљен сваки траг. Син Давид ухапшен је исте године и отеран у Аушвици, где је 1943. лишен живота, а Лео је ухапшен 1942. и отеран у Јасеновац, где је узидан између два зида и ту је држан без хране и воде, те је у највећим мукама и умро.

Старица Герстефелд на путу за логор у Немачку је умрла од тешког напора.

Тако су од усташа страдали чланови ове јеврејске породице.

### **Гојковић Игњата Вукашин и Никола (браћа)**

Рођени у Чалми, 1892. и 1902. Срби, радници.

Приликом масовног хапшења које су усташе спровели 25. јуна 1942. године и то оних које су сматрали да су циганског порекла, одведена су и ова два брата радника, у логор јасеновачки, где су убијени. У њима су изгубљена два вредна радника који нису били на одмет нашој народној привреди.

### **Гргуоров, Веселина, Јован, жена му: Боже, Вукосава и син им Веселин.**

Јован је рођен у Сремској Митровици 1892. Србин, апотекар.

Вукосава је рођена у Сремској Митровици 1894.

Веселин је рођен у Сремској Митровици. Србин, студент фармације

Августа месеца 1942, покренута је цела кућа Јована Гргуорова, не само зато што је српска, него и зато што се сумњало да са санитарским материјалом и и лековима снабдева НОП у Фрушкој гори. Све троје отерани су у Вуковар и тамо стрељани.

Апотекар је стајао у најбољим односима до рата са руководећим личностима код усташа и није могао да верује да би му могло нешто зло од њих да се догоди, али се у томе преварио, јер иако је он био искрен пријатељ њима, они нису њему.

Био је много вољен и уживао је опште симпатије са своје веселе природе, коју је наследио од свог оца у Митровици, знаног по имену „Чика Ђура“, који је био много омиљен са своје духовитости, досетљивости и

речитости.

Син Веселин, студент фармације, нада и узданица наше будућности, заједно са својим родитељима, жртвовао је свој млади живот за идеју која га је одгојила да буде достојан син свога народа, а као таквог га је усташка сила сматрала и зато му одредила исту судбину с родитељима.

Жена односно мати, била је кћерка старог митровачког занатлије – опанчара, Ђоке Транчевића и добра домаћица и брижна мајка. Стрелјана је у Вуковару, 19. августа 1942.

### **Груловић, Аце, Емилија**

Рођена у Сремској Митровици 1894. Српкиња, домаћица.

Била је другарица Аћима Груловића, члана КПЈ и првоборца НОП. Када јој је друг отишао да активно сарађује у НОП, ухапсили су је заједно са малом кћерком.

Отерана је у Јасановац, у логор, и тамо је свакако подлегла тешком усташком терору. Родбина њена, успела је да јој спасу девојчицу и доведу к себи, а отац је опет успео да је још за време борбе уграби инкогнито себи.

Усташе су све чланове породице отерали у логоре, ако један члан породице оде у илегалну бробу против њих и Немаца, па су то учинили са породицом Аћима Груловића.

### **Георгијевић Десанка и Славко (брат и сестра)**

Срби, радник и радница.

Десанка је отерана на присилни рад у Немачку. Тежак рад на који је бачена, а већ слабог здравља, окончао јој је 1943. млади живот. Славко је по ослобођењу ступио у НОВ. Храбро се борио и као борац код Вировитице погинуо. Брат и сестра, положише живот свој за сретнију и бољу будућност народа свог.

\*\*\*

Д

### **Дабић, Драгомира, Ненад**

Рођен у Сремској Митровици 1895. Србин, земљорадник.

Потиче од старе митровачке куће Дабића. Био је један уредан

домаћин и напредан земљорадник.

Своје родољубиво осећање исказао је тиме што је помагао НОП. Рано у зору 31. августа 1942, појавио се на улици испред своје куће, те као Србин и добар родољуб, опажен од усташа, ухапшен је и спроведен у Казнени завод. Стрељан је с осталим родољубима на српском гробљу, па је тако и од задужио свој народ да му ода сваку част и признање.

### **Дабих, Живана, Стеван**

Рођен у Сремској Митровици 1910. Србин, трговац.

Ухапшен је и отеран у Вуковар пред Преки суд у августу 1942. године. Пред хапшење био је трговачки посредник и као такав пао под сумње усташкој валсти, што му је допринело као разлог што га хапсе. Тако је у Вуковару стрељан, као и сви остали који су с њиме тамо отерани.

Усташка власт и митровачки усташки логор нарочито су имали на оку људе његове генерације, па је и као такав страдао и жртва био.

### **Даничић, Милана, Стеван и Радивој (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици. Стева 1890, а Рада 1892. Срби, ципелар и папуција.

Оба ова брата били су вредни и предузимљиви на своме послу и у занатлијском сталежу виђени и запажени. Спадали су у ред обртника који су пратили развој занатства и привреде. Као родитељи, трудили су се да својој деци прибаве високо образовање и били су сретни што су имали добру, ваљану и честиту децу.

### **Девих, Ђоке, Паја, ћерка му Милица и синови Трива и Милош**

Рођени у Сремској Митровици. Паја 1900, Милица 1924,

Трива 1926, а Милош 1928.

Срби, земљорадници.

Потичу из угледне митровачке земљорадничке породице покојног Ђоке Девиха.

Паја је од почетка НОП имао везе са њиме и сарађивао је у њему. Био је ухапшен и одведен у Вуковар, где је стрељан 19. августа 1942. године. Њерка Милица била је удата у Земуну. Сарађивала је са НОП, па је као таква ухапшена. Дотерана је у Митровицу, у Казнени завод. Храбро се држала пред усташама не streпећи ни од чега. Осудио ју је Преки суд на смрт и када је на суд ишла, упитана чему се нада, одговорила је: „Пред

рупу“. Тако је и било. Стрељана је на гробу у Митровици и леш јој је пронађен при ископавању. Синови, Трива и Милош, такођер су лишени живота јер су срађивали као курири са Партизанима на Фрушкој гори.

Отац, кћи и два сина дадоше животе за слободу.

### **Девић, Ђоке, Сима**

Рођен у Сремској Митровици 1886. Србин, земљорадник.

Био је признат као напредан земљорадник, не само у Митровици, него и шире. У свима акцијама пољопривредног значаја, имао је врло видног удела и ни једне није било без његовог учествовања.

Спадао је у оне свесне земљораднике који су давали правац модерном обрађивању земље и одгајивању стоке. И као грађанин уживао је углед, који га је избацивао на површину јавног митровачког живота. Био је и члан Градског поглаварства. Већник.

Хапшен па пуштан, но ипак је најзад отеран у Вуковар 12. августа 1942, а 19. стрељан. Издашно је помагао НОП.У привредном животу, Митровица је у њему претрпела велики губитак.

### **Девић, Живана, Стеван и Урош (браћа)**

Срби. Живан, пекарски помоћник, Урош, рођен у Гргуревцима 1914.  
пекар

Стеван је ухапшен 30. августа 1942. и после хапшења стрељан је на српском гробљу. Био је ваљан и исправан грађанин, а у свом послу частан и исправан.

Родољубив, без икаквог устезања, није могао избећи усташки терор, који се био надвио над свима родољубима, па му је и он подлегао. Нерадо гледан од усташа ради свог отвореног национализма као патриота ухапшен је приликом масовног хапшења Срба родољуба и Урош, 30. августа 1942. године.

И као радни човек био је на своме месту и спадао је међу оне који су неустрашиво гледали, по цену сваке жртве, у бољу и сретнију будућност.

### **Декански, Бошка, Лазар**

Рођен у Сремској Митровици, 1924. Србин, матурант.

Симпатичан омладинац. Омиљен много код својих другова. Веран и одан друг. Без злобе и зависти, добра срца и душе. Васпитан у родољубљу био је у редовима патриотских омладинских организација.

Члан Сокола. Био је друговима кад је требало и где је требало увек на помоћи.

Испуњен је био напредним идејама и ишао је у корак са временом које је носио НОП. Ухапшен је 30. августа 1942. Био је прва међу масовним жртвама. Био је син јединац својих родитеља.

### **Докмановић, Павла, Петар**

Рођен у Сремској Митровици, 1911. Србин, трговац

Сматран је за великог противника и државног непријатеља у усташкој Хрватској, па је због тога хапшен, али му је успевало да се из хапса извуче. Под таквим околностима и по својим симпатијама за НОП, а и по своме социјалистичком опредељењу, отишао је 1942. у Партизане.

Као борац Шесте Војвођанске бригаде, храбро се борио. У свом родољубљу био је неустрашив. Погинуо је у Босни.

### **Доронтић, Цветка, Ђорђе**

Рођен у Сремској Митровици 1921. Србин, матурант.

Био је син јединац у оца и матере. Ухапшен је заједно са оцем ноћу 30. августа 1942. Отац је пуштен због старости, а он је на гробљу стрељан.

Био је младић пун снаге и лепо развијеног тела. Члан Сокола. Одликовао се као најбољи гимнастичар. На гимнастичким приредбама увек је привлачио општу пажњу. Није изостао ни тамо где се тражило и жртве за родољубиве сврхе.

У оваквим омладинцима, наш је народ претрпео најтежи губитак.

### **Драгаш, Илије, Милан**

Рођен у Сињу 1898. Србин, инжењер

Дипломирао је на Високој техничкој школи у Загребу 1924. Постављен је по томе 1924. код Хидротехничког одељка у Митровици, одакле је прешао као секциони инжењер Биђ-босутске водне задруге, прво у Рајеву Селу, затим у Жупањи, и најзад у Срем. Митровици, до 30. априла 1942.

Пошто је изабран за директора Водне задруге за испуњење југоисточног Срема, отишао је из Митровице и остао у њој у најлепшим успоменама.

**Драгаш, Спасе, Јулијана, супруга инжењера Милана**  
Рођена у Сремској Митровици 1906. Српкиња, апотекарка.

Матурирала је у Митровици 1925. Дипломирала је у Загребу 1929. Све до 1939. радила је у апотеци „Цајсбергер“. 14. јула 1939. постављена је за апотекара у Бановинској болници, све до седмог септембра 1941, када је отпуштена из државне службе решењем Министарства здравља НДХ у Загребу.

Пошто јој је муж ступио у службу која је била са средиштем у Земуну, преселила се тамо и била је без службе. Обоје су погинули од граната приликом ослобођења Земуна, од окупатора. Оставили су иза себе двоје необскрбљене деце.

### **Дрекић, Раде, Станко и Урош (отац и син)**

Станко је рођен у Малом Градцу 1897, а Урош у Шиду 1922. Срби.  
*Станко је био железнички намештеник, а Урош свршени матурант.*

Као Србин и железнички службеник, сматран је од усташа за опасног и по поредак у НДХ. Једини син му је био Урош. Био је одличан ученик и будан омладинац, нарочито истакнут као добар родољуб.

Обојица су ухапшени ноћу 30. августа 1942. и на гробљу лишени живота. Тежак је то био губитак за жену, односно мајку, која је иза њих остала сама, самохрана.

### **Друљин, Симе, Милан**

Рођен у Шишатовцу 1900. Србин, сајдија.

Ухапшен је 30. августа 1942. и одведен у Казнени завод и на српском гробљу лишен живота. Мученички је подносио усташко злостављање, док је био у затвору јер је био тежак инвалид. Био је у своме послу као сајдија солидан и савестан. Био је добар родољуб и исправан грађанин. Заузимао је непријатељски став према усташама.

Као такав је лишен и живота.

### **Дукић, Николе, Јован**

Рођен у Павловцима, 1890. Србин, кројач.

Спадао је међу занатлије с богатом културом духа. Радио је свој занат с малим и скромним средствима.

Неко време, док је Соко постојао, на чисто демократској бази,

био је у њему Начелник и као такав одликовао се својом лепом речју и одлучношћу у својим здравим назорима. Био је настојен социјалистички.

Ухапшен је у масовном хапшењу, 30. августа 1942. године, и на гробљу српском са осталим родољубима је стрељан.

### **Добричић, Живана, Боривој**

Рођен у Мартинцима 25. марта 1921. Србин, трговачки помоћник.

Ухапшен је у Београду од Гестапоа. Покушао је са бекством из затвора, али примећен, тешко је батинама злостављан. Везан је одведен на Бањицу и ту му се изгубио сваки траг и глас о њему, што је био довољан знак да је тамо лишен живота.

Синови родитеља из Митровице, пунили су све логоре широм Југославије и у њима своје животе губили, а што је снашло и овога сина – Боривоја Добричића.

### **Дазгић Мирко**

Рођен у Малој Градуши 1903. Србин,  
службеник Окружног суда у Сремској Митровици.

Налази се на списку жртава фашистичког терора које су пале из средине митровачке. Био је службеник код Окружног суда у Митровици. Показивао је леп интерес у јавном животу њеном, као учесник њених установа, нарочито на спортском пољу.

Пред рат је премештен у Огулин. Пошто је у Митровици стекао леп суд о себи, сматрамо га као своју жртву. Одведен је од усташа 20. јуна 1941. по отказаној служби и од тога дана више се о њему није чуло. Лишен је живота, јер мртви не дају гласа.

### **Дамјановић Никола**

Рођен у Нештину. Србин, кројач.

Као млади и способан обртник, дошао је у Митровицу и отворио угледну кројачку радњу.

Међу млађим трудбеницима свога заната, био је нарочито запажен. Његово родољубиво држање довело га је пред усташама у опасност за живот, па је избегао у своје родно место Нештин. При повлачењу Немаца, усташе су тамо 1944. и убили. Смрт га је овековечила као родољуба своје отаџбине.



**Непознат:  
Дивнић, Ђуке, Сава.**

\*\*\*

**Ђ**

**Ђајић Елвира (рођена Грос)**  
Рођена у Сремској Митровици 1909. Јеврејка

Као агилни припадник Комунистичке партије, помагала је НОП и стално је сарађивала у њему. Ухапшена је 14. Октобра 1942. и отерана у Јасеновац. Шта је у Јасеновцу преживела, може се закључити ит околности што јој се ту губи сваки траг. Спада у мученике злогласног јасеновачког логора, али у светле ликове народне борбе.

**Ђаковић, Симе, Никола и син му Панта**  
Рођени у Сремској Митровици. Никола 1884, а Панта 1921.  
*Срби, земљорадник и трговац.*

Ни њихова стара кућа митровачка није била поштеђена од усташког терора. То је била чувена патриотска кућа и сасвим природно је да је и на њу ударен усташки атак.

Син Панта одмах се определио за НОП и стајао у вези са њима одмах од почетка. Као такав, ухапшен је 14. августа 1942. године и по Преком суду осуђен на смрт. Стрељан је 19. августа исте године. После сина, ухапшен је и отац. Био је вредан и напредан земљорадник. Масовно хапшење није га мимоишло и 30. августа 1942. године и он је стрељан. Стрељан је на српском гробљу и својом смрћу осветлио мучеништво града Сремске Митровице.

**Ђаковић Рајко**  
Рођен у Сремској Митровици 1878. Србин, земљорадник.

Био је истакнути родољуб и као такав увек се јавно исицао. Своје родољубље нарочито је потврдио тиме што је у Првом светском рату учествовао као добровољац.

Као мали земљорадник, био је вредан и напредан, а научио је такав да буде што је одрастао од малена као сироче и трудио се у животу да себи осигура пристојно издржавање, што је постигао. Ухапшен је са

групом наших најбољих родољуба, отеран у Вуковар и тамо 19. августа 1942. стрељан, да иза себе остави светао спомен.

### **Ђерић, Бранка, Мирјана**

Рођена у Сремској Митровици 1923. Српкиња, кројачица.

Вешто је прикрила своје бекство у Партизане. На Сави је оставила своје одело да би тиме створила мишљење да је сама себи живот одузела.

Живот њезин и њених родитеља, оптерећених с много деце, текао је у тешкој сиротињи и невољи и жеља за бољи социјални поредак и правду одвела је на корак, којем се упутила и приступила НОВ и покрету. При ослобођењу Митровице, рањена је и рани подлегла.

### **Ђорђевић, Јеврема, Бошко**

Рођен у Краљеву 1889. Србин, ковач.

У недостатку података о њему, може се само толико рећи, да је био жртва свога искреног држања као Србин и родољуб и да је ухапшен као такав и отеран у Казнени завод, где је доживео исту судбину као и сви који су тамо са њиме дотерани, а нису се вратили.

То је било приликом масовног хапшења и убијања, које је спроводио Виктор Томић.

### **Ђурђевић, Стевана, Никола и Петар (браћа) – звани Чавић**

Рођени у Сремској Митровици. Никола 1910, а Петар 1911.

*Срби, замљорадник и трговац.*

Синови су митровачке напредне земљорадничке породице и куће, другим именом зване, Чавића. Одмах, из почетка, били су изложени усташком терорисању на различите начине. Њихва воденица имала је значајну улогу за НОП, и код ње је постојала веза између Партизана и НОП.

Никола је био хапшен, а када је из хапсе изашао, ступио је 1943. у НОВ и у децембру исте године погинуо је у Босни као борац. Петар је имао на митровачкој пијаци угледну трговачку радњу. Ступио је 1944. у НОВ. Погинуо је код Вировитице као борац.

Ова два млада живота, дала је кућа Ђурђевића-Чавића за добро и срећу отаџбине.

**Ђурковић, Тоше, Алекса**  
Рођен у Кленку 1886. Србин, сарач.

Још пре рата, сматран је за социјалисту, левичара. Као Србијанац, одмах је од усташа приморан да напусти Митровицу и настанио се у Шапцу. Приликом масовног хапшења у Шапцу, које су вршили Немци, требао је бити дотеран у логор у Јарак, али је у маси опажен од једног митровачког усташког функционера. Извукао га је тај из реда и са ударцима доведен је у Хртковце, где је злостављан и напослетку убијен.

Важио је као напредни занатлија и био је истакнут у занатлијским редовима као борац за бољи напредак занатства и уопште социјалних односа.

\*\*\*

**Е**

**Непознати:**  
**Ерор, Матије, Фрањо**  
**Ердељан Јован**

\*\*\*

**Ж**

**Жагар, Ђуре, Ђура**  
Рођен у Новом Саду 1921. Хрват, студент права.

Син је сиромашног машинског бравара. Матурирао је на митровачкој гимназији и после матуре уписао се на права у Загребу. Уједно се запослио као чиновник, да би могао своје студије свршавати. Био је напредни младић. Припадао је и КПЈ. По директиви партије ступио је у домобране и као такав радио је за партију.

Примећен, пошто је затечен на паријтској конференцији у Осеку, ухапшен је, спроведен у Загреб, где је на војном суду осуђен на 20 година тешке робије. Био је допремљен најпре у Казнени завод у Митровицу, а после одатле у Лепоглаву. Гада га је мајка посетила и рекла да ће предати молбу да му се скине казна, одлучно је то одбио. Имао је упорно држање. Убејен је при повлачењу усташке војске.

Овакво држање, као што је било његово једино је и могло да сатре усташку власт и силу.

**Живановић, Радослава, Сава и кћери: Даница и Иконија**  
Рођени у Сремској Митровици, Сава 1898, Даница 1923, а Иконија  
1925.

Срби. Сава је био градски чиновник.

Одмах у почетку, у првом месецу окупације, петог маја 1941. године ухапшен је по усташкој полицији Сава. Отпремљен је у Копринвицу и оданде у злогласни логор Јадовно, где је лишен живота.

Спадао је у ону генерацију митровачких синова, који су у овом раздобљу увек у свакој прилици изразито поступали. У млађим данима, био је истакнут као добар Сокол. Његове кћери, Иконија и Даница, ступиле су да свете мученичко страдање и смрт свога оца у НОВ. Отишле су крадом у Босну, у партизанске редове, тамо се храбро бориле и обадве погинуле. Даница је погинула у Трнави, а Иконија у Тузли.

Дале су свој млади живот са оцем заједно, доказавши да су учиниле оно што су од њега научиле.

### **Живанов, Сотира, Петар**

Рођен у Сремској Митровици 1913. Бугарин, ципелар.

Мобилисан је као борац у војску предратне Југославије. При повлачењу војске убијен од Немаца. Дао је свој живот и потврдио спремност за одзив, када Отаџбина позове.

### **Живковић, Николе, Коста**

Рођен у Руми 1892. Србин, дрварски трговац.

Приликом масовног хапшења у Митровици, ухапшен је 30. августа 1942. године од усташа и на српском грбољу је лишен живота. И као грађанин и као трговац, спадао је у ред напредних и родољубивих људи. Интересовао се за све јавне установе и помагао их је. У српском певачком друштву имао је видног учешћа, а то друштво било је чувено са своје патриотске мисије. Кућа њихова била је позната са свога патриотизма и онда је сасвим јасно зашто су ту кућу завили у црно његовом смрћу.

### **Живковић, Дамјана, Стеван**

Рођен у Нерадину 1918. Србин, машински техничар.

Свршио је Машинско-техничку школу у Загребу. У својству

техничког стручњака прво у Творници Митрошпера, а после у Митровачкој електрани као технички стручњак радио. Био је уметник на виолини и том својом одликом био је привлачан за свако друштво које је неговало музичку уметност.

Ухапшен је шестог августа 1942. године и отеран у Јасеновац. Тмао је издржао до краја. На крају га је задесио општи покољ који је извршен тада над свим заосталим заточеницима тога злогласног логора. Много је вољен у кругу пријатеља своје генерације. Спреман, способан и агилан, био је на послу и при сваком повереном му задатку. У књигама о Логору, које су писали његови другови сапатници, имао њему врло лепих речи.

### **Живковић, Милоша, Петар**

Рођен у Сремској Митровици 1924. Србин, радник.

Једини син у оца, васпитан у родољубивом духу своје родне куће није се оглушио о своју савест, него је, сходно свом младићком полету ступио 1943. у НОВ. Храбро се у њој борио. Храбро је исте године и погнуо. Узидао је своје кости у темеље своје ослобођене отцбине.

### **Живановић Јован**

Рођен у Лаћарку 1922. Србин, гимназиста.

Погинуо је као борац НОВ 1945. у Славонији. Био је добар друг и храбар борац који је својом жртвом посведочио љубав према отаџбини.

### **Жунић, Милана, Лазар**

Рођен у Мартинцима 1921. Србин, кројачки помоћник.

У патриотским омладинским акцијама, био је истакнут. Пребегао је у Србију, али је тамо ухапшен и отеран у логор у Немачку где је нестао како су обично нестајали мученици.

\*\*\*

З

### **Зарин, Косте, Бранко**

Рођен у Гргуревцима 1901. Србин, месар.

Био је један од најнапреднијих занатлија. Свој месарски посао

водио је напредно са великом радошћу и подигао га је на лепу висину. Уредност му је била главна одлика као човеку од тога посла. И по култури духа био је у грађанству лепо запажен.

Учествовао је у родољубивим акцијама јавног живота и као таквом, радо му је сарадња прихваћана. Као домаћин настојао је да својој породици обезбеди леп глас и добро стање. Ухапшен је 30. августа 1942. године и на српском гробљу стрељан трећег септембра исте године.

### **Зарић, Јована, Ђорђе**

Рођен у Сремској Митровици 1901. Србин, лимар.

Био је син сиромашних родитеља. Мучно је провео своје напредовање у свом родном месту. У свом знаању био је прави вештак. Он је најочигледније доказао својим радом и трудом истину оне народне пословице да је занат златан. Иако млад, као штедиша, уживао је глас занатлије доброга стања.

Ухапшен је 30. августа 1942. године и на српском гробљу трећег септембра те године и стрељан.

### **Зорановић, Андрије, Бранко**

Рођен у Дивошу 1900. Србин, кројач.

Жртва је усташког терора. Ухапшен је при масовном хапшењу најбољих родољуба 30. августа 1942. и на српском гробљу стрељан. Спадао је међу напредне млађе занатлије и по погледима и назорима својим. Имао је много смисла за сваку културну акцију.

Био је активан члан Занатлијског певачког друштва „Стражилово“, у њему вољен, а у свима пословима вредан и способан радни човек. Много се залагао за своју породицу, па је и ту сматран за доброг мужа и оца.

### **Звонаревић, Митра, Митар**

Рођен у Сремској Митровици 1903. Хрват, земљорадник.

Како је и Митровица била бомбардира у извлачењу Немаца, било је жртва и међу грађанством у њој. Такав један био је и Митар. Пао је као жртва, којом се искупила слобода града Сремске Митровице.

\*\*\*

## И

### **Иванић, Марка, Адам**

Рођен у Адашевцима 1900. Хрват, радник.

Године 1942, повучен у Немачку на присилан рад. Погинуо је од бомбардовања. И на овај начин страдавали су наши људи и сејали своје кости по свој Европи и свету.

### **Ивановић Александар**

Рођен у Сремској Митровици. Ђак петог разреда гимназије

Младић напредних идеја, потказан од другова усташама и ухапшен је августа месеца 1942. Отеран у Вуковар и тамо стрљан. Био је СКОЈ-евац. Крв наше деце није изостала да потече за слободу и независност наше отаџбине, што и пример овог омладинца потврђује и заслужује да буде исписан златним слобима на страницама наше историје.

### **Ивановић, Душана, Живан**

Рођен у Сремској Митровици 1907. Србин, столар.

Претходно масовном хапешњу, састављена је листа у усташком логору наших напредних занатлија, које је требало лишити међу првима слободе. Међу таквима било је и име овог честитог трудбеника и родољуба. По идејним наозрима у односу на друштвени поредак, био је напредни члан друштвене заједнице. Као такав, дао је себе и свој живот за добро заједнице коју је припадао и душом и телом, одано и одлучно. По ухапшењу 30. августа 1942, стрељан је на српском гробљу.

### **Ивезић, Димитрија, Драгутин**

Рођен у Сремској Митровици 1913. Србин, трговац.

Мобилисан је и као такав и борац у бившој Југословенској војсци погинуо је 1941. на Космајској плочи, од меначког бомбардовања из ваздуха. Водио је са оцем напредну трговину са живином, коју су експортовали и у иностранство. На фискултурном пољу уопште и као Соко, био је истакнут и као такав предводио је многе акције на томе плану.

Од свога раног детињства пратио је спортски живот и учествовао у њему. Био је једини син у родитеља. Оставио је иза себе лепу и часну успомену.

### **Ивковић, Обрада, Чеда**

Рођен у Лаћарку 1884. Србин, земљорадник.

Као члан земљорадничке партије, био је истакнути политички човек и као такав за време старе Југославије бивао је гађан и хапшен. Бивао је и на видним положајима у својој партији и код једних избора био је и посланички кандидат. Као такав, сматран је код усташа за опасног противника, па је са групом родољуба 1942. године ухапшен и отеран у логор у Јасеновац, где је лишен живота, а од свог народа уврштен у ред мученика.

### **Игњатовић Влада**

Рођен 1883. Србин, градски благајник.

Свршио је родољубиву Учитељску школу у Пакрацу и из ње је изашао као страсни народни чувитељ у Винковцима. Долази у сукоб са црквеном власти и напушта учитељску службу. Приватно је завршио гимназијску матуру и уписао се на правне студије, али их није завршио. Прешао је у управну струку. Као управни чиновник служио је у Вуковару, а оданде је дошао у Сремску Митровицу, где је вршио дужност шефа полиције, затим шефа војног отсека и најзад дужности градског благајника. Све је те дужности тачно и савесно обављао и важио је као добар и спреман чиновник.

Бавио се културно-просветним радом. Био је једно време хоровађа Српског певачког друштва, а такођер као такав и Ратарског. Велика му заслуга припада за саграђени ратарски дом за чије је остварење уложио много труда и добре воље.

Ухапшен је 30. августа. При хапшењу, много је злостављан, што је тешко подносио, јер је у то време озбиљно облео. Стрељан је трећег септембра 1942. на српском гробљу.

### **Илијин, Љубомира, Георгије - Ђока и син му Љубомир**

Рођени у Сремској Митровици. Ђока 1899, Љубомир 1923.

Срби, земљорадници.

Ђока Илијин спадао је у вредне и врло напредне земљораднике. У



пољопривреди држао се најмодернијег правца и служио је у том погледу и другима за пример. Син Љубомир био је ваљан и честит омладинац и радо виђе у омладинским радовима.

Обојица су ухапшени 30. августа, дана када су хапшени многи родољуби њиховог кова. Обојица су лишена живота на гробљу у Митровици. Отац и син изгубили су животе своје, јер су били на своме емсту као људи и родољуби.

**Ивков Душан**  
Србин, радник.

Судбина његова као будног радника била је од стране окупатора и његових помагача, усташа, одмах у почетку предвиђена. Отеран је као симпатизар НОП у Немачку, у логор, и тамо је нестало на свиреп начин, као и остали мученици његове судбине.

**Илић, Мије, Вида**  
Рођена у Руми 1923. Српкиња.

Ухапшена је 1941. године и отерана у Јасеновац. Место и логор Јасеновац довољни су да се зна све о ономе ко је тамо смрт нашао, што важи и за ову жртву.

\*\*\*

**Ј**

**Јанковић, Николе, Лазар**  
Рођен у Добринцима 1904. Србин, лицедерски помоћник.

Ухапшен је као означени противник усташа и окупатора. Ухапшен је одмах међу радницима који су се сматрали као најопаснији по поредак НДХ. Ухапшен је 7. маја 1941. и отеран у Копривницу, а одатле у Јадовно. Био је у свом приваном животу млад подузетан човек, који је у своме послу имао врло лепих резултата, нарочито бавећи се свињогојством.

У провалији Јадовно, дала је Митровица неколико својих часних жртава, међу које спада и Лазар Јанковић.

### **Јаношевић, Тоше, Васа**

Рођен у Сремској Митровици 1920. Србин, студент агрономије.

По свршеној матури на митровачкој гимназији, студирао је агрономију, настојећи да као син земљорадника на том пољу наше народне привреде што више користи. Рат га је у томе помео. Међутим, као добар патриота и омладинац, отишао је да користи свом народу на пољу части и ступио је у НОВ 10. октобра 1943. Као борац мославичке бригаде, погинуо је 23. децембра у борбама код Вараждина. Његова погибија значила је поред остлаих палих анших омладинаца, велики губитак за његово родно место.

### **Јаношевић, Василија, Љубоје и син му Ђорђе**

Руђени у Сремској Митровици, 1884. и 1920.

Срби, земљорадник и студент ветерине

И отац и син изгубили су живот за идеју у којој су рођени и васпитавани, а та је да жарко воле свој народ и отаџбину и да за њих ако устреба и живот свој даду. Потичу из старе митровачке куће и породице Јаношевића.

Отац Љубоје био је ванредан земљорадник и брижан родитељ, настојећи да својој деци даде што више образовања. Сина Ђорђа дао је да студира ветерину и као студент вредно се спремао да друштвеној заједници својом спремом што више пружи користи. Код омладине, Ђорђе ј сматран за доброг и корисног друга.

Отац Љубоје ухапшен је приликом масовног хапшења 30. августа 1942. и на гробљу је стрељан, а син Ђорђе, ухапшен је пре њега, 15. августа 1942. године, отеран је у Вуковар и тамо 30. августа те године и стрељан.

### **Јаношевић, Ђорђа, Лазар**

Рођен у Сремској Митровици. Србин, трговачки помоћник.

Када је НОП узео маха, нашао се леп број наше родољубиве омладине, која је одушевљено ступила у редове НОВ, да на тај начин изврши одмазду за усташке злочине, извршене над родољубима.

И Лазара је повукла у те редове та идеја, која је водила све родољубе у борбу за ослобођење од окупатора и храбро се борио у тим редовима. Као трговачки помоћник био је марљив, трудољубив и спреман да буде напредан трудбеник у својој струци. Полазио је у Трговачку школу,

трудећи се да се и теоријски спреми за свој вољени позив.

Као борац, пао је у борби.

### **Јевремовић, Васе, Љубомир**

Рођен у Иригу 1909. Србин, пиљар.

Ухапшен је од усташа 30. августа 1942. године и спроведен је у Казнени завод, где је био девет дана, а по томе изведен ноћу на гробље и тамо стрељан. Имао је отворен, непријатељски став пред непријатељем, што се поуздано сазнало о њему, а што га нарочито квалификује као доброг и правог родољуба.

### **Јекић, Светозара, Илија**

Рођен у Петровцима (Рума) 1914. Србин, ципелар.

Познат је као усталац у свима акцијама сталешког смера. Ухапшен је 30. августа 1942. На ситуацију која је проузрокована усташким терором, гледао је оптимистично, пуним уверењем и крајњи успех. Био је велики присталица НОП. У свом оптимизму очекивао је наду да ће се избећи усташко свирепство, које се извршило над честитим родољубима, па и над њиме. Стрељан је на гробљу и часно завршио свој живот којим је још много обећавао друштву и заједници.

### **Јелић, Петра, Велимир**

Рођен у Сремској Митровици 1888. Србин, службеник Градског начелства

Спадао је у митровачке грађане који су према Митровици указивали велику љубав своју и учешћем у њеном патриотском стремљењу увек и у свакој је прилици помагао. У њој је изучио основну школу и занат који је напустио и прешао у службу Градске општине.

Иако му је сваког дана претила опасност од хапшења, није се могао да одвоји од своје драге Митровице, него је и он, као и многи други сматрао да се не треба склањати, него треба све храбро издржати и дочекати у њој слободу. Ухапшен је 30. августа, а стрељан седмог септембра 1942. године на српском гробљу.

### **Јовановић, Живана, Павле**

Рођен у Сремској Митровици, 1906. Србин, месар.

Генерација у коју је спадао Павле Јовановић и као занатлија, а и као грађанин, била је срце града Сремске Митровице. На њу се могло поуздати у сваком напредном послу. Зато су усташе на ту генерацију највише се оборили.

Добар син овога места, залагао се у сваком погледу, да његово место од њега што више користи и напретка има, те је у том смислу свој посао водио. Приликом масовног хапшења 30. августа 1942. године ухапшен је и он, а седмог септембра те године је на гробљу и убијен.

### **Јовановић – Исајилов, Стевана, Милан и Милорад (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици, 1899. и 1906.

Срби, земљорадник и трговац.

Синови су једне старе српске земљорадничке куће у Сремској Митровици, познате са свога патриотског држања и гостопримства. Старешина те куће, Стеван, заузимао је угледно место у јавном животу града Сремске Митровице. Ни синови ни по чему нису заостали иза оца.

Милан је спадао међу наше напредне земљораднике и био је достојан имена оца. Вредноћа и заузимање у сваком послу нарочито су га одликовали и издизали на високо место. Српска ратарска читаоница и Соко имали су у њему свог врсног сарадника.

Помагао је НОП, а жена његова вршила је курирску дужност.

Милорад је свршио четири разреда гимназије, по том прешао у трговину и као трговачки помоћник похађао је Трговачку школу, коју је с успехом завршио, па се солидно спремио да својом спремом буде од користни народној привреди.

Обојица су ухапшени 30. августа 1942. године а стрељани су седмог септембра на гробљу. Милорад се том приликом храбро опирао и није се дао лако саваладати – могло се о томе доста слушати.

### **Јовановић, Николе, Петар**

Рођен у Сремској Митровици 1912. Србин, фијакериста.

Септембра 1942. године, ухапшен је и отеран у Вуковар. Откривен је од усташа да је помагач НОП. Као фијакериста, часно је зарађивао свој хлеб, али не може се оспорити да је часно вршио и своју патриотску дужност. Стрељан је у Вуковару, одмах после хапшења.

## **Јовановић, Томе, Живан**

Рођен у Сремској Митровици. Србин, земљорадник

Био је мали земљорадник и вредно је обрађивао своју њиву. Породицу своју издржавао је плодовима њеним. Одмах други дан по уласку немачке војске у Митровицу, дошао је у сукоб с том војском. Враћао се са њиве и требао је да пређе железничку пругу, али су га Немци у томе спречавали. Покушавајући да пређе пругу, на Живана је испален један хитац, од којег је подлегао, Син је старе грађанске земљорадничке породице Аћимова. Био је прва жртва нацистичког терора.

## **Јовановић Миленко и синови му: Угљеша и Милош**

Рођени у Нештину 1888, Броду 1920 и Београду 1921.

Срби, чиновници и ђак.

Јовановић Миленко важио је као врло спреман чиновник своје струке. Био је књиговођа код Пилане. Учествовао је како финансијски стручњак у разним привредним предузећима, када се радило о састављању биланса. Поред те своје стручности, био је и истакнути патриота.

Синови Угљеша и Милош као омладинци били су увек у првим редовима народне омладине. Добри у фискултури, према отаџбини исправног држања и као врсни омладинци узданице народа свога. Ухапшени су заједно са оцем, одведени у Казнени завод, ноћу, 30. августа 1942, а трећег септембра са оцем заједно стрељани.

Отац и два сина, дали су животе своје, јер су били родољуби и као такви усташама били су на путу њиховој измећарској политици.

## **Јовановић Паја**

Рођен у Сремској Митровици 1906. Србин, месар.

Ноћ масовног хапшења, 30. августа 1942. није ни њега поштедела јер је важио и као добар патриота и као ваљан занатлија. Усташки план масовног уништења таквих као што је он, захватио га је и ухапшен је 30. августа и на гробљу стрељан.

Ратарска читаоница, Ратарско певачко друштво, изгубили су у њему свог врсног сарадника. Те су му установе као земљорадничком сину много на срцу остајале и зато им је био привржен и одан.

## **Јовановић, Жарка, Вукица, Катица, Босиљка и Милица**

Биле су вредне раднице и жуљевима руку својих зарађивале су себи залогај хлеба.

Усташке власти само зато што су биле добре патриоткиње, сматрале су их за опасан елемент. Чланови су старе митровачке сиромашне породице, која је по својој грађанској свести с пуном љубављу попуњавале све патриотске дужности. Нису то биле бадавације него вредни чланови друштвене заједнице. По ухапшењу отеране су у Јасеновац, где су мученички свој живот положили за част своје отаџбине.

## **Јовичић, Милутина, Славко**

Рођен у Крушедолу (Ириг) 1893. Србин, судија.

Био је у Окружном суду у Митровици судија. По проглашењу НДХ био је одмах отпуштен због свог упорног држања као патриота и као Србин. Сматран је као велики противник успостављеног стања и категорички је одбио захтев да се покатоличи. Међу интелектуалцима уживао је леп углед и био је радо виђена личност у сваком друштву.

Као судија, био је врло спреман, способан и праведан. Ухапшен је 30. августа 1942. и трећег септембра стрељан је на српском гробљу.

## **Јокић, Лазара, Славица и брат јој Ђорђе**

Славица је рођена у Босуту, 1918, а Ђорђе у Мартинцима 1920.

Срби.

Запажени од усташких власти да су отворено били наклоњени НОП и да су га помагали, ухапсила их је и отерала у Јасеновац 1942. године. Пошто су отерани у Јасеновац, тамо су нестали. Тај нестанак значио је мученички свршетак њиховог младог живота.

## **Јуришић, Јефте, Аврам и син му Ђорђе**

Рођени у Шуљму и Сремској Митровици, 1924.

*Срби, пекар и гимназијалац.*

Имајући везе са својим родним местом у планини, долазио је у додир са НОП и помагао га је колико је илегално то могао да чини. Као такав, а и поред тога, сумњив због саме своје професије, да као пекар шаље прехрамбена средства у шуму, хапшен је у три меха, први пут 10. октобра 1941. године, други пут седмог јануара 1943. и најзад трећи

пут, 19. јануара 1945. У затворима је немилице злостављан и потпуно претучен, те је од последица и умро.

Његов син Ђорђе, као припадник СКОЈ-а ухапшен је 13. августа 1942. године и стрељан у Вуковару. Члан је СКОЈ-а био од 1941. Ђорђе Јуришић као омладинац није изостао од својих свесних другова, него је с њима заједно отишао у смрт за одбрану слободољубивог народног покрета у Срему.

### **Јовановић, Милана, Марко**

Рођен у Сремској Митровици 1922. Србин, столар.

Овај је младић имао судбину да је отеран у Немачку на тешки рад. Пошто је тамо бачен у логор Дахау, на један свиреп начин изгубио је свој млади живот. Пред само ослобођење, тамо је стрељан и тако је онемогућен да се врати у своју слободну земљу.

### **Јовановић, Мирка, Драгослав**

Рођен у Сремској Митровици, 1910. Србин, машински бравар.

Запослен је био у творници авиона. Тамо је одмах ухапшен и отеран у Градишку, а одатле у Јасеновац. Тамо је убијен. Као радник суделовао је у покрету за побољшање тешког радничког стања. Усташки терор онемогућио га је да активно суделује у НОП, јер га је лишио слободе, па најзад и самог живота.

### **Јанковић Бранко**

Рођен у Грку 1907. Србин, чобанин

Дошао је из села Грка у Сремску Митровицу и запослио се у родољубивој русинској кући Страценског Пере, као чобанин. Пошто је та породица код усташа била немилостиво гледана у Савином хапшењу похапсили су сву браћу те породице, који су, пошто нису били православни, пуштени кући.

Када је хапшен Паја Страценски, уходили су и његовог мирног и по изгледу не довољно умно развијеног чобанина Бранка Јанковића. Када је пуштен Петар Страценски, пуштен је и он као његов чобанин, али је после тога отишао партизанима и погинуо је у борби око Сота, код Јосине воденице.

**Јовановић Гизела**  
Српкиња, гостионичарка.

Била је жена Лазара Јовановића-Тице, градског намештеника. После смрти свога мужа бавила се гостионичарским послом. Била је домаћица. Сматрана је као неустрашива противница усташке самовоље и насиља. Много је помагала родољубе у невољи и при страдању. Исто тако помагала је и НОП. Ухапшена је при масовном хапшењу митровачких родољуба и стрељана је на гробљу.

**Јевтић, Ђуре, Лазар**  
Рођен у Сремској Митровици, 1918. Србин, земљорадник.

Млад, а спреман за одбрану своје отаџбине храбро и одлучно је ступио у НОВ првог јануара 1943. У борбеним редовима истакао се као храбар борац. Погинуо је у Босни 1943. Осветлао је себи образ за част и славу своје отаџбине.

**Јеловац, Боже, Игњат**  
Рођен у Лаћарку 1912. Србин.

Погинуо је као цивилно лице приликом ослобађања Митровице 1944. године.

**Јовановић, Милана, Стеван**  
Рођен у Сремској Митровици, 1921. Србин, земљорадник.

Ступио је у НОВ 1942. Учествовао је у борбама, при којима није узмицао и него се храбро и јуначки борио, што је доказао положивши свој живот млади за спас своје отаџбине. Свој је живот жртвовао, да би дао живота својој драгој отаџбини.

**Јузбашевић, Петра, Јован**  
Рођен у Јошаници (Петриња, Хрватска), 1904.  
Србин, судски чиновник.

Истог месеца, већ првих дана, по окупацији 27. априла 1941. године ухапшен је и држан у затвору два месеца, под страховитим мукама. Нарочито му се у грех уписало што је био ватрен Србин. Убијен је на мучки начин. С њиме је отпочео усташки крвнички терор над нашим родољубима, у чији се рад и овај родољуб уврстио.



## **Јуришић Радован**

Рођен у Шуљму 1905. Србин, пекар.

Био је истакнут као напредни занатлија, а и као добар родољуб. Имао је радњу у крају Митровице, где је усташки утицај био веома јак. Та околност и веза са својим родним местом, где је владао НОП, чинила је да је усташама на оку био и сматран је као опасан противник. Помагао је НОП. Отеран је у Вуковар 19. августа 1942, а стрељан је што је објављено и јавним плакатима од трећег септембра 1942, бр. 1117.

### **Непознати:**

**Јаношевић Богољуб**

**Јуришић Славко**

**Јуришић Албина**

\*\*\*

## **К**

### **Киршнер, Славка, Владимир**

Рођен у Вараждину, 1926. Јеврејин, ђак гимназије.

Био је омиљен међу друговима. Био је одличан фискултурник и на утакмицама, увек је имао најлепше резултате. У школи је такођер међу најбољима био, Као напредан омладинац, припадао је СКОЈ-у.

Пребегао је са оцем митровачким адвокатом и мајком у Србију, не би ли тако своју главу спасао. Крио се у Шапцу, и тамо гао организер НОП ухапшен је од Немацка и стрељан 1942.

### **Породица Клајн**

Мати, рођена 1874, књиговођа. Клајн Арнолд, рођен 1903. трговац.

Клајн, жена Арнолдова, рођена у Шиду 1912. трговачки путник.

Клајн Лазар, син матере Клајн. Рођен у Сремској Митровици 1912.

Као јеврејска породица, отерана је јула месеца у Немачку, у логор Аушвиц и тамо на познати нељудски начин побијени. Мученичка смрт ових чланова људске заједнице, уврстила их је у ред часних жртава за људску правду и слободу. Као жртва из ове породице, изгубило је живот свој и једно недужно и малено дете.

### **Кљајић, Стевана, Лазар и син му Стеван**

Рођени у Шашинцима 1887. и Сремској Митровици 1921.

Срби, ужар и студент.

Кљајић Лазар као занатлија био је препознат, нарочито што се тиче посла у његовој струци. Као тежак имао је везе са фирмама и ван Митровице. Као грађанин уживао је такођер врло леп углед, био је напредан и будан човек и усталац. Као родољуб показао се у свакој прилици где је требало. Син Стеван био је одличан ученик и амбициозан младић. Био је студент Београдског универзитета. Међу својим друговима уживао је опште симпатије.

Прво син, па онда отац, постадоше жртве терора. Син је ухапшен са омалдинском групом и отеран у Вуковар, а одатле у Јасеновац, где је 1942, месеца августа, и стрељан. Отац Лазар, ухапшен је приликом масовног хапшења 20. августа, 1942, а трећег септембра исте године стрељан је на српском гробљу. Надао се да ће се негде у логору наћи са својим сином заједно. Нашли су се. Али мртви.

### **Ковачевић, Андрије, Михајло**

Рођен у Мартинцима, 1914. Србин, чиновник.

Свестан своје патриотске дужности, ступио је у партизански одред и одликовао се као храбар борац. Ступио је у одред 1943. Вршио је част водника, што је леп доказ за његово пожртвовано деловање као борца. У Вировитици је рањен, а као рањеник умро је у болници извршивши часно и храбро свој животни задатак.

### **Ковачевић, Јована, Иван и супруга му Јела**

Рођени у Мартинцима 1898. и Београду 1900.

Срби, радник и домаћица.

Обоје митровачки становници. Нашли су се запослени у Шиду. Иван Ковачевић радио је за НОП и као истакнути помагач његов ухапшен је заједно са женом својом Јелом у Шиду маја месеца 1943. Жена је отпремљена у Јасеновац, а он је у Шиду јуна месеца стрељан и тако исто и жена му у Јасеновцу.

Овако се скупо плаћала наша слобода – крвљу и животом многих хиљада знаних и незнаних родољуба.

**Ковачевић, Симе, Стева**  
Рођен у Манђелосу 1985. Србин, берберин.

Одмах првих дана био је ухапшен и бачен у злогласни „Флајшманов подрум“ у Митровици, где је мучен и присиљаван да изда помагаче НОП, но он је остао чврст и некополебљив.

С одушевљењем је помагао НОП и активмо му је присупио. Погинуо је у Лежмиру 15. јуна 1944.

**Ковачевић, Илије, Никола**  
Рођен у Угриновцима, 1891. Србин, столар.

Митровица је место које је уживало глас столарске индустрије. Са далеких страна долазили су у Митровицу купци намештаја.

За тај свој лепи глас Митровица дугује признање нашим млађим столарским обртницима и радницима, који су ту индустрију подигли на лепу висину, да је Митровица по њој била на далеко чувена и знана.

Међу те и такве спадао је и Никола Ковачевић, који је свој посао водио с најмодернијим машинама и на бази индустријског предузећа. У занатском удружењу, био је истакнути сарадник. Ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан 3. септембра те године.

**Ковачић, Лазара, Милош и ћерка му, Мерима**  
Рођени у Сремској Митровици 1912. и 1925.  
Срби. Милош, градски службеник.

Милош је ухапшен за време злогласне Томићеве акције и седмог септембра стрељан на гробљу 1942. Био је у служби градског редарства и као такав тачан и савестан. По прогласу такозване НДХ отуштен је из службе. После његовог страдања, породица је продавала воду по граду и ту дужност вршила је његова малолетна ћћи мерима, а старија сестра ступила је у партизански одред.

Ћћи Мерима, ухапшена је 1944. и отерана у Стару Градишку и тамо убијена. По ослобођењу мајка јој је препознала леш и пренела је на митровачко гробље. Испраћена је учешћем целе Митровице. Била је храбра и неустрашива у свом родољубљу. Отац и ћћи дадоше животе своје за част и лепшу будућност отаџбине своје.

## **Ковачић Петар**

Рођен и Сремској Митровици. Србин, стражар Казненог завода.

Као стражар Казненог завода у Сремској Митровици, вршио је баштованску службу на заводском имању, пошто је био по струци одличан баштован. Пошто је одбио да се покристи, избачен је из службе и бавио се код своје куће баштованством. И ако привредник и као родољуб, убрајао се у редн наших напредних грађана.

Ухапшен је 31. августа у зору и дотеран у Казнени завод и после неколико дана стрељан на гробљу. Ово је био један од очевидаца када су превозили на горбље пуне камионе и аутобусе родољуба за убијање, не надајући се да ће и на њега доћи ред, али га је иста судбина задесила.

## **Козобарић Сава, син му Гавра и снаха Рафаела**

Рођени у Иригу и Сремској Митровици. Сава 1882 и Гавра, Срби.

Рафаела, Италијанка. Кројачи и домаћица.

Козобарић Сава ухапшен је ноћу 30. августа 1942. Био је виђен занатлија митровачки, Оснивач је Занатлијског удружења. Био је учесник у раду Српске православне црквене општине. Као занатлија провео је већи део свога живота као мајстор на парче. Обдарен је био с многобројном децом. Сав свој живот посветио је деци својој с настојањем да их изведе на пут и у томе је успео. Синови су му били вредне занатлије и кћерима је дао више школско образовање.

Стрељан је трећег септембра 1942. Његов син Гавра, као члан КП одазвао се позиву и пришао је Партизанима у шуми. И његова другарица такођер је следила његовим трагом. Тешко је у борби рањен те иако је био јак и снажан, подлегао је тој својој тешкој рани и умро у болници у Гргуревцима. Другарица му је нађена у бази и Немци су је страховито мучили и тражили од ње да ода другове, али је остала до краја упорна, док је најзад нису стрељали.

## **Ковач, Адолфа, Јулије, рођена Алт, Цецилија и старица њена мати Алт Цецилија, ћерке им Олгица и Славица**

Адолф, рођен у Ердевику 1893, ковач; Цецилија рођена у Сремској митровици 1896, домаћица; Олгица, ученица петог разреда гимназије, Славица дете. Јевреји.

Ову митровачку стару јеврејску породицу задесила је иста судбина која је задесила и остале митровачке јеврејске породице. Јула месеца

1942. године, када је у усташком стану пала одлука да се Митровица очисти од Срба и Јевреја, да од Митровице постане права и истинска Хрватска Митровица, како је већ и добила свој назив, отерана је ова породица у немачку, у логор Ауштвиц, где је побијена. Имали су у Митровици стару радњу с играчкама и галантеријском робом, који је основао стари Алт.Аушвиц им је збрисао сваки траг.

### **Конић, Душана, Бранислав**

Рођен у Новом Саду, 1913. Србин, судски приправник.

Био је много омиљен члан интелектуалног друштва у Сремској Митровици. Био је музички обдарен и учествовао је у свима музичким приредбама као уметник на виолоини.

У својој струци, важио је као врло спреман правник. У свом знању био је приступачан и свакоме пријатељски настројен, те као такав уживао је код свих велике симпатије. Ухапшен је августа месеца 1942. Са групом родољуба, осумњичених ради веза са НОП. Отеран је у Јасеновац и тамо убијен као учесник побуне, која је пред крај организована.

О њему је нарочито лепо писало у мемоарима јасеновачких заточеника, који су за време ослобођења објављени и као књиге издати. Стрељан је у Јасеновцу 21. септембра 1944. Његово страдање произвело је у Митровици општу жалост, јер је био много вољен и цењен као добар родољуб и син својих старих родитеља.

### **Корим, Јанка, Андрија**

Рођен 1903. Русин, трговац.

Ухапшен је шестог августа 1942. и отеран у логор Јасеновац, где је лишен живота.

Био је љубитељ музичке уметности и из љубави према њој сарађивао је у Српском певачком друштву, у националном погледу био је врло широких схватања.

Немило је гледан од усташа, јер је био изразити родољуб и велики присталица братства и јединства.

### **Кородић Стеван**

Србин, берберин.

У првим данима окупације, истицао се у својој радњи као противник насталог стања. Потказан као такав, ухапшен је и осуђен по преком суду

у Сремској Митровици на смрт. Стрељан је на гробљу, са њих неколико сапатника. Био је честити занатлија, вредан и напредан прегалац.

### **Косанић, Мите, Ђорђе**

Рођен у Сремској Митровици 1921. Србин, радник.

Болан је то призор био гледати људе невине и без икакве кривице, па да их хапсе и терају на кланицу, који су људској заједници били и од потребе и од користи.

По својој мркој боји лица, снашла га је та судбина, да га је усташка власт са свима онима који су том физичком особином били оличени, ухапсила 1942. године, и отерала у логор јасеновачки, да га тамо лише живота.

У веку када је култура и цивилизација носила рекорд испред свих времена, а нарочито код Немаца, који су се њима истицали, та нечовечанска мера их је потпуно демантовала и дисквалификовала.

### **Косанић, Косте, Ђорђе**

Рођен у Сремској Митровици 1880. Србин, радник

Хитлерова нацистичка политика поставила је себи за циљ, којим се ишло, за уништавање људи мрке боје. Митровица је имала таквих људи, који су били у друштвеном погледу сасвим изједначени са осталим члановима људске заједнице.

Као деца редовно су полазили у школу, држали су се на равној ноzi са осталом децом, изучавали су занате, били су вредни радници и само зато што су били мрке коже, усташе су их лишавали живота по наредби Хитлерове војне власти. Ђорђе Косанић, са 10 чланова своје породице био је изложен тој судбини. Отеран је као Цифанин у логор у Јасеновац, одакле се ни он ни његових 10 чланова породице нису вратили.

### **Косанић, Косте, Јоца**

Рођен у Сремској Митровици 1896. Србин, радник.

Ухапшен је 1941. Само зато што је био мрке пути. Отеран је са четири члана своје породице у Јасеновац и тамо су сви лишени живота, као што је то описано у књигама о јасеновачком логору.

Потребно је истаћи да су сви наши црни сиротани били добри родољуби, који никада нису затајили своје родољубиво осећање према нацији и држави. Био је вредан радник и мучним турдом је зарађивао

кору хлеба да исхрани своју породицу, па је радом својим био и друштву од велике помоћи и користи.

### **Косанић, Уроша, Стеван**

Рођен у Сремској Митровици, 1913. Србин, судски приправник.

Овај наш млади Митровчанин, оставио је иза себе најлепшу успомену и као добар син и као одличан народни службеник. Отац му је био жртва Првог светског рата и иза њега остао је млад и нејак, под бригом своје мајке и сестре мајке свога оца. Био је увек кроз све време свога школовања одличан ученик и као такав је дипломирао и правне науке изучио. Савио је себи и брачно гнездо, али немилосрдна усташка пакост није га поштедела. У њему је његова вољена Митровица изгубила једног свога вредног и способног младог талента.

Ухапшен је 30. августа 1942. године. Одведен је у Казнени завод и трећег септембра те године стрељан на митровачком српском гробљу. Леш му је мајка пронашла међу лешевима, приликом ископавања истих и пренела га у њихову породичну гробницу.

### **Косанић, Спасе, Марко, Лазар**

Рођен у Сремској Митровици 1902. Србин, радник.

Као члан радничке породице Косанића у Сремској Митровици, која је сматрана да је треба уништити, с обзиром на њено црно порекло, а без обзира на то што су били вредни трудибеници наше народне привреде, отеран је 25. јуна 1942. у Јасеновац и тамо убијен.

### **Костић, Срете, Славко и Сава (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици, 1895. и 1898. Срби, трговац и лицедер.

Славко је поседовао лепу и напредну текстилну трговину, а Сава је наследио очев лицидерски занат. Оба брата, као рођени Митровчани, гајили су велику љубав према своме родном месту, а и иначе су много се истицали као добри родољуби у свима пословима локалним патриотским.

И материјално и морално помагали су сваку родољубиву ствар, па и НОП. Ухапшени су приликом масовног хапшења, обављеног 30. августа 1942. и после неколико дана лишени су свога родољубивог живота.

### **Костић, Радивоја, Панта**

Рођен у Чалми 1893. Србин, градски редар.

Као бивши градски редар, био је рђаво сматран код усташа. Као такав, био је родољубив службеник и врло способан орган градске безбедности. Имао је према сваком коректни став и држање.

Одмах је ухапшен и држан је три месеца у затвору од врло тешким околностима. Из затвора је отеран у логор у Немачку. Тамо је био изложен тешким и мучним пословима, те иако снажан, подлегао је тешком животу и наводно умро.

Жртва је фашистичког терора, који је немилице косио и наше најјаче и најотпорнике синове ове мученичке земље.

### **Костић, Ђорђа, Јованка**

Рођена у Даљу 1917. Српкиња, власница гвожђарске трогвине.

Свршила је Трговачку академију. Пошто је била једини наследник најјаче трговачке куће у Сремској Митровици, која је од старина постојала, под фирмом „Плава звезда“, стекла је и стручно образовање, које је намеравала да унесе у даљу егзистенцију те куће.

Она је два пута хапшена. Први пут поводом случаја који је у њеној радњи имао трговачки помоћник Тома Вученовић, када је на писаћој машини откуцао писмо за шуму и када га је на том послу затекао усташки агент. Он је брзо писмо додао Јованки, а затим нагло изашао из дућана и заварао траг, а иза тога изгубио се из Митровице. После се дознало да је отишао у шуму, али је ипак издајом ухваћен и стрељан. Агенту је успело да ипак до писма дође, те је ради тога Јованку ухапсио, али је после оправдања пред судом пуштена.

Други пут је хапшена пред Томићеву акцију. Одведена је у Вуковар и оданде је после два или три дана пуштена, али је одмах истог дана опет враћена у Вуковар и одатле је са неколико митровачких омладинаца и омладинки отерана у Јасеновац и тамо је у Градини стрељана. Није било све свршено са њом. Мати је веровала да је жива. Она је уживала велики углед у њеном друштву. Била је председница Кола српских сестара. После смрти свога мужа др Ђорђа Костића, лекара у Даљу, дошла је у Митровицу. Имала је свршену Учитељску школу и пре удаје била је учитељица у Даљу и важила је као долична просветна радница.

Када је та кућа остала на њој самој, прикључила јој се сестра која је била удата за дра Борислава Брэдваровића, митрополског секретара, да јој олакша самоћу. Једног дана, нађене су обадве обешене наводно су



се саме обесиле. Однете су, управо бачене у гробљанску шупу и дамо су им лешеве стајали све док се није успело да се сахране у породичну гробницу. На кратко време после тога умро је у Казненом заводу и др Брэдваровић. Његов је леш био бачен у раку која је била у приправности за оне који су се тада убијали.

Тако је кућа остала без икога. Трагедија њена остала је у виду мистерије, али једно је у томе тачно, да је жртва усташког терора. Овоје пример како су усташе разоравале наше старе и родољубиве куће, као што је била и ова.

### **Костић, Живојина, Милана**

Рођена у Сремској Митровици. Српкиња,  
ученица петог разреда гимназије.

Као СКОЈ-евка, ухапшена је са друговима и другарицама августа 1942, а потом отерана у Вуковар, па у Јасеновац, одакле је пребачена у Градину, где је лишена свога младог живота.

Учествовала је у помагању НОП. Као ученица била је напредна, као кћерка ваљано дете својој мајци и народу. Велико своје родољубље наследила је од оца Живојина, којем у томе није било равног у Митровици.

### **Кофман, Мартина, Александар**

Рођен у Зеници 1924. Србин, ђак, гимназиста.

Међу оне ученике, који су августа месеца 1942. као СКОЈ-евце усташе отерали у Вуковар и одмах стрелјале, био је и он. Та родољубива дечачка група била је прва, која је служила као предзнак опште уништавања митровачких родољуба.

Овај омалдинац био је унук проте Терзића, бившег духовника Казненог завода у Сремској Митровици. Међу друговима одликовао се својом солидарношћу у идејама, које су нашу омладину водиле на пут, којим је ишао НОП.

### **Краус Херман, Берта, Ото (Берте), Мирослава - Мира (Беле)**

Рођени у Сремској Митровици 1874; 1882; 1907; 1924.

Јевреји, трговац, домаћица, трговачки помоћник, ученица  
*седмог разреда гимназије*

Као Јевреји, први су ухапшени и отерани у Немачку у логор у Аушвиц. Херман и Берта тамо су убијени 1942. Краус Берте Ото,

побегао је у Шабац, где је убијен такође 1942. Мирослава је ухапшена као ученица и Скојевка и отерана је у Јасновац и тамо је спаљена. Дала је свој млади живот као омладинка, која се није дала искључити из кола родољубиве омладине и свесна тога којим јој путем ваља ићи.

Сви они не само што су животом плаћали, него су претходно на највеће муке мећани, злостављани и понижавани.

### **Крстић, Насте, Ђорђе**

Рођен у Сремској Митровици. Србин, берберин.

Његова пословна радња представљала га је као вредног и способног обртника. Своју берберску радњу подигао је на степен трговине с парфимеријом и мала је карактер једне напредне трговине.

У својој струци усавршавао се у Бечу, где је изучио своју струку. Прихватио је радњу свога оца која је имала свој солидан посао и која је у Митровици од старина постојала. Био је члан Соколске управе и као такав већ је био у првом месецу хапшен и пуштан. Приликом масовног хапшења ухапшен је и он као члан старе породице родољубиве митровачке, и на гробљу нашао свој несретни крај.

### **Кристић, Ђоке, Стеван**

Рођен у Лаћарку 1898. Србин, ципелар.

Повучен у свој породични живот, заузет у своме обућарском послу, а пожртвован у Занатлијском удружењу, као његов члан, није изостављан од усташког терора. Ухапшен је 30. августа 1942. и на гробљу стрељан.

Незбринута деца, остала су без оца, а друштво без вредног и предузетног свог трудвеника. Стао је у рад жртава, које је наш народ дао за добро ове земље.

### **Кртинић, Дане, Бранко**

Рођен у Сремској Митровици 1929. Србин, ђак петог разреда гимназије.

Радосно се дочекало ослобођење после страшног усташког терора. У тој радости учествовала су и наша деца, а да тој својој радости даду и видни знак, ступили су у НОВ.

И Бранко је ступио у њу. Био је санитарски руководиолац. Превозећи рањенике, наишао је на мину, која га је разнела. Да спасе животе друговима својим, свој је изгубио.

Тако је и млађани Бранко оставио иза себе леп пример, како треба

љубити отаџбину и лепу слободу.

**Кртинић, Раде, Милан**

Рођен у Грачацу 1900. Србин, рибар.

Као сиромашан радник бавио се рибарењем. Пре тога, неко време, био је градски редар. На сваком послу савестан, вредан и неуморан, био је сретан да је могао имати најскромнија средства за живот. Осуњмичен код усташа и као радник и као Србин, ухапшен је и отеран у Јасеновац, у логор, где је приликом побуне заточеника, у којој је сам учествовао, стрељан 20. децембра 1944.

**Кузминац, Милана, Живан**

Рођен у Сремској Митровици, 1891. Србин, земљорадник.

У Живану Кузминцу, имала је Митровица једног ретко надареног земљорадника. Све што је напредно у земљорадњи било, могло се код њега да види и научи. Имао је своја модерна радила. Његова вршалица била је грабљена ради солидарности израде. У Земљорадничкој задрузи био је један од главних функционера. У Српској ратарској читаоници, такођер је заузимао стално почасна места и много се заузимао за њезин просперитет и морално и материјално. У разним одборима и политичких и културних и хуманих установа, био је биран и свугде се истицао као објективан сарадник.

Ухапшен је августа 1942, а стрељан у Вуковару као помагач НОП 23. августа 1942.

**Кузминац, Живана, Милена**

Рођена у Сремској Митровици. Српкиња, девојка.

Велика противница усташа и добра патриоткиња и Скојевка, помагала је НОП.

Хапшена је и пуштана. Најзад је дефинитивно ухапшена и отерана у логор у Стару Градишку, где је 1944. убијена.

**Кузминац, Рајка, Миладин**

Рођен у Лаћарку 1920. Србин, земљорадник.

Жарко родољубље којим је био задахнут, није га могло да задржи, а да не послужим својим учешћем у НОП. Ступио је у НОВ и идеји за

ослобођење жртвовао је свој млади живот. Погинуо је у Босутској шуми 1944.

**Кулачанин, Николе, Милан**

Рођен у Илинцима 1901. Србин, ковач.

Сваки родољубиви трудбеник је био потребан нашем народу, а који је био од усташа гоњен и терорисан. Као ковач, Кулачанин Милан имао је пословне везе са сељацима из околних села са терена где је владао НОП.

Био је човек од поверења, те су му се сељаци обраћали за услуге које су користиле НОП. Као такав био је усташама на оку, ухапшен је заједно са својим шегртом, дечком, 30. августа 1942. и на гробљу стрељан.

**Ковачевић, Николе, Илија**

Рођен у Сремској Митровици 1927. Србин, радник.

Био је борац Четврте Војвођанске бригаде у коју је ступио 15. септембра 1944. Био је бригадни курир и са највећим пожртвовањем вршио је ту дужност. Рањен је у децембру 1944. године и од ране је у болници у Руми умро. Године његове младости најбоље сведоче, да га је радничка свест одвела да жртвује себе за идеје, које је у срцу носио као радник и као истински родољуб.

**Кулић, Косте, Ђорђе**

Рођен у Сремској Митровици. Србин, берберски помоћник.

Спадао је у младу патриотску генерацију свога вољеног родног места. лепе особине које може да има један омладинац, биле су код њега. Узет је у домобране, али је као такав пребегао у НОВ и учествовао у борбама при ослобођењу. Погинуо је код Моштанице, у Србији, 1944. Ко га је знао и познавао, сваки га је од срца ожалио. Био је једини син у оца и матере.

**Крстић, Мултина, Душан**

Рођен у Сремској Митровици, 1925. Србин.

Ступио је у НОВ 1945. Био је борац Прве Војвођанске бригаде, 15. чете. Био је члан СКОЈ-а. Учествовао је у борбама. Наша НОВ имала је и једног од својих непријатеља у болести тифусу. И овај борац и ваљан

омладинац био је жртва те болести која га је покосила 1945.

### **Кузминац, Стевана, Катарина**

Рођена у Сремској Митровици 1923. Српкиња, радница.

Као отворени патриота НОП, ступила је у НОВ, руковођена својом радничком савешћу. Припадала је Првој Војвођанској бригади као борац-митраљезац. Ступила је у борбу августа 1943. осећајући дужност да се одазове потреби коју је слобода народа тражила. Погинула је августа 1944. на Зелен-гори. У женској омладини цењена је као свесна и родољубива кћи свога народа и родног места.

### **Кузминац, Владе, Првослав**

Рођен у Тителу 1918. Србин, трговачки помоћник.

За време масовног хапшења у Митровици, видећи да ће њиме бити и он захваћен, побегао је у Србију 1942. Толико се сазнало о њему, да се налазио као борац у Босни и да је тамо погинуо. Тако, ако је изгубио живот, зна се бар и зашто га је изгубио. Дао га је за част и славу своје драге отаџбине.

### **Кромпић Милан**

Рођен у Великим Радинцима 1881. Србин, ћурчија.

Радио је свој ћурчински занат, а поред заната, вршио је и дужности ноћног чувара у Пивари. 29. октобра 1941. године, усташе су га с ноћне дужности у Пивари одвели незнано куда и никад се није ништа могло о њему да сазна. Због упадљивости његовог родољубивог држања свакако да су га усташе лишили живота.

### **Којић, Стевана, Лазар**

Рођен у Сремској Митровици. Србин.

Учествовао је са Партизанима заједно у разним акцијама. По ослобођењу, много је допринео својом сарадњом и на сређивању прилика у Митровици. Напорне дужности које је вршио, нарушиле су му и иначе његово слабо здравље, те је 1945. подлегао својој тешкој болести, оставивши леп пример пожртвовања за своју отаџбину коју је толико жарко љубио.

**Кручај, Карла, Драгутин**  
Рођен у Сремској Митровици 1921. Хрват.

Син је старе четкарске породице у Митровици. Био је домобран, али је на позив Врховне команде НОВ одазвао јој се и приступио јој 1944. Погинуо је 1945, као борац код Вировитице. Спадао је у напредну омладину оног времена.

**Калембар Ђура**

Био је истакнута личност међу млађим људима на пољу јавног живота у Сремској Митровици. Већ када је зашао у старије године свога младићког живота, свршио је потребне науке за службу коју је као чиновник Српске банке обављао. Био је њен чиновник у садашњој њеној филијали.

Приликом борбе против конкордата, нарочито је био активан присуствујући демонстрацијама против истог. У Српском певачком друштву вршио је дужности благајника и био дуго времена члан управе.

Пред рат, определио се за социјалистички покрет, а приликом рата пришао је КПЈ и илегално помагао НОП у шуми, купећи прилоге за њега. Ухапшен је 1942, а потом отеран у Јасеновац, где је био учесник у уроту против усташа 1944, када је и убијен. Оставио је иза себе жену и двоје мале, незбринуте, деце.

**Кнежевић Сава**

Рођен у Бијељини, Србин, чиновник Петроварадинске имовне општине.

Ватрени родољуб, присталица НОП. Вредан и ваљан радник у својој чиновничкој служби. Ухапшен је при масовном хапшењу 30. августа 1942. и стрељан на српском гробљу.

\*\*\*

**Л**

**Лабаш, Илије, Стеван и Андрија (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици, 1913. и 1919.

*Русини, железнички радник и трговачки помоћник.*

Браћа Лабаш били су опасни противници за усташе. Зато су

ухапшени. Помагали су НОП. Стеван је ухапшен одмах првог месеца окупације од црне загребачке полиције (шести мај 1941.) и отеран у Копринцицу и није се више вратио. Свакако му је живот окончан у Јадовном, као и осталима који су с њиме истог дана били ухапшени и тамо отерани.

Андрија је као домобран био годину дана затворен и после хапса отишао је у НОВ и као борац погинуо 1944. Тако су браћа Лабаш и осветлили образ своје родном месту, својој драгој Митровици, а и својој драгој отаџбини, те могу да послуже за пример у родољубљу будућим младим генерацијама.

### **Лабаш, Ђуре, Петар**

Рођен у Сремској Митровици, 1928. Русин, трговачки помоћник.

Био је члан СКОЈ-а. Ступио је у НОВ 1944. Млад, пун родољубивог полета, отишао је он да жртвује своју рану младост за слободу своје отаџбине.

### **Лазих, Софронија, Андра**

Рођен у Товарнику 1884. Србин, трговац.

Као дугогодишњи трговац и власник текстилне радње у Митровици, уживао је леп углед не само у своје месту, него и ван њега у целој околини. Увек се радо одазивао на сваки родољубиви апел својим суделовањем и није било установе, а да јој није био редовни члан. Учествовао је на свком пољу нашег јавног живота. Децу своју, сина и кћер, спремао је, да своје народу и држави од користи буду, оставивши им у аманет и свој лепи пример пожртвовања и родољубља.

### **Лазих, Младена, Годор**

Рођен у Лежмиру 1915. Србин, земљорадник.

Ступио је у партизански одред 1942. Одлковао се као борац великом храброшћу и као такав је одликован. Припадао је КПЈ и био секретар бирагде. Часно је завршио свој живот на бојном пољу 1944.

### **Лазовић, Николе, Недељко и син му Боривслав**

Рођени у Хан Пијесу 1892. и у Сремској Митровици 1924.

Срби, земљорадник и гимназиста.

Никола је досељен из Босне као бивши добровољац, ожењен из

угледне земљорадничке породице Радојевића, сродио се са Митровицом и био у њој вредан трудбеник. Остао је удов, те он и син његов једини Боривој, живели су животом у који им је међусобна љубав срећу доносила, заједно су легали, заједно су устајали, па су заједно и живот изгубили, када су 30. августа 1942. ухапшени и на гробљу стрељани.

Страшан је за око био приказ када оца и сина заједно убијају.

### **Лаћарац, Ђорђа, Душан**

Рођен у Великим Радинцима 1907. Србин, земљорадник.

Као добар родољуб, био је рђаво уписан код усташа, па је као такав ухапшен у такозваној „Кустодији“ и тамо злостављан. И као земљорадник и као грађанин, убрајао се у вредне и напредне трудбенике од којих наша народна заједница има и користи и напретка. Погинуо је, али се не зна када.

### **Леви, Сигфрид, и његова жена**

Рођен у Чехословачкој 1871. *Јеврејин, књиговођа.*

Био је запажена личност у Митровици, нарочито цењен као стручњак-књиговођа. Имао је лепог учешћа у Друштву трезвености. Особио те истицао као добар родољуб и са великим симпатијама пратио је развој догађаја на штету осовине.

Истицао се не као Јеврејин, него као Чех и био је средан када је могао с ким чешки да говори. Одмах првих дана 1941. године отеран је у Јасеновац и тамо је после кратког времена и убијен. Жена његова рођена је 1877. у Митровици. Била је веран супружник свог мужа Сигфрида у свима пословима његовим. Отерана је у Аушвиц и тамо убијена.

### **Ледерер Јелка**

Рођена у Сремској Митровици 1905. Јеврејка, апотекарка.

Била је кћи лекара др Ледерера. Много је сарађивала у хуманим установама града Сремске Митровице. Своје топло родољубље исказивала је у свакој прилици. Митровица је много ценила и у њој имала вредну и напредну грађанку. Ухапшена је као Јеврејка 1942. и отерана у Аушвиц, где је трагично завршила свој, за друштвену заједницу, користан живот. Била је власница дрогерије у Митровици.



### **Лозјанин, Милоша, Милорад**

Рођен у Грку (Вишњићево), 1898. Србин, професор.

Са службом је био на Реалној гимназији у Митровици. Предавао је српско-хрватски језик и књижевност. Био је обљубљен у грађанству и из милоште звали су га сви Мидом. Сарађивао је у свима културно-просветним установама и до рата је био потпредседник Српске грађанске читаонице. Као наставник уживао је код својих ученика и поштовање и симпатије. Августа месеца 1942, отеран је са неколико својих ученик и ученица у Вуковар, где је по преком суду осуђен на смрт, као помагач НОП.

### **Лукић, Глише, Светозар**

Рођен 1881. Србин, месар.

Као шегрт и помоћник привезан за Митровицу, остао је у њој и ако самостлани месарски занатлија. У Митровици је основао своју породицу и своју добру децу извео је на самостални пут. Напредан у своме послу, успео је да ни материјално не оскудева. Као грађанин, Србин, сметао је усташама. Ухапшен је ноћу 30. августа 1942, а потом на гробљу стрељан, при масовном стрељању српских родољуба.

### **Лучић Ранко**

Рођен у Шаоинцима. Србин, приватни чиновник.

По прекинутим правним студијама, запослио се у Митровици као приватни чиновник. За време окупаторске власти, истицао се својим држањем и сматран је за бунтовнички елеменат, па је с групом родољубља отеран у логор у Јасеновац, где је набрзо убијен.

### **Лужанин, Божидар др**

Рођен у Миоковцима, Чачак, 1885. Србин, лекар

Не само на бојном пољуу, у логору и стрељањем су губили животе наши синови и грађани за време рата, него су га губили и приликом ратних разарања и бомбардовања и других ратних неприлика. Др Лужанин је изубио свој живот приликом експлозије муниције у Смедереву, другог јуна 1941, налазећи се тамо на својој службеној дужности. Као Србијанац морао је да се уклони из Митровице, по усташкој наредби.

Био је дуго управник Митровачке болнице и као такав је

пензионисан. У јавном животу истицао се својим учествовањем и био је много година и претседник Друштва црвеног крста. За његово време Црвени крст је у Митровици важио као једна од најнапреднијих хуманих установа не само у Митровици, него у Војводини.

### **Лазих, Лазе, Борислав**

Рођен у Бијељини, 1912. Србин, железнички чиновник.

Окупација га је задесила као чиновника на железничкој станици у Сремској Митровици.

Први усташки налет на Србе родољубе, погодио је и њега као искреног родољуба. То је било маја 1941. Отеран је у Копривницу, где је нестао, а како, свакако на исти начин као и све друге родољубе што је задесило.

### **Лабаш, Ђуре, Димитрије**

Рођен у Сремској Митровици 1926. Русин, трговачки помоћник.

Као напредни омладинац похитао је чим му се указало могуће да буде учесник у Народно-ослободилачкој борби. Септембра 1944. ступио је у НОВ. Био је у редовима бораца и као борац био је храбар и неустрашив. Жртвовао је свој млади живот за спас и слободу народа и земље код Вировитице 24. априла 1945.

### **Лончаревић, Милана, Војислав**

Рођен у Чалми, 1925. Србин, гимназист.

Био је приликом масовног хапшења усташа са оцем ухашен 1942, но како је тада био запослен у државној дрвној индустрији, пуштен је. После тога је пребегао у Србију. Тамо је био отеран на присилан рад у Борски рудник. Одавде је побегао и прикључио се НОВ. Био је Скојевац, а у војсци је напредовао до чина официра.

Учествовао је у борбама скоро до краја и погинуо је вероватно код Бања Луке, за време њеног заузимања. Није се вратио својим родитељима који су поред њега изгубили и кћер од последица усташког терора.

Био је упамћен као добар друг и спреман омладинац. Свршио је малу матуру.

**Непознати:  
Лабаш, Стеве, Ката  
Латас Никола**

\*\*\*

**Љ**

**Љубишић, Владе, Душан**  
Рођен у Лаћарку, 1923. Србин, гимназиста.

Као ученик митровачке гимназије, придружио се 1942. партизанским јединицама. Храбро се борио и као такав, погинуо је наредне године код Тузле. Својим примером сведочио је колико је и наша митровачка омладина била спремна да се жртвује за слободу и част своје отаџбине.

\*\*\*

**М**

**Мајсторичевић, Милутина, Лазар**  
Рођен је у Сремској Митровици, 1924. Србин, лакирер.

Као радник припадао је напредном радничком покрету и симпатије према НОП привеле су га њему. Ступио је у партизански одред 1943. Храбро се држао у свима борбама и у Источној Босни храбро је као борац положио свој живот за част и славу своје отаџбине. Погинуо је код Шековића 1944.

**Малетић, Ђорђа, Светислав, Небојша, Слободан (браћа)**  
Рођени у Шиду у Сремској Митровици, 1905, 1906, 1909.  
Срби, градски чиновник, адвокати.

Светислав је био официр, али је био у цивилној служби, као чиновник у Градском начелству у Сремској Митровици. Члан управе Сокола, по узору на оца који је био својевремено и његов старешина. Ухапшен је одмах у првоме месецу окупације, 5. маја 1941. Отеран је у Копривницу, одатле у Јадовно, где је мучен и страховито злостављан од усташке руке. Био је много вољен у митровачком грађанству и истакнут као ватрени родољуб.

Др Небојша с братом Слободаном, водио је адвокатску канцеларију, која је за сиротињу била право уточиште и у којој је могла увек да нађе помоћи и заштите. Истицао се и на политичком пољу, као жесток опозиционар, па је од бивших југословенских власти и хапшен. Др Слободан, најмлађи брат, био је као човек, оличена доброта спреман за сваку услугу и помоћ. Обојица су погинули.

Др Небојша погинуо је код Чачка 1941, а од Немаца. Био је при организацији устанка у Белој Цркви. Прихватио је у Србији, где је избегао, побегле комунисте из митровачког затвора. Био је члан КПЈ.

Др Слободан је такођер избегао из Митровице у Србију, али је из ње прешао опет у Срем и 1944. погинуо је на Фрушкој гори као партизан. Од почетка су обојица сарађивали са НОП. Слободан је био истакнути члан Певачког друштва. Много је волио песму и музику.

Сва три брата, рано су остала без оца под окриљем своје мајке удовице и сву тројицу је извела на частан пут, да Митровица у њима има спремне и способне младе људе и интелектуалце, те да јој својом спремом послуже на корист и напредак, а мајци да буду заштита за њене старе дане. Место тога, оставили су најлепшу успомену иза себе као мученици и часни родољуби.

### **Маљковић, Митре, Никола**

Рођен у Ливну. Србин, ложач код ДРП.

Месеца маја 1944. ступио је у НОВ. Улази у састав Пете Војвођанске бригаде. Као борац учествовао је у борбама. Борио се храбро и код Лознице исте године је погинуо. Положио је свој живот на пољу части и своје радичко име осветлио и овековечио.

### **Мандић, Лазара, Тоша**

Рођен у Нештину. Србин, гостионичар.

Више година био је градски редар. Умешношћу и спретношћу својом у животу постигао је да је стекао лепо имање, којим је пажљиво управљао.

Масовно хапшење задесило је и њега, па је 7. септембра 1942. на гробљу стрељан. Истицао се као патриота и као противник усташког поретка и много пута и отворено иступио против њега у својој гостионици, па га је усташка власт као таквог имала у виду, те је стога ухапшен и стрељан.

### **Марјановић Стеван**

Рођен је у Гргуревцима, 1882. Србин, бележник у пензији.

Као општински бележник провео је у своме месту рођења скоро сав свој живот и у њему је оставио леп спомен иза себе. Кад је пензионисан настанио се у Сремској Митровици и он је спадао међу оне који су отворено негодовали против стања у НДХ. Био је једном ухапшен и пуштен, али код масовног хапшења није могао бити поштеђен, па је трећег септембра 1942. на гробљу стрељан. Као грђанин, био је честит човек и користан члан народне заједнице.

### **Марков Недељко**

Рођен у Гргуревцима, 1910. Србин, чиновник.

У непоступности података зна се о њему само толико да је у 1942. ухапшен од усташа и да је по том нестао. Начин смрти остао је тајанствен и непознат. Као главни податак о њему стоји то да је био добар Србин и патриота, док су га усташе ухапсили и сваки му траг приметили.

### **Марковић Пера**

Рођен у Подрињској Митровици. Србин, трговац.

Пошто је био родом из Подринске Митровице, према наредби усташке власти морао је као Србијанац одмах да се уклони из Сремске Митровице, па је отишао у Подринску. Већ у почетку окупације појавили су се знаци народног покрета преко Саве, па су Немци том приликом предузели такозвано чишћење. Овамо у Митровицу, међу осталима, претеран је и Пера Марковић, те је на савској обали по Немцима стрељан заједно о осталим. Били су закопани ту на лицу места, где су убијени, али су их после Цигани и Јевреји ископали и пренели их све на српско гробље. Био је ватрен присталица и симпатизер НОП.

### **Мартиновић, Јована, Бранко**

Рођен у Сремској Митровици 1912. Србин, трговац.

У свом послу вредан и предузимљив. Много је труда и пажње полагао на своју радњу која је била скромна и врло лепо уређена. Као почетник, имао је врло лепих изгледа за своју будућност, али му је том усташки терор стао на пут. Ухапшен је у масовном хапшењу и претрпео је мученичку смрт. Седмог септембра 1942. пао је као жртва усташког крвопролића.

### **Матић, Ђорђа, Бојана**

Рођена у Сремској Митровици. Српкиња, Професор.

Била је кћи сиромашних родитеља у Сремској Митровици. Отац јој је био кројач који је радио на парче за кројачке трговине. У Митровици је свршила основну школу и гимназију. По положеној матури није могла ради сиромаштва да оде на студије, па се запослила у митровачкој Окружној болници као чиновник. Приватно је студирала филозофију и на Београдском универзитету је дипломирала.

Прво је била наставница на Грађанској школи у Грубишином пољу, а после једне године рада премештана је на Велику гимназију у Митровици. Предавала је српски језик и била је вредна и савесна наставница. По успостави НДХ отпуштена је из службе као напоћудна усташкој власти. С пуно права је очекивала сатисфакцију по ослобођењу у које је непоколебљиво веровала, али које није дочекала и доживела. Била је нарочито истакнута радница у Црвеном крсту као секретар.

Ухапшена је, августа месеца 1942, а потом осуђена по преком суду у Вуковару на смрт, што је јавном плакатом усташка власт објавила.

### **Матић, Миливоја, Никола**

Рођен, 1890. Србин, кројач

Радио је као кројач у Сремској Митровици и водио је свој живот тихо и скромно од зараде својих руку. Као добар родољуб био је усташама на сметњи, те је био жртва масовног хапшења 1942, а са многима његове судбине на гробљу је стрељан.

### **Матић, Нићифора, Светозар**

Рођен у Чалми 1894. Србин, кожар.

Никад се није оглушио о потребе које су ишле у родољубиве сврхе. Живео је скромно и повучено, радећи и вршећи свој посао. И њега, као и многе родољубе захватила је усташка обест. Ухапшен је 30. августа 1942. а по том и стрељан. Иста судбина снашла је његову браћу Лазара и Николу. Изгубише своје животе да своја имена овековече, оставивши лепу и светлу успомену у народу своме.

### **Матић Бошко**

Рођен у Сремској Митровици, 1894. Србин, столар.

По своме социјалистичком убеђењу, спадао је у напредне обртнике. Скромно је водио свој столарски обрт. Као столар стекао је првокласно искуство дуго радећи по великим столарским предузећима и творницама. Трудио се да своје искуство укључи у нашу локалну индустрију.

Немајући средстава да развије свој посао, напустио је занат и отворио је гостионицу у коју су се окупљали занатлије и претресали своја сталешка питања. Ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан 3. септембра 1942.

### **Мачковски, Митра, Мирко**

Рођен у Сремској Митровици, 1924. Русин, трговачки помоћник.

Ухапшен је као СКОЈ-евац и одведен у Вуковар и тамо августа 1942. стрељан. Везивала га је велика симпатија за НОП и илегално га је помагао по цену свога младог живота, спреман да га жртвује за добро и срећу своје драге отаџбине. Дао је свој млади и честити живот као прави син свога народа.

### **Маџарац Милан и син му Мирослав**

Мирослав је рођен 1925. Србин, трговачки помоћник

Један који се нарочито истицао напредним мислима међу трговачком омладином, био је Мирослав Маџарац. Био је талентован као ученик Трговачке школе у Митровици коју је с великом амбицијом похађао. С групом ђачке омладине отеран је 1942. у Вуковар и тамо је као СКОЈ-евац стрељан 19. августа 1942.

Заједно са сином Мирославом, отеран је и отац Милан као напредан и свестан родољуб. Стрељан је када и син. Отац и син не раздвојише се ни на страдању као што се нису одвајали ни у радости када су радили заједно. Страдање омладине, у којој је и он био дубоко је потресло свакога родољуба града Сремске Митровице, јер је то била наша најбоља омладина, у којој се гледала узданица нашег народа.

### **Манастирац Стеван**

Рођен у Шуљму. Србин, гимназиста.

Усташка омладина бавила се искључиво потказивањем оних

својих другова који су били оријентисани према НОП, као СКОЈ-евци. Међу тима који су као такви били означени био је и Стеван, ђак осмог разреда гимназије. Са друговима истомишљеницима, био је отеран августа 1942. у Вуковар и тамо је стрељан.

**Мединац, Арона, Јован, Велимир и Васа**  
Рођени у Сремској Митровици, 1883, 1895 и 1897.  
Срби, градски чиновник и трговци.

Јован Мединац, као и његова браћа, одрастао је у сиротињи. Тешко се школовао. После свршена четири разреда гимназије у Митровици, запослио се у адвокатској канцеларији као писар, да би могао своме оцу од помоћи бити. Жеља да натави даље школовање учинила је да је отишао у Осек и тамо се запослио у адвокатској канцеларији дра Васа Ђурђевића, тадашњег председника Хрватског сабора, који му је омогућио да настави гимназију у Осеку, где је и матурирао. После матуре, уписао се на правне студије, али их није довршио. После Првог светског рата, вратио се у Митровицу, где је у Градском поглаварству вршио разне чиновничке послове. Био је заробљен као резервни официр у Немачкој, вратио се оданде и био је једанпут и хапшен, али и пуштен, док га је у масовном хапшењу ипак поново хапс захватио и трећег септембра 1942. стрељан је најзад на гробљу.

Велимир је био вредан, штедљив и солидан трговац. Имао је лепу галантеријску радњу у „Српском дому“. Као млад трговац уживао је леп углед и имао лепе изгледе за будућност, али је и њега однела зла судбина. Ухапшен је 30. августа 1942. и после неколико дана на гробљу стрељан.

Васа је имао трговину у Сремским Карловцима и једне је ноћи нестао те се никада није сазнало о њему ништа, једино то, да је ноћу из стана изведен по усташама.

**Мијатовић, Младена, Ђорђе**  
Рођен у Ердевику, 1924. Србин, ђак гимназиста.

Приликом масовног хапшења Срба родољуба у Митровици, који су спроводили усташе, на ноћ од 30. на 31. августа 1942. године, похапшени су и многи омладинци, који су још остали иза оних, који су претходно били отерани у Вуковар. Међу те је спадао и Ђорђе Мијатовић.

Добар друг и убрајан у напредне омладинце, ухапшен је те ноћи и отеран у Казнени завод, а трећег септембра 1942, мученички је завршио свој млађани живот од убојничке усташке руке.



**Мијатовић, Јове Душица, Милана Милица, Ђоке, Ружа, Ђоке Јова**  
Рођени у Сремској Митровици, 1917, 1921, 1892, 1912. Срби, радници.

Био је то један тужан призор гледати велику поворку гоњену од усташа, у којој су најбројнији били чланови старе митровачке породице Мијатовића. И сва четири члана те породице били су у тој несретној поворци 25. јуна 1942. и отерани у Јасеновац, где су лишени живота. Гледајући, када су их терали народ се питао: „Шта су им ови вредни радници скривили да их гоне?“ Нацистичка идеологија, коју су слепо и усташе прихватили, захтевала је да их нестане, што је значију једну највећу срамоту за двадесети век.

**Мијатовић, Васе Иван, Васе, Бошко, Бошка: Милица, Пера,  
Софија, Небојша, Марко, Саве Васа, Бојка**  
Рођени 1905, 1902, 1912, 1941, 1938, 1938, 1936, 1933, 1902. Срби,  
радници.

Ова честита и напредна породица Мијатовића, отерана је 25. јуна 1942. у Јасеновац, одакле се никада нису више вратили својој кући. Ово је стара митровачка породица. Били су добри Срби и тобоже ради своје тамне боје лица, лишени су они живота у логору јасеновачком.

Ову меру нису усташе предузимали код Цигана католика и муслимана, правдајући то тиме, што су се они потпуно утопили у Хрвате католичке и муслиманске вере, а ове Србе само ради боје коже, прогласили су Циганима иако то нису били, па их као такве лишили живота, који је радној заједници много од користи био.

**Мијатовић, Николе, Јела и Криста, Мите: Живан, Живана,  
Ђурђица, Дужица, Сока, Драга, Јелица**  
Рођени у Сремској Митровици. Срби, радници.

Породица занатлије Мите Мијатовића, четкара у Митровици, ради своје црне пути, отерана је од усташа у Јасеновац. Отеран је и он, са њиме мати Јела, жена Криста и седморо невине и недужне дечице.

Он се спасао као занатлија на тај начин што је узет из логора и отеран у Немачку на присиљан рад, дочим су сви његови остали у Јасеновцу и ту 1942. побијени. Опустеше му кућу и породицу уништише, да се после рата врати на своје празно, разорено огњиште.

Отац Мите Мијатовића, Живан, био је један вредан митровачки земљорадник и као ватрен родољуб седео је за време Првог светског

рата у затвору јер је псовао Фрању Јосипа. Сву је своју децу дао да сврше основну школу и мушкарце после свршене школе дао је да изуче занат.

Синови као занатлије, основали су своју породицу и били су од користи земљи и своме народу, као добри родољуби, што и јесте разлог уништења њихових породица.

### **Мијић, Јована, Рада**

Рођен у Сремској Митровици, 1892. Србин, трговац.

Иако је свршио фармацију, преузео је стару реномирану радњу свога покојног оца Јовице и бо је у Митровици као син старе грађанске породице у њеном јавном животу свугде истакнута личност и као грађанин и као интелектуалац. Његова жеља да заигра коло на митровачкој пијаци по ослобођењу, није му се испунила, јер је ухапшен са групом наших најугледнијих грађана и отеран у Вуковар, где је 19. августа 1942. стрељан.

Као родољуб, учествовао је у српској војсци за време Првог светског рата. Много се бавио социјалистичком литературом и отворено је сипатисао са крајњом политичком левицом. У њему, Митровица је изгубила једног свог агилног и великог патриоту и родољуба.

### **Мике, Антона, Иван**

Рођен у Сремској Митровици, 1913. Хрват, берберин.

Припадао је КПЈ и као такав је био познат и код усташа и сматран као опасан по њих и њихов поредак. Цењен је као вредн и честити трудбеник и као много користан по друштвену заједницу. Одмах 1941. ухапшен је међу првима као политички кривац и 29. октобра стрељан је у Вуковару. НОП је имао у њему свога одличног сарадника, па је као такав, непоколебан у својој слободарској идеји и свој живот жртвовао.

### **Микулчић, Милана, Иван**

Рођен у Сремској Митровици, 1906. Хрват, књиговезац.

Као радник, био је оријентисан на страни Комунистичке партије. Бавио се много читањем и нарочито је пратио социјалистичку литературу. Пред рат, запослен је био у канцеларији адвоката браће Млаетића и као такав показао се и на томе послу као вредан и способан радник. Био је одмах код усташких власти уписан као опасан друштвени члан и хапшен је и најзад одведен у Вуковар, где је стрељан 1942.

### **Милеуснић, Милана, Срђан**

Рођен у Бачинцима, 1922. Србин, свршени учитељ.

Свршио је за учитеља, али није био запослен. Био је напредан омладинац и као такав био је члан СКОЈ-а. Вршио је дужности курира и теренског водника. Ухапшен је 11. августа 1942, спроведен у Вуковар и из Вуковара у Јасеновац. Никада се није о њему ништа сазнало и свакако да је и он међу оним силним хиљадама јасеновачких жртава.

Био је јединац и једино дете у оца и мајке. И ово је доказ колику су жртву допринели родитељи нашег народа, жртвујући своју децу за добро и спас отаџбине.

### **Милованчев Милан и Раша (браћа)**

Рођени у Врбасу и Сремској Митровици, 1900, 1909.

Срби, земљорадник и трговац.

Синови су Јоце Милованчева, познатог митровачког родољуба, који је за време Првог светског рата сиротињи многу сузу убрисао, помажући је обилно средствима за исхрану, а за време Балканског рата, слао је и у Србију Црвеном крсту обилне прилоге из својих властитих средстава. Природно је да су синови ишли трагом свога оца и у свакој прилици исказали су се као добри родољуби.

Раша је као припадник КП учествовао у НОП избегао је у Србију и тамо погинуо. Милан је био напредан економ, помгао је НОП. Ухапшен је 16. августа 1942. и стрељан три дана касније.

### **Милић, Карола, Фердинанд**

Рођен у Сремској Митровици, 1915. Србин, радник.

Као присталица Комунистичке партије, одмах је већ 1941. приступио НОП. Ушао је у партизански одред и био је политички комесар. Оставио је леп пример пожртвовања.

### **Миловановић, Лазара, Радован**

Рођен у Сремској Рачи 1920. Србин, студент фармације.

Рано је остао без оца. Био је једини син у матере. Матурирао је на Гимназији у Митровици 1940. После матуре уписао се на студије на Универзитету у Београду као студент фармације. Био је напредан омладинац и илегално је помагао НОП.

Налазећи се у Шиду, код родбине, ухапешен је под сумњом да јатакује пратизанима. Дотеран је у Митровицу, у Казнени завод и стрељан је на гробљу заједно са шидским родољубима 31. августа 1942.

**Милутиновић, Живана, Рада**

Рођен у Руми 1915. Србин, радник.

Као многи наши родољуби, тако је и он отеран на присиљан рад у Немачку. Отуда се вратио, али као радник напредних идеја био је усташама на путу, те су га као таквог другог новембра 1943. ухапсили. Тим даном, нестао му је сваки траг и није се могао чути никакав глас о њему. Жртва је усташког терора.

**Милутиновић, Раде, Љубомир**

Рођен у Сремској Митровици 1892. Србин, економ.

Син је старе митровачке породице Гогиних, занатлија, опанчара. Посветио се економском занимању и време је своје највише проводио у свом лепо уређеном винограду. На таквој раду, затекли су га Немци у Манђелосу и као сумњиво лице за њихов интерес, убили су га. У прошлом светском рату био је заробљен и дуго је био у Францукој, те је важио као један културан и напредан грађанин у Митровици. НОП је у њему имао сваку потребну потпору.

**Миросављевић Јохана (Јованка), рођ. Грос**

Рођена у Сремској Митровици, 1920. Јеврејка, домаћица.

Њено јеврејско порекло, дало је повода усташама да је хапсе и да је отерају у Јасеновац, а одатле у Градишку, где су је мучки лишили живота. Много се истацала у помагању НОП, и много се залагала за њега, те је тиме доказала да је била и присталица слободарске идеје.

**Миљевић, Димитра, Сава**

Рођен у Бешенову, 1897. Србин, жандарски наредник.

Бешеново је било место где је НОП нарочито долазио до свог изражаја. Усташама је била довољна та околност што је био Бешеновац, па да га сматра за опасног по њих. Та околност а и његово родољубиво држање, које је било отворено и јавно, дали су повода усташама, да га ухапсе још 1941, те да му се сваки траг приметне. Судбина његова остала је после хапшења непозната.

### **Мирић, Панте, Лазар**

Рођен у Сремској Митровици, 1896. Србин, кројачки радник.

Много је волео своју Митровицу и ту своју љубав према њој изражавао је увек када је за њу требало нешто учинити. Иако је био сиромашни кројачки радник, радо је жртвовао време за опште ствари, које су заседале у јани живот града Сремске Митровице. Помагао је НОП, давао је санитетски материјал и слао у шуму.

Ухапшен је 31. августа 1942. и стрељан је на митровачком гробљу и тиме је себе и он овековечио жртвујући свој мили живот, само зато што је био добар и честит грађанин и родољуб.

### **Мирковић, Алексе, Петар**

Рођен 1910. Србин, фризер.

Ухапшен је од усташа мирликом масовног хапшења Срба, јер је сматран као добар, ваљан и исправан грађанин и родољуб. Имао је скромну фризерску радњу и с великом предусретљивошћу стављао је на расположење своје услуге, које су од њега требали. Водио је бригу не само за своју породицу, него и за остарелу мајку, која је у њему изгубила свог доброг и честитог сина.

### **Миросављевић Регина (рођ. Грос)**

Рођена у Сремској Митровици, 1903. Јеврејка, чиновница поште.

Осећајући опасност која јој прети због порекла, пребегла је у Травник 1941, одмах по окупацији. Симпатија према НОП била је код ње изразита, па је у Травнику 1943. ухапшена и отерана у Јасеновац, где је убијена. Као чиновница, била је вредна и у односу према заједници коректна и одана.

### **Мирчета, Ивана, Драгица**

Рођена 1902. Хрватица, домаћица.

Ухапшена је од усташа 1943. и била је три месеца у затвору. По ослобођењу, нађена је мртва, али се не зна како је смрт нашла.

**Мојић, Младена, Душан, кћи му Лела и син Бошко**  
Рођени у Манђелосу и Сремској Митровици, 1895, 1919 и 1925.  
Срби, кројачки пословођа, ученици.

Тешко је погођена породица Душана Мојића, честитиог занатлије митровачког. Много је полагао на културно-просветни живот, па је и сам у њему активно учествовао. Био је виђени члан друштва „Стражилово“. Деца његова, кћи Лела и син Бошко, били су у школи одлични ученици, примерна деца која су у сваком погледу могла да послуже само за пример.

Душан је ухапшен 14. августа 1942. и отеран у Вуковар где је стрељан пет дана касније. Кћи Лела, ухапшена је пре њега са ђачком омладином и отерана у Јасеновац, где је стрељана, а син Бошко ухапшен је у масовном хапшењу 30. августа 1942. и стрељан 3. септембра те године на српском гробљу.

**Моргенштерн Берта и Мориц**  
Рођени у Сремској Митровици, 1917. и 1924. Јевреји.

Као Јевреји, ухапшени су и отерани у логор у Немачку у Аушвиц. Породица Моргенштерн била је у Митровици добро знана по своме исправном држању у односу према заједници и као такви били су лепо запажени. У логору Аушвицу, завршила су ова два члана породице свој мученички живот.

**Моргенштерн Петар**  
Рођен у Чалми, 1897. Јеврејин, трговац.

Ухапшен је као Јеврејин, одмах у првом месецу окупације с групом родољуба и иначе као човек и грађанин веома активан и предузимљив имајући присан додир с народом и ван Митровице. Отеран је у Копривницу, а одатле у Лику, где је стрељан. Сматран је као добар патриота, а поред тога и као популаран и ваљан човек.

**Моргенштерн, Петра, Самуило, Шарика, Адолф, Петра,  
Ружица, Јованка, Шандор**  
Рођени у Манђелосу, Сремској Митровици, Суботици, Бачкој Паланци,  
1919, 188, 1928, 1906, 1906. Јевреји, Ђаци и трговци.

Позната митровачка јеврејска породица, која се часним и трудољубивим радом бавила тешко је погођена, јер је усташко-

нацистичкој власти била на путу у спровођењу идеја за чистоћу више расе. Ту мирну породицу до последњег њеног члана изложила је тешким прогонима и истребљењу. Самуило, као ђак и СКОЈ-евац, ухапшен је 1941, а отеран у Јасеновац, где је скончао свој млади живот на свирепи начин, којим су се лишавали живота и остали његови сапатници. Остали су 1942. године отерани у Немачку и у логору Аушвицу живи су спаљени.

### **Мрђа, Стевана, Радослав**

Рођен у Сремској Митровици 1901. Србин, студент.

Остало их иза рано умрлог оца њих петоро, као деца сиромашног малог службеника. С напором у борби с материјалним средствима пролазили су кроз школе и Радослав после свршене матуре запослио се, да би лакше могао завршити своје правничке студије, на које се великом љубављу одао.

Био је будан млад човек, спреман да у свако доба пружи учешћа у свакој родољубивој акцији и у којој је год учествовао исказао се вредним, трудољубивим и способним. Ухапшен је са групом која је била означена као социјалистичким идејама настројена. Спроведен је у Јасеновац 1942. године, где је и главу изгубио.

Српска интелектуална омладина, нарочито је била на сметњи усташама, па је спадајући у њу и Војислав био жртва њиховог терора.

### **Мудрок, Александра, Никола и Андрија**

Рођени у Сремској Митровици, 1904. и 1910. Срби, трговци.

Обојица су спадали у најистакнутије родољубе. Отац ове браће, Александар, митровачки трговац, као добар патриота, за време Првог светског рата био је с њих још шесторо одмах први дан по објави рата ухапшен и интерниран и са интернације дигнут и као политички сумњив убијен.

У родољубљу његовом, следили су га и његова два сина Никола и Андрија. Као такви дали су и своје животе. Они су од усташа на свиреп начин убијени и бачени у Саву.

Њихова погибија изазвала је у Митровици болан утисак. Критичног дана, 27. августа 1941. нападнут је Андрија на улици од усташа, јер им није хтео дати свој бицикл, који су на силу од њега отимали. Брат Никола приступио је у одбрану свога брата. Обојица су отерани у затвор у такозвани „Флајшманов подрум“ који је био једно право мучилиште за

наше митровачке родољубе. Те ноћи, извели су их на Саву и тамо убили и бацили их у њу, али Николу не сасвим.

Сутрадан, Никола је нађен, а Андрија после њега, нађен је запет за шлеп, на агенцији. Дело је у овоме случају изашло на видело, јер цела се породица и мајка за њих интересовала, али нису могли нигде да их пронађу, а ни да чују шта о њима. Није им се дозволило ни да их мртве виде.

Ово је био један тежак случај, да се мислио да се такве зверства више неће догађати. И мати њихова под таквим утиском изрекла је ове речи: „Ако су моји синови искупили митровачке Србе, нека им је онда просто“. Међутим, даљи догађаји повргли су ову наду и ову претпоставку.

### **Мунић, Аце, Јована**

Рођена у Сремској Митровици, 1921. Српкиња.

Кћерка је оца и матере земљорадника. Своје одушевљење за НОП није могла сакрити. Примећена у том од усташа, ухапсили су је 5. августа 1944. Мучена је и тучена до 31. септембра, када је одведена у Стару Градишку, где је секиром убијена у једној шуми код Градишке, одакле су је после родитељи пренели у Митровицу која јој је 16. маја 1946. одала достојну пошту.

### **Михајловић, Јована, Никола**

Рођен у Руми, 1903. Србин, трговац.

Ухапшен је 6. августа 1942. и отеран у Вуковар, где је у затвору мучен и тешко злостављан, а 19. августа и убијен. Био је нарочито истакнут као ватрен родољуб. Био је човек обдарен говорничким даром, којим се често служио при родољубивим манифестацијама. У својој трговачкој струци био је ретко способан човек.

По свима својим особинама, био је такав да је друштвеној заједници и од велике потребе и од велике користи.

### **Марицки Бранко**

Рођен у Мартинцима, 1907. Србин, судски приправник.

По свршеној матури на Митровачкој гимназији, уписао се на правне студије и дипломирао је у Загребу. У јавном животу био је човек од покрета. По свршеним студијама, оженио се и узео за сапутницу свога живота, учитељицу. Обоје су дошли са службом у Сремску Митровицу,



где се он запослио у суду као судски приправник.

Јак у својим напредним идејама, и изразитог држања, усташка га је власт држала будно на оку, сматрајући га као свог великог противника. Ухапсила га је 12. јула 1942. Отеран је у Јасеновац и није се оданде вратио. Тако је Митровица и у њему изгубила једног свог интелектуалца из млађег кола својих људи и патриота.

### **Мацаревић, Радивоја, Милојка**

Рођена у Јадр. Слатини, 1923. Српкиња, земљорадница.

Непријатељи наших народа нису могли да подносе оне, који су се са својим родољубљем јавно истицали, међу које је спадала и Милојка. Била је сарадница НОП и као курир помагач. Ухапшена је јула 1944, те отерана у логор у Стару Градишку, где је секиром убијена 20. октобра 1944. НОБ имала је у оваквим девојкама помоћ којом је успела да савлада свог вековног непријатеља, па јој је зато као таквој остало светло име.

### **Маливук, Милорада, Бранко и Тоша (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици. Срби.

Бранко, иако још млад (1927) придружио се НОП. Оба брата била су усташама на нишану. Бранко је ухапшен у Великим Радинцима. Држали су га у затвору два месеца, а после тога времена је нестао. Иста судбина достигла је и његовог брата Тошу. Оба брата нађоше се заједно као светле жртве за народ и отаџбину.

### **Мијатовић, Марка, Јован**

Рођен у Сремској Митровици, 1920. Србин, земљорадник.

Велики по своме родољубивом срцу остао је велики и као борац у НОВ. Погинуо је шестог маја 1943. Показао се као достојан син свог народа. Својом родољубивом жртвом, запечатио је бојно поље.

### **Милиновић, Петра, Јован**

Рођен у Мирковцима, 1922. Србин, гимназиста.

Спадао је у коло будних и страситих омладинаца, који су се напредним идејама одушевљавали. Био је СКОЈ-евац и као таквог су га усташе ухапсиле и спровеле у Вуковар, где је 1942. августа месеца стрљан.

Добар друг и солидаран са друговима у свакој родољубивој акцији није изостао од другова ни онда кад је ваљало и на страшном месту стати и постојати, кад је требало живот да се губи, што је часно и јуначки доказао својом мученичком смрћу.

**Михаљко Магдалена, Антона Катица и Дора**

Рођене 1894, 1920, 1923. Русинке.

При повлачењу немачке војске из Сремске Митровице, погинуле су све три од гранате. Ни овакви случајеви не испуштају се из вида, а да се не помену те жртве, као жртве достојне светле успомене.

**Мојсиловић, Милутина, Лазар**

Рођен у Сремској Митровици, 1924. Србин, фарбар.

Као СКОЈ-евац ступио је у НОВ 1943. Био је комесар чете. Учествовао је у борбама као борац погинуо код Шековића 1944. Своју младост жртвовао је за отаџбину и тиме је доказао колико му је она била мила и драга и колка му је била љубав за слободу њену.

**Мрђенов, Душана, Вера**

Рођена у Сремској Митровици, 1922. Српкиња, гимназисткиња.

Била је добар друг, вољена међу друговима. Помагала НОП. Као таква, ухапшена 13. августа 1942. и отерана за Јасеновац девет дана касније. По познатим подацима, убијена у Градини.

**Непознати:**

**Маринковић Драгић**  
**Матић, Јована, Рада**  
**Мијатовић, Марка, Јован**  
**Мијатовић, Јована, Бранко**  
**Милојковић, Косте, Стева**  
**Мирковић Никола**  
**Мошоринац Ђорђе**

\*\*\*

## Н

### **Наумовић, Наума, Светозар**

Рођен у Београду, 1896. Србин, земљорадник.

Митровица га је знала као неустрашивог родољуба. Бавио се баштованством у већем стилу и у том погледу је врло лепе резултате имао. Није га мимоишла никада пажња у акцијама родољубиве намене. Ухапшен је 1942. Одведен је у Вуковар и тамо је стрељан.

### **Ненадовић, Стевана, Васа**

Рођен у Иригу, 1894. Србин, ципелар.

У сваком погледу, сматран је за напредног обртника и трудбеника. Био је велики присталица социјализма и трудио се, пратећи ту литературу, да се духовно уздиже у идејама њеним. Као занатлија, настојао је да свој однос према заједници подеси, како се не би огрешио о социјалну правду и мисао. Ухапшен је при масовном хапшењу и стрељан је на гробљу 3. септембра 1942.

### **Нешковић, Симе, Милан**

Рођен у Буђановцима, 1905. Србин, берберин.

Илегално је помагао НОП. Из тога се види ко је био и какав је био. Као сиромашан занатлија, дубоко је осећао потребу побољшања живота, те изјаве његове у том погледу училе су га усташама непоћудним. Ухапшен је и стрељан приликом масовног хапшења и стрељања митровачких родољуба 1942.

### **Нешковић, Димитрија, Боривој**

Рођен у Земуну, 1874. Србин, шумарски надсаветник.

Син је знаменитог школског радника и верског педагога, уредника „Новог васпитача“ и писца школских уџбеника, Мите Нешковића. Свршио је шумарску академију и све време свога службовања провео је код Петроварадинске имовне општине. Као службеник и чиновник, одликовао се својом спреим и несебично савесним вршењем поверених му дужности.

У грађанству града Сремска Митровица уживао је велики углед и био је биран и у председништво града. Учествовао је у свим културно-просветним установа и све њихове акције помагао је и морално и материјално. Ухапшен је 30. августа 1942, а 3. септембра те године стрељан на српском гробљу. На прозивци за стрељање био је први прозван.

Гајио је велику отаџбинску љубав и трудио се да то увек и делом потврди, што је потврдио и страдањем својим.

### **Николић, Адама, Сава**

Рођен у Сремској Митровици, 1903. Србин, земљорадник.

Син је митровачки из старе куће и породице Николића – Шаранових. Био је мали земљорадник и као такав предан и напредан. У свом патриотизму био је ватрен и неустрашив. Био је активан члан Српске ратарске читаонице и књижнице и редовно је учествовао у њеној приредби. Бавио се и фискултурном забавом.

Ухапшен је 30. августа 1942, а стрељан је на гробљу при масовном стрељању митровачких родољуба.

### **Николчић, Мише, Воја и Душан (браћа)**

Рођени у Сремској Митровици, 1897. и 1903. Срби, економ и месар.

Обојица су у привредном животу Сремске Митровице сматрани као јаки чиниоци његови. Воја је био напредан економ и водио је узорно господарство, а Душан је имао лепо развијену месарску радњу на модерној бази и водио је у вези с економијом, коју је своме послу прилагодио.

Душан је у своме сталежу уживао глас вредног и подузетног привредника и прегаоца. Обојица су ухапшени 30. августа 1942, а стрељани су на гробљу тих дана. Оба два брата својим животом искупили су тешко ову нашу слободу и тековине НОБ.

### **Ненадовић, Адама, Јован и син му Богдан**

Рођени, 1886. и 1915. Срби, чиниовник код Водне задруге и ђак.

Масовно хапшење, захватило га је као ваљаног и честитог родољуба. Као чиниовник био је у служби честит. Спроведен је у Казнени завод, изведен на горбље и тамо стрељан септембра 1942. Син, као и отац, учествовао је у свима родољубивим акцијама и као такав није

могао бити изузет као жртва код усташа.

**Николић, Стеве, Николија сестра јој Марина**  
Рођене у Сремској Митровици, 1928. и 1936. Српкиње.

И ова деца била су жртве крволочног усташког терора. Сматрана су као деца циганског порекла, те су одведена у Јасеновац и убијена. Недужна деца губила су животе и она су усташама на путу играђивању НДХ била.

\*\*\*

**О**

**Обрадовић, Неше, Милорад**  
Рођен у Сремској Митровици 1899. Србин, послужитељ у Имовини.

Ухапшен је при масовном хапшењу вршеном ноћу између 30. и 31. августа 1942. По ослобођењу пливала је листа његова по Дунаву из које се видело да је стрељан. Та је листа нађена и донета у Митровици. У Дунав је доспела тако што су усташе, приликом слома свог бацале сав материјал у Вуковару у реку који се односио на масовно хапшење и стрељање Срба Митровчана. Хтели су да сакрију свој срамни траг, али га нису могли сакрити. Докуменат о осоме родољубу проказао их је у пуном смислу као ратне злочинце.

**Остојић, Радована, Душан**  
Рођен у Јаску 1893. Србин, стражар при Казненом заовду.

Исправан и одлучан да не промени веру у којој се родио, ухапшен је 19. јула 1941. Спроведен је у злогласни „Флајшманов подрум“, где је мучен и злоставан. Стрељан је од усташа као помагач НОП. Оставио је иза себе смрћу својом леп спомен пожртвовања за опште добро свога народа, којем је био веран и одан.

\*\*\*

## II

### **Павловић, Саве, Милан**

Рођен у Лединцима, 1896. Србин, ципелар.

Са својим ортаком, Лазаром Београцем, имао је ципеларску радњу која је била у Митровици међу првима своје врсте. Био је у занатлијском сталезу виђен и запажен. Сарађивао је у удружењу на унапређењу занатства у Митровици. И он је у масовном хапшењу захваћен усташким терором. Спроведен је у Казнени завод и трећег септембра стрељан 1942. Хапшење је извршено, над најбољим родољубима грађанима, којима је спадао и он, па га стога тај терор није мимоишао и лишио га је живота, који је био од користи друштву и заједници.

### **Паклар, Стеве, Милан**

Рођен у Биочићу, Сплит, 1902. Србин, трговац и пекар.

Као веома подузетан човек и продуктиван члан друштва, а уз то и као добар Србин и родољуб, није могао бити поштеђен у масовном хапшењу 30. августа 1942. Стрељан је са осталим родољубима исте судбине на српском гробљу.

Тих, миран, скроман, предан и науморан, успео је да као занатлија отвори и има лепу трговачку радњу и сав је био предан од јутра до мрака своје разгранатом послу и породици својој. Смрт мученичка га је увековечила за сва времена.

### **Панић, Богосава, Стеван**

Рођен у Радљаву, Тамнава, 1912. Србин.

Био је у затвору од 1935. због криминалног дела. Године 1942. пребачен је у Бањички логор и тамо стрељан 13. марта 1942. као комуниста.

### **Пејић, Ђоке, Нада**

Рођена у Сремској Митровици, 1929. Српкиња, ђак.

Агилна и неустрашвива, била је у вези са НОП, као СКОЈ-евка. По мајци је била унука угледне манђелашке породице Стојшић, чији су

синови припадници КПЈ. Рођени ујак, учитељ Урош Стојшић, као такав, суђен је по преком суду и стрељан у Митровици 1942. Природно је било да и Нада иде трагом својих старијих.

Ухапшена је седмог јула 1944. и отерана у Стару Градишку и тамо је убијена. Родитељи не дочекаше да им се кћерка врати, али су дочекали слобод, што им може служити на част и понос што су такво дете имали.

### **Пеовић, Светозара, Јела и Мира (сестре)**

Рођене у Сремској Митровици, 1919, 1921. Српкиње.

Патриотским осећајем надахнута, Јела није могла да их затаји, него се јавно залагала тамо, где је усташка власт неке неправду нанела. Као радница, знала је да задобије у своме патриотском деловању и друге своје другарице. Усташка је власт ухапсила и била је пуних девет месеци затворена. Изашла је из затвора болна, преболна, и болест јој је помогла код своје кући да заврши свој млади и родољубиви живот.

Мира је била агилни помагач НОП. У женској омладини истицала се нарочито на том родољубивом послу. Видећи да ће пасти усташама у очи, прикључила се НОП ушла у борбу 1943. У НОВ је обављала санитарску службу, на дужности санитарског референта. Погинула је као борац.

### **Перге, Петра, Петар**

Рођен у Ердевику 1912. Мађар, радник.

Као добар патриота и свестан радник, одазвао се позиву Војне команде НОВ и ступио у њу 15. септембра 1944. За част и славу своје отаџбине, дао је свој живот 20. јануара 1945.

### **Перковић, Фрање, Фрања**

Рођен у Сремској Митровици, 1923. Хрват, земљорадник.

Син је родољубиве митровачке сељачке куће Перковића, која је за време усташког терора много трепела и била излагана прогањањима. Ступио је у НОВ 2. јула 1944. Погинуо је као борац код Вировитице.

### **Перковић, Ђуре, Ева**

Рођена у Сремској Митровици, 1890. Хрватица, домаћица.

Многи су за време трајања рата били жртве његове и од

бомбардовања. Таква једна жртва била је и добра и вредна домаћица Ева Перковић. Забављена ради једне хитне кућне потребе, нашла се на улици и од бомбардовања погинула. Тако је недужна постала жртва рата.

### **Петер, Фрање, Марко**

Рођен у Прагу (Чехословачка), 1925. Чех, гимназиста осмог разреда.

Као ђак био је у колу напредних другова. Припадао је СКОЈ-у и као такав третиран и отеран на присилан рад, али је том приликом успео да са њега побегне и да прегене у Шабац 1941. У Шапцу је ухапшен и стрељан 1943.

### **Петровић, Павла, Алексије**

Рођен у Сремској Митровици, 1904. Србин, професор.

Увек одличан ученик, пролазећи кроз све школе. Као одличан математичар завршио је студије на Београдском Универзитету, из природно-математичке групе. Отворено и куражно се хвалио својим слободоумљем. Био је присталица КП. Као такав ухапшен је 14. августа 1942. од усташа и на Преком суду осуђен је на смрт стрељањем, које је извршено пет дана касније. Син је бивше трговачке куће Петровић.

Губитак овог спремног и способног младог интелектуалца, дубоко је погодило град Митровицу, јер их је ретко таквих као што је био професор Алексије.

### **Петровић, Милана, Светозар**

Рођен у Лежмиру, 1921. Србин, радник.

Са жуљевима на рукама, зарађивао је кору хлеба. Као радник задовољен идејама на побољшању радничког живота и стања ишао је оним путем којим су пошли сви другови његовог схватања, али је у томе спречен. Ухапшен је, отеран у Јасеновац и тамо стрељан.

### **Петровић, Јеврема, Велимир**

Рођен у Буђановцима, 1910. Србин, кројач.

Ваљан родољуб, честит занатлија, одан друг. Те његове лепе особине сметале су усташама, поготово и стога што су оне биле украшене и родољубљем, па је отеран у Вуковар и тамо као присталица НОП стрељан 16. септембра 1942.



**Петровић, Баћановић Пере, Јелена, Петровић Стеве Ковинка,  
Олга, Лазар и Стева, Петровић, Лазе, Марија**

Рођени у Сремској Митровици, 1904, 1939, 1935, 1912, 1907, 1935. Срби,  
деца, радници, ђаци.

Сви ови овде изређани припадници су једне старе радничке куће у Сремској Митровици која је друштву давала вредне трудбенике али зла коб окомила се на њих, јер су сматрани за расу коју треба унуштити у смислу нацистичко-ушашке идеологије.

Као што се види, нису била поштеђена ни невина дечица. Сви су они одгајани у патриотском духу и сви су отерани у Јасеновац ни криви ни дужни 25. јуна 1942. и тамо мучки поубијани.

**Петакковић Милан**

Рођен у Гргуревцима, 1891. Србин, трговац.

Спретан и подузетан, успео је да и поред свог скромног стања отвори себи скромну трговачку радњу. У Првом светском рату био је добровољац и као такав сматран је за родољуба, каквог усташе нису могле гледати. За народне потребе, био је дарезљив, увек готово да их према својим средствима и могућностима задовољи.

Ухапшен је са првом групом родољуба, петог маја 1941, отеран у Копривницу, а одатле у Јадовно, где је лишен живота и бачен у провалију. Иза себе оставио је стару матер, коју је као добар син издржавао и која је у њему изгубила заштиту и лепу синовску пажњу.

**Поледица, Саве, Драгојло**

Рођен у Ерче, Чачак, 1892. Србин, економ.

Дугогодишњим животом својим у Митровици, постао јој је близак и омиљен грађанин. Никад се није оглушио ни о једну патриотску акцију. Красиле су га све лепе особине једног домаћина у кући, Усташе су га ухапсили када су свој крвави атак ударили на Србе родољубе у Митровици, ноћу 30. августа 1942. и на крволочан начин му одузели живот. Илегално је помагао НОП.

**Поучки, Стевана, Душан**

Рођен у Сремској Митровици, 1921. Србин, матурант.

Полазио је гимназију у Митровици и на њој матурирао. Био је

добар друг и међу друговима много омиљен и вољен. Био је напредан омладинац. Васпитаван већ од родитеља у жарком патриотском духу, истицао се увек у разним омладинским акцијама културно-просветног и патриотског карактера. Био је јединац у родитељ. У њему су они а и наша будућност изгубили једну светлу узданицу своју. Мобилисан за време ослобођења, радосно је ступио у војску, али је на бојном пољу положио свој млади живот за част и славу своје вољене отаџбине, научен од младих ногу да је воли и љуби.

### **Поповић, Лазара, Павле**

Рођен у Јаску, 1897. Србин, гостионичар.

И овај родољуб, изгубио је свој живот само зато што је био исправан син своје мајке отаџбине. Ухапшен је 30. августа 1942, спроведен у Казнени завод и тамо га је сустигла иста судбина, као и остале који су са њиме такођер тог кобног дана похапшени, а после неколико дана на гробљу стрељани. Кроз сав свој кратки живот, имао је држање правог и честитог родољуба, које му је оставило часно и светло име иза мученичке смрти.

### **Пресечковић Матија**

Рођен у Сремској Митровици, 1920. Русин, земљорадник.

Покрет у циљу коначног ослобођења захватио је у Митровици све млађе људе и патриоте, који су измакли усташком терору, па тако и Матију. Ступио је у НОВ 10. јуна 1943, а погинуо на Умци, 21. октобра наредне године.

### **Продановић, Саве, Милан**

Рођен у Новим Карловцима, 1899. Србин, столар.

Био је напредни занатлија у сваком погледу, Био је члан Столарске задруге у Митровици, која је била далеко позната са свога солидног посла, јер је имала трудбеника као што је био и Милан Продановић: честите, вредне и напредне. Исповедао је начела социјалистичке идеологије и као такав потпуно је био на страни НОП. Ухапшен је 30. августа 1942, спроведен у Казнени завод, а на гробљу стрељан трећег септембра 1942.

### **Продановић, Ђорђа, Гавра**

Рођен у Сремској Митровици, 1907. Србин, трговац.

Био је из сиромашне радничке породице. Вредан трубеник и прегалац. Родољубиво срце куцало је у њему. Ухапшен је у масовном хапшењу 30. августа 1942. и стрељан на гробљу. У оваквим људима наш је народ осетио велики губитак, али зато му је чврста вера остала да ће свака оваква жртва тај губитак слободом надокнадити.

### **Прокоп, Максима, Димитрије и Бранко (браћа)**

Рођени 1919. и 1923. Русини, абитуријент, официр Краљевине Југославије.

Бранко је био међу друговима много вољен и спадао је у напредну ђачку омладину. Нарочито се истакао као одлични физкултурник. Као вагрени родољуб, свугде где је требало, био је први. Ступио је у НОВ 1943, а погинуо 1944. И делом је показао оно што је осећао. Иста судбина постигла је и његовог брата Димитрија. Наклоњен и душом и телом НОП, пао је као жртва те своје наклоности од усташке уроте. Оба брата и оба сина дадоше животе своје као добри и исправни родољуби. Димитрије је погинуо у НОП, код Кућаница, 1944.

### **Псончак, Душана, Војислав**

Рођен у Трнову, 1924. Србин, гимназиста.

У недостатку података може се рећи толико да је био упамћен као добар друг и да је страдао као честит родољуб, попут многих сличних, од усташког терора.

### **Пувача, Стеве, Рада и Живана, Милица, рођена Брезовац, жена му.**

Рођени у Сремској Митровици, 1906. Срби, машински бравар и домаћица.

Спадао је у нашу младу и вредну генерацију митровачких занатлија. Одрастао је у старој митровачкој кући Пувача, васпитан и однегован у родољубљу. Када су ухапсили браћу Мудрок, истог дана нестало је и њега. Долазио је бициклом својој кући после посла. Скинули су га са бицикла, дотерали у такозвани „Флајшманов подрум“ где су га по свој прилици убили, као браћу Мудрок, и бацили у Саву.

Та његова погибија догодила се 28. августа 1941. После њега, 20.

августа 1942. ухапшена је и његова жена Милица због помагања НОП. Отерана је у Вуковар и тамо одмах стрељана.

### **Пувача, Виће, Милан**

Рођен у Сремској Митровици, 1893. Србин, земљорадник.

У митровачком грађанству, цењен је и виђен био као вредан и трудољубив земљорадник. Био је ваљан Србин и родољуб. Важио је као напредан домаћин, који се бринуо да својој деци да лепо васпитање. И сама породица из које потиче, од увек је у Митровици уживала најлепши глас. Та кућа, имала је у њему примерно претставника. У масовном хапшењу, августа 1942. погођен је и он, и на гробљу стрељан.

### **Пухало, Илије, Данко и Паје, Анкица, рођена Костић, жена му.**

Рођени 1892. и 1904. Срби, *гостионичар и домаћица.*

Данко Пухало био је гостионичар, али као такав отпушен јер није био усташама по ћуди. За време окупације склонили су се код рођака Билића, Бранка и Зоре. Како је свратиште Бранка Билића оглашено за састајање наклоњених НОП, а и сам Бранко као помагач, ухапсили су све у тој породици, па и Пухала Данка са женом. Одведени су у Вуковар и тамо стрељани 19. августа 1942. Стари отац Данков, такође је жртва усташког терора. Он је остао код куће у Босни да чува огњиште, нађен је у кући и убијен. Данко и Анкица нису имали деце и сву љубав своју пренели су на добро и срећу отаџбине, те су тако били цењени као родољуби.

### **Пушић Александар**

Рођен у Сремској Митровици, 1925. Србин, гимназиста.

Наша младост свесно је давала свој живот за част и слободу вољене отаџбине. Међу таквима био је и Александар. Ухапшен је у масовном хапшању родољуба Срба и убијен је на гробљу у септембру у акцији Виктора Томића, 1942.

### **Пушић Гојко**

Рођен у Иригу, 1927. Србин, гимназиста.

Као добар патриота и свестан омладинац, ухапшен од усташа, спроведен у Казнину и стрељан у августу на српском гробљу у Сремској Митровици.

### **Поповић Душан**

Рођен у Узвећу, 1905. Србин, Стражар Казненог завода.

Одмах је ухапшен у првом месецу по успостави НДХ. Набеђен је да је злостављао усташког првака Стипу Јавора, док је овај био у затвору Казненог завода. Са групом са којом је ухапшен, отеран је у Копривницу. У Винковцима, страховито је на дворишту тучен и мучен, што му је силно његов јуначки понос унизило.

У очајању због тога, у мрачном вагону на путу за Копривницу обесио се, а да то другови ни опазили нису. Скинут је са воза и сахрањен у Загребу. Иза њега остала су са мајком незбринута деца. Није се дао мучити, него је сам себи живот одузео.

### **Пантелић Јован**

Рођен у Грачацу, 1929. Србин, дечак.

Био је син једног скромног пензионера са великом породицом. Као дечко од 15 година, био је запослен у пољу и чувао стоку. Као сумњива особа, сматрајући га да је у дослуху са партизанским јединицама, усташе су га у бегу тешко раниле и тој рани је у болници подлегао. Тако су и дечаци наши губили животе своје само зато, јер су се одупирали непријатељима народне мисли и слободе.

### **Петровић, Симе, Јулијана**

Рођена у Сремској Митровици, 1884. Српкиња.

О овој старици може се само толико рећи, да је 16. августа 1942. ухапшена и отерана у логор у Јасеновац, где је и нестала. Никома није ништа скривила, никоме никакву штету није нанела, али зато што није своје осећаје окаљала, морала је да изгуби живот и да буде жртва усташке обести и насиља.

### **Поповић, Сигфрида Левиа, Мирослава**

Рођена у Сремској Митровици, Јеврејка.

Кћерка митровачке јеврејске породице, која је патриотски осећала. Била је удата за Србина. За усташе, она је била двоструки грешник, што је била Јеврејка и што је била удата за Србина, па је зато и ухапшена и отерана у логор у Аушвиц, где јој је сваки траг нестао као и многим нашим сународницима.

**Непознати:  
Панић Пера  
Пешић Панта**

\*\*\*

**Р**

**Радмановић, Цвеје, Живан**  
Рођен у Сремској Митровици, 1897. Србин.

И пред своју очиту пропаст, усташка обест није мировала. Огорчени што доживљавају свој срамни крај да би свом огорчењу дали одушка, усташе су још хапсили кога су дохватили.

Живан Радмановић који је успео да се од присилног рада отргне како би могао приступити НОБ, ухапшен је баш пред само ослобођење и иза тога се није никада жив повратио. Његова судбина свакакода је иста као и осталих његових другова који су нестали, а што значи да га више нема међу живима, кад је пау у усташке руке, а није се повратио.

**Радмановић, Јове, Ђока**  
Рођен у Сремској Митровици, 1916. Србин, земљорадник.

Године 1943. ступио је у НОВ, и истакао се као храбар борац. Био је јединац удовице мајке. Пао је као борац на бојном пољу, у борби, храбро се борећи против немаца на Сремском фронту 1944.

**Радмановић, Стеве, Борислав**  
Рођен у Сремској Митровици, 1925. Србин, кројачки радник.

Био је смео, одважан и неутралан и као такав отишао је у НОВ, 16. септембра 1943. Био је у диверзантском одреду у Мославичкој бригади. Пошто је вршио врло смеле задатке, вероватно је погинуо, јер се није вратио нити јавио. Нестао је.

**Радмановић, Владе, Војин и син му Ненад**  
Рођени у Сремској Митровици, 1897. и 1921.  
Срби, кројачи ђак учитељске школе.

Отац и син изгубили су живот заједно по усташкој сили и обести. При масовном хапшењу, обојица су ухапшени 30. августа 1942. Војин је једно време био у Дивошу, где је водио трговину и радио свој кројачки занат. После је као Митровчанин и митровачки син дошао у Митровицу, где је имао напредну кројачку радњу.

Син његов, Ненад, спремао се за учитеља, али га је у наукама прекинуо рат. Био је будан и напредан младић са истакнутим особинама једног ваљаног и честитог сина ове земље и народа. Зато што су били као родољуби на своме месту, усташе су им живот покосили при масовном стрељању на српском гробљу. Обојица су сарађивала са НОП.

**Радованов, Стевана, Живко**  
Рођен 1903. Србин, земљорадник.

Митровица је почела да лепо напредује у свом пољопривредном животу. Била је у том погледу на лепој висини на коју су је подигле генерације млађих наших пољопривредника. Међу њих је спадао и Живко Радованов.

На пољу економског живота, исказао је он лепе резултате, Био је изучени тракториста и одлично је руководио вршилицом коју је имао. Као добар економ, био је виђен и запажен. Ухапшен је 30. августа 1942. и стрељан 2. септембра. НОП је у њему имао свога сипатизера.

**Радојевић, Илије, Павле и Никола (браћа)**  
Рођени у Сремској Митровици, 1885. и 1896.  
Срби, земљорадник и чиновник.

Немилосрдни терор усташки није поштедео ни ова два брата, честита митровачка грашанина и родољуба. Павле је био вредан земљорадник и стално је бдио над својим њивама и земљом, те је највише свој живот проводио на селу, одакле су усташе га и подигле, под сумњом да стоји у вези са НОП. Отеран је у Вуковар, где је 1942, у августу, стрељан.

Никола је био ваљан и савестан чиновник, који се много турдио око свога смообразовања и приватно је полагао гимназиске испите, да би у своме чиновничком звању могао дати што више од себе. Он је ухапшен

30. августа 1942, а 3. септембра те године стрељан на гробљу са масом родољуба митровачких.

За ову стару митровачку кућу, био је то тежак губитак, а исто тако и за њихово родно место, које је у њима изгубило вредне и ваљане трудбенике.

**Радојевић, Николе, Љубиша**  
Рођен у Сремској Митровици, 1923.  
Србин, студент.

Син је адвоката др Николе Радојевића – Маше. Одрастао је у кући која је свој подмладак одгајала у љубави према народу и отаџбини. Свршио је овдашњу Велику гимназију, и када је мислио да свој млади живот посвети својој отаџбини, отеран је у Немачку. Из Немачке, побегао је у Загреб, где је нестало. Био је једини син. Био је даровит младић и много вољен од својих другова, ради своје веселе нарави и добре и благородне душе.

**Радојевић, Светозара-Дује, Петар и Сава (браћа)**  
Рођени у Сремској Митровици, 1908. и 1913.  
Срби, економ и машински бравар.

Ухапшени су 30. августа 1941. Петар је свршио нижу економску школу и био запослен на пољопривредном добру Казненог завода и по окупацији отпуштен. Сава је био као машински бравар, сходно опреми и знању, човек будућности. Помагачи НОП и добри родољуби.

**Радојевић, Милоша, Душан**  
Рођен у Сремској Митровици, 1919. Србин, земљорадник.

Долазећи у везу са партизанским одредом и илегално сарађујући са њим, у НОП, а да би истакао своје родољубиво осећање, своје куће и породице којој је припадао, а која је у Митровици важила као напредна земљорадничка кућа, нарочито у одгајању стоке, ступио је као борац у НОП 1942. Био је индентант, а погинуо је у Јагодњаку, у Барањи, у априлу 1945. Погинуо је недочекавши оно што је својим животом искупио, али спреман на ту велику, највећу жртву, коју је могао дати.



### **Радојевић, Светозара, Никола**

Рођен у Сремској Митровици, 1911. Србин, музичар.

Ступио је у редове НОВ као партизански борац и погинуо у борби код Сплита, 1943. Био је знан и ван Митровице као велики љубитељ инструменталне музике и знао је да свира у све музичке инструменте. Ту одлику наследио је од својих родитеља, који су имали свој властити оркестар са својом музиком, што је било врло симпатично видети и слушати.

### **Рајић Јован**

Србин, радник.

Био је добар и честити омладинац, социјалистички оријентисан, одличан физкултурник. Страдао је са групом народних родољуба митровачких 1942. Отеран је у Вуковар и тамо стрељан и као такав плакатиран. Син је сиромашног радника. У радничким редовима, био је много цењен и запажен. Другови су га увек радо напред истицали.

### **Рајић, Славка, Милева**

Рођена у Сремској Митровици, 1923. Српкиња, абитуријенткиња.

Ухапшена је као СКОЈ-евка 1942. Била јој је као таквој ускраћена и матурска сведоџба. Била је одлична ученица и добра другарица. Велики је интерес имала за литературу и много је читала. Отерана је у Вуковар, а одатле у Јасеновац, где јој се траг изгубио. Усташка власт није јој ни оца поштедела. Кад је млађа сестра отишла у шуму да свети сестру, и борила се, отац је био отеран у Јасеновац, одакле се некако ипак спасао.

### **Рајновић, Јоце, Јоца**

Рођен у Сремској Митровици, 1911. Хрват, зидар.

Спадао у напредне раднике свога доба и времена. Као такав, учесовао је у НОВ у коју је ступио 1944. Вршио је част командира, која га је истакла као ваљаног родољуба, свесног радника и знак била какав је и ко је био. Погинуо је у Бачком Брегу 18. јуна 1944.

**Ракић, Светозара, Обрад и Петар (браћа)**  
Рођени у Сремској Митровици, 1905. и 1909.  
Срби, земљорадник и електричар.

Два брата Ракића синови су породице Ракић која је у Митровици добро позната са свога родољубивог става. Обрад, као мали земљорадник, трудио се много око свога добра у жељни да га унапреди. Петар као електотехничар важио је као спреман и способан радник своје струке. У друштвеној заједници важили су као корисни чиниоци њени и уживали су наклоност грађанства поверавајући им послове њиховог занимања.

Ухапшени су при масовном хапшењу у Митровици, 30. августа 1942, а 3. септембра усташе су их побили на гробљу.

**Ракић, Лазара, Јован**  
Рођен у Пашићеву, 1903. Србин, бравар.

Био је запослен на лађи. У борбама код Купинова, страдао је деветог октобра, 1942. Спадао је међу исправне синове своје отаџбине. Био је привржен симпатијама својим према НОП и помагао га је.

**Рашић, Дане, Димитрије**  
Рођен у Окучанима, 1888. Србин, школски надзорник.

Ухапшен је петог маја 1941. у Сремској Митровици од усташа, одведен у Копривницу, а одатле у Јадовно, где је мученички завршио свој родољубиви живот. Свршио је родољубиву Учитељску школу у Пакрацу. Био је учитељ у Костајници и Сремској Митровици и активни Соко током живота. Положио је испит за наставника Грађанских школа и као такав служио је у Ст. Паланци, а после тога као школски надзорник у Бачкој Тополи, Новој Градишки и напослетку у Митровици, где га је усташки тероро захватио.

Био је велики националиста на линији братства и јединства. Издавао је лист за омладину „Соколски гласник“. За време Првог светског рата, био је интерниран у Араду као учитељ митровачки, али се вратио жив и здрав, дочим је овог другог светског рата изгубио свој живот за части славу своје љубљене Југославије, коју је много и неизмерно волео и љубио.

## **Ренчелъ, Матије, Иван**

Рођен у Сежани, Словенија. Словенац, земљорадник.

У тежњи да допринесе и он од своје стране за изгубљену слободу, није жалио себе. Ступио је у НОВ 1. октобра 1942. Храбро се борио и у борби био је тешко рањен код Тобута у БиХ 1943. Рани је подлегао и тиме је оставио иза себе пример самопожртвовања и љубави према својој земљи.

## **Репацић, Панте, Ирена и Борислав (брат и сестра)**

Рођени у Сремској Митровици, 1918. и 1921.

Срби, студенти.

Као деца вредног занатлије митровачког, воскара Панте Репацића који се борио с потребама своје многобројне породице, тешко су осећала неправде социјалног поретка и као СКОЈ-евци вршили су своје дужности према НОП.

Нарочите симпатије уживали су у кругу својих другова и другарица. Били су добри ђаци. Бора је био много омиљен код свих својих другова ради своје веселе нарави увек спреман да другове насмеје и да се са њима нашали. Он је био хапшен и пуштан, па се склонио у Загреб код сестре, али су га тамо поново усташе ухапсиле, дотерале у Вуковар, где је већ затекао похапшене митровачке СКОЈ-евце, међу њима и своју сестру Ирену. Ушао је међу њих са шалјивим наступом: „Ето, нисам могао да добијем собу ни уједном загребачком хотелу, па сам дошао овамо.“

Ирена је била необично агилна и била је у тесној вези са НОП. Помагала га је према задатку, којим је била задужена. Ухапшени су августа 1942, стрељани у Вуковару, уз врло храбро и пркосно држање.

## **Ристић, Стеве, Јован**

Рођен у Нештину, 1888. Србин, радник.

Усташко насиље имало је у сваком раднику патриотског расположења свога највећег противника. Међу те је спадао и Јован Ристић. Као радник, свестан својих патриотских дужности и није затајивао своје патриотско осећање, него га је напротив свугде јавно истицао и испољавао. Због таквог свог држања, усташе су га имале на оку. Ухапшен је и дотеран у Вуковар, где је са митровачким родољубима лишен живота стрељањем 19. августа 1942.

### **Рогулић, Бранка, Војин**

Рођен у Сремској Митровици, 1918. Србин, студент медицине.

Одмах првих дана породица др Бранка Рогулића била је изложена прогонима. Он је одмах хапшен и пуштен, по уцени коју је морао дати. Поред оваквих околности, породица се иселила у Мачву. Војин је био амбициозан студен који је давао испите са одличном оценом. Када су Немци имали канзenu експедицију у Мачви, затеклис у га у бази и на лицу места убили 3. септембра 1941.

### **Ружић, Филипа, Бранко** Србин, срески подначелник.

Свршио је Велику гимназију у Сремској Митровици и на њој је матурирао. После свршене матуре, уписао се на правне студије и дипломирао их је на Факултету у Београду. После свршене матуре био је дописник „Политике“ из Митровице, све док није ушао у државну службу.

Гдегод је младост долазила до изражаја у јавном животу, била је запажена и његова сарадња. Давао је од себе све што је могао. Митровица је имала у њему интелектуалца од лепе вредности.

Служио је као пристав Среског начелства у Митровици, одакле је премештен у Бановину у Нови Сад, а рат га је затекао као подначелника Среског начелника у Батини, у Барањи. Одмах по продору немачке војске у Барању, дошао је кући, родитељима и оне ноћи када су Немци под ватром улазили у Митровицу, ударила је у њихову кућу бомба и том је приликом рањен у главу, што му је проузроковало и смрт. Као честити син и родољуб своје земље, био је много ожаљен од свих Митровчана.

### **Радић Александар** Рођен 1913. Србин, Студент права.

Био је политички опредељен као комуниста и као такав издражо је и робију од године дана. Још као гимназиста, заносио се напредним идејама и учествовао је на изражавању истих међу друговима, те су га као таквог много волели и ценили. За време окупације, напустио је Митровицу, знајући да ће бити први на којег ће усташка замка пасти и отишао је у Партизане, у Србију.

Није га мимоишла судбина наших родољуба, јер је у Шапцу ухапшен, претучен и тешким мукама подлегао.

### **Рајчин, Николе, Јован**

Рођен у Книну, 1913. Србин, кројач.

Као присталица и учесник НОП, ухапшен је 17. марта 1942, спроведен у Вуковар, тамо је подвргнут свакојаким мучењу и присиљаван да ода оно што зна и што се тражило од њега, али је остао чврст, непоколебљив и издржљив. У року од 24 сата био је стрељан.

Јуначки се држао, јуначки је и живот свој жртвовао да би иза себе оставио спомен како треба у свом родољубљу чврст бити и остати веран и одан син своје отаџбине.

### **Радисављевић, Марка, Сава**

Рођен у Сремској Митровици, 1891. Србин, опанчар.

Сматран као један од изразитих наших родољуба, одведен је 1941. од усташа, чим је ушла у град непријатељска војска, али се никада није ни јавио, ни вратио. Овоме је непотребан коментар, јер се зна каква му је могла бити судбина, а та је да је постао жртва усташког крволоштва.

### **Радаковић, Јована Маринко и жена му Николе Даница**

Рођени у Мартинцима, 1900. и 1902.

Срби, чиновник и домаћица.

Овај скромни чиновник, само зато што је био исправан у свом српском родољубљу, више је пута био хапшен од усташа. Синови и кћери били су му у партизанском одреду, па је због тога био отеран у логор у Јасеновац и тамо је убијен. Његова другарица Даница, страдала је приликом минирања железничке станице и тако животом пострадао. Тако су родитељи губили животе док су им се деца борила за сретнију будућност своју.

### **Рајсман, Јенеа, Јозефина**

Рођена у Баји, 1869. Јеврејка.

Иако је била у високим годинама, није била поштеђена окупаторског терора. Као Јеврејка, отерана је у логор, у Аушвиц, 1942. Према обавештајима, тамо је спаљена и на такав страشان начин лишена је живта ова недужна старица. Уношењем њеног имена међу жртве фашистичког терора, обележено је крваво насиље, којим се непријатељ наших народа служио и ударен срамни жиг на културу његову.

**Радосављевић, Марка, Сава**

Рођен у Сремској Митровици, 1891. Србин, опанчар.

Један од свесних трудбеника свора посла. Одмах у првим данима био је усташама као истакнути родољуб на мети. Ухапшен је међу првима 1941. Одведен је од усташа, али се није знало куда. Дао је живот као жртва љубави своје за отаџбину.

**Розенбер, Адолф, жена му, Сигмунда, Шарлота, и син Макс**

Рођени у Гргуревцима, 1887, 1888. и 1906. Јевреји, трговци.

Отац, Адолф, отеран је већ 1941. у Јасеновац и тамо био мучен, померио је памећу од мука и напослетку и умро. Мати Шарлота и син Макс отерани су 1942. у Аушвиц и тамо су убијени.

**Розенберг Муци, Драгица, Мирјана**

Рођени у Сремској Митровици, 1899, 1914. и 1937.

Јевреји, словослагач, домаћица и дете.

Као Јевреји, ухапшени су са групом Јевреја и одведени у Немачку. Изложени су тешком мучењу и коначно 1942. побијени.

**Рокић, Николе, Стева и жена му Саве, Марица**

Рођени у Сремској Митровици, 1880. и 1888.

Срби, земљорадник и домаћица.

Стеван је ухапшен петог маја 1941. Био је мучен и злостављан зато што је био оптужен да је велики Србин. Жена Марица, која није штедела речи у осуди усташког терора, ухапшена је после мужа, отерана у Стару Градишку и одатле се није вратила. Тамо је незнано нестала.

**Ротмилер, Хермана, Терезија**

Рођена у Лаћарку, 1892. Јеврејка, трговац.

Отерана у Немачку, у логор Аушвиц, где је као и остали њени сународници платила животом нацистички садизам, јула 1942.

**Рихтерић, Ивана, Стјепан**  
Рођен 1923. Хрват, гимназиста.

Као СКОЈ-евац, прикучио се НОБ. Погинуо је као борац 11. новембра 1944. Био је савестан и будан омладинац, вољем међу својим друговима за које је и живот свој, у борби за част отаџбине, дао.

**Непознати:**  
**Ракић, Цвеје, Живан**

\*\*\*

С

**Савић, Петра, Ђока**  
Рођен у Голубинцима, 1888. Србин, гостионичар.

Чим је успостављена по Хитлеру НДХ, био је одмах хапшен и као непоћудан код усташа сматран. Био је више пута хапшен и пуштан, све док није ухапшен у масовном хапшењу Срба у Митровици.

Иако му је сваког часа претила опасност по живот, није се уклањао од ње и колико је могао, индиректно је помагао НОП. Стрељан је на гробљу, 3. септембра 1942.

**Сакулац, Бранислав, Ђорђе и Станислав (браћа)**  
Рођени 1897, 1903, 1910. Срби.

Бранислав је рођен у Купинову, студирао права. И као гимназиста и као студент, истицао се својим националним држањем и као такав није могао избећи усташком терору. Ухапшен и отеран у Јасеновац, где је 7. августа 1942. убијен.

Ђорђе је био чиновник. Ради свог комунистичког става био је на издржавању казне у Казненом заводу, те је са друговима из ње побегао и отишао у НОВ где је као борац погинуо. Станислав је био санитарски чиновник код Градског поглаварства у Сремској Митровици и као такав за време окупације задржао се у кући свог оца. Као чиновник, омадх је из службе отпуштен, а ухапшен 1942. Спроведен је у Вуковар, где је као припадник КП убијен 19. августа 1942.

Браћа Сакулац, дали су велики прилог за слободу своје отаџбине. Као честити и ваљани родољуби, дали су животе своје. Оставили су иза

себе светао спомен за будућа поколења, а на дику и понос свога старог оца, две сестре и брата Милисаву, професора у Београду.

### **Сауер, Рудолфа, Фрања**

Рођен у Сремској Митровици, 1921. Хрват, трговачки помоћник.

Увек се налазио и дружио са родољубивом омладином. Свршио је Српску трговачку школу у Сремској Митровици. За свој позив спремао се да њиме што више заједници користи. Као способан трговачки изученик, вршио је дужности пословође у трговини Чиновничке задруге у Сремској Митровици. Био је СКОЈ-евац. Помагао је НОП и сарађивао у њему из позадине. Као такав је ухапшен и одведен у Вуковар, где је стрељан по осуди преког суда 19. августа 1942. Смрћу својом осветлао је свој образ и овековечио своје име.

### **Сегетски, Милана, Живојин**

Рођен у Сремској Митровици, 1903. Србин, трговац.

Митровачки је син и спадао је међу млађу генерацију грађана и трговаца. Познат је био са својом усрдном услугом, коју је у свако доба чинио. Ухапшен је 30. августа 1942. и 7. септембра стрељан на гробљу. Био је храбар у подношењу тог свог страдања и тиме је хтео да олакша и друговима који су били са њиме њихово страдање.

### **Секулић, Ранка, Илија**

Рођен у Сремској Митровици, 1913. Србин, трговац.

Чим се појавио НОП, Илија га је свом душом помагао. Као трговац био је у могућности да му знатно користи, долазећи у везу с родољубивим људима из села, који су свраћали у његову радњу и куповали робу. Ухапшен је и спроведен под тешким мукама у Вуковар, где је по осуди преког суда 19. августа 1942. стрељан.

И у Вуковару био је страховито мучен, али се храбро држао и остао је до краја упоран, да ништа не каже што је знао. И он је оставио леп пример пожртвовања за свету народну ствар.

### **Симатковић, Саве, Милош**

Рођен у Сремској Митровици, 1893. Србин, земљорадник.

План усташке политике био је да сваку српску кућу у Митровици



затре и сваку другу кућу у којој је владало родољубље за ову земљу, у њеној пуној целини. Усташка власт је, на првом месту, домаћине тих напредних кућа уклањала, да би свој циљ могла даље да спроводи и остварује.

Међу таквим напредним домаћинима био је на оку усташкој власти и Милош Симатковић, угладни митровачки грађанин и родољуб. У Српској ратарској читаоници, сарађивао је као њезин један од најнапреднијих чланова и био је познат као добар рецитатор на њеним приредбама. Ухапшен је при масовном хапшењу родољуба митровачких 30. августа и 3. септембра 1942. на гробљу стрељан.

### **Симовљевић, Владе, Милош**

Рођен у Сремској Митровици, 1900. Србин, лаборант.

Син је старе митровачке породице Симовљевића – Јакшића. Свршио је неколико разреда гимназије и приватно је наставио да учини, али га је слабо здравље спречило да свој циљ коначно постигне. Усташка га власт није пустила на миру, знајући откуцаје његовог родољубивог срца. Ухапшен је и отеран у Вуковар и тамо је стрељан августа 1942. Као елаборант, дотурао је лекове за НОП.

У друштву омладине, радо је виђен, а у акцијама родољубивог карактера никада се није уклањао. У том погледу, оставио је најлепши спомен у свом родном месту – Сремској Митровици.

### **Симовљевић, Саве, Ђорђе**

Србин, потпоручник.

Остао је рано без оца који је за време ослобођења Митровице после Првог светског рата из заседе убијен, као учесник у ослобођењу њеном. Отхрањен код деде и мајке, матурирао је на митровачкој гимназији и после матуре био је војни питомац и као такав свршио је баш пред рат Војну академију у Београду.

Други светски рат затекао га је као потпоручника југословенске војске и по њеном расулу успео је да дође у Митровицу, али се из ње одмах изгубио, прешао је у Србију, придружио се покрету и у борби против Немаца јуначки је погинуо.

Био је леп и снажан омладинац, а у омладини је био много вољен и као такав увек се могао виђати, док је још и ђак био, у првим редовима свих омладинских акција и манифестација, нарочито патриотског значаја. Родољубље му је отворило вољу да се посвети војној слојби,

како би могао што више допринети у одбрану своје вољене отаџбине.

### **Симовљевић, Косте, Стевица**

Рођен у Сремској Митровици. Србин, железнички гостионичар.

Ухапшен је одмах првог месеца по доласку Немаца, а од усташа. Син је старе породице Симовљевића – Јакшића. Био је културан човек, лепо виђен у грађанству и на пољу јавног живота врло популаран. Био је члан многих установа и нарочито је био ангажован у митровачком Ловачком друштву.

Ресторација на железници одмах му је одузета. У затвору је страховито мучен и претучен као изразити и неустрашиви родољуб. Од таквих батина озлеђени су му били бубрези и од те тешке озледе је и умро. Увек је учествовао у свима акцијама и манифестација које су биле у знаку отаџбинске љубави његове. Умро је 30. маја 1941.

### **Симоновић, Николе, Миленко**

Рођен у Сремској Митровици, 1879. Србин, професор.

Дуго година је био културни радник у Бечу, одакле се по ослобођењу вратио у Југославију као наставник и професор немачког, па као такав дошао је у Митровицу, на гимназију, на којој је важио као врло спреман и способан професор, и као такав уживао је леп углед у месту.

У Митровици је провео своје ђаковање. Вишу гимназију завршио је у Карловцима. Студирао је филозофију у Бечу а историју уметности у Минхену. За време Првог светског рата, пробавио у Швајцарској. Бавио се литературом и много је раднио на народној књижености. Написао је много прича и новела, сарађивао је у многим листовима и часописима.

Гајио је према Митровици и њеној омладини велику љубав, која га је и потстакла да дође у своје родно место, да јој се као њен син одужи и допринесе јој.

Ухапшен је 30. августа, а стрељан 3. септембра 1942. У њему је Митровица изгубила свог одличног грађанина, просветног радника и истакнутог интелектуалца.

### **Симуновић, Јове, Ружа**

Рођена у Сремској Митровици, 1931. Српкиња, дете.

И деца су била жртве нашег родољубивог народа. Међу том децом била је и ова девојчица. Отерана је 25. јуна 1942. у Јасеновац,

свакако третирана као Циганка и тамо је мученички свој живот млађани изгубила. Усташе су је убиле.

### **Скалинци, Фрање, Емил**

Рођен у Сремској Митровици, 1919. Хрват, студент права.

Као СКОЈ-евац био је агилан и активан, а као студент омладинац, међу друговима истакнут. Одмах већ у првим данима окупације, бива хапшен али и пуштен. Његово иступање у корист НОП које је дошло до изражаја у читавој групи које је он био учесник, дало је усташама повода да га поново ухапсе и да га приведу пред преки суд у Вуковару, где је осуђен на смрт стрељањем. Смртна казна извршена је 25. августа 1942.

Плакат који је објавио његово и његових другова и другарица стрељање, учинио је болан утисак код свих родољубивих грађана у Митровици, јер су спадали међу наше најбоље омладинце у граду.

### **Смаженка, Стевана, Антун**

Рођен у Сремској Митровици, 1923. Чех, гимназиста петог разреда.

Био је будан и жив младић, који није погао подносити нечовештво које је вршено са стране усташа над врлим родољубима. Био је секретар СКОЈ-а. Тражен да се ухапси, умакао је усташкој власти и отишао фебруара 1942. у Фрушкогорски одред. Био је борац и комесар чете.

Приликом уговореног састанка са родитељима у Чалми, био је потказан и ухапшен, спроведен у Вуковар и стрељан 1943. Само оваква омладина чинила је част својој отаџбини у коју је спадао овај врсни младић, Смаженка Антун.

### **Спајић, Мирослава, Стеван**

Рођен у Сремској Митровици, 1897. Србин, трговац.

Спадао је у млађе митроавчке грађане који су нарочити из љубави према своме родном месту све чинили што би било од користи по њега. У млађим годинама био је истакнути фускултурни радник у Соколу. Једно време био је у Београду, где је имао скромну књижарску радњу коју је напустио и прешао у службу код Земљорадничке задруге у Сремској Митровици, где је поверене му дужности тачно и савесно обављао.

Ухапшен је 30. августа, спроведен у Казнени завод а потом стрељан трећег септембра 1942.

**Сремац, Петар и кћи му Софија**  
Рођени у Шашинцима, 1900. и 1923.  
Срби, димничар и ученица гимназије.

Жртва фашистичког терора била је прво кћи Софија. Била је СКОЈ-евка и као таква истакнута међу друговима и другарицама. Учествовала је у сарадњи са НОП. Одведена је у Вуковар у августу 1942. и тамо је стрељана. После кћерке, одведен је и отац Петар. Као градски димњичар, по окупацији је отпуштен и поништено му је његово мајсторско звање. Усташама је нарочито било по ђефу када су могли из једне породице по два и више чланова да уклоне. Био је истакнут патриота, а у свом послу тачан и исправан. По ухапшењу је отпремљен у Вуковар и тамо стрељан 1942.

**Сремчевић, Димитрија, Стеван**  
Рођен у Новом Саду 1880. Србин, трговац.

После масовног хапшења родољуба у Сремској Митровици, митровачка пијаца осетила је велики губитак у људима који су на тој пијаци као напредни трговци постојали. Међу њима био је и Стеван Сремчевић, који је имао лепо уређену стакларску радњу и Погребно предузеће.

И њега је погодило усташко насиље. Био је хром, тешко се кретао и баш та околност чинила је усташама задовољство да га приморају да се брже креће. Ухапшен је 30. августа, а стрељан 3. септембра 1942. на гробљу.

**Стајић, Душана, Радивој**  
Рођен у Сремској Митровици. Србин, трговац.

По свршеној трговачкој академији, посветио се трговини коју је заједно са оцем водио и после очеве смрти даље преузео. У југословенској војсци, био је поручник. Посао који је радио много га је зближио са радним људима којима је био много на руци, када им је требала његова помоћ. Материјално је помагао покрет.

Масовно га је хапшење захтавило, а стрељан је на гробљу трећег септембра 1942.

**Станковић Милоје, жена му Борислава и син Борислав**  
Срби, апотекари.

У граду су уживали глас добрих родољуба, и ишли су на руку онима који су требали лекове, а у њима били ускраћени. Под сумњом да лековима помажу НОП, ухапшени и одведени у Вуковар, где су по Преком суду осуђени на смрт 1942. Смрти која је дошла у августу, спасила се супруга Борислава, која је отерана у Јасеновац, а оданте пуштена као Немица.

**Стојаковић, Мила, Никола**

Рођен у Љубину, срез Двор, 1905. Србин, професор.

Као добар патриота, али осумњичен као социјалистички настројен, ухапшен је 13. августа 1942. спроведен у Вуковар и тамо по Преком суду стрељан шест дана касније.

О њему се нарочито истакло, да се пред преким судом сјајно и храбро држао и ништа није и никога издао. Био је наставник на митровачкој гимназији и предавао је историју и као професор био је отпуштен од усташке власти. Као наставник, био је спреман и савестан, а код ученика омиљен и поштован и много ожаљен и оплакан.

**Стојановић, Лазара, Немања**

Рођен у Сремској Митровици, 1896. Србин, грунтовничар у пензији.

Везан за Митровицу не само рођењем и школовањем, него и са службом био је свима познат са својом добротом и услужношћу. У служби је био ревностан и користан. По успостави НДХ иако још просечно млад пензионисан је као непожељан за усташку власт. У масовном хапшењу, ухапшен је и стрељан са осталим родољубима на српском гробљу трећег септембра 1942. Мирно је подносио то своје страдање, као што је мирно и скромно проводио свој грађански живот, а и као чиновник свога звања.

**Стојковић, Живана, Влада**

Рођен у Сремској Митровици, 1912. Србин, ципелар.

Био је вредан занатлија и у своме занату врло спреман. Цењен је као такав у целом грађанству и кад је неко хтео да има лепе ципеле, ишао је њему. Учествовао је у фискултурном животу и био у њему много истакнут и цењен. У Томићевој акцији ухапшен је и стрељан трећег септембра 1942.

### **Стојановић, Љубинка, Светозар**

Рођен у Сремској Митровици, 1908. Србин, келнер.

Спадао је међу млађе подухватне трудбенике. Ишао је кроз живот с часним и поштеним трудом. Био је обљубљен у грађанству због своје веселе природе у своме послу. Отеран је у Немачку 11. марта 1942. давајући израза своме патриотизму, бачен у затвор у Дахау и у њему погинуо. Овакав као што је био Светозар, значили су велики губитак и за овај град, а и за народ и отаџбину.

### **Стојановић, Лазара, Среван, Јован, Живан, Бранко**

Рођени у Сремској Митровици, 1904, 1906, 1910, 1912. Срби, радници.

Стеван је био столарски радник, био је члан КП. Пребегао је одмах у Србију и као борац погинуо у Нишкој шуми 1943. Јован је био машински бравар, отишао у НОВ 1944. Као борац погинуо код Ердевика. Живан је био обућарски помоћник. Ступио је у НОВ првог априла 1943. Као борац тешко се поболео и у Кнежевцу умро. Бранко је био столарски радник, ступио у НОВ и погинуо као борац 1944.

Ова четири сина свога народа, потичу из старе куће Стојановића-Арамбашаића, у којој је провејавао патриотски дух, којим су била и ова четири њена сина васпитана и однегована. Сва четворица били су и вредни трудбеници. Сви они су били добри на свом послу, а уз то поборници идеје социјализма. Жртвовали су своје младе животе у којима је град Митровица претрпела свој велики губитак.

### **Стојановић, Теодора, Тома**

Рођен у Ердевику, 1910. Србин, кројач.

Вредан је најлепшег спомена и као занатлија и као патриота. Сарађивао је у НОП и био присталица КП. Ухапшен и стрељан у Вуковару 1942.

Позадина НОП имала је у њему истрајног помагача. По цену свог живота залагао се непоколебљиво за слободу народа свог и своје отаџбине и у том свом залагању жртвовао га је да иза себе остави светао спомен у свом народу.

### **Стојановић, Јована Стеван – Лала**

Рођен је у Сремској Митровици, 1892. Србин, земљорадник.

Био је напредан земљорадник, виђен у сваком лепом друштву и на сваком месту као примљен учесник Ловачког друштва које је у њему имало свог угледног члана.

И његово име везано је са старом земљорадничком кућом у Сремској Митровици и на такве куће нарочито се окомила усташка власт. Као жесток патриота, био је од усташа августа 1942. ухапшен и отеран у Вуковар, где је и стрељан.

Био је учесник НОП, помажући га из позадине колико је могао и као такав заслужио је да му име траје за све времена уз имена мучених родољуба.

### **Стојнић, Јована Ангелина**

Рођена у Сремској Митровици, 1894. Српкиња, економка.

Живела је на свом имању, званом „Ковачевац“ у Мартинцима. Њен салаш био је прибежиште партизанско, које је издашно помагала. Трагично је лишена живота, мучки је убијена на свом имању 22. маја 1944.

Од првога дана сарађивала је са НОП и за тај свој родољубиви рад изгубила је живот, који јој одузеше усташе на један грозан и свиреп начин. Дала је свој живот за добро свог народа, јер је још из детињства у својој родитељској кући научила да га воли и да све за њега даје.

### **Стојачић, Васе, Милош**

Рођен у Дeroњама, 1888. Србин, крзнар.

Као противник окупаторског режима, давајући од себе и израза томе, одмах је већ у априлу 1941. хапшен. Био је опредељен патриотски као социјалиста. Прешао је у Србију и приступио НОП иако је био већ у високим годинама. У борбама око Чачка храбро погинуо у децембру 1941.

### **Стокановић, Живана, Божидар**

Рођен у Сремској Митровици, 1910. Србин, градски намештеник.

Први акт усташких власти у Митровици, било је отпуштање из службе наших родољубивих синова. Међу њима био је и Бошко.

Отпуштен је 24. априла 1941. После тога био је ухапшен на Видовдан 1941. У затвору је био месец дана. После тога, отеран је у Немачку, у Хилдесхајм, где је био на присилном и тешком раду. Напаћен у творници, тешким радом и глађу разболео се и враћен је децембра 1943. Ипак, није дошао у Митровицу, већ код родбине у Вршац, где је болести подлегао и умро 15. маја 1944.

Спадао је међу оне млађе људе у Митровици, који су били вољни и орни да помогну сваку лепу и патриотску акцију.

### **Стојшић, Душана Никола и Лазар, и сестра им Божица.**

Рођени у Манђелосу, 1911, 1916, 1922. Срби, књиговођа, механичар

Као предратне присталице КП, са којом су активно сарађивали, били су јој помагачи и током рата. Никола као такав био је много активан и запажен. Оженио се девојком из партијских редова. Сиромаштво га је спречавало да редовно посећује гимназију, па је приватно полагао више разреде гимназије и у Митровици је положио и матуру. Запослио се у Занатској банци као књиговођа. Као присталица НОП био је 1942. ухапшен, отеран у Јасеновац и тамо убијен у шуми, на раду, 1943.

Лазар је погођен истом судбином, изгубивши живот као партизан и као борац. Пре тога је био отеран на присилан рад у Немачку, одакле је побегао и ступио у партизански одред, те је тако себи осветлао част и образ.

Божица је ухапшена са групом омладинаца и отерана је у Вуковар и тамо у Дудику у августу стрељана, 1942. То њено стрељање описано је у своје време у „Слободној Војводини“. У том опису, приказана је Божица јунакињом. Када су поведени на стрељање, пустила је свој лепи глас и запевала, а на самом стрељању раширила је своје групи и викнула: „Пуцајте!“, и при томе упутила погрде на рачун усташа.

Тако је наша омладина гинула и слободу искупљивала се, не жалећи своје младе животе и зато ће им отаџбина за сва времена остати благодарна.

### **Стојшић Милан и жена му, Васе, Драга**

Срби, студенти права.

Милан је морао да побегне из Митровице, пошто је одмах првих дана хапшења пао усташама под сумњу, са свог напредног опредељења. И он и његова жена Драга, заједно су матурирали у Митровици и после матуре он се запослио и даље су обоје наставили студије као студенти



права. Он је за време бомбардовања био жртва истог, а она је 15. августа 1942. отерана у Вуковар и тамо је четири дана касније стрељана.

Наша студентска омладина, међу које спадају и ове жртве, показала се у Митровици на достојној висини, што јој служи на част и понос, а исто тако и Митровица је задужена да јој очува за сва времена лепу успомену.

**Субић, Андрије, Живојин (Живко), жена му Јована (рођена Грос)  
и брат Ђока**

Срби, Јована Јеврејка.

Живојин је био врло спреман трговац. Имао је врло лепо сортирану галантеријску радњу. Пре тога био је књиговођа банке у Ердевику. У јавном животу показао се као врло користан члан народне заједнице у сваком погледу.

Он је ухапшен приликом масовног хапшења 30. августа 1942. и стрељан 3. септембра те године на српском гробљу.

Јована је била позната још као девојка као присталица КП, а поред тога пошто је била још и Јеврејка, ухапшена је и отерана у Немачку, у Аушвиц 1942. Тамо је нестала, а тај њен нестанак остао је и објављен.

Ђока је био трудољубив човек. Бавио се земљорадњом, но и поред тога бавио се и другим пословима, јер је био за сваки посао спретан и сналажљив. Та га је особина код усташа и приказала као човека који је опасан. Био је помгач партизана. Ухапшен је трећег фебруара 1944, отеран у Јасеновац, и по обавештењу, тамо је заклан 12. октобра 1944.

**Стојановић, Стевана, Вера**

Рођена у Сремској Митровици, 1928. Српкиња, фризерска радница.

Међу девојкама, била је запажена по својој одважности и смелости. То је потврдила најбоље својим приступањем НОП. Показала се и храбра, учествујући у борбама. Погинула је у Илачи 1944. Тиме је живе задужила да јој одаду сваку част и хвалу.

**Стокић, Живојина, Милош**

Рођен у Сремској Митровици, 1915. Србин, техничар.

Свршио је Средњо-техничку школу. Митровица је у њему имала вредног трудбеника, док је био запослен код Градске општине у Техничком одсеку. Усташе су га одмах отпустили из службе. Иако слаб и трошног

здравља, а снажан по својим патриотским осећањима, приступио је НОП 1944. Учествовао је у борбама у Вуковару и као борац тешко рањен, па је рани подлегао 1944. Тело му је мајка пренела у Митровицу, где је сахрањен на гробљу.

### **Станковић, Милоја, Станко**

Рођен у Сомбору, 1907. Србин, официр.

Члан је породице Милоја Станковића, апотекара у Митровици. Од 1941. до 1945. био је југословенски официр заробљен у Немачкој, у логору Оснабрику. Погинуо је приликом енглеског бомбардовања. Породица апотекара тако је страдала са четири своја члана.

### **Стојановић, Мирка, Паја**

Рођен у Сремској Митровици, 1880. Србин, штампар.

Био је један од виђених грађана митровачких. Био је велики љубитељ вокалне музике и од раног детињства проводио је живот у песми. Био је члан Српског певачког друштва и као такав уживао је почасна места у њему. Као певач, добио је и одликовање. Одликован је као најстарији певач у друштву. Имао је своју штампарију која је служила и локалним и среским потребама.

Поникао је у врло сиромашној старој митровачкој породици и успео је радом и трудом да се издигне до свог самосталног господства. Полазио је и у гимназију и после свршена два разреда, посветио се штампарској струци. Био је добар родољуб. Ухапшен је у масовном хапшењу, и на гробљу српском у Митровици стрељан трећег септембра 1942.

### **Непознати:**

**Стојановић, Живана, Божидар**

**Стојановић, Стеве, Спаса**

\*\*\*

### **Т**

**Татић, Јована, Павле**

После свршена три или четири разреда гимназије дао га је отац да изучи столарски занат. Као такав провео је неко време и у иностранству. Био је способан, спреман и напредан обртник своје струке. Имао је

модерну радионицу фабричког типа. Ваљан радник, добар патриота, снажан и крепак млад човек, напредан у свему, у сваком погледу није могао бити изостављен од усташког терора. Захваћен је у масовном хапшењу и стрељан је 3. септембра 1942 г. на гробљу с осталим родољубима његове судбине.

### **Теодоровић, Николе, Коста и син Драгомир**

Срби. Рођени у Сремској Митровици. Коста, кројач 1881 г. а син Драгомир кројачки помоћник 1926 г.

Отац и син, очев сарадник у занату, који су часно и поштено водили свој занат и као такви спадали у вредне трудбенике свога родног места. Ухапшени су ноћу 30. августа 1942 г. и спроведени у Казнени завод митровачки, одакле су 1. септембра те г. изведени на гробље и тамо стрељани.

Коста Теодоровић је био виђен грађанин митровачки, пореклом из старе митровачке куће и породице. Као члан Српског занатлиског удружења учествовао је у свакој родољубивој акцији, био је ватрен родољуб, а тако је васпитао и свог сина који је с њим заједно положио свој живот за добро и напредак своје драге отаџбине и такве су усташе нарочито одабирали за свој крвожедни плен.

### **Терзић, Милоша, Јован и син Милан**

Срби. Рођени су отац Јован, *лицидер*, у *Старој Кањижи* 1892 г. а син Милан у Сремској Митровици 1924 г. ђак гимназиста.

Јован Терзић био је у Митровици много истакнут као добар родољуб и своје је родољубље отворено и јавно испољавао и истицао. Као такав двапут бива хапшен и у затвору злостављан, али се ипак из затвора некако избављао. Приликом масовног хапшења одведен је у Вуковар 1942 г. и тамо стрељан.

Као занатлија у занатлиским редовима заузимао је угледна места. Био је свугде радо слушан и гледан. Био је човек с којим се увек рачунало, кад је где требало нешто добро и напредно да се покрене. Био је онај који је знао и умео да јавно и отворено осуди оно што није добро и корисно.

Његов син Милан био је СКОЈ-евац. Био је златан дечко, вредан и одличан ђак гимназиста. Међу друговима много омиљен. Сарађивао је у марионетском позоришту. Такођер је био љубитељ инструменталне музике и показивао је лепу вештину као свирач на виолини. С ђацима СКОЈ-евцима отеран је августа месеца у Вуковар и тамо истог месеца 1942 г. стрељан у Дудику.

### **Тешанкић, Саве, Милан**

Рођен у Манђелосу 1901 г. Србин. Стражар Казненог завода.

Према усташкој наредби није се смео ни један службеник захвалити на служби, јер би се сматрао као саботер и одмах би био стрељан. Тако су неко време и нови старжари морали остати у служби, али са захтевом да се покрсте, што су сви одбили, па међу њима и Милан Тешанкић Уочен као добар родољуб а и као противник тог усташког насиља. Ухапшен је 1942 г и отеран у Јасеновац, где је на мученички начин лишен свог живота, оставивши своју незбринуту породицу, - али лепо и часно име.

### **Тимић, Илије Ђока, жена Уроша Смиља и синови: Рада, Петар, Бошко, Милош Срби.**

Домаћин и старешина ове породице, Ђока Тимић био је увек међу онима који су и делом доказивали своје родољубиво држање у свакој прилици. Ова породица потиче из старе митровачке куће Тимића. Ухапшен је 1942 г. и спроведен у Вуковар, где је и стрељан.

Синови су му се одмах определили као и он за НОП. Син Петар погинуо је као Борац у Мачви а Бошко као партизански курир, кад је вршио своју курирску службу, ухваћен од усташа у пољу. Погинули су Петар 1941, а Бошко 1942.

Због тога што су синови отишли да се боре против усташког терора ступивши у НОБ отерана им је мати са малим Милошем у Вуковар, где су обоје убијени.

Кућа ових наших мученика била је од усташа гледана као кућа из које им је претила опасност и освета, па ипак остала су два сина, да им се као партизани освете и који су се, чим је Покрет ушао у у акцију, прикључили у борби за слободу и независност наше лепе темље.

### **Тимођјевић, Аце, Васа**

Рођен у Сремској Митровици 1899 г. Србин. Трговац.

После свршена четири разреда Гимназије у свом родном месту Сремској Митровици, изучавао је трговину. Имао је лепу трговачку радњу деликатеса и напустио је, пошто се одао економији, коју је необичном вољом и љубављу водио. Прибавио је мали посед и модерно га је обрађивао.

Усташе су га као доброг родољуба ухапсили у ноћном хапшењу

30 августа 1942 г. и на гробљу је стрељан. Приликом ископавања лешева побијених родољуба пронађен му је леш и пренет у породичну костурницу. Усташка га је власт сматрала за противника свог, пошто је располагао са средствима за помагање НОП, која му не би, као и остали родољуби, ускраћивао.

### **Тингаревић, Милана, Рајко**

Рођен је у Мартинцима 1924 г. Србин. Ђак.

Као ђак истицао се међу друговима као напредан омладинац. Отеран је је на присилан рад у Немачку, одакле је побегао, као што су то учинили многи наши родољубиви синови с намером да се прикључе НОП. У Загребу буде ухваћен и убијен.

Тако је пролазила наша родољубива омладина. Кидала се из чељусти усташко-нацистичке аждаје, но и поред тога она их је гутала до последњег часа, док јој се није најзад за врат стало.

### **Томић, Бранка, Лела и Вера (сестре)**

Српкиње. Рођене у Сремској Митровици Лела 1910 г.

Вера свршена фармацеуткиња 1913 г.

Обе ове сестре нису могле затајити своја родољубива осећања, која су нарочито испољавале у осуђивању усташких поступака.

Вера је нарочито уживала велике симпатије као свршена фармацеуткиња у женском друштву митровачком а исто тако и у студенстском омладинском. Својим слободним иступима у корист НОП запала је усташама за око. Обе сестре издашно су помагале својим материјалним средствима НОП, због чега су ухапшене и спроведене у Вуковар, где им је преки суд судио и осудио их обадве на смрт августа 1942 г.

Кћери су Бранка Томића бившег трговца одела, који је био и народни посланик за време од једне скупштинске периоде.

### **Топаловић, Паје, Јелица**

Рођена је у Сремској Митровици 1921 г. Српкиња. Студент медицине.

Потиче из земљорадничке куће Топаловића Рељанових. Љубав за школу и науку допринела јој је да је свршила гимназију у Митровици и на њој матурирала. После матуре уписала се као студент медицине на Медицинском факултету у Београду.

Љубав према позиву којем се желела посветити, пошто је морала због рата да прекине студије, на позив одазвала се да буде болничарка, али кад је за управника дошао др. Хелбих отерао је с тога посла.

Помагала је Н.О.П. и била његов спољни сарадник. Ухапшена је фебруара 1943 г. и у затвору је злостављана тешким батинама. Остала је упорна и храбро се држала. Отерана је у Ст. Градишку где је 19 октобра 1944 г. убијена.

### **Трајковић, Смиљана, Борислав**

Рођен је у Нежидеру 1915 г. Србин. Официр Југосл. војске.

Свршио је Војну академију. Као активан официр заробљен је био у Италији. По повратку из заробљеништва приступио је НОП у Словенији. Постоји вероватност да је погинуо, пошто се ништа не зна о њему.

Унет је у списак бораца који су пали за слободу и независност наше драге отаџбине. Син је родољубиве српске породице која је за време прошлог светског рата била цела интернирана у Нежидеру у Мађарској, где се и родио. Као митровачки син уживао је у своме месту најлепше симпатије.

### **Трифунковић, Бранислава, Момчило**

Рођен у Мачванској Митровици, 1924. Србин, гимназиста.

Био је добар друг, омиљен међу друговима у Гимназији. Погинуо као борац НОВ на Сремском фронту 10. децембра 1945.

### **Туцић, Богдана, Васа и кћи му Нада**

Срби. Васа рођен у Нештину, службеник а кћи Нада у Нештину 1921 г.

Ученица гимназије.

Породица Васе Туцића је тешко погођена. С њиме заједно ухапшене су му и две кћери Драга и Нада. Обе кћери биле су идејне присталице НОП и издашно су га и морално и материјално помагале.

Сви троје спроведени су августа 1942 г у Вуковар и 19. истог месеца 1942 стрељани. О Драги је речено као жртви уз опис страдања њеног мужа Милана Стојшића. Нада је у омладини као СКОЈ-евка била истакнута и много цењена.

Отац Васа колико је био задојен родољубљем довољан је знак, што је својој деци улио толику љубав за слободу народа, да су биле спремне

за ту идеју и свој живот дати, као што су га с њим заједно и дале.

### **Толић, Божидара, Миливој**

Рођен је у Тењу, (срез осечки), 1893 г. Србин. Општ. бележник.

Био је општински бележник у Брачевцима (срез ђаковачки). Када је по споразуму Цветковића и Мачека успостављена Бановина Хрватска 1939 г. постали су сви службеници бановински на територији те Бановине, те је одмах отпочело отпуштање и пензионисање Срба службеника, а тек незнатан део био је испремештан.

Томић Миливој био је као такав пензионисан у августу 1940 г. Настанио се у Срем. Митровици. Одмах у почетку рата био је хапшен, али када је пуштен морао се сваки дан пријављивати месној жандармерији. Видећи у томе опасност да му прети по живот пребегао је у Србију и задржао се у Мачви.

У месецу септембру 1941 г. ухватила га је немачко - усташка експедиција код Богатића и 29 септембра 1941 г. стрељан је у Мачванској Митровици. Сахрањен је у заједничкој гробници.

\*\*\*

## **Ћ**

### **Ћирић, Душана, Манојло**

Рођен је у Дивошу 1926 г. Србин. Трг. помоћник.

Без оклевања похитао је тамо где га је његово родољубиво осећање гонило и вукло. Ступио је у НОВ априла 1942. Био је курир при Штабу и ту је дужност вршио с највећим излагањем свога младог живота. Погинуо је у мају 1943. Задужио је свој народ и отаџбину да му одаду сваку част и признање.

### **Ћорић, Манојла, Војин**

Рођен у Сремској Митровици 1880 г. Србин. Општински бележник.

Спадао је у грађане старе митровачке породице. После свршена четири разреда Реалне гимназије у Срем. Митровици одао се општинској служби и полагао је потребне испите. Био је општински бележник у више општина и као такав цењен је као спреман и способан управни чиновник. Био је хапшен од усташа осумњичен да је у противничкој

служби, али је после три месеца пуштен из затвора. Поново је ухапшен у масовном хапшењу 30 августа 1942. и 3 септембра је међу првима стрељан. Служио је свом народу и за народ је свој живот дао.

### **Ђураковић, Лазара, Богдан**

Рођен у Сремској Митровици 1912 г. Србин. Студент права.

По положеној матури на митровачкој Великој гиманзији студирао је права. Међу студентском омладином много је био омиљен са своје доброте и лепог другарства. Спремао се да као митровачки син својом спремом послужи своме родном месту на корист.

Наша родољубива студентска омладина гледана је од усташа крвничким оком, знајући да је задахнута напредним идејама, а и он је био такав. Ухапшен је 30 августа 1942. и спроведен у Казнени завод.

Јединац у оца ожалостио је не само свог оца а и као једини брат и сестре, него и своје родно место, које је у губитку сваког свог родољубивог сина пролевало сузе - лишен је живота од усташких кољача 3. септембра 1942.

\*\*\*

## **У**

### **Удицки, Милана, Бошко и син Лазар**

Срби. Рођени у Сремској Митровици Бошко трговац и економ 1896, а Лазар ученик VIII р. гимназије.

Бошко Удицки био је кожарски трговац на митровачкој пијаци, али је трговину напустио и одао се економији, коју је много волио, обрађујући своје господарство по узору напредне економије. Приликом масовног хапшења био је први ухапшен и стајао је у првој партији први у реду. Његов син Лазар свршио је VII разред гимназије и био је одличан ученик. Ухапшен је као напредни омладинац с друговима и другарицама СКОЈ-евцима 14. августа 1942. и одведен у Вуковар, а одатле у Јасеновац, одакле се није више вратио. Храбро се држао и с оптимизмом је подносио своје страдање.

Потичу из старе митровачке породице, досељене из Велике Кикинде, породице која је и за минулог првог светског рата страдала. Отац односно деда Милан био је за време целог тог рата на интернацији, а брат Јован, односно стриц затваран и прогањан, те није чудо што су и приликом масовног хапшења били Бошко први, а Јован пети ухапшени



од усташа, па је Бошко стрељан на гробљу 3. септембра 1942.

### **Увалић Стеван**

Рођен у Сремској Митровици 1912 г. Србин. Папуција.

Спадао је међу наше млађе занатлије почетнике, међу којима се одликовао као спреман и способан, а уз то и као напредан по идејама занатлија. Истицао се лепом вредноћом и солидношћу. Имао је своју лепу и напредну радионицу, што је било за похвалу што је могао до ње доћи као син сиромашних родитеља. И он је својим радом потврдио истину оне народне пословице: „Занат је златан“. Хапшен је у масовном хапшењу и претпоставља се да је стрељан на гробљу 3. септембра 1942.

### **Угарковић, Тоше, Стеван**

Рођен је у Сремској Митровици 1888 г. Србин. Земљорадник.

Овај честити родољуб био је један од углених домаћина овог града. Био је земљорадник са скромним и малим поседом, али вредан трудбеник на својој њиви. Настојао је да и оно што има иако мало, да му буде најлепше и најбоље.

По роду припада старој митровачкој породици Угарковића, позната са свог родољубља, те је зато усташама и била на путу. У масовном хапшењу ухапшен је и на гробљу 3. септембра 1942. стрељан.

### **Удиловић, Стевана, Петар**

Рођен у Гргуревцима 1897 г. Србин. Ђурчија.

Ухапшен је од усташа 11. октобра 1941. У затвору је тешко мучен, злостављан и убијен. Имао је тесне везе с НОП и материјално га је помагао, што је усташкој власти упало у очи и узела за повод да га лиши живота на мучки начин. Његово држање оквалификовало га је као несаломљивог родољуба. Као занатлија био је вредан и у своме занату вештак.

### **Узелац, Јове, Милан**

Рођен у Подуму, (срез Оточац), 1910 г. Србин.

О њему се толико зна, да је отеран у Немачку на присилан рад и да је тамо нестао 1941. И тамо је нестајало наших синова и родољуба по логорима и присилним радовима а да се не зна како, када и на који начин.

\*\*\*

## Ф

### **Фан Никола и жена му Вида**

С њима и сви чланови те породице: Стана, Божана, Ружа, Сава, Рајко, Рујка, Милица, Катица, Дунда, Вука, Васа, Вида, марко, Даница, Дара, Нада, Јела, Крста и Јован

Сви ови чланови породице Фан одведени су у Јасеновац и тамо су убијени, јер су били Цигани. Они су били стални митровачки становници. Бавили су се израдом разних дрвенарија: варјача, корита, валова и од старог гвожђа израђивали су разне кућне приручнике као што су жарачи ватраљи, а поред тога бавили су се и крпљењем котлова и других гвоздених посуда.

Као што се види нису били на штету друштвене заједнице, као што су их усташе сматрали. Били су на путу цивилизације. Слижили су војску и вршили прописане грађанске дужности. Порекло им је од усташа нанело тешку и мученичку смрт.

### **Фаор Ђорђе**

Рођен је у Шатринцима 1905 г. Србин. Пошт. телегр. и телеф. службеник.

Био је ватрен родољуб. Одазвавши се позиву за одбрану отаџбине, као југословенски војник, заробљен је од Немаца и отеран у логор. Логорски живот нанео му је болест, ради које је враћен у Београд, а пред смрт је транспортован у Митровицу, где је међу својима умро. Та кућа у којој је живео са својом породицом у заједници с поочимом и мајком била је усташама на мети, јер су већ пре његове смрти 1942 г. ухапсили његовог поочима Рајка Ђаковића и у Вуковару га стрељали. Умро је 1942 г.

Био је као службеник вредан, савестан и тачан и за заједницу много користан члан.

### **Фелди, Фрање, Фрања**

Рођен је у Срем. Митровици. Мађар. Радник.

Као радник и прави трудбеник држао се у односу према НОП часно и коректно. У даном моменту ушао је и активно у НОВ и као борац

учествовао је у борбама. Пао је у борби и заслужио име родољуба који је волио земљу у којој је живео и у којој се родио.

### **Ферстер, Веље, Франтишек**

Рођен у Сремској Митровици 1927. Чех. Ученик Реалне гимназије.

Син је јединац Веље Ферстера, наставника гимнастике на Гимназији у Митровици. Био је одличан ученик и добар друг. Припадао је СКОЈ-у. При повлачењу немачке војске убијен је од Гестапоа у стану, где је био у то време затечен сам.

Ово су били последњи трзаји покороног и побеђеног непријатеља, који је налазио још задовољства у одузимању младих живота. Овај је случај тешко ожалостио грађанство, јер је Франтишек био један од најсимпатичнијих дечака у Митровици.

### **Ферстнер, Давид и жена Францишка и синови: Ервин и Златко**

Јевреји. Рођени у Сремској Митровици. Давид 1895 г. стакларски помоћник, Францишка у Руми 1899 г. Ервин студент 1928 г. и Златко ђак 1929 г.

Нечовечност која је затрвала немачки народ теоријом нацизма, излила се свом жестином над Јеврејима. И ова честита јеврејска породица, породица једног сиромашног стакларског помоћника била је жртва те нечовечности. Сви митровачки Јевреји били су изложени од великог до малог масовном уништавању. Оба сина Ервин и Златко били су СКОЈ-евци. Отерани су у логор у Биркенау и у Аушвиц, где их је нестало, а Францишка је жива спаљена.

### **Ферстнер Јене**

Рођен у Сремској Митровици 1888 г. Јеврејин. Трговац са живином.

Куповао је живину на велико и лиферовао је у Немачку. Ту своју трговину подигао је на модеран ступањ и развио је далеко ван Митровице. Као грађанин био је исправан и савестан у вршењу свих грађанских дужности. Ухапшен је од усташа. Предан је Немцима и отеран 1942 г. у логор у Аушвиц, где је убијен.

### **Породица Ферстнер Бенеа:**

Бене рођ. у Срем. Митровици 1893 радник,  
Аника, рођ. у Ердевику 1922 г.  
Александар, рођен 1925 г. уч. VI разреда Гимназије.  
Јевреји.

Ухапшени су као Јевреји и отерани по Немцима у Аушвиц где су убијени. Ферстнер Бенијамин радио је као столарски радник. Био је тих и повучен човек и био је већ у 1941. у логору али је пуштен, а при оправљању једног прозора у једној кући опазио га је један Немац и сместа га је дао ухапсити. Сметао је Немцима и један радни човек ако је био Јерејин.

### **Фишер Лаза**

Рођен је у Срем. Митровици 1892. Јевреј. Трговац старежа.

Син је старе митровачке јеврејске куће. Био је врло сиромашног и бедног стања, а уз то и болестан. Био је сам без икога свог. Митровчанима је био добро познат што је залазио по кућама о свечаним данима и пожелео им свако добро. Усташама и Немцима сметао је и овај недужни човек, само зато што је био Јеврејин. Одведен је у винковачкој логор и тамо је 1941 г. убијен.

**Породица Флјашман:** Јосиф, кожарски трговац. Рођен је 1870; жена му рођена је 1889 г. Синови: Имре, рођ. 1901 г. у Срем. Митровици; Шандрор, рођ. 1916 г. у Срем. Митровици.  
Трговци. Јевреји.

Стара и богата кућа била је кућа кожарског трговца Јосифа Флајшмана. Ова се породица одавно настанила у Сремској Митровици и саживела се с њом. За време Првог светског рата, када су Јевреји били толерисани а Срби гоњени, стари је Флајшман заузео један врло одлучан став у корист Срба, када се била покренула могућност масовног интернирања Срба, пошто је тада Митровица била погранично место.

Синови Имре и Шандрор били су хапшени одмах у 1941. приписујући им у грех да имају скривеног оружја и отерани су у логор, прво у Госпић, а после у Јасеновац, где су убијени. Стари су отерани у логор у Јасеновац, где су убијени. Кућу су им Усташе конфисковали и подрум у њој употребили за затвор, у којем су многи родољуби на најсвирепији начин мучени и убијани.

## **Форишковић, Бошка, Небојша и Слободан**

Рођени у Сремској Митровици, Небојша 1922. Срби. Студенти.

У свима Србима студентима усташе су гледали присталице НОП који у том покрету тајно учествују и сарађују. Међу студентима био је нарочито много запажен Небојша, који се одамх по успостави НДХ запослио као радник на Електрани.

Ни он као ни остали његови другови студенти није могао да избегне усташки терор. Ухапшен је августа 1942. и отеран у Вуковар и тамо с осталим митровачким родољубима стрељан 19. августа 1942.

Родитељи су му тамо пронашли леш приликом ископавања побијених родољуба. Пренет је у своју драгу Митровицу у којој је од свих и сваког уживао велике симпатије са своје благодородне нарави и добре душе.

**Породица Фрајнд:** Јакоба, Лео, трговац, рођ. у Руми 1904 г.

Сарина, домаћица, рођ. у Брчком 1910 г. Јакоба Јозефина, књиговођа, рођ. у Руми 1903 г. Леа Алиса, дете, рођ. у Срем. Митровици 1938 г; Јакоба Јакоб, Самуела Давид.

Јевреји.

Имали су трагичну судбину као Јевреји. Фрајнд Лео био је на присиљаном раду у Аушвицу. Пао је под воз и воз му је отсекао обе ноге и у тој тешкој незгоди један га је есесовац стрељао. Пре логора био је хапшен и пуштан док га најзад нису отерали у Немачку. Страдао је 1944.

Фрајнд Сарина отерана је у Аушвиц 1943. и ту је жива спаљена. С њом је страдала и кћерчица Алиса. Фрајнд Јозефина склонила се код брата лекара у Модричу, у Босни, али је тамо пронађена и 1942. одведена у Градишку, а после у Јасеновац, где је 1945. убијена. Исте судбине били су и Јакоб и Давид.

Усташка власт настојала је да што боље докаже своју приврженост према окупатору и ишла је за тим да јој ниједна жртва не измакне, која би била јеврејског порекла, у чему је и била трагедија породице Фрајнд.

**Др. Франкфуртер Игњат, жена Паула, син Ервин**

Јевреји. Игњат је рођен у Винковцима 1896.

Хемичар и власник творнице злата.

Паула, кћи Јосифа Флајшмана рођена у Сремској Митровици 1899.

Ервин, ђак VII р. Гимназије рођен у Сремској Митровици 1924.

Др. Франкфуртет Игњат ухапшен је одмах 1941. Био је високо образован интелектуалац. Прерађивао је као хемичар злато за употребу у разне сврхе. Отеран је у Јасеновац и тамо убијен. Његова другарица Паула била је изложена страховитим прогонима од усташа. Приликом хапшења 1942. злостављана је и у мукама скочила кроз прозор с ката. Након тога наводно се обесила. Син њихов Ервин побегао је у Бају и не могући се исправно да легитимише ухапшен је и убијен 1942.

Тако се завршила болна трагедија ове јеврејске породице.

\*\*\*

## X

### **Халаци, Фрање, Јосип**

Рођен у Сремској Митровици 1913. Мађар. Радник.

Осећајући своју патриотску дужност и као радник свестан да се НОБ води не само за слободу и независност ове земље, него и за једнакост и равноправност, за братство и јединство и у опште у смеру регулисања социјалних односа у друштвеној заједници, ступио је у Партизански одред 1943. у 16 бригаду II дивизије. Као борац пао је 1944. код Цеља у Словенији.

### **Хацић, Јоце, Емилија и деца Влајка, Лазар и Драга**

Срби. Рођени у Сремској Митровици, Емилија 1900. Лазар 1933. Драга 1928.

То су жена и деца митровачког напредног земљорадника Влајка Хацића. Тражен да га усташе ухапсе, успео је да пребегне у Србију. Из освете, што њега нису могли да ухапсе, ухапсили су му жену и двоје деце с њоме. Отерани су у стару Градишку и тамо нестали 1942. Ема је била кћерка честите хрватске породице из Митровице и добра патриоткиња и као таква, а нарочито с тога што је још и жена Србина, била је усташама мрска и зато је с децом изгубила свој живот.

### **Хуђи, Људевита, Матија**

Рођен је у Ковачици 1905. Мађар. Механичар.

Био је познат као одушевљени комуниста. То своје уверење јавно је и испољавао. Духовно обдарен међу својим друговима једномишљеницима

био је много цењен и уважаван. Као механичар био је веома способан и спреман и није било механичарског проблема а да га Матија није могао решити. При хапшењу храбро се опирао и бегао, па је на улици за њим пуцано. Ухваћен и ухапшен је и отерану Вуковар 7. августа 1941 г. где је на преком суду осуђен на смрт и стрељан 19. октобра 1941.

Тело му је пренето с осталим друговима, који су били из Петроварадина у Петроварадин, да с њима заједно почива, као што је заједно с њима и страдао.

**Породица Хубертр:** Жига, трговац рођ. у Загребу 1898 г.

Берта, рођ. у Шиду 1904 г.

Мати Жигина Адолфина, рођ. 1872 г. Деца: Злата, рођ у Срем.

Митровици 1934.г Пуба, рођ. У Срем. Митровици 1936 г.

Јевреји.

Ових пет недужних особа снашла је тешка судбина усташко – нацистичог терора. Одмах 1941. отеран је Жига у Јасеновац и тамо је на мученички начин лишен живота. Његова мати Адолфина и жена Берта и деца Злата и Пуба ухапшени су 1942. и отерани у Аушвиц где им је сваки траг нестао. Имање, које се састојало од једне куће конфисковано им је. Тако се свршавала трагедија сваке јеврејске породице у Срем. Митровици.

### **Ходоба, Ђуре, Стева**

Рођен у Сремској Митровици 1919. Русин. Машински бравар.

Био је врло напредан младић у сваком погледу. Изучио је за машинског бравара и као такав радио је у својству помоћника у Митровици. Стално је био у вези с НОП и 1943. ступио је у партизански одред у којем је вршио диверзантске акције. Приликом подметања мине на железничку пругу код Мартинаца погинуо је и на тај начин одужио се часно и достојно својој отаџбини.

### **Хајм, Артура, Јован**

Рођен 1911. Јевреј. Шумарски инжињер.

Као инжињер био је цењен са своје способности, стручности и спреме, те је као такав скоро до последњих дана трпљен. Расни геноцид који су спроводили Немци ипак га напослетку није мимоишао. Немци су га ухапсили и на путу у самој су га железници убили.

**Непознати:  
Хост Павле, Русин  
Херак Андрија**

\*\*\*

**Ц**

**Цикуша, Милоша, Милинко**  
Рођен у Лаћарку 1883. Србин. Гостионичар.

Био је миран и повучен грађанин. Много је полагао на углед свог посла уз настојање да свакога задовољи у послузи, која се од њега тражила. Имао је везе са сељацима пошто је држао гостионицу на главном тргу, па је то много сметало усташама. Међу првима је ухапшен у масовном хапшењу и на гробљу је с осталим родољубима стрељан.

**Црњаковић, Луке, Иван и жена, Мите, Софија и деца им:**

**Слободан, Стојан и Радослав**

Иван крзнар, рођ. 1899; Софија рођ. у Шиду 1904.

Синови: рођени у Срем. Митровици.

Сслободан свршени матурант, рођ 1921.

Стојан, крзнарски помоћник, рођ. 1924;

Радослав, крзнарски помоћник, рођ. 1925 г.

Тешко је погођена ова српска породица у Митровици. Ноћу 30 августа 1942 г. ушли су у његову кућу усташе и подигоше оца и сва три сина из постеље наредили им да пођу с њима. Изведоше их из куће а у кући остадоше плач и кукњава, жене, две кћери и малог сина. Сви су стрељани на гробљу.

Иван је био угледан зантлија и имао је своју напредну крзнарску радњу. Синове Стојана и Радослава по свршеној малој матури задржао је на занату да би преко њих могао у будућности развити свој посао и подићи га на што виши степен, носећи се мишљу да их пошаље и у иностранство ради усавшавања у крзнарском занату.

Син Слободан био је свршени матурант. Био је одличан ђак. С обзиром на његову духовну обдареност у њему је изгубљена велика нада.

После ове породичне трагедије да би мајка сачувала преосталу децу: две кћери и синчића, пребегла је у Србију с њима заједно, али црна коб и њу је снашла за време бомбардовања. Погинула је у Гроцкој



од бомбе.

Ово је један тужан историјат породице Црњаковића, који Митровица бележи и чува јој светлу суспомену.

### **Цундра, Пере Јосип (Јоца)**

Рођен у Сремској Митровици 1923 г. Русин. Земљорадник.

У свом бујном младићком заносу и у тежњи да користи својој отаџбини, када се радило о слободи њеној ступио је у НОВ септембра 1944. Ту своју отаџбинску дужност вршио је с пуним пожртвовањем не презајући ни од какве опасности. Постигао је чин водника Вода I Војовђанске бригаде. Храбро се борио и у борби дао је свој млади живот код Вировитице 25 априла 1945. Одликован је орденом за храброст.

Оваква омладина била је на дику и понос и овог града, и народа и отаџбине.

### **Непознат:**

**Цундра, Ђуре, Илија, Русин.**

\*\*\*

### **Ч**

### **Чекеринац Рада**

Србин, месар.

Сматран као напредан и будан родољуб, а као обртник вредан и предузимљив и ваљан грађанин, усташе су га имале у виду као таквог и убрајали су га у оне људе које треба уништити. Био је отворени присталица НОП. Ухапшен је августа месеца 1942 отеран је у Вуковар и тамо стрељан.

### **Челић, Војина, Богдан**

Рођен је у Кули, (у Бачкој), 1920 г. Србин. Трговац.

Ступио је у НОВ 1943. У војсци се истакао својим лепим особинама и способношћу. Постигао је чин потпоручника. Приликом борбе на Драви, када је носач митраљеза погинуо, остао је сам и успео је да натера у воду двадесет усташа. Одликован је орденом за храброст. Припадао је Комунистичкој партији и био је политички комесар. У борбама је био рањаван и од последица тешких рана задесила га је смрт.

Грађанство града Сремске Митровице много га је жалило и сахрану му великим бројем увеличало.

### **Чоловић, Стојана, Крста**

Рођен је у Теплићу, (срез Книн), 1911 г. Србин. Бравар.

Запажен као одани помагач НОП, па осетивши опасност од усташа, прешао је у Србију. Ухапшен је у Шапцу, бачен у логор и одмах је стрељан. Потиче из сиромашне радничке породице, досељене из Далмације и одавно насељене у Митровици. Чланови те породице налазили су своје опстајање само у физичкој снази радећи и најтеже послове. Свој подмладак давали су на изучавање заната, у који је спадао и Крста.

Био је свестан својих дужности и као родољуб, и као радник, и као грађанин, остављајући иза себе часну успомену.

### **Чугаљ, Милана, Жарко**

Рођен у Лаћарку 1906. Србин. Радник.

Не треба ништа друго рећи о овој жртви усташког терора, него само оно што му значи његово занимање. Оно му карактерише цело његово држање према окупатору и његовим измећарима, а и живот његов како је могао тећи као једног сиромашног радника.

Ухапшен је одмах 1941. и отеран је у Копривницу где је убијен.

### **Чолић, Недељка, Стеван и Никола (браћа)**

Рођени у Гргуревцима, Стеван столар 1910. а Никола опанчар 1914. Срби.

Оба брата важили су као честити и напредни људи и занатлије. Оба су били истакнути са свога родољубља и у свом родољубивом заносу. Помагали су НОП.

Стеван је већ 1941 г. ступио у НОВ и дао је за велику народну ствар свој живот као борац 1943. код Вировитице. Николу су усташе ухапсили приликом масовног хапшења 1942. и на гробљу га стрељали. У њима су изгубљени: два добра сина у матере, два ваљана грађанина у Митровици и два врсна родољуба.

\*\*\*

### Ш

#### **Шашић, Радована, Богољуб**

Рођен у Сремској Митровици 1919. Србин. Студент.

Био је напредан омладинац. Одрастао је у породици с великим бројем деце и у врло сиромашним околностима. Осећао је кроз сав свој млади живот неправду неравномерног друштвеног поретка, која га је грубо пратила. Био је запослен као радник на багеру „Морава“ на Сави. Припадао је Комунистичкој партији. Као таквог усташе су га ухапсили и отерали у Вуковар где је 8. септембра 1942. стрељан. У оваквој омладини претрпео је наш народ осетни губитак, а родитељи тешку жалсот за тако одличним сином.

#### **Шевић, Бошка, Миленко**

Рођен у Гргуревцима 1893. Србин. Берберин.

Дуги је низ година био берберски помоћник. Успео је трудом, марљивошћу и штедљивошћу да себи отвори самосталну радњу коју је врло лепо уредио. Спадао је у напредне обртнике. Био је човек ширих погледа, па га зато није ни мимоишло хапшење 30 августа 1942. Стрељан је на митровачком гробљу с осталим митровачким родољубима, које је иста судбина тог фаталног дана постигла.

#### **Шијак, Здравка, Радослав**

Рођен у Шашинцима 1920. Србин. Трговачки помоћник.

Свршио је Вечерњу трговачку школу у Митровици. Као трговачки помоћник обећавао је друштву много користи у својој струци. Као син радничке куће уочио је све негативне стране друштвене структуре, а уз то и као родољубиви омладинац задојен напредним идејама и симпатијама за НОП. Отишао је у НОВ 1943. и као борац храбро погинуо код Тузле.

#### **Шијак, Лазе, Стева**

Рођен у Сремској Митровици. Србин. Чиновник.

Ухапшен је са групом младих родољуба као симпатизер НОП и отеран је у Јасеновац 1942. где је до краја издржао ону тортуру и све

патње и муке. За то време побуне која се dogodila пред ослобођењем сматран је као организатор те побуне и тамо је убијен.

Као митровачки син био је много омиљен у свакоме друштву, нарочито у друштву млађих интелектуалаца и истицао се као добар родољуб, искрен друг и као чиновник Петроварадинске имовне општине савестан и вредан. И као чиновник трудио се као студент права да постигне и факултетско образовање.

Оставио је иза себе жену и двоје мале незбринуте деце: сина и ћерку, у којима је гледао срећу своју за живота.

### **Шијак, Николе, Сава, др**

Рођен је у Шимановцима 1909. Србин. Лекар.

Као лекар био је спреман у свом позиву и пожртвован на указивњу своје лекарске помоћи. И поред опасности која му је претила одмах већ при успостави такозване НДХ остао је упорно на свом месту, свестан потребе да народу околних села треба један њихов човек који ће му у болести пружати потребну помоћ, који је био мучен и прогањан. Своје медицинске студије завршио је у Београду. Заступао је напредне идеје, којима се истицао у свима акцијама нашег друштвеног живота. Ухапшен је 30. августа у масовном хапшењу Срба, као Србин и добар родољуб. Стрелан је на српском гробљу 3. септембра 1942.

### **Шимуновачки, Живана, Стеван**

Рођен у Лаћарку 1925. Србин. Ципелар и механичар.

Као сарадник на великом делу ослобођења и НОП приступио је и активно у њему. Ступио је у VII Војвођанску бригаду као борац. Био је јединац у родитеља. Спадао је у нашу напредну омладину, а уз то руковођен амбицијом, да што више користи заједници, поред ципеларског заната изучио је и за механичара. Храбро се борио и свој живот положио за ослобођење своје љубљене отаџбине 7. марта 1945. у Брањи.

### **Шинуновачки, Лазе, Петар**

Рођен у Сремској Митровици, 1906. Србин. Сарач.

Како његов занат, тако и његов занатлиски сталеж изгубили су у њему вредног и напредног трудбеника. Био је оријентисан у смислу и по садржини социјалистичке идеологије. Ухапшен је 30. августа 1942. и стрелан је као врстан и добар родољуб на гробљу.

**Шишковић, Јована, Стеван**  
Рођен у Дивошу, 1902. Србин. Кројач.

Спадао је у ред оних малих и скромних занатлија, који су трудом својим мучно долазили до зараде. Био је добар родољуб и то је увек и у свакој згоди свима својим поступцима доказао, учествујући у свакој акцији родољубивог карактера. Усташе су највише настојали, да такве као што је он уклоне, па га стога нису поштедели, него су га при масовном хапшењу спровели у Казнени завод 30. августа 1942. и на гробљу стрељали.

**Шкргић Милан**  
Србин. Студент и новинар.

Био је син сиромашног малог финансиског службеника. Мучно је пролазио кроз свој млади живот. Матурирао је у Срем. Митровици и после матуре уписао се на филозофски факултет у Београду. Као студент бавио се новинарством. Био је дописник и сарадник „Политике“ и „Правде“, а у Митровици је имао свој недељни лист „Срем“.

Као уредник листа „Срем“, осуђивао је рад дра. Гвоздића и као политичара, а и као адвоката. По окупацији одмах оног дана био је жртва освете дра. Гвоздића. Одмах га је дао ухапсити. Суд га је био пустио, али је по том опет био ухапшен, па и тога пута био је пуштен, те чим је изашао и из тога затвора, пре намере да се склони и по трећи пут је ухапшен 5. маја 1941. У затвору био је страховито мрцварен и претучен, да је једва могао да хода. Отеран је у Копривницу, а оданде у Јадовно, где је убијен и бачен у провалију.

Као добар родољуб и као способан интелектуални радник био је у Митровици много цењен и као такав оставио је најлепшу успомену на себе. Иза себе оставио је незбринуте жену и детенце.

**Шпановић, Антона, Антун**  
Рођен је у Сремској Митровици, 1893. Хрват. Земљорадник.

Познат је као члан старе митровачке хрватске земљорадничке породице Шпановића и породице која је уживала леп глас. За време окупације изјашњавао се отворено и одлучно против усташких злодела над Србима Митровчанима. Ради таквог држања ухапшен је и протеран у Стару Градишку 1943. где је стрељан.

### **Шпановић Јосип**

Рођен у Сремској Митровици 1923 г. Хрват. Земљорадник.

Добровољно је отишао у НОВ 5. септембра 1944. Храбро је учествовао у борбама. Погинуо је 9. децембра 1944. Син је честите породице Шпановића, која у свом родољубљу није попустила пред усташким насиљем него је радо жртвовала и свој подмладак.

Ступањем у редове НОВ овај је младаић хтео да докаже да и сваки честити Хрват осуђује усташки терор и не само да га осуђује, него и да се бори против њега спреман на то и по цену свог живота.

### **Штерлеман, Пере, Јаша**

Рођен у Манђелосу 1926. Немац. Трговачки помоћник.

Одрастао је у манђелешким виноградима у слободи лепе природе, била му је мила и слободна земља у којој се родио, одрастао и која га је хранила. Изучио је књижарску трговину код Стеве Билића у Митровици. Чим се заратило отишао је у своју планину и придружио се партизанима и као партизан погинуо храбро се борећи 1944. Иако је био Немац знао је да оцени куда му ваља ићи па је тиме себе овековечио с најлепшом успоменом.

### **Шимуновић Мата**

Рођен 1917. Судбени чиновник. Хрват.

Као оглашени присталица НОП ухапшен је од усташа 1942. и отеран у Вуковар. Тамо је стрељан 19. августа 1942. Овај млади родољуб као Хрват био је на страни прогањаних Срба родољуба, па је пао као жртва те своје братске љубави.

### **Штоковац Милан**

Рођен је у Пероју, (Истра), 1925. Србин. Столарски помоћник.

Међу друговима био је омиљен а на свом послу вредан и неуморан. Син је био сиромашних родитеља и мучно је ишао кроз свој млади живот, док није занат изучио. Припадао је напредној радничкој омладини, па су га као таквог усташе ухапсили 1943. Из хапса је отеран у Немачку где је 1945. изгубио свој млади живот на мученички начин.

Тако је нестајало наших честитих синова и родољуба на све начине свирепости које постоје знано и незнано и на све стране широм целог света.

**Шијаковић, Стеве, Влада**

Рођен у Вуковару 1879. Србин. Чиновник.

О овом родољубу зна се толико само да су га усташе одвели 3. септембра 1942. и да су га тога дана и стрељали. Његове високе године нису нимало утицале на усташку окрутност, да бу му живот поштедели. Ни децу, ни старце, ни мушко ни женско усташе су немилице убијали само ако су били непоколебиви у своме родољубљу, какав је био и овај родољуб.

**Непознат:**

**Штаблер Александар**



Андрић Војислав



Андрић Милка



Бањанин Душан



Бањанин Олгица



Бедричић Васа



Бедричић Милан





Бељански Радован Рада



Бибић Јелена



Бибић Бранко



Бибић Славко



Бибић Стева



Бибић Стева



Билић Стева



Блаженчић Крстивој



Будисављевић Војислав



Буква Ђурђица



Буцало Милан



Василић Драгутин



Вајс Лео



Веса Стева



Видић Јеврем



Воркапић Милан



Војиновић Србислав



Војиновић Јова



Вревић Стеван



Вревић Стеван посмртни остаци



Вукашиновић Недељко



Вуковац Вукашин



Вуковац Петар



Вуковић Милица



Вуђадиновић Немања



Вујашковић Александар



Вујашковић Александар Буца



Габошац Јованка



Габошац Јованка





Гајић Милош др



Гајић Милош



Гргуров Веселин



Грос Јохана и Субић Златко



Грос Регина



Дабих Ненад и супруга му Станка



Даничић Радивој



Девић Сима



Декански Лазар



Доронтић Ђорђе



Дрекић Урош



Друљин Милан



Дукић Јован



Ђаковић Никола



Ђаковић Панта



Ђаковић Рајко



Ђајић Грос Елвирa





Ђурђевић Петар



Јевремовић Љубомир и супруга му Живка



Јовановић Исајлов Милан



Јовановић Исајлов Милорад



Јовановић Милош



Јовановић Стеван



Јуришић Ђорђе



Јуришић Аврам



Љубишић Душан



Ђураковић Богдан



Живановић Јован



Живановић Даница



Живановић Иконија



Живковић Коста



Живковић Петар



Живковић Стеван



Зарин Бранко



Зарин Ђорђе



Зорановић Бранко



Ивановић Александар



Илијин Љубомир



Илијин Георгије



Крстић Ђорђе



Ковачевић Мерима



Косанић Стева



Костић Јованка



Костић Милана



Краус Мира



Кришњер Владимир



Крстић Душан





Кртинић Бранко



Кузминац Живан



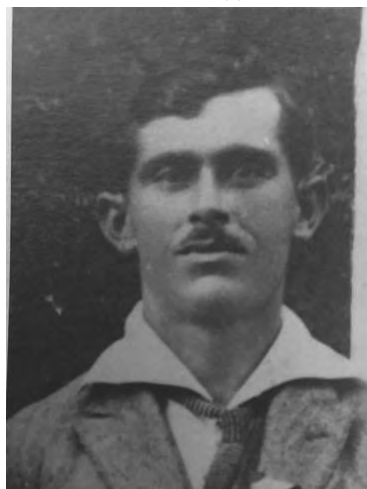
Кузминац Милена



Лазовић Недељко



Лазовић Борислав



Лазовић Недељко



Лозјанин Милорад



Лончаревић Војин



Лончаревић Данка



Лукић Јова



Малетић Небојша



Малетић Светислав



Малетић Светислав



Малетић Слободан



Манастирац Стеван



Маргиновић Бранко



Матић Бошко



Матић Бојана





Милеуснић Срђан



Милиновић Јован



Милутиновић Љубомир



Мијатовић Ђорђе



Мијић Рада



Мојић Јелена



Мојић Бошко



Мојић Бошко



Мојић Душан



Мрђенов Вера



Ненадовић Васа



Нешковић Боривој



Николић Душан



Николић Михајло



Николић Никола



Николчић Војин



Николчић Душан



Остојић Душан



Павловић Милан



Паклар Милан



Перге Петар



Петровић Алексије



Пејић Нада



Поповић Душан



Поповић Душан



Породица Мојић



Поучки Душан



Прокоп Бранко



Псончак Војислав



Пувача Милан



Пухало Анкица



Пухало Данко



Пушић Александар



Пушић Гојко



Радмановић Ђорђе



Радмановић Борислав





Радмановић Борислав



Радовановић Живко



Радојевић Сава



Ракић Петар



Рашић Димитрије



Рашић Димитрије



Рашић Димитрије, крај њега Ђак,  
Никола Мудрок 1910 г.



Рајић Милева



Репајић Борислав



Репајић Ирина



Рихтарић Стјепан



Роголић Војин





Розенберг Макс



Ротмилер Терезија



Симоновић Миленко



Спајић Стеван



Сремац Софија



Стокановић Божидар



Стокић Милош



Стокић Милош, биста са споменика



Стојшић Божица



Стојановић Немања



Стојановић Паја



Стојановић Светозар



Стојшић Никола, Божица и Лазар



Татић Паја



Тинторевих Рајко



Тодоровић Коста



Томић Јелена



Томић Вера



Трифуновић Момчило



Увалић Стева



Удицки Бошко



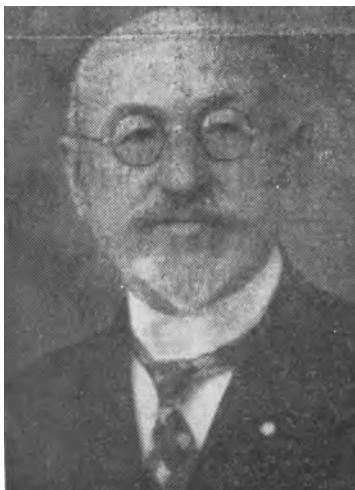
Удицки Лазар



Фаор Ђорђе



Ферстнер Златко, Ервин, Фани



Флајшман Јосип



Форешковић Небојша



Франкфуртер Ервин



Фрајнд Лео и Сарина



Хуђи Матија



Црњаковић Радослав



Црњаковић Слободан



Црњаковић Стојан



Шијак Сава др



Шкргић Милан



**Усташки апарат у Сремској Митровици  
(према извештају митровачке ОЗНА-е из марта 1952.)**

**Приредио Стево Лапчевић**



## О документу

У фонду НОБ-а Музеја Срема, у рукописном одељењу, међу изјавама жртава усташког геноцида, бораца и сведока рата, налази се, под редним бројем 72 и текст „Реконструкција окупаторског апарата у Сремској Митровици 1941-1944“ који је за своје потребе 1952. године саставило митровачко одељење ОЗНА-е.

На густо куцане 96 стране, ОЗНА је на основу изјава сведока, жртава и припадника усташког апарата у потпуности реконструисала службе преко којих је НДХ вршила власт у граду који ће, под новом управом, већ у првом месецу окупације забранити ћирилицу, протерати Србе из јавних служби, забранити рад Српске Православне Цркве, изменити називе улица и коначно променити свој назив у „Хрватска Митровица“.

Желећи да остави сведочанство о једном времену, али и да јасно истакне кривицу оних који се кривима могу сматрати, ОЗНА је елаборирала стварање првог и наредних градских поглаварстава, усташког логора и табора, као и других помоћних организација као што су женска лоза, младеж и друге.

Посебну пажњу, аутори елабората посветили су истраживању структуре и начина рада Усташке надзорне службе, као обавештајне организације првог реда, настојећи при томе да јавности на увид ставе како списак, тако и основне биографске податке њених главних агената.

До сада, овај документ није публикован. Разлоге за то могуће је пронаћи и у страху да би евентуално откривање појединих имена могло узроковати проблеме у средини која још увек вида ране нанете усташким геноцидом. Разлог због којег ми то сада чинимо, баш на осамдесету годишњицу акције Виктора Томића у Срему, није да бисмо ране продубљивали већ да бисмо одужили дуг према генерацијама које долазе, генерацијама које су страдале од усташког апарата, али и према историјској науци.

Сматрамо да ће овај документ, уз напред донет списак жртава митровачког усташког апарата, бити вредан извор за све оне који се баве истраживањем страдања Срема у Другом светском рату, српско-хрватских односа у савско-дунавској равници, те природе усташког режима који је током рата 1941-1945. лишио живота више од 40.000 житеља Срема.

**Јована Тривуновић, Стево Лапчевић**

## Политичка ситуација уочи Другог светског рата и током првих дана НДХ

Ситуација у Срем. Митровици пред избијање југословенско-немачког рата 6.априла 1941 године, а по капитулацији и преузимању власти НДХ, те формирању усташког логора: Да би се што правилније оценила ситуација у Срем. Митровици и околини за време Другог Светског рата, потребно је задржати се мало на томе како је изгледао политички и страначки живот за време бивше Југославије, као и на томе каква је била пред избијање југословенско – немачког рата.

Први избори за Уставотворну скупштину 1920. дали су радикалној странци већину посланичких места у Срему<sup>1</sup>. Радикали су добили од 10 посланичких места колико је на Срем отпадало, седам, Радић два и демократска странка једно место. Радић је добио већину у срезovima Жупања и Винковци. У Земунском срезу дошао је по остаку др Светислав Поповић, адвокат из Земуна, док су осталих седам срезова припали радикалима. Митровицу је у уставотворној скупштини представљао др Воја Јањић, док је вођа радикалне странке у Митровици тада био др Александар Рокнић, познат као бранилац у кривичним предметима. Поред њега, ту су се као прваци истицали др Рајић Илија, лекар, др Гајић Душан, лекар, Удицки Јован, учитељ, Радак Велимир, трговац, Рашовић Лазар, уредник листа „Србија“ и доцније адвокат, Рајић Славко, трговац и други. Вођа Демократске странке био је адвокат др Аранички Гига.

Радићевци одмах после рата нису у Митровици имали нарочито истакнутог вође. Он је израстао тек доцније и први пут се активно појављује на изборима 1927. Био је то доктор Гвоздић Петар<sup>2</sup>, митровачки адвокат који је у усташком режиму првих дана капитулације бивше Југославије у Митровици одиграо једну од најважнијих улога. О томе ће бити речи нешто доцније. Он је био тај који је својом појавом на историјској позорници у Митровици унео раздор између Срба и Хрвата, чега раније није било.<sup>3</sup>

У периоду напада Немачке на Југославију, политичке прилике у Митровици биле су отприлике овакве:

Радикале у Срему водили су Стеван Ћирић и др Јован Радивојевић, доцније бан Дунавске бановине. У Митровици главну реч у радикалној странци водили су прво Бранко Томић, бивши Јефтићев посланик, затим Милан Миличић опет Стојадиновићев посланик. Др Гвоздић Петар који је уствари био закамouflирани усташа, водио је Хрватску Сељачку Странку. Осим њега, у Срему, важну улогу имала су и два румска адвоката, оба доцније стубови усташког поретка у Срему: Марко

Ламешић и др Андрија Карчић. Демократска странка била је поцепана и дезоријентисана, а услед лутања Светозара Прибићевића. Знатно су били ојачали земљорадници Драгољуба Јовановића, које је у Срему водио адвокат др Небојша Малетић, који је 1941. године као партизан погинуо у Србији.

Догађаји од априла 1941 године показали су колико су политичке прилике биле нездраве и колико је највећа Хрватска Сељачка Странка била подривена усташким елементима. Чим је преко радија Кватерник објавио оснивање НДХ, одмах је власт у Митровици преузео др Петар Гвоздић. Повереник НДХ за Источну Славонију, како су они тада називали Срем, постаје др Лемешић Марко, адвокат из Руме о коме је било речи.

Од стране Срба, најгоре се у оним критичним данима понео ондашњи командант пука, пуковник Војислав Марковић. Он је одмах после Кватерникове прокламације понудио предају града и свих војних објеката др Гвоздићу. Овај Марковић је још неко време мирно живео у Срем. Митровици. Сина је оженио ћерком једног фолксдојчера, а доцније је наводно молио Немце да га одведу у заробљеништво. Шта је даље било с њим и каква је његова судбина, нисмо установили.

Задржаћемо се још мало на ситуацији, каква је била за време бивше Југославије: у Ср. Митровици није постојала никаква устшко-франковачка група, јер је у целом Срему било свега три заклете усташе и то: у Земуну Абрамовић Иван, у Руми др Марко Лемешић и у Ср. Митровици Андрија Крзмановић. Центар је био у Руми и сав се рад одвијао преко др Марка Лемешеића. Иако није било више правих усташа сем ове тројице, то је било доста симпатизера, јер је уопште позната ствар да је Хрватска сељачка странка има три групе: једну десничарску, једну левичарску и центар.

Усташе су своју снагу црпили од десничарских елемената. По избијању рата ти десничарски елементи су дигли главе међу којима су се истицали: др Гвоздић Петар, Ковач Људевит хотелијер, Месарош Валдимир, наставник веронауке у Гимназији, Крзмановић Андрија и други. Када је командант пука, пуковник Војислав Марковић позвао др Гвоздића, др Лончаревића, Андрију Крзмановића и друге да им преда власт – срески начелник, полиција као и сва власт у Митровици остали су потпуно пасивни. Приликом ове примопредаје власти затекли су се у Митровици и два активна официра бивше југословенске војске и то: генералштабни пуковник Клишанић Иван (брат генерала ЈНА Клишанић Вјекослава) и инжењеријски мајор Алексић Милан (био је на служби у Митровици у штабу утврђивања), који су се одмах ставили

на расположење новоформираној усташкој власти и коме је (Клишанићу) пуковник Марковић предао војну власт.

Приликом преузимања власти долази до измирења између завађених др Гвоздића и др Лончаревића<sup>4</sup>, јер је Лончаревић преузео власт у граду, а др Гвоздић је био руководилац и града и среза и уједно најситакнутија личност.

Како је дошло де преузимања власти острани усташких елемената на челу са др Гвоздић Петром, најбоље се може видети из изјаве градског начелника у то време Рајић Славка:

„Дана 10. априла 1941. године ујутро, прије радног времена, у уред је дошао у нашу радњу, мануфактурну трговину браће Рајић, градски сенатор Радивој Маринковић и упитао ме је да ли ми је познато шта се догађа, јер да је он на радију тога јутра слушао вести о новонасталим догађајима. Након добивених обавештења, отишао сам са именованим у градску већницу где сам затекао Среског начелника Мицића и шефа полиције Биволаревић Николу. Убрзо затим, дошао је и градски физик др Илија Бајић. У разговору о насталим приликама, договарао сам се са осталима шта нам ваља чинити и донео сам закључак да позовем хитни састанак градских одборника. У току вођених разговора телефоном ми се јавио тадашњи командант војног округа пуковник Војислав Марковић без икаквог увода тражећи од мене заштиту, на што сам ја изјавио и питао какву ја заштиту могу њему понудити, на што је одговорио да ће лично до мене доћи. Након пар часака, појавио се пуковник Марковић, ставши пред мене у ставу мирно, понављајући да од мене тражи заштиту, на што сам ја изјавио да му ја могу понудити само ону заштиту као и себи самом, да је он командант и да зна шта му ваља чинити. После ове изјаве именовани је напустио већницу.

Одмах након тога, дошао је к мени бивши прота митровачки, Радошевић Драгомир, позвао ме у другу собу и питао да ли ћу примити

---

4 Др Иван Лончаревић, адвокат, био је вођа ХСС-а све до доласка Петра Гвоздића у Сремску Митровицу половином двадесетих година. Енергичнији и знатно непријатељски настројен према Србима, Гвоздић ће брзо преузети организацију што се Лончаревићу није превише допадало. Њих двојица остаће у сукобу све до краја Другог светског рата.

Током рата, Лончаревић ће као адвокат бранити Србе пред Преким покретним судом. Суђен је као сарадник окупатора, али и као користољубивац који је, знајући да не може одбрани своје штићенике, од њих примао велике своте од којих се током рата богатио. Пресуђен је и казну служио у Нишу, након чега се породица сели за Загреб. Потомци др Лончаревића постаће истакнуте личности у хрватским националним круговима, а Јурај Лончаревић биће међу оснивачима ХДЗ-а и један је од истакнутијих ревизиониста. Свој ревизионизам истакао је између осталог и у књизи „Моја Митровица“, те у „Калварији сријемских Хрвата“. Активно је сарађивао и са потомцима др Петра Гвоздића.

др Лончаревића нашто сам изјавио «нека изволи доћи». У току овог разговора, телефонски тражио ме је др Петар Гвоздић тадашњи градски одборник и вођа групе Хрвата заступника градског већа. Замолио сам сенатора Маринковића који је водио овај телефонски разговор, а којом приликом је др Гвоздић молио да ја до њега дођем, да одговори да ћу доћи.

Седницу градског одбора сазвао сам за 10 часова пре подне, те сам у међувремену отишао до др Гвоздића, који ме је на вратима свог стана дочекао питањем: «Шта ово значи господине председниче?» На то сам га упитао о чему говори, а он ми је узвратио да је код њега мало пре био пуковник Марковић са речима да му се ставља на располагање, а он да је узвратио: «Ви сте командант војни».

Ови разговори вођени су у канцеларији др Гвоздића, те сам ја том приликом предложио др Гвоздићу да нас двоје одемо до команданта сухопутне станице који је по мом мишљењу био озбиљнији од пуковника Марковића. У току овог разговора, дошао је код Др Гвоздића градски заступник Бриндл и мислим Мата Ципријановић, позвавши Гвоздића на страну. Вративши се заједнички су ми саопштили да ће они доћи у заказано време на заказани састанак градског одбора. Др Гвоздић ми се на то испричао и замолио да ја одем до команданта сухопутне станице, а о резултату разговора говорићемо на седници одбора.

При повратку у градску већницу, срео сам се са др Лончаревићем који ме је упитао шта све ово треба да значи и какав ће се став заузети. Одговорио сам да сам сазвао градски одбор у сврху договора. Дошавши у градску већницу затекао сам већи број градских заступника и укратко изложио им разговор са др Гвоздићем и командантом како Војног округа, тако и командантом сухопутне станице.

У тај час, дошао је у градски одбор Лука Швајберић и рекао ми да ме др Гвоздић моли да одмах дођем у команду војног округа, где ме они чекају. Ово сам саопштио присутним одборницима моливши их да ме сачекају.

Дошавши у војни округ, у собу командата, затекао сам за столом командата седећи, те др Гвоздића који је у том моменту тражио или добио везу са Загребом. Овим чином присуствовали су сећам се осим поменутих Ђенералштабни пуковник Лисанић, пионирски мајор Алексић, капетан Ђуруски, а до цивилних лица др Фрањо Рачки, жупник, др Иван Лончаревић, адвокат, срески начелник Мицић, капетан градске полиције Биволаревић и шеф техничког одељења чијег се имена не сећам.

Добивши везу са Загребом, др Гвоздић је гласно понављао речи по

наводном налогу Кватерника, да он, др Петар Гвоздић, преузме војну и цивилну власт у Срем. Митровици и да сви службеници како државни, тако и самоуправних власти, положи заклетву НДХ на руке др Гвоздића. На ово сам ја приметио да сматрам да би било боље да војну управу врши војно лице. Чувши ова наређења, приступи срески начелник, шеф полиције и шеф техничког одељења обратили су се питањима др Гвоздићу, шта престоји њима Србима, а пуковник Марковић Воја окренуо се службено постављеном војном команданту Ђенералштабном пуковнику, стављајући му се на располагање.

После овог састанка, који је био доста кратак, вратио сам се у градску већницу и известио другове о постављењу др Гвоздића за заповедника војних и цивилних власти и према томе да је одржавање договора безпредметно. Ја сам после тога по замолби др Гвоздића остао са градским сенатором Марковићем на дужности, јер је било потребно да неко даје превозна средства и тражена обавештења војним куририма. Отприлике после шест сати, дошао је к мени један непознати ми човек и рекао ми да ме моли др Гвоздић да одмах дођем код њега у среско начелство.

Пошавши, затекао сам на улици једног жандара са којим са наставио пут до Др Гвоздића, мислећи да сам ухапшен. Међутим, дошавши до жандармеријске војарне, наудио ме је жандар речима: «Изволите наставити до др Гвоздића». Ушавши у собу среског начелника затекао сам великог др Гвоздића где седи за столом у присуству знатног броја водећих лица Хрватске странке на чијем челу у Ср. Митровици је био. Др Гвоздић је устао, пришао ми и замолио ме да као председник општине и Србин интервенишем код команданата неке војне јединице, која је наводно заузела зграду државне поште, како би се омогућили телефонски разговори и у граду. Изјавио сам да ћу то покушати, али молим да ми се још неко у ту сврху додели, нашто је др Гвоздић одредио окружног судију Војводића и команданта пристаништа Паладину.

Дошавши пред зграду Поште, пришао сам на улазу постављеном стражару и саопштио му да желим са командантом који се у пошти налази да разговарам. Стражар је позвао заповедника страже који ме је увео у двориште и иза зграде упитао шта желим. Саопштио сам му да као градски начелник молим да ме командант прими уједно захтевајући да пријему присуствују и оба додељена члана од стране Хрвата. Заповедник страже отишао је да издејствује пријем. Вративши се, увео нас је, а при уласку приметио сам у једној соби у пролазу већи број разних лица од којих ме је Оскар Петриновић речима: «избавите нас господине начелниче» освојио, што је мени изгледало комично.

Ушавши у просторију телефонске централе, затекао сам две телефонисткиње од којих се сећам Тупец Катице, а на отоману седећег поручника Живковића, ађутанта команданта Војног округа, коме сам пришао са речима: «Шта ви радите?» на што је он слегавши раменима показао на официра код телефонске централе. Пришавши овоме представио сам се и представивши и пратиоце, изјавили смо да смо дошли по налогу др Гвоздића да команданта замолимо, да командант одобри и омогући телефонске разговоре ради одржавања реда и мира. Командант је на то рекао, да се телефонски разговори могу водити, али да је централа заузета важним војним разговорима и даће он са друговима све договорити. Отишавши одавде, вратио нам се и саопштио следеће: «Видим да имам посла са озбиљним људима и зато постављам увет за уступање централе да се мени и подручном особљу од стране Вас г. начелниче загарантује прелаз преко моста, како нама тако и нашим аутомобилима.»

Ја сам, са истог места обавестио телефоном др Гвоздића о постављеном тражењу, на што ми је др Гвоздић одговорио да се без даљњег изађе у сусрет тражењу команданта и наложио да никоме прилим преласка моста на леву или десну страну – обалу, не праве сметње, а у циљу избегавања сукоба. Опростивши се на мосту са командантом, вратили смо се након кратког задржавања у једној успутној гостионици. При повратку пред мојом радњом испали су на једном пред нас југословенски војници, наоружани, присиљавајући нас да легнемо на земљу. Примећујем да је за све ово време Војводић, који је био срески начелник, носио преко руке пушку, а у лежећем ставу је запомагао од мене за помоћ узвикујући да је највећи Југословен. При овако коминчном понашању, обратио сам се војнику са речима шта се од нас тражи. У томе је пришао један официр у пратњи почившого професора Кнезија, који је официру рекао да сам ја председник општине, на што ме је овај позвао да устанем речима: «Шта се ово догађаја, каква је ово пуцњава по граду?» Ја сам договорио да ми није познато. Пошавши одаваде, дошли смо до улаза Градског поглаварства, затекавши прилично велик број лица лежавши на асфалту, од којих су се неки обратили мени речима: «Гос. начелниче, спасите нас». У то време појавили су се исти војници, који су и нас поново натерали да легнемо на асфалт. Након краћег времена подигли су нас по четворо и спровели пред зграду Среског суда, где смо неко време провели за које су преко зграде и нас летели пушчани и топовски меци.

У неко доба, настала је од стране војног округа и православне цркве пуцњава, што нас је натерало да бежимо, а кратко време затим



дошли су по нас немачки војници и потерали нас у Војни округ.

Сутра дан, предао сам дужност градског начелника др Лончаревићу, који је остао неколико дана на том положају, а затим сам био позван да поново и уз записник предам дужност Бриндлу.“

Др Гвоздић Петар, примивши 11. априла 1941. године власт од пуковника Марковића, вратио се у Среско начелство, где се већ сакупило доста виђенијих Хрвата из Митровице, и када је он тамо стигао почело је саветовање на којем су присуствовали:

1. Др Фрањо Рачки, свештеник
2. Бринд Фрања, кројач
3. Јежић Здравко, судија
4. Лончаревић Иван, адвокат
5. Хек Марко, председник окружног суда
6. Војводић Иван, судија окружног суда
7. Кнез Фердо
8. Крзмановић Андрија
9. Матијашчић Иван и други.

После кратког саветовања, Гвоздић је поставио за среског начелника Војводић

Ивана, за шефа полиције и градског начелника др Ивана Лончаревића, за шефа пореске управе Матијашчић Ивана, за директора гимназије Месарош Владимира.

Др Гвоздић је себи задржао звање Повереника владе за Срем. Митровицу, тј. постао је фактички руководилац читаве цивилне власти на овом подручју.

После тога приступљено је полагању заклетве. Наиме, пошто је преузео власт и распоредио дужности, Гвоздић је заједно са Рачким приступио заклетвама ових. Заклетва је гласила да се заклињу на верност Павлићу и НДХ, а њезином извршењу пришло се наводно на основу упутстава, која је Гвоздић добио из Загреба. После тога, овај се скуп разишао.

Пре уласка Немаца у град, долази до сукоба са једном јединицом југословенске војске у повлачењу, услед чега сутра дан по споразуму између Гвоздића и команданта немачке јединице која се задржала у граду, а уз помоћ једног немачког пуковника, полиција врши претрес просторија четничког удружења, јер је престављено да су ту борбу прихватили четници, а не војска. Приликом претреса просторија ченичког удружења, проналази се списак четничких људи-четника, по



коме се приступа хапшењу. Сигурно је да је у Митровици било више чланова четничког удружења него колико их је ухапшено. Ти су људи након неколико дана отерани у логор Осијек, одакле су неки пуштени, а неки отерани у логор Бјеловар.

Неколико дана после овога, у Загреб у два намах одлази др Гвоздић, ради добијања упоутства за рад.

По доласку др Мара Лемешиха из Загреба, који је у то време био повереник владе НДХ за Источну Словенију, односно за Срем, долази до формирања усташког логора. Он је др Гвоздићу у Среском начелству, где га је позвао, саопштио да ће се основати усташки логор у Срем. Митровици и да за логорника поставља Андрију Крзмановића, а за његове ближе сараднике Људевита и Јакоба Ковача и др Рачки Фрању, а за чланове Махац Надрију, Војводић Ивана, Матијашчић Ивана, Хелбих Карла и Бринд Фрању. После формирања усташког логора, Гвоздићева функција као Повереника за Срем. Митровицу престаје, и он након кратког времена одлази за Загреб.

### Обриси нове власти

Иако Гвоздић није био именован у усташки логор, наиме није био логорник, већ је то био Андрија Крзмановић, који је био заклету усташа још пре рата, Гвоздић му је био заменик док је живео у Срем. Митровици. У усташком логору у првим данима није било никаквих подела рада на секторе, већ су поменута лица сачињавала неку врсту секретаријата који је доносио декрете о постављењима. Ове декрете потписивали су Андрија Крзмановић као логорник и др Гвоздић као побочник (нека врста секретара). Овакав једн декрет видео је Трухар Фрања код Кнез Ферде, када је овај био постављен за шефа полиције у граду.

Треба напоменути да је Гвоздић пре доласка др Лемеших Марка у Срем. Митровици, када је формиран усташки логор, одмах по преузимању власти од пуковника Марковића формирао „усташки стожер“ коме се он лично ставио на чело. Ево шта он о томе у свом записнику о саслушању, рађеном у ОЗНИ 22.11.1945. године каже:

‘Какве су си све дужности вршио по преузимању власти, до 10. јуна 1941, када си отишао у Загреб?’

‘Вршио сам дужности стожерника усташког стожера, чији је делокруг рада обухватао цео срез’.

‘Какве је све задатке извршавао усташки стожер у Митровици?’

‘У прво време, бринуо сам се за одржавање јавног реда и мира, док је доцније био саветодавни орган Среског начелства. Поред тога, издавао

је препоруке за немештење службеника, издавао дозволе за путовања, вршио опскрбу војске која се налазила на територији његовог среза. По доласку Лемеша у Митровицу, Стожер је прозван «Устшки логор», а такође је претворен у политичко тело.

За освнивање усташког стожера добио сам инструкције онај дан када сам разговарао са пуковником Марковићем преко телефона, из Загреба. На телефон се јавио мајор Цуцина који ми је између осталог рекао да оснујем усташки стожер у Митровици и да преузем дужност Стожерника.»

Власт је већ првих дана у Срем. Митровици била једино усташка и то због тога што се готово цела организација Хрватске сељачке странке ставила на расположење усташама са врло мало изузетака и ти изузеци су у прво време били више личне природе. Можда би било веће пасивности од стране митровачких Хрвата, да се није одмах у почетку ставио на расположење усташама било др Гвоздић, било Жежић Здравко, јер они су сваки за себе били вође завађених група присталица Хрватске сељачке странке. Жежић је имао мањи број присташа. Али поштније људе, а др Гвоздић је имао већи број присталица, али зато непоштеније и загриженије људе.

Ова околност је утицала да је Митровица град за време окупације била легло усташко-франковачки задојених маса. Било је много сиромашних људи којима су стављене перспективе за пљачку тим пре што је град Митровица опкољена српским селима и једино у тој и таквој ситуацији, са тим и таквим држањем хрватске интелигенције морало је доћи до онога што се десило у Митровици за време рата, да ни један од виђенијих Хрвата сем др Лоначревића и Руде Волера није проповедао и заступао политику умерености према Србима, а нека заузимања за Србе није нико ни покушао да чини.

Објаснићемо још како је полиција предата у руке усташама: На челу полиције налазио се престојник Биволаревић Никола. Референт општих послова водио је Бацановић Милан. Тај референт обухватао је рад на издавању пасоша за иностранство, завичајност и издавање окружних листова и лиценца.

Деловодни протокол водио је Никола Увалић, он је водио само обични протокол, док је поверљиви деловодни протокол водио сам претстојник полиције. Касније је претстојник полиције вођење поверљивог деловодног протокола поверио командиру полицијске страже.

Пријавницу је водио Душан Марковић, код кога су се на раду налазили Репажих Мила, Светислав Малетић и Владимир Јанић. Команда

полицijske станице-страже у време капитулације бивше Југославије, састојала се од наредника Лаћарски Стевана и поднаредника Топаловић Јована и Мартиновић Јована, каплара Костић Панте и агента за ноћну службу Божић Петра и Друнчића.

Једне ноћи пред капитулацију, кад су сви полицајци и службеници били у служби, дошао је у полицију престојник Биволаревић и изјавивши да су нас Хрвати издали, наредио одмах спаљивање поверљиве и строго поверљиве архиве.

12. априла 1941. године, по уласку Немаца у Митровицу дошли су у полицију Кнез Фердо, тапетар Маља, Гнип Данило, службеник полиције, Салај Фрања, столар, са још много омладинаца Хрвата – Ђака гимназије, између који Јунг Иван и Тако Фрањо у пратњи неколико немачких војника и официра. Пошто су покупили све службенике и полицајце, наредили су да предају оружје и униформе. Том приликом Фердо Кнез је изјавио да се на челу градске управе налазе адвокат др Гвоздић и др Лоначервић Иван.

Пошто је извршена предаја, задржани су у служби полиције: поднаредник Топаловић Јован и полицајци Вуцонић Иван и Ломпар Ђура.

Од чиниовника су у полицији, на раду, остали: Марковић Душан, дотадашњи шеф пријавнице, иначе апсолвент медицине, који је, пошто је отпуштен из службе пред ослобођење Митровице отишао у Београд, где се и сада налази као лекар у једној клиници. Сем њега на раду у пријавници остао је и Јанчић Владимир, који је касније отпуштен из службе, био отеран у Немачку на рад, а сада се налази у Срем. Митровици на раду у ГНО.

Власт је у почетку била овако подељена:

Срески начелник – Жежић Здравко (он је дошао из суда). Референти су у главном остали на свом месту.

Полиција – др Лончаревић Иван, а затим Кнез Фердо, заменик Кргл Јосип, службеници Гнип Данило и Јанаћ Владимир.

Заповедник страже: жандармерија – Салај Фрањо и наредник Дошен (пензионисани жандар старе Југославије).

Окружни суд – Бек Иван, председник, Велцек Петар.

Судије – Крижман Палека, Бендјек Стјепан, др Пленић Марко (остале се судије нису истицале).

Срески суд – претседник др Пленић Марко, управник затвора Јане Ђура.

Порески уред – Рајић Стјепан.

Финансиска контрола – Ђаја Стјепан. .

Општина – градоначелник Бриндл Фрања, градски физик др Бајић Илија. Болница: др Поповић Никола; Водна задруга инжењер Брезински; Шумарија, инжењер Стрепацки из Винковаца; Казниона – Елегар Људевит; Гимназија – Месарош Владимир; Школе – Модор Стјепан; Откупна станица за исхрану војник јединица - Махац Андрија.

### **Везе усташког логора са полицијом и другим државним органима**

Као што је познато, усташе су хтеле своју политику доследно проводити преко свих државних опргана, што је чињено преко усташког логора, наиме преко тадашњег логорника Андрије Крзмановића. Тако је на пример Крзмановић долазио у полицију свакодневно а по некада и два пута на дан, нарочито у оно време, када је шеф полиције био Трихар Фрања, који прилике у Митровици није тако добро познавао. Он је долазећи у полицију тражио обавештења о томе да ли полиција има неких интересантних новости и давао директиве за даљни рад. Он је лично долазио са захтевом за хапшење неких лица, са захтевом да се тај и тај службеник отпусти или други постави.

У Среско начелство, тако је он ишао и вршио исту функцију као и у полицији, док за Великог жупана Велике жупе није постављен фолсдојчер др Јакоб Еликер и док срески начелник Жежић Здравко није себи осигурао његову подршку. Еликер, имајући јаку подршку културбунда и пошто је то човек који је дошао за Великог жупана ове Жупе по споразуму између Павелића и немачког посланика НДХ Кашеа, те је Еликер радио онако како је било у интересу Немаца и није се у ничему обазирао на усташе, па је он узео Жежића под своју моћну заштиту тако да је Жежић био у том правцу самосталан и није се морао ни у чему обазирати на захтеве усташког логора, те су тако захтеви усташког логора да се Жежић смени и доведе неки њихов човек, остали потпуно без икаквог резултата и Жежић за време читавог рата остао је у Митровици на дужности Среског начелника. О односу Жежића и усташког логора и о ставу усташког логора према њему, биће општирније говорено када буде обрађиван рад ове обавештајне службе.

У полицију је долазио врло често и градоначелник Бриндл Фрања и он је био један од функционера усташког логора. Долазећи у полицију, он је увек доносио налоге за нова хапшења. У остала ндалештва долазио је врло често Ципријановића Мата, доцнији таборник. Њега су звали у Митровици „мали Поглавник“, јер је био један од најгласнијих усташких функционера. Он је залазио у сва надлештва, путовао у Загреб, прикупљао податке за све службенике које није поставио усташки логор.

Он је био само формално намештен у касационом уреду, али тамо није ништа радио, већ све време проводио у усташком логору.

На сам рад ових органа утицао је усташки логор, било усмено, било постављењем унапред поменутих лица на одговорне положаје. Поред тога, усташки логор развластио је све Србе и Јевреје трговце својих радњи постављењем комесара у исте, а сва нехрватска друштва су распуштена и њихова имиовина опљчкана.

Са немачком командом, усташки логор је одржавао везу преко више лице. Главна веза био је Ципријановић Мата, а коришћен је био као тумач и Рачки Фрања и Кин Јосип, јер су једино њих двојица знали немачки.

### **Делатност усташке организације и утицај усташког покрета на хрватске масе**

Усташка организација је имала форму прилагођену административној подели НДХ: Главни руководећи орган усташке организације био је Главни усташки стан. Он је био смештен у Загребу имао је поделу на групе послова као и свака друга организација. Главни усташки стан био је непосредно подређен Поглавнику Павелићу који је имао своје догљвнике и поглавнике побочнике. То је било тело које је руководило државним апаратом и усташком организацијом.

Свака Жупа имала је по један усташки стожер, а стожерници су били усташе из земље, али већ при крају 1941. године усташким стожерницима именују се усташки повратници (из редова оних усташа који су били са Павелићем заједно у емиграцији). Усташки стожерник за Срем био је Дошен Стејпан, чија је надлежност била да контролише усташке организације и води бригу о њезином развоју као и да контролише државне установе.

Логор: Та се организациона јединица поклапала са територијом среза, а град иако је имао своју аутономију, ипак је потпадао под усташки логор. Логорник у Срем. Митровици био је 1941. године Крзмановић Андрија, али када су учестале жалбе у Загреб на рад усташких логора, онда су једном подредбом Поглавника смењени сви логорници.

Ипак су на својим дужностима остали сви логорници, само што овом приликом нису носили назив логорника, већ усташких повереника. Тако је у митровици дужност усташких повереника и даље вршио Андрија Крзмановић, који је до ове одредбе био логорник. После ове одредбе о смењивању логорника долазио је у Срем. Митровицу из Вуковара стожерник Дошен Степан, да консултује људе кога би требало

поставити за логорника место Андрије Крзмановића, али како је сазнао тадашњи шеф полиције Трухар, Дошен није могао наћи погодно лице кога би именовао за повереника, јер се лица која је он хтео да именује нису хтела да приме те дужности. Долазили су у обзир: Шињор Илија, Буцонић Лука и још неки. Ствар је свршена тиме, што је Крзмановић и даље остао у логору, само је имао назив усташког повереника, док је касније именован за усташког логорника Матијашчић Иван из прве Хрватске штедионице.

Свако место где је било присталица усташког покрета имало је усташки табор. Усташки табор је била најнижа организацијска јединица усташког покрета. Њом је руководио усташки таборник. У Срем. Митровици то је био Ципријановић Мата.

Организација усташког табора: побочник за политичке послове; побочник за пропаганду; побочник за наставу; побочник за господарство; побочник за обезбеђење.

Усташки табор образован је у Митровици тек 1942. године. У 1941. години није постојао, а функцију усташког табора вршио је усташки логорник, јер је ту било много гложења око тога ко ће бити именован за таборника, док на концу није пао избор на Ципријановића.

У табору, сем Ципријановића Мате били су још: Махац Андрија, Бокун Ферда, Јурић Иван, Харамина Репа и још три лица чија имена нису утврђена.

За време окупације у Митровици било је око 3.000 Хрвата на које је утицај усташтва био веома јак, обзиром да је усташко руководство у Срем. Митровици, користећи борбу коју су водиле раније грађанске странке између Срба и Хрвата натој бази придобили Хрвате.

Ту борбу су раније нарочито подупирале радикалне старешине и сељачка хрватска странка, које су окупљале око себе српске и хрватске масе у Срему. Та укоренења нетрпељивост између Срба и Хрвата, нарочито је подупирана од руководства ХСС у Срему који су се у то време истицали: др Ламешић Марко (умро за време окупације у Загребу), др Карчић Андрија, адвокат из Руме (био је касније конзул НДХ у Бечу), Кувеждић Живан (народни посланик за срез Шид – био је касније Министар у време НДХ) и др Гвоздић Петар.

Пошто су се одмах као усташе истакли, ови наведени, разумљиво је да је ова околност утицала на хрватске масе које, иако малоборјне у Срем. Митровици и Срему тако ступају у усташе у великом броју.

У Срем. Митровици била је оваква ситуација: један део хрватског становништва одмах је ступио у усташке логоре. То су махом били чиновници и занатлије, док су се слободне професије држале по страни.

Сељаци су одмах пришлиуасташама, али су се неки држали пасивно. Но и међу њима нађено је људи који су се дали подмитити положајем комесара у јеврејским радњама и касније уступањем тих радњи њима на отплату. Такав је био Цуцанић Лука (прво време био је пасиван), који је добио јеврејску радњу и зато ступио у усташку организацију, концем 1941. године или почетком 1942. Он се сада налази на издржавању казне у Пожаревцу (веза групе Еме Дебељак).

### **Чиновнички апарат**

Чиновништво је пре окупације било у врло малом броју учлањено у ХСС док је углавном припадало владајућим странкама, али то исто чиновништво се омадх ставило у службу усташама. За напоменути је пример Велцек Петра, државног тужиоца за време бивше Југославије, који је заступао отпужбу у парници против Ковач Људевита усташког симпатизера. Тај Велцек пре рата никад није долазио у Хрватски дом, већ у српски, а тај исти Валцек је био за време окупације један од истакнутијих усташких функционера. 1945. године и 1946. у Загребу због сарадње са окупатором осуђен је на смрт. Он је учествовао у свим усташким манифестацијама и као такав био врло активан. Скоро цело време окупације био је државни тужилац.

Остало чиновништво било је уједначено усташки расположено. Сем Велцека, својим држањем истакли су се још др Мато Трговчевић, шеф комесационог уреда, Бек Иван претседник судбеног стола и судије Бењек Стејпан и др Племић Марко, Палока Кризман и Марушић Мата.

За време окупације у Срем. Митровици, четири Хрвата адвоката је радило и то: др Лоначревић Иван, др Ривола Петар, др Рачки Владимир, и др Јунг Драган.

Сви су они изузев Лоначревића касније били потпуно на страни усташа и одобравали усташку политику. Ради илустрације навешћемо укратко податке о држању сваког од њих.

Др Лончаревић Иван је одмах првих дана био један од тих који је учествовао у преузимању власти и првих неколико дана био је и градоначелник и шеф полиције, после чега га са тих дужности уклањају због тога што је за време бивше Југославије био посланик не толико активан у ХСС.

Др Ривола Петар био је усташа и као такав као остали дежурао је на телефону усташког логора као дежурни члан. Приликом одзива на телефон одговарао је овим речима „Овде усташа Ривола!“ Ово дежурање је било за време акције Немаца у Мачви и поседању савске



обале од стране усташа. Да је он овако говорио лично је чуо Трухар Фрања, тадашњи шеф полиције, када је био позван у усташки логор да му саопште приправност. Поред тога др Ривола је био у врло добрим односима са Бриндл Фрањом тадашњим градоначелником, који га је наговарао да прими дужност градског сенатора, што је одбио, јер му је плата била далеко мања од прихода адвокатске канцеларије. Касније је позван на војну вежбу и био је командант железничке станице у Винковцима. Као такав био је врло активан у хватању војних бегунаца из домобранства, чији је број у 1943. и 1944. био доста велики. Пре уласка НОВ у Сремску Митровицу, побегао је. После ослобођења, ослобођен је као домобрански официр. Сада се налази у Срем. Митровици где ради као адвокат.

Др Рачки Владимир се није бавио нарочито политиком. Примео је адвокатску канцеларију др Гвоздића, јер се овај захвалио на адвокатури због ступања у државну службу.

Др Јунг Драган је исто тако као Ривола за време окупације био усташа, због чега је после ослобођења био стрељан, један син му је био у немачкој војсци, а други у домобранима.

Апотеке: Ивица и Ђуро Цајсбергер и Ђуро Жунтер били су одани усташким властима. Цајсбергер Ивица је до рата био компањон са апотекарком Ђуром Жунтером, а за време НДХ био је сам, јер је овај Жунтер преузео апотеку Станковића. Ивица Цајсбергер је био најпопуларнија личност, која је била виђена у Хрватском дому. Био је хоровођа певачког друштва из редова присталица др Гвоздића. У свим усташким поворкама, манифестацијама и приредбама увек је учествовао. Био је пријатељ др Гвоздића, др Хелибха, Крзмановић Андије, Ципријановић Мате и осталих усташких руководилаца. Када је у Срем. Митровицу долазио др Гвоздић, увек се он налазио у његовој околини. Изнад његове апотеке приређиване су вечере којима су присуствовали Кнез Фердо, Волер Фрања, гостионичар Ђурић Еуген шеф полиције и млинар Гезерт. О овим вечерима Волер Фрања причао је Трухар Фрањи.

Ивица Цајсбергер налази се сада као апотекар у Коњшчини, а Срем. Митровицу напустио је још пре ослобођења, где се уопште није враћао плашећи се одговорности због овоког држања за време окупације.

Жунтер Ђуро, рођен 1901. ишао у гимназију у Вуковару, заједно са Фрањом Трухаром и за време бивше Југославије био је компањон заједно са Цајсбергером. Одмах по окупацији постављен је за комесара апотека Станковић. Благајница му је била Нагода, која је после по препоруци усташког логора послана у Ливно за логорницу женске лозе усташког покрета, где је по уласку НОВ-а у Ливно стрељана.



Његово ступање у усташки покрет било је карактеристично, јер се Жунтер за време бивше Југославије дружио са Србима и био члан Сокола. Жунтер је знао да су Ковачи врло лоше стојали материјално и да су они остали пред рат попуно без средстава, па је Жунтер помоћу Ковача присиљен у усташки покрет и одмах постављен за комесара апотеке Станковић.

Чим је дошла у Митровицу, прва јединица усташке војске, он се одмах ставља њима на расположење и упознаје их са приликама у Срем. Митровици, те са бојником Иликом одлази у Шабац и Мачву. Помоћу својих веза са бојником Иликом Антуном бива постављен шефом апотекарске струке за целу усташку војницу, унапређен у чин усташког сатника, и на том месту остаје све док апотекар Станковић и његов син не буду стрељани да би затим преузео њихову апотеку као власник. По почетку 1944. године постаје градоначелник града Срем. Митровице, па на заузимање среског начелника Здравка Јежића и шефа полиције Еугена Ђурића, који се је у то време истицао као Немац, коначно смењује Бриндла.

Повукао се пред ослобођење из Срем. Митровице, а где се сада налази није познато.

Лекари: Од лекара као усташа нарочито се истицао др Хелбих Карло, који је за време окупације у Срем. Митровици био управник болнице, где је дошао из Беочина. У време капитулације бивше Југославије налазио се у Беочину, где је био лекар беочинске фабрике цемента. Према изјави коју је он дао Фрањи Трухару, док је овај био домобрански официр у Беочину, а Хелбих усташки таборник у том месту, учествовао је у Беочину у организацији усташких власти и купљењу акција од беочинског манастира које је овај имао у беочинској фабрици цемента, као и учествовању у одвођењу људи у логор и затвор у Илок.

Хелибх је у Срем. Митровицу дошао по тражењу усташког логора, али је у међувремену постављен из Загреба за управника болнице др Мане Будисављевић хирург из Вршца. Усташки логор и др Хелбих нису били задовољни са тим решењем па су Адрија Крмзанић и Мата Ципријановић отишли у Загреб и донели декрет којим се др Хелбих поставља за управника болнице у Срем. Митровици, а др Мане Будисављевић за шефа хируршког одељења исте болнице.

У јуну месецу 1941. године, поведена је акција да се из Славоније и Срема упуте депутације Павелићусвих организација ХСС и да ће сви чланови њихових организација корпоративно ступити у усташки табор. Др Хелбих је ишао у Загреб као председник те организације, јер није живео пре рата у Срем. Митровици, већ у Беочину. Овај податак

је црпљен из Хрватског листа, јер је то било писано на првој страни Осијечког Хрватског листа, а Живан Кувеждић је сликан са Павелићем како обилази почасну чету усташа која је била за ту депутацију и намењена.

1941. године када је била акција у Мачви, Немци су ухапсили неке Србијанце који су били рањени у тој борби и том приликом два официра упућена су у болницу где је др Хелбих био управник. Он чим је то дознао, дошао је до тадашњег шефа полиције Трухара да му овај одобри, да он те људе ликвидира. Трухар се зачудио захтеву једног лекара, јер му је било познато да лекари дају заклетву, да ће лекари лечити рањене како пријатеље, тако и непријатеље и упозорио га је на то, али је др Хелбих рекао да су то глупости.

Хелбих је на саслушању у ОЗНА-и за Срем. Митровицу 24. октобра 1945. год. изјавио да га је окупација наше земље затекла како капетана Прве класе Југословенске војске у Бихаћу и да је враћајући се оданде у Беочин свратио у Срем. Митровицу састао се са др Ламешићем, којег је нашао у Среском начелству у присуству др Гвоздића, Ковача, Мате Ципријановића и многих других усташа, који су се тамо сакупили на саветовање. Ламешић је након саветовања извршио расподелу и њему је саопштио да иде у Беочин и тамо врши дужност стожерника, што је он и учинио. Почетком октобра месеца 1942. године добио је декрет од Главног усташког стана по коме се поставља за побочника усташког логора за Срез Сремска Митровица. То је учињено како је он сам изјавио на предлог Андрије Крзмановића, тадашњег повереника усташких логора за срез митровачки, Шид, Вуковар и Руму.

У то време, логор је имао овакав стастав: Крзмановић Андрија, логорник, Комерички Драга, чиновник, побочник за управу; Матијашчић Иван, банкарски чиновник; Бобек Анте, банкарски чиновник – побочник за пропаганду; Месарош Влада, католички свештеник, побочник за просвету; Хелбих Карло, лекар – побочник за припрему.

Др Хелбих је имао задатак да омасови усташки покрет, политички рад међу масама, пропаганда, културно просветни рад, економска политика, контрола кретања путника, давање препоруке приликом наименовања као и премештање службеника. Наиме ово је био задатак усташког логора, чији је био члан и др Хелбих.

Поред тога, др Хелбих је одлазио у Кустодију, где је саслушавао неке затворенике, које је и тукао. Исто тако одлазио је и на стрељања која су вршена на српском православном гробљу. После ослобођења, због оваквог његовог држања, јавно је стрељан у Срем. Митровици.

Свештенство: За време капитулације у Митровици су живела три

католичка свештеника и то: др Рачки Фрањо, Марић Антун и Месарош Владимир.

Др Рачки Фрањо био је жупник који је иначе био под врло великим утицајем др Гвоздића. Он је био један од учесника презуимања власти од стране усташа у Срем. Митровици, за време капитулације бивше Југославије. Прво време после тога држао се пасивно, али је каније због утицаја који је Гвоздић имао на њега потпуно пришао усташком покрету, те касније био функционер у усташком логору. Учествовао је у покрштавању Срба. О његовом државњу биће још речи када се буде говорило о везама усташког логора и цркве.

Због држања за време окупације, суђеј не 15 година и сада се налази на издржавању казне.<sup>5</sup>

Марић Антун: био је капелан и нарочио се истицао за време свих усташких манифестација. Био је нарочито добар пријатељ др Гвоздића, Андрије Крзмановића и Ферде Кнеза и увек је био на приредбама и свечаностима, као претставник цркве. Током 1942. постављен је за жупника у Старој Пазови.

После ослобођења, лишен је слободе због сарадње са окупатором, суђен на пет година лишења слободе.

Месарош Владимир: он је одмах по успостављању НДХ постао директор гимназије. Био је побочник за пропаганду усташког логора у Срем. Митровици и био врло присно везанса Гвоздићем, Бриндлом, Крзмановићем и другима.

После ослобођења, био је хапшен, али је убрзо пуштен, после чега одлази из Срем. Митровице. Сада се наводно налази негде у околини Ђакова.

Као што се из напред изнесеног види, углавном сва интелигенција и то нарочито виђенији људи, ставили су се већ првих дана, а неки касније, на расположење усташким властима и сами постали чланови усташког покрета. Нарочито је карактеристично да се свештенство у целини одмах ставило на расположење и дало јавног израза свом слагању са усташком политиком. Сви свештеници су били не само обичне усташе, већ и усташки функционери који су кроз своје проповеди у цркви говорили да је тадања власт НДХ једина влада која ће им донети благостање, величајући при томе Немачку, истичући како је она дала Хрватима слободу којој су они вековима тежили. У овим говорима нарочито су се истицали Рачки и Месарош.

Грко-католички свештеник Ванек је домах са своје стране упутио

---

<sup>5</sup> Рачки ће умрети током издржавања казне. Сахрањен је на римокатоличком гробљу у Сремској Митровици, у гробници коју је припремио још за време живота.

своје вернике да сарађују са усташким властима, а он лично је често виђан у усташком логору и долазио у усташки дом, те ни једна усташка манифестација није била без њега.

Везе са усташким логором одржавао је лично др Рачки<sup>6</sup>, а са усташком војницом Марић Антун, његов капелан. Месарош Владимир добијањем положаја директора гимназије, био је самим тим везан за усташки логор и покрет.

У акцији покрштавања Срба у Срем. Митровици, сем наведених свештеника од стране власти, показали су своју активност и поджупан др Аждајић Лука, сада живи у Суботици, као и Жежић Славко, тадашњи срески начлник. У томе су још учествовали Салај Фрањо, заповедник полицијске страже, који је 1944. године од стране партиана убијен код Платиичева, као и Ђуро Еаџић, стрељан 1944.

### **Формирање и деловање митровачке припремне усташке бојне**

Одмах по доласку усташа на власт, усташки руководиоци у граду нису се осећали довољно сигурни нити су имали довољно ослонаца на слаб домобрански гарнизон од једне чете, а са Немцима нису хтели да сарађују, јер нису хтели да са њима деле евентуалну пљачку. Због тога је решено да се у Загреб пошаље једна депутација и тражи да се овамо упути један усташки батаљон обавезујући се да ће му осигурати добру исхрану и смештај у граду. Бринд Фрањо и Ципријановић Мата отишли су, а у Загребу им се придружио и Фердо Кнез, те је ова депутација ишла код тадашњег војсковође Славка Кватерника. Њих је у Загребу још помогао и Ивица Николић Лајбец. Овај Николић је био после обођења у Загребу изведен на суд, међутим где се сада налази, није нам познато. Ова њихова акција је успела и једнога дана у Митровицу је дошла усташка бојна под заповедништвом усташког бојника Илика Антуна.

По доласку ове јединице одмах је образована од добровољаца из града усташка бојна-јединица која је била помоћни орган усташке бојне. У ту усташку припремну бојну одмах су се уписали Винек Мијо, браћа Морак, Махац Андрија, Комерички Драга, Грегетић Иван и многи други. Наведени су најчувенији из те јединице. Тада су почеле по српским селима акције и то само усташке војнице са којом су учествовали: Кин Јосип, намештеник – стрељан, Винек Мијо – побегао, Ципријановић Мата – побегао, Гашпаревић Милан – побегао. Иницијативу за ове

---

<sup>6</sup> Интересантно је и у прилог овој тези иде и то да су заклетве које су вршиоци јавних функција полагали пред Рачким даване само уколико се исте поносе усташком покрету. У случају заклињања НДХ, што су чинили махом Срби, Рачки није био сведок.

акције, обично су давали Бринд Фрањо и Ципријановић Мата.

Приликом акције Немаца у Мачви, усташка бојна из Срем. Митровице добровољно се ставила на расположење немачкој команди да их помогне у борби са партизанима, о чему је писала и Хрватска странка, тј. штампа, величајући братство у оружју. У томмпреласку у Србију од Митровчана су учествовали: Кин Јосип, Жунтер Ђуро, Винек Мијо и Ципријановић Мата. Том приликом донета је из Србије велика пљачка и то шећер и разни текстил, што су све усташе међусобно поделиле. Када је овај камион дошао из Србије, видео га је лично тадашњи шеф полиције Трухар, и камион је утеран у двориште гимназије, где је била смештена усташка војница.

Приликом ових акција, највише се истицао Гашпаровић Милан и он је био тај који је највише тукао људе. Једном приликом је дошао у Полицију и тражио од Ертл Јосипа заменика шефа полиције да му да кључеве од затвора да би могао мучити затворенике, што је Ертл одбио.

Усташка припремна бојна учествовала је у свим хапшењима, а нарочито у акцији Виктора Томића.

Усташки логор је још првих дана окупације имао највише утицаја, да ли ће се неко лице хаисти или пустити. Према изјави Трухар Фрање, усташки логор је располагао подацима кога треба хаписти као превентивну меру, јер су првих дана окуапције људи хапшени само зато што су за време бивше Југославије били припадници четничке организације, што су се истицали као Срби – наиме великосрби – што су били наклоњени комунизму, што су били Прибићевићевци. Али, најважнији и најпростији разлог био је тај да су били Срби и Јевреји. Последња врста људи, најчешће је била хапшена.

Предлози хапшења су долазили најчешће од усташког логора. Била су обично записана на једној цедуљици само имена лица које треба ухапсити из наведених разлога, али било је случајева да су нека лица била ухапшена и одвеена у затвор среског начества, а полиција је добила само извештај о томе и затражено је појачање страже. Ово су углавном чини припадници усташке митровачке припремне бојне.

У усташком логору, те ствари решавао је било Бриндл и Ципријановић или обојица заједно. Овакво је стање било нарочито онда када је шеф полиције био Трухар.

Првих дана по преузимању власти, за време док се је на дужности налазио Фердо Кнез, вршена су многа хапшења и људи су одвођени у логор „Даница“ код Копривнице. У то време, вршена су разна малтретирања и батинања у затвору те је тако Симовљевић због последица батина умро. У његовом батинању учествовао је лично тадашњи шеф полиције Фердо

Кнез. У то време долазио је у затвор често и Милан Гашпаревић, који је иначе радио како писар у канцеларији др Гвоздића.

### **Формирање усташких организација**

После формирања НДХ и преузимања власти одмах се поставило питање – рад на окупљању Хрвата у усташке организације, са циљем поштравања отвореније борбе против других нација, нарочито Срба. Како је до тога дошло и како се то у самом почетку поставило, најбоље ће се видети из записника Гргинчевић Анице из Сремске Митровице:

„Одмах по почетку НДХ, поведена је антисрпска политика уперена директно против Срба, Јевреја и Цигана. Усташки идеолог др Гвоздић Петар доследно је спроводио у тим данима политику Павелићевог апарата у Срем. Митровици. Он је радио на организовању усташког покрета и стварао организације у Митровици. Он је био тај који је позивао све Хрвате на зборовима да се окупе око НДХ апелујући да је то њихова света дужност и побринуо се да ни један Хrvat не остане ван усташког покрета. Чак шта више и омладину је окупљао око усташке организације и тражио да се у њу унесе што више усташке идеологије.

Годину-две дана од постојања НДХ, Срби у Митровици били су потпуно одвојени од сваког јавног и културног живота, настало је прогањање до крајњих мера и метода који су се могли замислити. У то време, без изнимка, у граду међу Хрватима владала је чврста вера у победу савезничке немачке армије која је како су говорили, коначно донела слободу хрватском народу. Национална мржња међу Хрватима, достигла је највећи врхунац. Тако остаје све до Томићеве акције у лето 1942. године. У то време и немачка армија доживљава први кризу на источном бојишту.

Код једног дела Хрвата долази до негодовања и повлачења из јавног живота. Мишљења сам да је ово био нови ударац на хрватско мњење и да то није наишло на одобравање. Курс Павелићевог стана је остао исти, ићи ка уништавању, док је логор у Митровици после масовног хапшења покушао ту ствар локализовати на начин тражења присталица у редовима Срба, придобивајући их за сарадњу. Тада као што знам, дошло је до нетрпељивости између појединих усташких функционера усташког логора, као Јежића и Ђурића, који ће бити окарактерисани да воде мирољубиву политику према Србима, у чему им је логор замерао.

Затим долази настојање логора да са положаја уклони Јежића и Ђурића, а да њихово место попуни својим људима, али како су ови имали подршке и везе код Великог жупана Еликера, то логору није успело. Ова

двојица, нарочито Жежић, код Павелићевог стана буду оптужени да одржавају везе и сарадњу са партизанима и да Жежић Здравко има сина у партизанима. Еликер је био Немац и њему на крају није могао нико стати на пут, јер је имао велико познанство и утицај на Загреб.

Одзив Хрвата у редове усташке војнице и друге усташке јединице до самог слања на Источни фронт био је општи и сви Хрвати одлазили су у војску. Касније када је НДХ имала обавезу слања један део војске на Источно бојиште, тада тај одзив губи свој општи карактер, када почиње прикривање и неодлажење у војску. У то време по НДХ повећавала се опасност од НОП-а, због чега се није хтело свакоме ни гинути.“

Око логора, а нарочито око Андрије Крзмановића у спровођењу усташке политике постајла је једна група Хрвата, који су се у свему солидарисали са политиком логора. Скоро кроз цео ток рата, постојао је један број Хрвата који се исто тако нису слагали са политиком Андрије Крзмановића. Ко су лица око Крзмановића: др Гвоздић Петар, он је био у прво време вечито у логору где је издавао наређења. Крзмановић је обично, кад је хтео нешто урадити, обраћао се Гвоздићу тражећи од њега савет овим речичма: „Је ли Перо, како ти мислиш о томе и томе“. У то време, па и касније до одласка у Загреб, Гвоздић је био централна личност у граду и када је он нешто предлагао да се уреди, онда се то без одлагања чинило. У логору се не би нико нашао који би му противуречио. Ово долази отуда што је био Крзмановић под утицајем др Гвоздића.

Др Хелбих Карло, по одласку др Гвоздића из Митровице у Загреб, на дужност Великог жупана при Министарству унутрашњих послова, преузима улогу др Гвоздића и у том посланичком погледу. Он у исто време постаје као интелектуалац најутицајнији у логору, а утицај на Крзмановића осетио се у свим приликама. Постаје стално друштво Крзмановића и скоро цело време проводи у логору. У исто време постаје и први каднат за логорника из разлога што се Крзмановић осећао недораслим и невештим у руковању на добивеном положају из којих разлога ова два интелектуалца имају на њега велики утицај.

Др Рачки Фрања, као дугогодишњи жупник у Срем. Митровици имао је велики утицај на све слојеве Хрвата. Он се од самог почетка капитулације држао пасивно, али је у томе био опрезан и полако се уводи у усташки логор. У више наврата виђен је од стране тадашњег шефа полиције Трухара у канцеларији логорника Крзмановића, у друштву Гвоздића, Хелбиха и других. Трухар Фрањо више пута је чуо како се Крзмановић за савете обраћао Рачком, исто као и Гвоздићу.

Ердеј Фрањо, такође је имао доста утицаја на Крзмановића Андрију, но он је био нешто мањи од горе наведених. Веза је одржавана у логору



личним контактом или преко седница, а у логору се могао видети често пута.

Међу Хрватима у Митровици из нижих слојева, Крзмановић је стицао пријатеље у овим лицима: Махац Андрија, Комерички Драга, Ђаја Антун, инжињер Брезинчак, Хофман Антун, Хиртанканер, Кикић Марко, Подушка – фотограф, Стипетић – судија, Кимпф – посластичар, Велчек Петар.

Међу Србима имао је пријатељство са: Михајловић Влада, Мајсторовић Рада, Георгијевић Милош – Шаца, Татић Пера и Секулић Мица (жена стрељаног трговца Секулића).

Михајловић Влада био је за цело време окупације повереник заједнице за кожу. Иако Србин, био је председник Хрватско-православне црквене општине. Виђен је врло често у радњи Андрије Крзмановића. Да он није био са Крзмановићем, не би могао заузети такав положај за време окупације као Србин, не улазећи у то да је био под заштитом Немца Вилхамера.

Георгијевић Милош из Шапца, био је уопште добар са свима, али његове везе биле су често пословне. Он је увек имао најбоље пиће и јело од осталих гостионичара, те је зато са њима одржавао добре везе, а они су били често код њега у кафани.

Татић Петар, столар, виђен је са њима често на улици, а Крзмановић је одлазио код њега и у радњу. Кроз цело време окупације није био узнемираван иако је био доброг имовног стања, мада су у већини случајева такви људи били под ударцима усташког мача, чиме се доказује да је он могао бити добар са Крзмановићем и другима.

Удова Секулић Мица, једно време живела је са Крзмановићем и он је био под врло великим утицајем ње. Због тога је од стране Хрвата у Митровици био страшно нападан. Ова Секулићка је доцније живела са једним усташким мајором емигрантом, са њиме олдазила у биоскоп, док није једног дана заједно са њим нестала. О њојзи и њеном држању биће више речи када се буде говорило о раду УНС-а.

Мајсторовић Рада, виђао се у друштву Крзмановића и других усташких функционера, код њих стицао заштиту и несметано живео код своје куће сво време рата.

Од Хрвата у Митровици, Крзмановић је имао и своје противнике који су се у некој мери супростављали његовој политици: Сињор Илија, Гргетић Паја, Цуцанић Лука, Ловрић Митар, Иванчић Стјепан, Лончаревић Иван, Марушић Митар, Мачкањић, Дебељак (судски чиновник). Напомињемо овде да је Крзмановић уживао нарочиту заштиту од Блаже Лорковића.



Са Крзмановићем били су у добрим односима ови државни службеници: Велчек Петар – државни тужитељ, Рајић Стјепан – порезник, Примус Мата – судија, Бењак Стјепан – судија, Палека Кризман – судија, Перушин Марко – судија, председник суда, Марковић – економ болнице, Ковачић Мато – из полиције, Месић Мара, Берић Катица, Хачиновић Дане који је пре рата живео као пензионер у Срем. Митровици. Он је по преузимању власти од стране усташа постављен за управника поште. Са овлашћењем које је добио од логора и полиције, одузимао је по граду радио апарате и делио их по нахођењу усташког логора. Цензура је била њему подређена и контролисао је сву пошту. За ту сврху добио је две проверене усташице: Девичић Штефицу и Илисевић Вилму.

Он је скоро сваког дана одлазио у логор по инструкције, а то му је у исто време била и главна веза. Ове податке дао је Трухар Фрања, на основу свог личног знања. Године 1943. Хачиновић поново прелази у пензију и данас се налази у Загребу.

Кадеј Фрањо био је главни инспиратор усташких акција. Његовим посредством после смене Крзмановића постављен је његов чиновник Матијашчић за усташког логорника. Он је присуствовао свим седницама усташког логора. По оснивању НДХ он је чувао све вредносне папире одузете Србима и Јеврејима у својој каси. Његов син у првим данима ступио је у поглавникову телесну бојну и ту остао све до последњег дана. Често је путовао у Загреб као привредни саветник Бриндл Фрање градоначелника. Био је добар пријатељ др Лончаревића, још из времена бивше Југославије. Нарочито је имао добре односе са Гвоздићем и Хелбихом, а одлазећи у Загреб, одржавао је сталне везе са усташким привредним центрима. Када су биле велике акције хапшења или рације, обраћали су се неки његови пријатељи од раније да им помогне. На то је он увек говорио да он зато нема моћи и да не може пружити помоћ. По сећању Трухара, лица су била Мата Ципријановић, Зора Зерзић и други. Према њему је био добар поступак, јер је скоро цело време истраге био у болници, а према њму се исто поступало као и према Месарош Владимиру.

Његови лични пријатељи су били: Хењак Стјепан – судија, Велчек Петар – државни тужилац, Ривола Петар – адвокат, Јунг Драган – адвокат, а од слободних професија: Бринд Фрањо, Крзмановић, Татић Петар, Гескет Фрањо, Колер, Гајбергер, Жунтер, Хаџић, Стрепацки и други.

Сва ова лица су често виђена у његовом друштву на улици, у кафани и другим местима, или пред усташким логором. Ово је лично виђао Фрањо Трухар.

Као добар познавалац привредних прилика у Срем. Митровици

знао је и имовно стање трговаца, из чега се може претпоставити да је и он виновник убистава богатих трговаца и замљорадника из Сремске Митровице: случај Мијић Раде, трговца, апотекара Станковића, кројача Терзић Павла, Радованов Жике и др. Да је често залазио у логор и то ноћу после полицијског часа може посведочити Трухар Фрања, који га је виђао са прозора свога стана.

Хиртенкамф: за време бивше Југославије био је берберин, а после је био припадник радничке организације ХРА у Срем. Митровици у заједници са Херманом Јосипом. За време окупације, увукао се у добро сортирану радњу Мајсторовић Раде, компањона, у којој је он у првим данима био комесар. У радњу није унео ништа сем свог усташког уверења, а добро је живео са Петриновић Оскарком и неким младићем из Београда, који му је доносио злато. Био је често гост усташког логора, из чега се да закључити да је заклету усташу. Нарочито у добрим односима био је са тадашњим шефом полиције Ђурићем. Пред крај заузео је резервисани став. Да је учествовао на тајним седницама усташког логора, да се закључити из случаја Хофмана када се радило о питању живота др Лоначервића, јер је том приликом Хофман поменуо и његово име. Његове препоруке и гаранције вределе су у свим надлештвима за време окупације. Амброзић Вилко<sup>7</sup> био је такође са њим у добрим односима и били су стари познаници. Амброзић је имао доста злата, што је једном приликом поверио Фрањи Трухару.

Кнез Фердо, бре рата грунтољивач, за време окупације шеф полиције и један од централних личности усташког логора, тј. усташког покрета у Срем. Митровици, одмах иза првих дана окупације. Касније је био повереник за исхрану целог Срема, а затим начелник одељења Главног равнатељства за исхрану у НДХ. Главни равнатељ био је др Стефан Краф из Инђије, а његов помоћник био је Карл Јосип. Он је вршио хапшења и терао људе у логор. Тачне податке о томе колико је таквих случајева било је тешко дати, али верује се да је он ухватио око 80 Срба, док се налазио на дужности шефа полиције. Једно време био је преставник политике усташког покрета и свим силама радио на уништењу Срба. Лично је иступао и захтевао да се убрза хапшење у Митровици (Срба), а своје захтеве преносио је шефу полиције Трухар Фрањи. За време док је имао положај шефа полиције, вршене су туче над затвореницима, а то су чинили Цирпијановић Мата, Салај Фрања, Борковић Мато. Чак су неки и умирали у затвору: случај Симовљевић и други. Од Срба се једино заузео за др Рогулића, бившег лекара Казненог завода у Срем. Митровици. Он је дошао у полицију код Трухара и тражио

---

7 Био је високорангирани чиновник полиције. +

да овај изда пропусницу и доборење за пренос ствари др Рогулића у Србију. Трухар му је одговорио да то не може учинити без писменог одобрења усташког логора. Није потрајало дуго, а Кнез је донео писмено одобрење и Рогулић је добио пропусницу да може однети ствари.

Др Поповић је имао исту заштиту Кнеза у почетку, јер се заузимао за њега да остане у служи, али га др Јелибх Карло није хтео задржати. Др Поповић није ни за тренутак за време окупације узнемираван.

За време акција Томић Викторa, говорио је јавно: „да када сада свршимо са Србима, онда ћемо прећи на непоуздане Хрвате, као Мирчета Ивана, Јашу, др Лончаревића и друге“, али је убрзо ућутао када је и његов шурак био ухапшен, трчећи да га спасе у чему је врло брзо успео.

Почетком 1942. године, када се налазио на дужности шефа исхране за Срем, дао је побити 11 лица из Кузмина и Мартинаца зато што су продавали кукуруз сељацима из Херцеговине по цени за 10 куна по килограму. Његовом заслугом, доведен је први пут преки суд у Срем. Митровицу под преседништвом др Видњевића (обешен 1945. у Загребу).

По преузимању власти, дао је ухапсити Иванчић Стјепана, новинара из Срем. Митровице. Иванчић је до окупације живео у Митровици и био дописник Хрватског листа у Осиеку. Овај новинар био је ухапшен из разлога што је за време бивше Југославије писао брошуру против др Гвоздића и Веслаја<sup>8</sup>, а о њиховим аферама и пљачки у водној задрузи.

### Усташка омладина

До њеног формирања дошло је 1941. године у данима када се усташка власт донекле учврстила. Иницијативу за то дао је усташки логор, а она је била организована на овај начин: мушка усташка младеж и женска усташка младеж, на чијем челу се налазио логор усташке младежи. Руководиоци усташке младежи којис у се у свом раду највише истицали били су: 1. Ковач Људевит „Пуба“, 2. Девчић Штефица, 3. Халвас Ивица.

Ради лакшег рада усташке младежи, њеног окупљања и преваспитавања, у гимназији је била овако подељена: 1. Усташка узданица, од првог до трећег разреда; 2. Усташки јунак, од другог до четвртог разреда и 3. Старчевићева младеж, од четвртог до осмог разреда.

Логор је био највиши територијални орган и њему су биле подређене све организације усташке младежи, али по истом принципу као и код одраслих. У граду Митровици постојао је табор усташке младости, коме је било подређено рад и руковођење организацијама у

---

<sup>8</sup> Људевит Веслај, индустријалац и резервни официр Краљевине Југославије.

оквиру Митровице. По принципу логора, требало је формирати таборе усташке младости по селима среза којима би он руководио. До тога није дошло за цело време окупације и поред настојања усташког логора и логора усташке младежи у Срем. Митровици.

Логорница усташке младежи била је Девчић Штефица, а таборнице Аница Луцијановић. Логорник мушке усташке младежи у прво време био је Хавлас Иван, а стожерник таборник мушке усташке младежи био је Ковач Људевит „Пуба“. Половином 1943. године, за логорника усташке младежи дошао је из Загреба Саболовић Иван-Ивица који је на тој функцији остао све до пред крај рата.

Стожерница женске усташке младежи била је професор Љубица Кристофер. Касније је долазило до измена у руководству, али су напред поменута лица била најдуже и највише допринела учвршћивању организације усташке младежи. Какви су били задаци те организације, најбоље се види из записника Фења Гргинчевић Анице од 19. марта 1952. године, која је такође заузимала једно од руководећих места у организацији.

„Задаци усташке младежи били су: васпитавање омладине у духу усташтва и кроз то уношење усташке идеологије. У духу тога од стране и једног и другог логора, вођена је агитација кроз форме традиција усташтва и слично. Организације су се састајале два пута месечно, а по њиховим састанцима одржавана су предавања. Предавачи су били из усташког логора, читала се усташка литература, штампа, часописи и друго што је било на дохвату. Оваква форма политичког рада остала је у организацији до самог краја рата.

У првим данима, усташка младеж била је скоро сва окупљена у организацију што касније 1943-1944. није био случај. Поред овога, организоване су приредбе, зборови, посете болницама и рањеницима, излети и друго, у којима је учествовала скоро сва омладина. Напомињем да се у првим данима 1941. и 1942. у редове усташке младежи није примало, а нити је ту могла бити друга омладина, осим хрватске. Касније је од врхова постављено да се у организацију усташке младежи прима и омладина друге народности, српска и слично, у чему се није долазило до неких видних резултата из разлога што та омладина није приступила у организацију усташке младежи.

Важно је напоменути и то да се усташки логор на време побринуо да скоро сву омладину у граду окупи и увуче у усташку младеж. У том циљу од стране усташког логора предузимане су и разне мере као позивање родитеља, истеривање из гимназије оних ученика који не долазе на састанке и слично. У томе велику заслугу имају Девчић, Пуба,

Хавлас, Кристофер и Луцијановић Аница, која се налази на издржавању казне.

Усташка младеж нарочито мушка, старија, била је организована и ради противпожарних мера – обезбеђивања. Коришћена је у патролирању и појединим мањим акцијама изведеним у граду. У томе су се нарочито истицали: Годић Карло, Грујић Никола, Ковач Људевит „Пуба“, Девчић Штефица, Ратлер Иван, Харди Штефица, Ивануш Ружица.

Стожер усташке младежи налазио се у Загребу. Он је контролисао рад, давао упутства и слао своје инструкторе у обилазак логора усташке младежи на подручју Срема. Велики утицај на омладину имали су и католички свештеник Рачки Фрања и директор гимназије Месарош Владимир, такође католички свештеник. Они су као редовну праксу увели часове веронауке на које су морали долазити сви ђаци гимназије, а у противном они ђаци који нису долазили били су кажњавани те на тај начин свештеници су се побринули да са своје стране и они што више допринесу. Њихов утицај се нарочито осећао у гимназији мађу омладином за време окупације.

Саболовић Ивица као логорник усташке младежи на тој дужности се само формално налазио, док је уствари имао друге задатке, а од целог посла којег је обављао било је дати свој потпис и ништа више. 1944. године, рад усташке младежи скоро већ није постојао услед прилика које су у то време владале у Митровици.“

### **Женска усташка лоза**

Ова организација основана је 1941. године, на иницијативу усташких старешина, а сав посао око тога примио је на себе усташки логор. Како је дошло до њеног формирања и ко су били њени чланови, најбоље се види из записника саслушања Илишевић Вилме од 15. децембра 1950.

„Окупација бивше Југославије затекла ме је у Митровици као домаћицу. Исте године 1941. јуна месеца ступам и у „Усташку лозу“ и то у данима чим се усташка власт мало учврстила. Циљ ове организације био је чувати НДХ и њен поредак, даље радити на његовом учвршћењу и продубљивању усташтва код хрватског народа. Организација је бројала око 50 чланова у њеном оснутку, а у њу није могла свака жена бити примљена. Примане су само оне које су проверене и тада држави биле одане. Руководилац лозе био је Матијашчић Иван, усташки таборник у Срем. Митровици.

Чланови ове организације били су: Волф Катарина, Сопел

Меланија, Драгар Бојана, Дујмовић Ружица, Фејес Ема, Беговић Софија, Матијашчић Марија, Волф Марија, Блажевић Терезија, Стошић Зденка...

Скоро све жене усташких функционера и истакнутих усташаприпадале су женској лози. Састанци женске лозе одржавани су два пута недељно и на њима су читани часописи лозе који су издавани у Загребу, штампа, књиге и друго.

Одржавана су и предавања која је организовао логор на којима је најчешће говорено о догађајима на Источном фронту, а у томе су се свакако величале победе немачке армије, Павелићева држава и слично. Осим тога, чланице лозе организовале су низ посета рањеним усташама, носећи им поклоне у храни, а присуствовале су разним свечаностима.

Рад ове организације трајао је до пред само ослобођење, а организација је била прочишћена новим члановима. И касније, није се свако примао у ову организацију, а прије него је постао њен члан, морао је извршити заклетву која је гласила: «Радићу и бићу веран суборник за очување НДХ и Поглавника, за њих ћу се борити до задњег свог даха». Ко није хтео пристати на заклетву, није могао бити примљен.

Један од чланова усташког логора одговарао је за ред женске усташке лозе, а о њеном раду полагао би рачуна табору. У усташком логору за рад са жена одговарао је Матијашчић Иван, који је на том положају остао скоро цело време рата.“

У вези са тим, Волф Марија, у свом записнику од 30. октобра 1951. године између осталог каже: „За време окупације односно још од 1941. године, формирана је организације «Женска лоза» у Митровици под именом «Усташка лоза», чији ја члан одмах по формирању постајем. Мој руководилац у организацији била је Олга Ванчик, жена грко-католичког жупника Ванчик Илије. У организацији сам остала до пред сам крај рата, до пред капитулацију. О организацији лозе колико се данас сећам биле су: Јелка Храниловићкоја је Митровицу напустила 1944. године и чија ми судбина није позната. Матијашчић Анка, жена Ивана Матијашчића, логорника усташког табора, Јосипа Јелер, жена Владислава Јелера, сада у Загребу; Бриндл Марија, жена Бриндл Фрање, сада у Загребу; Ципријановић Злата, жена Ципријановић Мате, а где се данас налази, није ми познато, и друге.

Задатак ове организације био је да се помажу избеглице које су са разних страна, да би се заштитиле, дошле у Митровицу, а затим одећу и обућу припремати за војску, носити понуде у болницу рањеним војницима, одржавати скупове и на њима прослеђивати материјале, односно лист Женска лоза као и давати друге помоћи усташким властима. То су били главни задаци, поред осталих.“

Како се из горњег види, усташки логор тражио је ослонаца и међу женама. Њему је то успело преко Лозе, окупљајући скоро све жене у њу. Рад ове организације – њених чланова, много је допринео на ширењу и продубљивању усташке идеологије међу хрватским живљем у Сремској Митровици.

### Редарство – полиција

Раније је већ било речи о овом проблему, а посебно о везама између логора и полиције, као и других надлештава. Како је изгледао тај састав и која су му лица била потчињења:

Управитељи: Трухар Фрањо, Кнез Фердо, Ђурић Еуген.

Заменици управитеља: Ертл Јосип, Гнип Данило.

Известитељи: Руп Карло, Гнип Данило (једно време).

Чиновници: Пакић Павле, Томић Андрија, Ковчић Мато, Павичић Мирослав, Штехер Јосип, Мецгер Георг, Карнц Јохан, Валери Драгутин, Губерковић Драга, Марушић Емилија, Лисић Марија, Гуден Вида, Швајберић Катица, Војновић Невенка.

Подворници: Обућина Мата.

Извидници: Шехо Мехмед, Бегић Славко, Брадић Ђуро.

Стража: Богданић Мијо, Вранарчић Јосип, Бороша Јосип, Павичић Мартин, Гргић Ђуро, Сисуљ Јосип.

Управитељ затвора. Јане Ђуро (све укупно 32 лица).

Преузимањем власти од апарата бивше Југославије и формирањем НДХ упоредо са тим, у првим данима на горе навадени начин дошло је до формирања полиције. На челу са Петром Гвоздићем, састала се једна група Хрвата-усташа, да преузме власт бивше Југославије и постави своју, усташку. Одржана је званична седница, направљен договор и подељене функције. Како је то изгледало, ради боље илустрације, послужимо се записником Јанаћ Владе од трећег марта 1952, који је за време бивше Југославије био полицијски службеник и кога је окупација затекла на тој дужности.

„Једне ноћи, пред капитулацију бивше Југославије, када смо се сви налазили на служби, дошао је у полицију престојник Биволаревић и том приликом рекао да су нас Хрвати издали. Наредио је одмах спаљивање архиве, поверљиве и строго поверљиве. Сем мене, ту су се налазили и Никола Увалић, папуција из Срем. Митровице, у то време полицајац, иначе водио је деловодни протокол. Још су се налазили Бекић Светозар и Коларић Ђока, такође полицајци. Архива је истог дана запаљена, тако да није приликом предаје власти бивше Југославије усташама ништа



остало.

Предаја полиције усташким властима извршена је на овај начин: Не сећам се ког је то дана било, али дошли су у полицију Фердо Кнез, чиновник катастра, Маља, чијег се имена не сећам, тапетар Данило Гнип, службеник полиције, Салај Иван, столар са још много омладинаца Хрвата, Ђака Гиманзије између којих се сећам Јунг Ивана, Рајзера, чијег се имена не сећам, Тако Фрањо и други. У њиховој пратњи било је неколико немачких војника и официра. Пошто су нас све покупили, наредили су предају оружја и униформи. Колико се сећам, Кнез Фердо је тада изјавио да се тог дана на челу градске управе нашао адвокат Петар Гвоздић са др Иваном Лоначервићем. Пошто је извршена предаја, Фердо Кнез, као први шеф полиције која се касније називала „Испостава жупског редарства Великек жупе“ са седиштем у Вуковару, задржао је у служби полицајце: Топаловић Јован (поднаредник), као и Буцонић Ивана и Ломпар Ђура.

Где се Буцонић Иван сада налази, није ми познато, али Лопар Ђура налази се као лојач у бившем Хардијевом млину. Од чиновника су у полицији остали на раду Марковић Душан, иначе апсолвент медицине, који је касније отпуштен и отишао у Београд. Остао сам на служби још ја на раду у пријавници, заједно са Гнип Данилом као иследником полиције.

Касније долази до извесних промена, тако да на положај шефа полиције место Кнез Ферде долази Трухар Фрања. Ни овај други није дуго остао, па га брзо смењује Кнез Фердо, а после њега Салај Иван, док није на крају дошао Ђурић Еуген, који се на том положају задржао све до пред крај ослобођења Сремске Митровице. Дужност пристава вршио је Ертл Јосип, предрадни студент права који се данас налази у Новом Саду.

Агенти полиције били су: Белић Мика и Антон, од којих мислим да је један у Загребу, а други стрељан након ослобођења. У општем отсеку радио је Томић Андрија за кога сам сазнао од Шарих Лепе да се налази у Загребу. Доцније, када су усташке власти донекле учврстиле своје позиције и консолидовале се, долази до измене назива полиције у назив „Испостава жупског редарства“.

Кадар за полицију-редарство, регрутован је из редова усташа. Главна спона између редарства и логора, одржавана је личним посредством логорника Андрије Крзмановића. Ово је нарочито важно тада када се на положају шефа редарства налазио Трухар Фрања у кога логор није имао нарочито поверење. Касније, када је на тај положај постављен њихов човек, та веза одржавана је на сасвим природнији начин.“



Колико је устшаки логор имао пресудни утицај на редарство, види се из акта које је редарство 24. 6. 1941. године упутило преседништву Судбеног стола у Срем. Митровици: „У сврху обезбеђења јавне сигурности ово редарство је донело одлуку да се притворе следеће особе: др Небојша Малетић, одвјетник, Микалчић Иван, прив. намештеник, Груловић Аћим, прив. намештеник, Калембер Ђуро, чиновник Српске банке, Кузминац Стеван поседник, Бировљев Јулијан, приватник-кројач, Обрадовић Чеда, гостионичар, Миланковић Радослав прив. намјешетник, Миланковић Миле, прив. намјештеник, Радић Александар, студент, Козобарић Гавра, кројач, Иванчевић Славко, приватник, Стојшић Никола прив. чиновник, Возаревић Бора, приватник, Сарић Петар, столар и Божичковић Марко, из Сремске Митровице.

Пошто ово редарство нема прикладних просторија, да исте држе у притвору, а интереси државни захтјевају да именовани буду одсечени од осталих грађана, што у нашим условима немогуће је спровести, умољава се наслов да овом редарству уступи своју просторију „Custodiu honestu“. Председник градског редарства, Трухар.“

Према изјави Трухар Фрање, ова хапшења извршена су на захтев усташког логора.

Да би добили јаснију слику о улози усташког логора у хапшењу лица у Срем. Митровици, као и до које мере су се они бавили тиме, послужићемо се изјавом Стојшић Душана из Срем. Митровице, датој ОЗНА-и 10. 1. 1946.

„1942. године, од стране редарства у Срем. Митровицио буде ухапшен мој син Никола. Као отац, ја сам тада ишао у логор код Крзмановић Андрије да видим разлог хапшења мог сина. Нашао сам га у логору и питао за разлог. Исти ми је рекао да њему то није познато, већ да одем и тражим мишљење од Хелбих Карла и да ћу тамо добити информације. После овога, отишао сам код Хелбиха и и лепо га питао за разлог хапшења мог сина, нашто је он тада почео да виче на мене: <Ко те је послао, ко те је послао!> Ја му нисам одмах хтео рећи ко ме је послао из разлога, јер сам се бојао, али касније морао сам му признати да ме је послао Крзмановић Андрија. Опет је почео да виче на мене, рекао да се губим напоље и на тај начин ме истерао из своје канцеларије.

Из горе наведеног се види да је исти уживао велики углед међу усташким руководиоцима и верујем да је он при одлуци хапшења за мог сина дао мишљење да се ухапси. Други разлог је тај – Крзмановић Андрија, као логорник усташког логора не би ме слао код њега, да ми он каже разлог хапшења. Син ми је касније отеран у Јасеновац и тамо стрељан. После десет дана пролазећи кроз град пред усташким логором

налазио се Петар Гвоздић који је у међувремену био тада дошао у Митровицу. Усудио сам се да му приђем и упитам га шта ће бити са мојим сином који је ухапшен. Рекао ми је: «Иди код Лоначервића, па нека га он спасава». Додао сам још неколико речи, нашта је он почео викати на мене следећим речима: «Губи се испред мене, зар и ви смете доћи да се жалите?» Када сам видео да немам користи од тог разговора и да могу још и страдати, ја сам се тада удаљио.“

Како су неки чланови истог логора поступали са људима може се видети и из записника Кун Ивана, састављеног у ОЗН-и за Срем 27. 8. 1946.

„Године 1942. било је оног дана када је извршено стрељање над једном групом људи у којој се налазио и Жидов Рендели. Око 16 часова, дошао је код мене у радњу тј. у берберницу др Хелбих Карло ради бријања. Тог пута упустио се у разговор са старим Ковачем, те је између осталог изговорио, како ова полиција у Митровици још није вешта у стрељању, те да мора Еуген Ђурић готово сваког да дотуче својим револвером. Поред тога, рекао је како он мора да стоји сасвим близу жртве и да констатује смрт. Показујући на своје одело рекао је како је ради тога по оделу и крвав. Ја сам тада бацио поглед хотимчно на његово одело и заиста, приметио мрље од људске крви, као и комадиће од људског мозга.

Напомињем да је Хелбих Карло ту ствар сам својом вољом испричао, јер га у ствари о томе нико није питао.“

Најпознатији по броју учињених дела над ухапшеним лицима из усташког редарства су: Ковачић Мата, Гашпаревић Милан, Ђурић Еуген (шеф полиције), Пакић Павао, Гнип Данило и други.

### **Биографски подаци истакнутих припадника редарства**

Томић Андрија у свом записнику од 29. 3. 1952, на постављено питање ко је све радио у редарству и какво је било држање сваког од њих, каже: „Шеф испоставе жупског редарства у Митровици био је Еуген Ђурић. Рођен је 10. 1. 1916. У селу Бољевци, срез Земунски, од оца Јосифа и мајке Еве, по народности Хрват, касније се понемчио, нежењен, завршио Правни факултет 1939, а у Суботици. Прије рата такође је боравио у Срем. Митровици.

Припадао је културбунду, члан те организације постао је у Митровици, неколико месеци доцније пошто је у град и дошао. У Културбунду остаје све до његовог опстанка у Митровици, до пред крај 1944.

Лични опис: ниског стата, коса смеђа, браду и бркове брије, особених знакова није имао. Једно време носио је цивилно одело, а касније униформи немачког официра.

О његовом раду као шефа редарства могао бих рећи следеће: Да је за време НДХ по својој службеној дужности одлазио у обилазак села Сремскомитровачког среза, те да је у тим својим обиласцима вршио лично хапшење Срба. Имао је свој аутомобил који му је увек стајао на расположењу за акције. У самом редарству се мало задржавао, свега сат-два, док је остало веме проводио на терену или на другим службеним путовањима.

У његовој отсућности замењивао га је Гнип Данило, који је иначе у редарству вршио дужности иследног органа, по политичким питањима. Није ми познато, нити сам од било кога чуо да је Ђурић истраживао у Кустодији. Познато ми је да је често одлазио у Котар и Културбунд, док његове везе како службене, тако и приватне биле су: католички свештеник Шмит Матија, Жежић Здравко, котарски предстојник. Са усташким логором у добрим односима није стајао из разлога што су му ови правила сметње, а везе са њима одржавао је тек толико преко својих службеника.

Јако пријатељство и подршку добијао је од Великог жупана Жупе Вука Еликера. У граду је имао љубавницу са којом је такорећи живео, а љубавница му је била Принц Емица, која је у то време студирала фармацију. Са станом је био у центру града, а није ми познато код кога.

Из Митровице се повукао пред сам крај окупације 1944, када буде постављен на мени непознату дужност у Испоставу жупског редарства у Вуковару. У Вуковару је остао до самог повлачења испред ЈА, а тада одлази у Зареб. Како сам се ја тада тамо налазио, виђао сам га неколико пута. Каква га је судбина тамо захватила и шта је даље било са њим, није ми познато.

Гнип Данило: рођен је 1918. у Шиду. Име оца и мајке је непознато. За време бивше Југославије, у митровачкој гимназији завршио је осам разреда. Није студирао. Када је гимназију завршио, а то је било пред сам рат 1941. године, наместио се у службу у градску полицију. Потиче из сиромашне радничке породице.

Лични опис: низак, дрномањанст, очи црне, коса црна, уста и нос правилни, особених знакова нема. Носи је увек цивилно одело. Ожењен, али са којом женом није ми познато. Имао је једно дете. Нешто више о његовим обитељским приликама не би могао рећи.

У редарству, вршио је дужност пристава, или боље речено, замењивао је шефа редарства Ђурића. Капитулација која га је затекла

на дужности у полицији одвела га је на службу у НДХ у исту службу. У прво време 1941, вршио је дужност казненог референта по политичким питањима, а нешто доцније заменика. Искључиво се бавио политичким питањима из разлога што је вршио хапшења и сааслушања политичких криваца. Учествовао је у појединим хапшењима Срба у Сремској Митровици. Какво му је било држање приликом вођења истрага над ухапшенима, није ми познато.

Колико му је био износ награде за овај рад, не бих могао рећи, али је највероватније био већи од осталих у уреду. Остао је на поменутој дужности све до самог повлачења у октобру 1944. Каква га је судбина даље пратила и шта је доцније све било са њим, није ми познато, јер га после тога нисам виђао.

Ертл Јосип: рођен 27. 5. 1913, а у Котор Вароши, БиХ, од оца Фрање и мајке Марије, рођене Клуцар. По народности Хрват, по занимању државни службеник, завршио Правни факултет, ожењен, отац једног детета са боравком у Новом Саду, на адреси Улица ЈНА, бр. 15.

Лични опис: стас изнад средњег, плав, коса и очи плаве, бркове и браду брије, уста и нос правилни, особених знакова није имао. Носио је цивилно одело.

Познато ми је да је Ертл Јосип прешао у службу полиције и да је вршио дужност пристава. Вршио је дужност казненог референта, док у обилазак села није одлазио. У хапшењима није учествовао, из разлога што док се овде налазио нису се вршила хапшења.

За време бивше Југославије, као чиновник налазио се на служби код водне задруге<sup>9</sup>. По успостави НДХ у Срем. Митровици, на поменутој дужности остао је неколико месеци, када је са дужности премештен у Сремске Карловце, а на дужност заменика котарског престојника. Ову дужност у Сремским Карловцима вршио је више од годину дана, када је једном одлуком Павелижевог стана постављен на дужност котарског престојника у Земуну.

О његовом раду и држању, какво је било његовим након одласка из Срем. Митровице, не бих имао даље ништа рећи.

Пакић Павао: рођен 7. 10. 1895. у Хртковцима, срез Румски, од оца Ђуре и мајке Марије, рођене Андрић. По занимању чиновник, Хрват, ожењен, отац једног детета, школске квалификације нису ми познате.

Обитељске прилике за време бивше Југославије нису ми познате, а нити сам га тада познавао, све док није дошао у Митровицу 1943. Одакле је дошао и са какве дужности, није ми познато. Доласком у ово редарство, вршио је дужност иследног политичког органа на којој је

---

<sup>9</sup> Којом је управљао др Петар Гвоздић.

остао све до пред ослобођење Митровице. Поред поменуте дужности, обављао је и дужност цензора поште и телеграфа. У акције против партизана је одлазио више пута са Ђурићем, Губеровићем, Краљевићем, Рерих Иваном и другима. Највише се запажао у друштву Драгичевић Марка и Губеровић Драге. Често пута одлазио је са Пукићем у Кустодију ради вођења истраге. Када је напустио Митровицу, више ми није ништа познато о њему.

Ковачић Мата: рођен 1905, а у Сремској Митровици, од оца Петра и мајке Манде, по народности Хрват, по занимању столар, ожењен, отац једног детета. Школске квалификације су непознате, садашње место боравка такође.

Лични опис: стас редњи, лице више бело, коса плава, бркове и браду брије, особених знакова није имао. Грађански обучен. Доста примитиван.

Одмах по успостави НДХ ступио је у службу полиције, а вршио је дужност неке врсте испомоћи канцеларијском особљу. Нешто касније ради на издавању пропусница, обављајући поред тога још неке неважне послове. Цело време окупације имао је усташко држање, а када се на том показао агилан, тад је био придодат групи иследника која је наизменично вршила саслушања у Кустодији. На тој дужности остао је скоро до пред само ослобођење Митровице, а на том послу од свих се највише истицао.

Познато је да је Ковачић Мата вршио страшна малтретирања затвореника, присиљавајући их признати сарадњу са партизанима. Није могла проћи скоро ни једна акција организована на партизанае, а да он у њој није учествовао. У спровођеним акцијама се истицао због чега је престављао код народа једног од најагресивнијих усташа. Где је сада, није ми познато.

Губеровић Драго: рођен 7. 10. 1921, а у Поприћу Власенице, округ Зворник, од оца Јакоба и мајке Филомене. Хрват, ожењен Емицом Марушић из Сремске Митровице, по занимању чиновник. За време НДХ радио у полицији у Сремској Митровици и Сиску.

Лични опис: ниског стаса, лице округло, коса смеђа, боловао на очима, браду брије, бркове штуцује, уста и нос правилни, особених знакова нема.

За време бивше Југославије, нисам га познавао и не би из тог времена о њему ништа знао рећи. 1943. Дошао је у службу у редарство у Сремској Митровици. Његово стално занимање било је саслушавање затвореника у Кустодији, са Ковачић Матом и Пакић Паваом. Колико сам могао закључити да се поред редовне дружности бавио и обавештајним радом, као и да је одлазио у разне акције против партизана.

Највише се могао видети у друштву са Саболовић Иваном, Пакћем, Драгичевићем и другима који су се такође бавили обавештајним радом. Његова усташка делатност је добро позната свим преживелима у Митровици. На овом положају је остао све до ослобођења Митровице, када се повукао. Од тада ми више ништа није било познато за њега.

Панчић Мирослав: рођен је 1921, а у Сремској Митровици од оца Мије и мајке Марије, рођене Тимотијевић. По народности Хрват, чиновник ожењен, био стално настањен у Сремској Митровици.

Лични опис: стас средњи, коса смеђа, очи смеђе, нос и уста правилн, браду и бркове брије, особених знакова нема.

За време бивше Југославије радио је као чиновник дневничар у Водној задрузи. По успостављању НДХ након неколико недеља, долази у градско поглаварство где се упошљава као службеник уреда градске полиције. На овој дужности остаје до краја 1941. или почетка 1942, када одлази на отслужење свог кадровског рока. Одатле се није враћао у Митровицу, него га је ослобођење затекло у Загребу.

Док се налазио у Митровици, није ми било познато да је био члан усташке организације, као нити да је одлазио у неке акције или да је учествовао у хапшењима. Његово друштво били су Цајсбергер Иван и још неки чланови певачког друштва «Нада». За њега знам да се сада налази са службом и боравком у Загребу, а да је запослен код Железнице.

Руп Карло: рођен 1900, а у Никинцима, срез Румски. Има оца и мајке непознато, по занимању трговац, по националности Немац, ожењен, отац два или три детета, школске квалификације непознате, садашње место боравка непознато.

Лични опис: средњег раста, просед, очи црне, браду и бркове брије, уста и ност правилни, особених знакова није имао.

За време бивше Југославије налазио се са службом у Београду, а радио је на некој грађари као трговац, где га је затекао и рат. По успостави НДХ прелази у Митровицу, где ступа у полицију. Прво време радио је на пријемном одељењу, а касније постаје шеф истог.

У то време припадао је организацији Културбунда, вероватно да је њен члан постао у Београду, још пре рата. Није ми познато да је одлазио у акције у Фрушку гору и оближња села. Највише се виђао у друштву са Велекером, Шмитом, Мецгером, Гергом и другим Немцима, док се врло слабо виђао у друштву Хрвата из Сремске Митровице. Цело вере окупације остао је у Сремској Митровици, на дужности шефа пријемног уреда. Колико ми је из сећања сада познато, задњи пут видео сам га 1945, а у Вуковару, а где је после био и где се сада налази, није ми познато.

Штехер Јосип: рођен 1899. у Хуму на Солти, од оца Ферде и мајке

Матилде, рођене Оцко. По занимању чиновник, по народности Хрват, ожењен, отац петоро деце, школске квалификације непознате, садашње место боравка такође непознато.

Лични опис: стас средњи, просед, очи црне, браду и бркове брије, уста и нос правилни, особених знакова није имао.

По успостави НДХ у Сремској Митровици, у успоставу жупског уреда дошао је из Вировитице. Радио је на дужности у пријемном уреду, а ту је остао за цело време окупације. Био је алкохоличар, из којих разлога није био ауторитет.

У акције и хапшења није одлазио, а нити је припадао усташкој организацији. Живео је доста бедно из разлога што је своју зараду увек попио. Главни његов задатак био је прегледање хотелских књига за преноћиште странаца, гостију који су као пролазници одседали. Из Митровице се повукао као и сви други пред само ослобођење од стране НОВ-а, а где је и шта је даље било са њим, није ми познато.

Мецгер Георг: рођен 8. 6. 1914, а у Сремској Митровици. Име оце и мајке непознато, а раније занимање резбар. По народности Немац, ожењен, отац једног детета. Тадашње место боравка: Сремска Митровица, школске квалификације као и родитељске прилике нису ми познате.

Лични опис. Ниског стаса, очи плаве, коса светло црвенкаста, браду и бркове брије, уста и носи правилни, особених знакова није имао, место садашњег боравка је непознато.

За време бивше Југославије, радио је занат у Сремској Митровици. После успоставе НДХ, пет до шест месеци доцније, упошљава се у градско поглаварство, у полицију. Вршио је дужност службеника пријавног уреда, на сређивању картотека. Као човек по природи био је тих и миран. Када би била нека немачка парада, облачио је познату црну униформу, јер је био члан Културбунда.

Колико ми је познато, у акције није ишао. Био је сиромашног имовног стања и породица му је тешко живела. У Сремској Митровици напоменутој је дужности остао до коначног повлачења свих Немаца из Срема, када је отшао у Немачку. Кретао се у друштву Шмита, који је у то време вршио дужност правног референта и који се са њим такође повукао из наше земље.

Кранц Јохан: рођен 26. 3. 1912, а у Сремској Митровици. Име оца и мајке непознато, по занимању чиновник, по народности Немац. Ожењен, без деце, стално место боравка било му је у Сремској Митровици. Школска спрема непозната.

Лични опис: ниског стаса, физичке конституције слабе, коса и очи



смеђи, браду и бркове брије, уста и нос правилни. Особених знакова није имао, на једну ногу је рамљао, садашње место боравка непознато.

За време бивше Југославије није имао занимања, јер је дегенерик. Одмах по успостави НДХ запошљен је у полицији градског поглаварства у пријавном одељењу. Касније је радио на издавању пропусница. У акције није одлазио, а био је члан Кутрубунда. Његово друштво били су Шмит и Мецгер, Фолксдојчери из Сремске Митровице. Пред ослобођење Митровице 1944, повукао се са фамилијом у Немачку, где се и сада налази.

Јахош Јосип: рођен 1921, а место рођења, као и име оца и мајке непознато. По успостави НДХ службеник поште, по народности Хрват, неожењен, место боравка током рата у Сремској Митровици.

Лични опис: стас средњи, конституција слаба, лице дугуљасто, коса смеђа, браду и бркове брије, уста и нос су правилни, особених знакова није имао, док је на лицу имао једну прадавицу. Место садашњег боравка, као и његово занимање није ми познато.

По успостави НДХ 1941, или почетком 1942, запошљава се у Градском поглаварству са службом у полицији. Једно је време радио на издавању пропусница док касније са те дужности буде премештен, али куд није ми познато. За то време у акције није одлазио, а нити је учествовао у хапшењу. Познато је да је у то време боловао на плућима и да је био то разлог што није ишао у акције. Услед краткоће времена проведеног код нас у редарству, не бих могао нешто више рећи за њега.

Фриц Фрањо: рођен 1909, а у Сремској Митровици. Име оца и мајке непознато, по занимању штрикер, по народности Немац. Ожењен, отац једног детета, школске квалификације непознате, стално место боравка Сремска Митровица, Улица Лоле Рибара.

Лични опис: стаса вишег, плав, коса плава, очи плаве, бркове и браду брије, уста и нос правилни, особених знакова није имао, садашње место боравка није ми познато.

За време бивше Југославије радио је свој занат у Сремској Митровици. 1942. долази и запошљава се у полицијску станицу градског поглаварства у пријавни уред. Касније, кад сам ја позват на отслужење кадровског рока, прима од мене реферату издавања путних листова за иностранство. Кретао се у друштву полицијских агената: Чавке, Ђаје, Славка и других полицајаца.

Виђен је често пута и у друштву шефа полиције Ђурића, а понекад је с истим и на пут одлазио. Није ми познато да је ишао у неке акције, или да је учествовао у неким хапшењима, док се често пута могао у друштву немачких официра наћи. Био је члан Кутурбунда и носио је



немачку униформу.

Није ми познато да ли је извршио неки злочин. Пред ослобођење Митровице, побегао је са својом породицом у Немачку, где се и сада налази. Колико се сећам, чини ми се да је исти у неку руку вршио дужност руководиоца у Културубнду. До овог закључка долазим из разлога што је неколико пута приликом добијања позива за војску био задржан и даље у Митровици.

Обућина Мата: рођен 1921, а у Сремској Митровици. Име оца и мајке непознато, по занимању берберин, по народности Хрват, ожењен, отац двоје деце, школске квалификације непознате, стално место боравка у Сремској Митровици.

Лични опис. Стас средњи, више црн, коса црна, очи црне, браду и бркове бријао, нос и уста правилни, у једну је руку био инвалид, место садашњег боравка непознато.

За време бивше Југославије, радио је свој занат. Почетком 1942. године, запошљава са у полицији градског поглаварства на дужности подворника. Његова дужност била је разношење позива и одржавање канцеларија. У акције није одлазио, а нити је у хапшењима учествовао из разлога што је у руку био инвалид. На тој дужности остао је све до пред ослобођење од стране ЈА. После ослобођења виђао сам га у Загребу више пута, где ради свој занат. Његова фамилија се такође данас налази у Загребу.

Марушић Милица: рођена 1923. године у Срем. Митровици, од оца Јуре и мајке Живке, рођене Јеремић, удата за Губеровић Драгу, по занимању чиновница, Хрватица, школске квалификације непознате, место боравка у Срем. Митровици.

Лични опис: стас ниски, коса плава, очи плаве, фалична у једно око, уста и нос правилни, особених знакова нема, садашње место боравка као и занимање непознато.

За време бив. Југославије похађала је гимназију. Почетком 1943. године, запошљава се у градском поглаварству у својству чиновнице код Еугена Ђурића и Губеровића. Цело време је остала на тој дужности, а био јој је придодат и поверљив деловодник да води. Често пута са Пакићем и Губеровићем ради вођења записника приликом саслушања одлазила је у Кустодију. Било јој је све познато шта се тамо радило, какав је био поступак према затвореницима, а и ко се тамо од затвореника налази.

Припадала је усташкој младежи и носила је њихову униформу. У Митровици је остала све до пред ослобођење, када се са овом двојицом повукла за Загреб, где се удала за Губеровића. После ослобођења 1945. нисам више ништа чуо за њих.

Лисић Марија: рођена 1. 8. 1925. У Срем. Митровици, од оца Милана и мајке Руже, по занимању чиновница, Хрватица, удата, школске квалификације непознате, место боравка Срем. Митровица.

Лични опис: стас висок, конструкције слабе, коса смеђа, уста и нос правилни, особених знакова није имала, место боравка као и даље занимање непознато.

За време бив. Југославије похађала је гимназију. Након неколико месеци по успостави НДХ као службеница упошљава се у градско поглаварство на вођењу деловодника. На тој дужности остала је око годину дана, када се удаје за једног усташког официра, прелази у Загреб и тамо се настанила. За време, док се налазила у Митровици као истаица истицала се, док ми није познато да ли је извршила неко злодело. Из Загреба се није враћала све до ослобођења 1945, а није била нигде запослена.

Гуден Вида, рођена 1922. године у Немачкој, од оца Анте и мајке Јулијане, рођена Марсељ, по занимању чиновница, по народности Хрватица, неудата, школске квалификације непознате. Стално место боравка Срем. Митровица.

Лични опис: стас средњи, коса смеђа, очи зелене, уста и носи правилна, особених знакова није имала, место боравка као и занимање непознато.

Занимање за време бив. Југославије није ми познато, све док није дошла у градско поглаварство 1941. године. Радилa је на деловодном протоколу на месу Лисић Марије која се тада удала. Цело време окупације радила је на истом послу, где ју је затекло ослобођење Срем. Митровице 1944. Родитељи су јој такође били у Митровици, а отац јој се налази са службом у железници. Била је усташки расположена, али се у томе није нарочито истицала.

Швајберић Катица: рођена 1921. године у Срем. Митровици од оца Луке и мајке Магдалене, рођ. Јеремић, по народности Хрватица, по занимању чиновница, неудата, школске квалификације непознате, становала је код својих родитеља у Срем. Митровици.

Лични опис: стас ниски, црна, очи плаве, коса смеђа, нос и уста правилни, особених знакова није имала, садашње место боравка Љубљана.

За време бив. Југославије, похађала је гимназију, коју је касније прекинула. 1942. године запошљава се у градско поглаварство, где је водила деловодни протокол са Гуден Видом. На тој дужности остала је све до повлачења 1944. године, када се повукла у Загреб Припадала је усташкој младежи и учествовала у разним манифестацијама усташке

младежи. После ослобођења неколико пута видео сам је у Загребу, али касније сам чуо да је из мени непознатих разлога прешла у Љубљану.

### **Усташка надзорна служба**

Капитулација бив. Југославије, формирањем НДХ државних органа, долази до формирања УНС-а. Усташка надзорна служба била је посебно тело у Павелићевом апарату, и у првом периоду окупације њен заповедник био је сам Павелић. Доцније ту дужност преузима Еуген Кватерник. Она је имала овакав састав:

1. Политичко одељење
2. Организационо (устројбено) одељење
3. Надзорно одељење.

Ова одељења нису носила назив, већ само ознаку римских бројева од I до IV. Овај податак о саставу УНС-а да о је Трухар Фрањо, а он га је сазнао у затвору, од агената УНС-а који су са њиме били похапшени.

Почетком 1942. године, УНС је ушао у састав усташке војнице али само формално из разлога јер су његове просторије и даље остале на Марковом тргу уз Главно равнатељство за јавни ред и сигурност, а заповедник УНС-а није имао никакве стварне везе са овима.

Смењивањем Кватерника са свих положаја УНС прелази сасвим у илегалност и он се званично укида и прелази у главно равнатељство за јавни ред и сигурност, што раније није био случај.

Према подацима Христов Виктора, једног од функционера УНС-а, на подручју града и среза Сремске Митровице били су следећи агенти: Драгичевић Милан „Миле“, Марковић Марко, Митровић Стева, Томљеновић Миле, Ђокић Крсто, Маратовић Андрија, Даничић Јован, Миладин Војислав, Пучкарић Винко, Саболовић Иван, Грегурек Драгутин, Јелинић Миле „Емилијан“, Штрајгер Ладислав и други.

У Митровици је у органима Усташке надзорне службе био још и Андрија Крзмановић. Та његова функција почиње уклањањем са положаја логорника Усташког логора у Срем. Митровици. Он је подносио извештај УНС-а. Једном приликом Трухар је путовао у Загреб са Солдином и овом је у путу испао један такав извештај који је у Загреб УНС-у слао Крзмановић Андрија. Садржај тог извештаја био је: описан штетан рад Здравка Жежића котарског престојника по усташку државу и Фрање Стајгервала Тај извештај имао је пун путпис Андрије Крзмановића.

1944. године био је у Срем. Митровици без икаквог занимања некакав Саболовић Иван, који је формално радио са усташком младежи.

Он је становао у жељезничкој улици, бр 9 код неке Кушан (ова је била разведена жена часовничара Кушана који сада живи у Загребу. Ова се жена повукла са Немцима, јер је њезина ћерка била удата за неког фолксдојчера из Срем. Митровице). Са Саболовићем је била и његова жена и свастика, а они су се сви скупа повукли у Загреб. У Загребу би се могли добити подаци за његову жену.

Он је често путовао у Каменицу, Голубинце и Стару Пазову. Једном приликом је путовао са Трухаром у Ст. Пазову, када је овај ишао у Беочин као домобрански официр, и том приликом му рекао, да мора често да путује у напред поменута места ради организовања рада усташке младежи. Често је приређивао ручкове у Хотелу Ковач са неким члановима усташке младежи из Вуковара. Те ручкове спремао је Георгијевић Мило „Шаца“, пословођа хотела, а он им је посуђивао и новац. О свему томе, „Шаца“ је лично причао Трухару и жалио се што се те приредбе врше баш код њега.

Ево шта о његовом раду каже Пасторчић Квирин у свом записничком саслушању од 26. 3. 1952. Пасторчић је за време НДХ заузимао један од руководећих положаја УНС-а у Загребу, био је шеф водитељ једног обавештајног отсека, сада се налази настањен у Ријечи.

„Шта Вам је све познато о раду Саболовића Ивана на обавештајном пољу, од када га познајете, изнесите нам све што вам је познато из времена окупације о његовом обавештајном раду и делатности УНС-а.

Саболовић Ивана познајем од 1943. године. До тада га нисам знао, ни познавао. Познајем га из разлога што је Саболовић Иван наведене године и датума био додељен код мене на рад. Ја сам тада вршио дужност у УНС-у шефа шестог уреда равнатељства за јавни ред и сигурност у Загребу. Саболовић се тада налазио у уреду војсковође Кватерника. Како се тај уред тада расформирао упућен је са једним налогом код мене на рад. Ја сам на дужности и овом раду остао још свега 5-6 месеци, када будем премештен из Загреба на другу дужност. У свом уреду Саболовић је и после мене остао у Загребу.

Док се налазио у четвртом уреду вршио је дужност извидника, а терен му је у прво време био додељен у Осијеку. Док се налазио у Загребу, познато ми је да је држао једну дрогерију, чуо сам да је био ожењен али одакле и са ким није ми познато нити сам му супругу икад видео. Одакле је Иван био родом, није ми познато, али судећи по дијалекту његовог говора, морао је бити из Загреба или у крајњем случају из његове околине. Како ја нисам држао, а нити имао његове персоналне податке на увиду не би мога ништа више рећи о његовим обитељским приликама.

Нешто пред мој одлазак из овог уреда променуо је место рада и послат у Сремску Митровицу. У Митровицу је послат у својству извидника, односно да на том подручју организира овавештајну мрежу како зна и како уме, јер у томе је био самосталан. И даље је одржавао везу са поменутиим уредом у Загребу, јер је њему припадао, а вероватно да је одржавао везу и са повереништвом В<sup>10</sup>-II у Земуну. Претпостављени су ми били у Загребу, а искључиво је радио као обавештајац по војним формацијама. Да ли га је интересирала цивилна служба и да ли је имао какве легалне дужности у Срем. Митровици, није ми било познато. Док се налазио у Митровици терен му је био према Земуну. Квалитет његовог обавештајног рада колико ми је познато био је изнад просечног. Које је људе имао, и које још у Митровици био, којег би ја познавао, није било. Од стране овог уреда у Загребу на тај терен упућен је само Саболовић.

Напомиње да тог презимена у Загребу има доста. Од стране УДБ-е у Загребу саслушаван сам неколико пута у вези Саболовић Ивана и претпостављам да би се тамо могли наћи детаљнији подаци о њему из разлога што сам ранијих година саслушаван и што ми је све то било у свежијем сећању него данас.“

У овом записнику од 26.3.1952. године, на постављена питања Георгијевић милош, шта све знате о Саболовић Ивану из времена окупације, наводи следеће:

„Саболовић Ивана познајем лично од тада када је дошао у Срем. Митровицу, а колико се сада сећам, било је то почетком 1943. године. Одакле је дошао није ми тачно познато али колико се сећам, било је то почетком 1943. године, мислим да је дошао из Загреба или Карловца. Да је отуда дошао могло се потврдити и по његовом начину говора. Носио се у цивилу сам енке параде ако су биле, тада је носио униформу. Био је ожењен, имао је једно мушко дете, тада старо око три године. Жену сам му такође виђао у његовом друштву, када су долазили код мене и Хотел, а становали у кући Кушана. Са женом је ређе виђан у граду, из разлога што је већи део времена проводио сам у неком свом послу. Да ли је још неког осим ње имао код куће, није ми познато. Знао да је вршио дужност логорника усташке младежи у Сремској Митровици и да је тамо увек залазио. Напомињем да се Саболовић скоро сваког дана могао видети у пролазу у граду, да је некуд одлазио и свуда залазио. На себе није много давао, јер је знао и задњу пару оставити у кафани. Кад је долазио у кафану скоро увек је долазио у друштву неких цивила, јер се са њима искључиво могао видети. Некада када је сам долазио ушао је унутра наручио нешто попио обично шприцер и без задржавања одлазио. Када

---

10 У питању је латинично слобо „Б“.

је долазио у друштву, онда је знао отседати и по више сати. Колико сам могао приметити скромно је живео и није имао нарочитих средстава на располагању за издашни живот.

Сећам се да је од мене неколико пута тражио мању суму новца, али како сам га ја одбио, није то касније чинио. Какво је било његово право занимање док се налазио у Сремској Митровици, за време окупације није ми познато. Године 1944. маја месеца, једном је само изчезао, нестало га је у Митровици. Сећам се да је нешто забрљао и да се око њега нешто збило али шта конкретно, сада се не сећам. То је све што би могао да кажем за Саболовић Ивана.“

Други агент УНС-а био је неки Солдин Никола (право име Солдо). Он је из села Читлука, срез Мостар, ожењен и за време окупације жена му је становала на периферији Загреба, јер је приликом путовања са Трухаром искочио из воза код Боронгаја. У Сремској Митровици он се виђао најчешће у друштву Здравка Јежића, Марка Никића, Ђуре Салаја, Млинара Гесерта, Михач Андрије и других. Долазио је у гостионицу Волер Фрање и хотел Ковач, брио се у бербедници Кум преко пута Српске православне цркве.

Саболовић је био у друштву Ђуре Салаја, Андрије Крзмановића, Ђуре Жунтера, а виђен је у друштву са Оскаром Петриновићем, јер су били комшије, становали су кућа до куће.

Центар УНС-а задржавао је Андрија Крзмановић са Саболовићем и Солдином. Док преводилац друге групе обавештајаца у Сремској Митровици био је Драгичевић Марко „Миле“ који је био на директној вези повереништва В-П у Земуну. У њиховој служби били су још Пакић Павао, виђан у њиховом друштву, иначе заклет и усташа пре шестог априла 1941. дошао је у Срем. Митровицу да сузбије акцију комуниста, а у полицији је вршио дужност шефа политичког отсека, водио све истраге и малтретирао затворенике.)

Штефица Девчић је лично прислушкивала телефонске разговоре шефа полиције Фрање Трухара о чему је касније известила телефонисткиња Ванда Митровић, са којом је овај имао љубавне везе.

Да је Солдин контролисао редовно власт закључило се по томе што је исти био увек у полицији или пак у котару. Саболовић није никуда ишао нити у полицију, а нити пак у котар, једино је ишао до војне команде, мање до логора усташке младежи, а ово је лично видео Фрањо Трухар.

## Биографије обавештајаца митровачког одељења УНС-а

Као предводителј групе обавештајаца у Сремској Митровици, Драгичевић Марко колико се то до сада могло утврдити, држао је на вези следеће обавештајце: Марковић Марко, Митровић Стева, Томљеновић Миле, Ђокић Крсто, Маратовић Андрија, Даничић Јова, Миладин Војислав, Јуричић Боривој, Пушкарић Винко, Грујић Никола, Годић Карло, Штајцер Ладислав, Цвејић Добривој, Дошен Фрањо, Кикош Илона, Јуст Богослав.

Из горњег се да закључити да је Драгичевић Марко на подручју Срема стварао доста разгранату мрежу својих сарадника. Ево шта о томе наводи Христов Виктор, у свом записнику од 2.9.1949: „Познато ми је да су на подручју Срем. Митровице као обавештајци били следећи: Драгичевић Марко „Миле“, стар око 37-40 година, родом вероватно из Сремске Митровице или њене околине, име оца и име мајке непознато, приватни намештеник, настањен у Срем. Митровици, по националности Хрват.

Живот и рад Драгичевића у време и бив. Југославије познат ми је тек толико да је са женом и дететом боравио у Срем. Митровици и био ту запослен. Међутим, где је радио и у ком својству, није ми било познато. Његова делатност за време НДХ, тј. у почетку такође ми није позната као и евентуална припадност усташком покрету или којој другој политичкој организацији.

Доласком у повереништво В-II у Земуну упознао сам ускоро Драгичевић Марка и сазнао да ради за дотично повереништво као обавештајни групни предовдиоц у Срем. Митровици. Када и на који начин је ступио у везу са повереништвом у Земуну, односно од када датира његов обавештајни рад, нисам сигуран. Обзиром на то, да је са обитељи раније живео врло скромно и оскудно у главном од месечне плате, држим да су лоше материјалне прилике одлучиле о његовом ступању у обавештајну службу. У повереништву у Земуну налазила се је фасцикла и његова биографија са сликом, али појединости из те биографије избледеле су ми из сећања и не могу их навести. За време мог боравка у Земуну слао је извештаје под конспиративним именом „Драги“ и „Миле“, али је касније вероватно променио псеудоним.

Драгичевић Марко и његови сарадници извештавали су у првом реду о делатности Срба у Срем. Митровици и околним селима, о евентуалној појави четничких одреда, а било је извештаја о сарадњи појединих сељака Срба са НОП-ом, које је податке Драгичевић добивао од неког сарадника врло добро познатог у околним селима. Надаље је



Драгичевић Марко извештавао и о раду државних установа и уреда у Срем. Митровици као и самог Жупског редарства. Повереник Бралић Карло сматрао је Драгичевића једним од најбољих сарадника чији су извештаји били тачни, конкретни и проверени, а осим тога и квалитет извештаја био је приличан, што је све доказивало да Драгичевић Марко показује у раду доста залагања и да његов рад доноси успеха.

Извештаје је писао углавном руком, а кадкад и машином. Везе са повереништвом В-П у Земуну одржавао је раније лично долазећи у Земун и доносећи извештаје, док је касније одржавао везе преко Гојер Ђуре и Бутуровић Сеада. Пригодом одласка у Земун састао се са повереником Бралић Карлом у главном уреду Хинденбургова број 9, где је уједно примао и новац за даљи рад.

Средином године 1943. није био још именован у РАВСИГУР-у, али се сећам да је у повереништву поднео молбу за именовање са приложеним документима, међутим није ми познато је ли касније именован или не. Свакако је поседовао привремену легитимацију РАВСИГУР-а и пропусницу за слободно путовање жељезницом коју му је испоставио Бралић Карло. Оружје код њега нисам могао приметити. Његова плата била је знатно изнад просека, а награде за сараднике такође су биле редовито више од осталих. Неке друге повластице и привилегије није добијао.

Не знам тачно до када је Драгичевић сарађивао са повереништвом у Земуну, али вероватно је та сарадња трајала до пред ослобођење Срема. За читаво време обавештајне делатности, Драгичевић Марко није мењао сектор рада, а верујем да није нити радио за коју другу обавештајну службу. У повереништву знали су за његов обавештајни рад: Буртуловић Сеад и Гојер Ђуро. Од његовог приватног друштва у Срем. Митровици, свакако су о томе знали његови сарадници: Томљеновић Миле, Марковић Марко, Митровић Стева и Ђокић Крсто, а претпостављам да је о томе знала нешто и његова жена. Последње боравиште Драгичевића пред ослобођење није ми познато. Вероватно да је са обитељи остао у Срем. Митровици.

Како је већ напоменуто, обитељ Драгичевић Марка живела је за време окупације са њим такође у Срем. Митровици и тамо би се најприје могла наћи његова слика.

Лични опис: стас низак, очи смеђе, коса црна, лица округло, уста и нос правилна, брада и бркове брије, особених знакова нама, ход нормалан, држање нешто погнуто, одјевен је скромно и једноставано.

У свом записнику од 3. 3. 1952, Георгијевић Викторија, рођена Суботић у селу Немцима 1905, удова раније жена Драгичевић Марка, у



вези свог мужа између осталог изјавила је:

„Године 1930, удала сам се и невенчано живела са Драгичевић Марком, тадашњим општинским биљежником у селу Немцима. Пре тога била сам удата за др Душана Георгијевића, лекара из Руме, са којим сам се растала 1928. Са Драгичевићем сам се упознала у Немцима, где сам после прекида брака са Георгијевићем живела, обзиром да сам од тамо родом и да тамо поседујем извесну површину земље. Убрзо после удаје за Драгичевића он добија премештај за Бошњаке на исту дужност. На истој дужности само не на истом мету остаје до 1939, када буде суспендован са службе и прелазимо за Немце, где сам ја имала шест катастарских јутара земље, те се бавећи земљорадњом живели смо до капитулације бив. Југославије 1941.

У преврату 1941, мој муж Драгичевић Марко бива од стране усташа једини од Хрвата из Немаца ухапшен и са осталим Србима из Винковаца и околине бива спроведен у Загреб. Колико ми је он причао, ово хапшење уследило је од тужби из Бошњака због његове сарадње са Србима. Из Загреба је већ био са осталим Србима поведен камионом у Лику, где су вршена стрељања, али га је не сећам се како изабвио неко, и он је невративши се назад у Немце одмах постављен за Општинског бележника у Доњем Лапцу. По његовом причању тамо се није дуго налазио када су једног дана у место упали партизани и он се у задњем моменту спасао побегавши моторциклом у Борићевац. Из Борићевца повукао се у Кулен Вакуф, а одавде пробио се до Бихаћа и најзад доспео у Загреб.

Септембра месеца 1941, дошао је у Немце из Загреба с тим да је постављен за општинског бележника у село Платичево, срез румски, одакле је родом. Поставши бележник у Платичеву отселио је тамо мене и дете, где смо се скупа налазили, мислим, до септембра 1942, када бива отпуштен из службе по оптужби Хрвата због сарадње са Србима, са којима смо добро живели.

После тога, мој муж је ишао у Загреб ради проналажења стана, кога није тамо могао добити, те одлучујемо да се настанимо у Сремској Митровици, где ће он како ми је говорио, наћи неко приватно намештење и радити. Септембра 1942. дошли смо да живимо у Сремској Митровици и стално све до одласка 1944, становали смо у Жељезничкој улици у кући Клича.

Почетком октобра 1944, мој муж Марко Драгичевић напустио је Сремску Митровицу и отишао у Загреб, оставивши мене и дете у Митровици, јер није хтео остати да се у задње време повлачи, које је тада било у току. Мени и детету рекао је да идемо код мојих у Немце,

међутим моја мала у то време похађала је други разред гимназије и како је школа још увек радила није је хтела напустити и ми смо са нашим одласком у Немце одуговлачили и тако да смо у Митровици остали све до октобра 1944.

Тога дана, дошао је из Загреба и мој муж по нас. Сутра дан смо једним немачким камионом напустили Сремску Митровицу са стварима и отишли у правцу Осиека. Пре него што смо отишли из Митровице, обратили смо се Мириловић Маргити, жени Мириловић Гиге, из Кузмина са којом смо добро живели, јер је становала преко пута нас, а која нам је рекла да ће и она уколико ми будемо ишли из Митровице поћи са нама. Она је пристала на то, те је и она тога дана са својим дететом истим камионом отишла са нама до Осиека. Тамо смо се сви укрцали у један воз са осталим који су се такође повлачили испред јединица НОВ-а и преко мађарски дошли у Беч. У том возу са којим смо путовали до Беча било је и четника, недићеваца, Нмаца-фолксдојчера и других. Када смо стигли у Беч, жена Мириловић Гиге, Марга, рекла је да се у Бечу налази Гигина сестра која је била удата за апотекараром Стиглићем из Ирига, и ми смо сви скупа пошли к њој. У Бечу смо се задржали око две недеље, после чега смо добили пасоше и вратили се у Загреб.

Ја сам се са дететом задржала у Загребу, где је она наставила гимназију, а муж ми је отишао у Нову Градишку, где је по његовом причању радио као чиновник у некој замљорадничкој задрузи. Пред ослобођење Загреба, мој муж се повукао у правцу Словеније, те сам ја са дететом остала и даље у Загребу, где ме је ослобођење истог затекло. Од прилике, након две недеље донео ми је један човек цедуљицу којом ми мој муж Драгичевић Марко јавља да се налази на Максимиру.

Неколико пута одлазила сам тамо да бих га видела и са њим разговарала, међутим, разговарати нисам могла, а једном приликом сам га издалека видела. Храну му нисам могла достављати, јер она уопште није примана ни за кога, а једном приликом променио је веш. Пре нашег одласка у Немце, отишла је ћерка Нада да га види и по одобрењу стражара са њиме само преко оgrade разговарала, саопштивши му да ми одлазимо у Немце.

Убрзо после тога, овај логор је нестао а шта је са мојим мужем даље било, није ми уопште познато. Вероватно да није жив, док од тог времена до данас нисам ништа чула о њему.

„На питање шта вам је све познато о обавештајном раду вашег мужа и од када он датира“, одговорила је:

„О обавештајном раду колико ја мислим он се обавештајним послом-радом почео бавити тек после доласка у Сремску Митровицу,

спетембра месеца 1942. Знам да су му често пута долазила извесна лица како са стране, тако и из саме Срем. Митровице, са којима је он водио разговоре политичке природе. Свих тих лица се не сећам, наиме нису ми позната њихова имена, јер ми је муж рекао још одмах у почетку свог обавештајног рада да се за имена лица која долазе код њега не интересујем као ни одакле су, већ да им кажем ако се он не буде налазио кући, да га потраже којом другом приликом.

Од лица која су долазила к њему у стан могу споменути:

1. Долазила је нека Мица чије име и презиме не знам, а нити сам икада знала. Знам толико да је причала да су имали неку радњу у Митровици, и да је она дала свог мужа стрељати. Она је у наш стан код мужа долазила једно 4-5 пута, после чега је мој муж одлазио њојзи у стан. Због њезиног непристојног држања ја сам била незадовољна, а она није више због тога долазила код нас. Знам да је једном приликом са њоме долазио и Андрија Крзмановић, логорник. Мислим да је она долазила код нас концем 1942, или полетком 1943.

2. Крзмановић Андрија, усташки логорник из Сремске Митровице такође је долазио често пута. Прво време он је долазио нешто чешће, док касније долазио је нешто ређе, са дугим временским размацама. Када је долазио Крзмановић, говори нису никада вођени у мом присуству, већ посебно. Колико се сећам, разговорима мога мужа и Крзмановића није присуствовао мој стриц Ђура Суботић, тадашњи директор гимназије, јер је он у то време обично бивао у школи, а ни други.

3. Еуген Ђурић, шеф испоставе Жупског редарства је долазио исто тако неколико пута код мог мужа, али о чему су они разговарали, није ми познато, јер су ти разговори веођени у посебној соби. Сећам се да је Еуген Ђурић долазио са још неким лицем у неколико наврата код мог мужа, али ко су та лица, није ми познато.

4. Кнез Фердо, такође је неколико пута у лето 1943. долазио.

5. Душко, мислим домобрански сатник, зет домобранског пуковника Марјана Ђурђевића, чијег се презимена не сећам, који је такође долазио седам до осам пута. Он је увек долазио сам.

Разговори између мог мужа и њега вођени су посебно у посебној соби, те ми није познато због чега је он долазио. Где се он сада налази, не знам, али знам да му је мајка била учитељица у Винковцима и да је њезино презиме Јелер. Вероватно би о његовом месту боравка могао знати његов таст, пензионер пуковник Ђурђевић, за кога сам чула да се налази у Комлетинцима, где има своју кућу и да се растао са женом.

6. Јежић Здравко, котарски претстојник, долазио је неколико пута и тражио мог мужа. Знам да је мој муж обично када је Јежић одлазио

њему одалзио некуда са њим. Због чега је он долазио код мог мужа, није ми познато.

7. Годић Карло, ученик гимназије, такође је долазио неколико пута.

8. Грујић Никола, исто тако ученик гимназије, долазио је неколико пута код мог мужа.

Напомињем да су ова двојица обичавали доћи заједно. У вези са њиховим радом заобавештајну службу, могу рећи то да је њих за то ангажовао мој стиц Ђука Суботић, директор гимназије, коме сам ја пребацивала због чега увлачи у такву ствар децу. Знам да је једном ујутру дошла код нас у стан мајка Грујић Николе и тражила Суботић Ђуру, плачући, тражећи сина који ту ноћ није био код куће.

Мислим да су сва ова лица која сам навела долазила код мог мужа на разговоре у вези са њиховим обавештајним радом. Као што сам већ рекла, о чему су се разговори водили са њима, није ми познато.

Сем ових, на разговоре је долазио и Павле Пакић, који је исто тако као и мој буж пре рата био као бележник у Доњем Товарнику, а иначе је родом из Хртковаца, те се са њиме добро познавао. Шта је Пакић радио за време окупације у Срем. Митровици, није ми познато, али мије познато да је био нешто у Кустодији – мислим неки шеф. Његова жена налази се сада у Винковцима, где је живела и за време окупације, тамо поседује кућу, а он је колико сам могла чути, одмах после ослобођења био у затвору у Осијеку, где је вероватно стрељан, јер се о њему више ништа не зна.

Разговоре које су између себе водили мој муж и Пакић као и Ђура Суботић, а којима сам и ја била присутна, водили су се о критиковању извесних виђенијих Хрвата из Сремске Митровице, и околине због њиховог недовољног учешћа у раду као усташа. Сећам се да су у тим разговорима спомињали Здравка Жежића, Петра Гвоздића и Лончаревић Ивана као и Пакића, сви из Срем. Митровице, а понекад су помињали и име Кувеждић Живана из Илаче за кога се говорило да је у Шиду приликом стрељања спасао неколико Срба, што му је то замерено. Кувеждић Живан је за време НДХ био министар народног gospodarства.

Сећам се да су се дискусије водиле о Жежићу сводиле на неке похапшене Србе и ради тога, што је он као котарски престојник дао интересовати за неке похапшене Србе, и тога ради што су породице похапшених ради тога очекивале да буду пуштени и што је давао пропуснице неким женама за које се знало да су им мужеви у партизанима. Сећам се исто тако да је било говора о томе како се он као котарски престојник кретао по српским селима, а да му партизани ништа нису учинили.

О др Гвоздић Петру било је речи како он има недалеко од Сремске Митровице салаш, где му се налази сва марва и да су му они говорили да је треба оданде уклонити из разлога како то не би користило партизанима, међутим, он то није хтео учинити и мимо њихових сугестија.

Са стране су мом мужу често долазили:

1. Неки Сеад – Бутуровић, муслиман, који се налазио на раду у Земуну. Он је врло често боравио у Срем. Митровици и мом мужу долазио. Неколико пута спавао је код нас. Разговори службени између њега и мог мужа нису вођени у мом присуству.

2. Неколико пута са Сеадом долазила је и нека женска особа, за коју су рекли да је била поштарица негде у околини Земунa и да је родом из тог села. Она овако изгледа: тада је могла имати 22-23 године. Мислим да није Хрватица, већ је или Русинка или Словенка, средњег раста, црне косе, прилично лепа. Са њом сам се једном после доласка из Беча пре ослобођења Загреба срела на улици у Загребу и у пролазу ми је испричала како живи са бившим шефом мог мужа Карлом, плачући како тешко живи јер нема ништа, а он је према њој груб и незадовољан. После тога нисам је видјела и не знам шта је било даље са њом.

3. Карло је неколико пута, наиме често пута, долазио к нама у кућу мог мужа. Он је био у Земуну и знам да је увек долазио са аутомобилом. Сећам се да је код нас пар пута преноћивао.

4. Једна женска из Голубинаца, такође је долазила 3-4 пута. Како се она звала нисам знала. Шта је била по занимању, није ми познато, а када је долазила, била је грађански обучена. Знам то да је живела у Голубинцима.

Лични опис: средњег раста, блонд, прилично развијена, по народности Хрватица. Знам да је она једном приликом у Загребу, пре ослобођења дошла у наш стан и тражила мог мужа. Том приликом сам и сазнала да је из Голубинаца и да се је и она повукла. Шта је било даље са њом и где се сада налази не знам. Тог пута када је тражила мога мужа, он није био код куће, већ негде у граду, а после тога није више долазила у стан њега тражити.

С ким је мој муж још имао везе у граду, није ми познато, јер ни о томе никада није говорио. Одлазио је скоро сваки дан у град и то обично бициклом, али где и код кога, није ми познато. Да ли је одлазио у Кустодију није ми познато, али ми је неколико пута рекао да иде тражити Павла Пакића који се тамо налазио као шеф. Знам да је неколико пута говорио када је од куће полазио да иде у полицију. Често пута долазио је у кафану „Викторија“, садашњи Српски дом.

Обичавао је картати се, најчешће са својим братом од тетке,

Рукавина Мишом, који је после ослобођења стрељан. Рукавина Павле је брат Рукавина Мише, који је за време рата био финанси у Руми и Беочину. Где се он сада налази не знам. Рукавина Павле није ни једном приликом долазио код нас. Да ли је мој муж одлазио код њега када је био у Руми, није ми познато. Једном приликом долазио је к нама у кућу тражећи мог мужа и један младић из Руме, али нисам знала како се зове. Пошто није био код куће мог мужа, рекао је да кажем да га је тражио један човек из Руме.

Лични опис: витак, црномањаст, округлог лица, црне косе, браду и бркове бријао, гологлав, скромно одевен, стар отприлике 25 година.

У вези са доласком лица код мог мужа, могу рећи и то да су свега неколико, односно два до три сељака долазила да га траже, чија имена не знам, а сви остали који су долазили к њему, били су грађански одевени.

Познато ми је да је мој муж примио плату из Земуна. О томе ми је сам говорио. Висина плате била је иста као и док је био бележник, с том разликом што је примао путне рачуне такође из Земуна.

По његовом причању, путовао је углавном у Руму и Земун. Обично је два до три пута недељно путовао у наведена места. На путу се задржавао свега један дан и враћао. Ретко када се је задржавао два дана и то обично како ми је он говорио када је одлазио у Земун. Знам да је некада када је ишао у Руму правим јутарњим возом отпутовао, а првим натраг се враћао.

Да ли је имао неку архиву, записе и слично мој муж или није, није ми познато. Он је у својој радној соби имао свој писаћи сто где је држао своје ствари. Писаћу машину знам да није имао, а што је писао, то је чинио руком.

Пре првог одласка у Загреб, једно јутро, знам да је у шпорету спаљивао неку хартију, рекавши ми пре тога да ће све уништити. Но, тог пута није све уништио већ је неке папире задржао које није носи са собом приликом одласка у Загреб. То је остало у његовом писаћем столу. Шта је задржао, а шта је спалио, није ми познато. Приликом повлачења преко Осијека за Беч, он је то понео са собом. Знам да тога није било много, јер је све могло да стане у џеп, а при повлачењу из Загреба, опет је неке папире уништио.

Што се пак тиче поште, знам да је мој муж често добијао нека писма путем поште. Знам да је примао писма из Винковаца, Руме и Земуна. Између остаих, из Земуна му је писао и Марјан Босанчић, који је тамо радио у некој установи као намештеник: Да му је он писао знам по томе, што је у његовим писмима на полеђини било његово име. Међутим, на осталим писмима која су стизала из Руме, Земуна и Винковаца, није било

адресе. Садржина тих писама није ми позната, јер је ту пошту отварао само он. Босанчић Марјан колико сам чула 1947, или 1948. стрељан је у Славонском Броду, а он је иначе родом из Подграђа.“

Агент УНС-а у Срем. Митровици био је и Марковић Марко<sup>11</sup>: стар око 37-38 година, родом из Срем. Митровице или ближе околине. Име оца и мајке непознато, занимање приватни намештеник, настањен у Срем. Митровици, по народности Србин.

О животу и раду Марковић Марка за време бив. Југославије није ми ништа познато, док о његовом раду за време окупације знам толико да је у Срем. Митровици био упуслен у неком приватном предузећу. О евентуалној његовој припадности којем другом друштву или политичкој организацији не знам ништа.

Дотичног сам први пут видео у просторијама повереништва В-II у Земуну, приближно концем 1943. године када је донео неке извештаје предводиоца Драгичевић Марка и његових сурадника, а уједно дошао у Земун да обави неке приватне послове. Међу извештајима које је донео било је неколико и његових под конспиративним именом „Митровчанин“, арадило се, колико се несигурно сећам о проту-државној делатности и пропаганди Срба-чиновника-намештеника у Срем. Митровици. Групни предводиоца Драгичевић Марко био је задовољан радом Марковић Марка и хвалио се пред повереником Бралић Карлом да се прилично залаже.

Извештаје писао је искључиво руком, а везу одржавао преко Драгичевић Марка. Именовани сигурно није био, а нисам могао приметити да ли му је успостављена привремена легитимација РАВСИГУР-а. Оружје такође нисам видео код њега. Пошто је награде примао преко предводиоца Драгичевић Марка, то ми је њихова висина непозната, а по накнадно примљеним признаницама не могу се сетити појединачних случајева. Исто тако не знам до када је трајала његова сурадња, а након мог одласка из Земуна, његова ми даља сурадња и рад није никако познат.

Вероватно да сектор рада, односно места сталног боравка није мењао. За његов обавештајни рад знали су у уреду Гојер Ђуро ии Бутуровић Сеад. Од његових знанаца у Срем. Митровици знали су о томе раду Драгичевић Марко, Томљеновић Миле, Митровић Стева и Ђокић Крсто, док ми остало њеегово друштво није познато.

О евентуалној каснијој промени боравишта Марковић Марка нисам ништа чуо, па сматрам да је до ослобођења остао у Срем. Митровици.

Фамилијарне политике истог, такође нисам познавао и не могу

---

11 Наставак изјаве Христов Викторa, од 2.9.1949.



ништа сигурно у том смислу изјавити.

Лични опис: стас средњи, очи зелене, коса плава, лице дугуљасто, уста и нос правилни, браду и бркове брије, особених знакова нема.

Митровић Стево: Стар сада око 29 година, родом наводно из околине Срем. Митровице, име оца и мајке непознато, настањен у Срем. Митровици или непосредној околини, по народности Србин.

Биографија Митровић Стевана до 1943. потпуно ми је непозната, а тада сам први пут чуо о њему у повереништву В-П у Земуну у разговору са предводиоцем из Срем. Митровице Драгичевић Марком. Овај је често знао говорити о неком свом сараднику, који врло добро познаје и доноси врло добре податке о сурадњи тамошњих села са четницима или са партизанима. Премда није спомињао име закључио сам да се ради о Митровић Стеви, за којег је уједно тражио од повереника Бралић Карла пропусницу за слободно путовање на подручју Срема. Драгичевић Марко је напоменуо том приликом да се до душе Митровић Стева бави недозвољеном трговином (шверцом) животним намирницама, али да уз то и њему добро служи, а трговина да скида са њега сумњу каквог обавештајног рада. Митровић Стево раио је већином у околини Срем. Митровице, а када је добио ропусницу одлазио је наводно и даље према Руми и Шиду. Будући да је његов обавештајни рад био уско повезан са његовим приватним пословима, тешко је одредити ступањ његовог залгања, па ни предводиоца Драгичевић Марко није био сигуран у оцену његовог рада.

Пошто је наводно био слабо писмен изгледа да извештаје није нити писао, већ податке усмено предавао Драгичевић Марку, који је онда даље разрађивао. Имени сигурно није био члан, а сумњам такође да је поседовао привремену легитимацију РАВСИГУР-а. Оружје мислим није имао никакво. О висини награде такође не бих могао ништа рећи, пошто је исте примао преко предводиоца Драгичевић Марка. Сектор његовог рада обухватао је углавном шире подручје Срем. Митровице и тај сектор није мењао бар за мог боравка у Земуну.

Искључујем претпоставку да је можда радио још за неку обавештајну службу. Будући да нисам могао сазнати друштво у којем се кретао у Срем. Митровици, нисам у стању навести било коју особу из грађанства за коју би се могло сматрати да је нешто знала о његовој обавештајној делатности. У повереништву знао је за тај рад, осим Повереника, Гојер Ђуро. Последње боравиште Митровић Стеве прије ослобођења није ми сигурно познато, али вероватно је остао у Срем. Митровици.

О обитељским приликама дотичног нисам ништа знао: Митровић



Стеву нисам познавао и не могу навести ни његов лични опис.

Томљеновић Миле: стар сада око 30 година, родом наводно из Лике, име оца и мајке непознато, државни намештеник, настањен у Срем. Митровици по народности Хрват.

Живот и рад Томљеновић Мила донекле ми је познат након окупације и то на темељу разговора са Драгичевић Марком, док о његовом раду у време бив. Југославије не знам ништа. Из разговора са Драгичевић Марком следи, да је Томљеновић Миле након успоставе НДХ био извесно време намештен у Загребу у некој државној установи, а затим премештен у Сремску Митровицу. Како, када и на који начин је дотични ступио у везу са Драгичевић Марком нисам упамтио као и време када је почео са обавештајним радом. Наводно је Томљеновић Миле боравио у Срем. Митровици око годину дана и тада примио позив од војног уреда, те отпутовао за Загреб.

Драгичевић Марко достављао је податке о неким особама из Срем. Митровице, односно из уреда у којем је радио Томљеновић Миле, али ти итвештаји изгледа нису били од неке нарочите важности, нису квалитетно одговарали па Драгичевић Марко није био баш задовољан са радом Томљеновић Мила.

Дотични није био именован на РАВСИГУР-у, а сигурно није ни поседовао привремену легитимацију. Оружје верујем да није имао. Висина награде коју је примао преко Драгичевић Марка није ми позната, али обзиром на доста лошу оцену његовог рада, сигурно да су и награде биле одговарајуће, тј. доста ниске. Радио је углавном у самој Срем. Митровици и није мењао сектор рада.

Верујем да није био у служби које друге обавештајне службе на терену или у Загребу. Не могу навести неке особе из грађанства које би знале нешто о његовом обавештајном раду, пошто нисам знао у којем се друштву кретао у Срем. Митровици. У повереништву знали су за његов рад Гојер Ђуро и Бутуровић Сеад. Његова судбина након одласка у Загреб 1943, није ми позната. Вероватно је као војни обвезник уврштен у коју усташку јединицу и отишао на терен.

Наводно да су му родитељи за време окупације боравили у Лици, у његовом родном месту, али ово не знам посве тачно. Лично нисам Томљеновића Мила познавао, нити сам га видео, па према томе не могу дати његов лични опис. Наводно да је био човек високог раста, прилично мршав, одјевао се једноставно и скромно, живео је доста оскудним животом.

Ђокић Крсто, стар сада око 37 година, родом из Срема, име оца и мајке непознато, приватни намештеник у Срем. Митровици, по

народности Србин.

О животу и раду Ђокић Крсте за време бив. Југославије није ми познато ништа сигурно, а такође и о његовој делатности за време окупације до 1943. Истог сам упознао зими наведене године у просторијама повереништва В-П у Земуну, где је више пута долазио. Тада сам уједно од повереника Бралић Карла чуо да већ извесно време ради обавештајно у Срем. Митровици преко групног предводника Драгичевић Марка, али да у Београду има неко добро познанство, које користи у сврху прикупљања и достављања података о догађајима у Београду и унутрашњости Србије.

Стварно је Ђокић Крсто за време мог боравка у Земуну неколико пута прелазио у Београд и на повратку доносио Бралић Карлу неке усмене податке мислим о акцијама Недићеве полиције, о приликама у Србији и томе сл. Пропусницу за Београд израдио му је Бралић Карло у ЖРО у Земуну.

Податке из Београда је предавао Ђокић Крсто изравно Бралић Карлу, док је неке извештаје из Сремске Митровице достављао путем предводиоца Драгичевић Марка. Ђокић Крсто је сматран осредњим обавештајцем, без неких нарочитих способности, а није показивао ни сувише залагања у раду, тако да су и награде које је примао биле просечне. Међутим, изгледа да је наведени имао приватних разлога и интереса у Београду, па се није толико ни трудио на прикупљању података за повереништву. На РАВСИГУР није био именован, а како сам касније чуо да је прекинуо са радом, држим да за оно релативно кратко време своје сарадње није добио ни привремене легитимације. Оружје нисам код њега приметио.

Непосредно пред одлазак из Земуна дошао је из Срем Митровице Бутуровић Сеад и саопштио поверенику Бралић Карлу да Ђокић Крсто више не ради за повереништво. Разлози ми нису познати. О његовим евентуалним везама са којом другом обавештајном службом није ми ништа конкретно познато. У уреду знали су за његову делатност службеници Гојер Ђуро и Бутуровић Сеад,, те повереник Бралић Карло.

Од његовог приватног друштва у Срем. Митровици могу са сигурношћу споменути једино Драгичевић Марка, који је био упознат са његовим обавештајним радом – дочим ми остали нису познати. Његово последње боравиште пре ослобођења вероватно је била Срем. Митровица. О обитељским приликама Ђокић Крсте не знам ништа, и нисам био никако упознат.

Лични опис: стас средњи, очи сиве, коса бринет, лице дугуљасто, нос и уста правилна, браду и бркове брије, особених знакова нема.

Маратовић Андрија:стар сада око 36-38 година, место рођења непознато, име оца и мајке непознато, државни службеник, настањен у Загребу, затим у Сремској Митровици, по народности Хрват.

Биографија Маратовића Андрије за време бив. Југославије потпуно ми је непозната и не могу о њој ништа сигурно навести. За његову обавештајну делатност сазнао сам 1944, приликом преузимања благајне подсека „D“ у Загребу. Будући је у благајни тада примећен становити мањак, то мије надстојник Жегар Милан, који се управо спремао за одлазак у Беч предавао старе признанице поменично и међу њима било је неколико са потписом маратовић Андрије.

Том приликом је Жегар Милан напоменуо да је то један његов човек, који је неко време радио за Срем. Митровицу и уреду за подржављену имовину, те да је достављао врло добре податке о кретању ченичких јединица на подручју Срем. Митровице, о пребацивању преко Саве дотичних јединица, о њиховим даљим намерама, јачини наоружању и слично. Према разговору са Жегар Миланом, могао сам закључити да је боравак Маратовића у Срем. Митровици, односно његов обавештајни рад по том сектору био прилично краткотрајан, да је трајао могуће тек који месец, након чега се Маратовић вратио назад у Загреб.

Касније нисам о дотичном ништа више чуо, у уреду га нисам ни једном видео и његова даљна судбина ми је непозната. Такође ми није познато и висина награда које је вероватно примао од подсека II, будући да до тада нисам још би на дужности у дотичном подотсеку. Маратовић Андрија веровано није био именован у РАВСИГУР. Не могу сигурно рећи да ли је његов рад у уреду био познат још коме осим Жегара Милана, док његово приватно друштво нисам уопште знао. Његово последње боравиште пред ослобођење такође не могу сигурно тврдити.

Где су живели обитељи Маратовић Андрије за време окупације није ми познато, па према томе нисам нити у могућности био одредити место где би се евентуално могла наћи његова фотографија. Жегар Милан је након одласка у Беч оставио у пододсеку III мноштво личних фотографија својих пријатеља, а вероватно и сурадника, међу којима се је могуће налазила слика Маратовић Андрије. Лично се не сећам и нисам познавао именованог нити икад видео, па према томе не могу изнети лични његов опис.

Даничић Јован, генералије непознате, занимање: приватни намештеник, са станом у Срем. Митровици, по народности Србин.

Живот и рад Даничић Јована прије окупације није ми познат док је након успоставе НДХ боравио у Срем. Митровици као приватни намештеник.

Са његовим обавештајним радом упознао сам се донекле 1944. године, приликом преузимања благајне подотсека „D“ НДХ, када је настојник Жегар Миле међу осталим нашао неколико признаница са потписом Даничић Јована и у неvezаном разговору ми тада напоменуо да је дотични радио у Срем. Митровици за трећи пододсек и достављао податке о покретима четничких јединица на овом подручју, као и њиховим помагачима и сурадницима у околним селима.

Када је Даничић Јован ступио у везу са подотсеком III нисам успео дознати. Сећам се да ми је Жегар Милан напоменуо да дотични ускоро намерава отићи у Београд, где има неке рођаке, те да га ће се ставити у везу са повереником у Земуну Бралић Карлом, не би ли Даничић Јован наставио са обавештајним радом у Београду.

Да ли је касније до те сурадње дошло и да ли је Даничић Јован стварно радио у Београду за повереништво В-II у Земуну, није ми познато. Нешто конкретније о његовој обавештајној служби нисам знао, нити шта чуо. Пошто изгледа да је везу одржавао са Жегар Миланом, вероватно да осталим службеницима подотсека III није био познат тај рад Даничић Јована. Његово приватно друштво из грађанства потпуно ми је непознато, а такође и његова даља судбина и боравиште након наведеног одласка из Срем. Митровице.

Са његовим обитељским приликама нисам био упознат. Лични опис не могу дати, будући да га нисам познавао нити видео.

Миладин Војислав, стар сада око 40 година, родом наводно из Срема, име оца и мајке непознато, занимање тровачки путник, настањен у Срем. Митровици, по народности Србин.

О животу и раду Миладин Војислава за време бивше Југославије није ми ништа познато. Када сам 1944. године преузео благајну подотсека „D“ у Загребу, довео је једном Жегар Милан у благајну Миладин Војислава и наредио ми да му испалтим једну извесну суму новца што сам и учинио. Уједно ми је напоменуо да ће ми дати још неке старе признанице Миладин Војислава, само да их мора потражити у свом столу. Од референта Јербић Николе сам касније дознао да је Миладин Војислав добар знанац Жегар Милана и његов сурадник у Срем. Митровици, да се бави трговином да често путује, те да са Жегаром има и неких приватних веза.

Миладин Војислав наводно је тада поново отишао у Срем. Митровицу и касније нисам за њега више ништа чуо, нити сам га видео. Према томе, нешто детаљно о његовом обавештајном раду о садржају и начину писања његових извештаја не могу навести. Према разговору са Јербић Николом могао сам закључити да је Миладин Војислав извештаје

доносио углавном лично, пошто је наводно често долазио у Загреб и састајао се са Жегар Миланом у уреду, а вероватно и приватно. Наводно није именован те не знам сигурно да ли му је испостављена привремена легитимација РАВСИГУР. Оружје не знам да ли је поседовао.

Приближно његов рад датира од одласка Жегар Милана у Беч средином 1944. Обзиром на чињеницу да је Миладин Војислав много путовао, сигурно је сектор рада мењао, али му је центар вероватно био у Срем. Митровици. Не могу ништа сигурно рећи о његовим евентуалним везама са којом другом обавештајном службом. Колико сам у уреду могао приметити нешто је о његовом обавештајном раду знао Јербић Никола, док осталим службеницима његова сурадња по свој прилици није није била позната. Приватно друштво Миладин Војислава нисам познавао. Будући након његовог одласка из Загреба нисам о њему ништа чуо, непознато ми је његово последње боравиште пред ослобођење и његова даља субина.

Обитељске околности Миладин Војислава нисам такође познавао и не могу навести место где би се евентуално могла пронаћи његова фотографија. Како сам дотичног видео само једном у животу, нисам сигуран дати сликовити опис. Мислим да је био средњег раста, црноманаст, доста крупан, одјевен елегантно.

Јуричић Боривој, стар сада око 28 година, место рођења као и име оца и мајке непознато, настањен у Загребу, затим у Срем. Митровици, по народности Хрват.

О животу и раду Јуричић Боривоја за време бив. Југославије није ми ништа познато, док сам од референта Вуковић Јосипа сазнао да је исти након окупације полазио у Загребу неку трговачку школу и прими затим намештење у некој приватној трговачкој установи. По примитку благајне подотсека „Д“ 1944, слао сам у затвореној коверти неколико пута извесну своту новца на адресу Јуричић Боривоја у Сремску Митровицу. Тај је новац референт Северин Карло слао по мени некој непознатој особи. Након извесног времена, добио сам потписану признаницу на дотичну своту новца. Северин Карло ми је једном приликом рекао да је то његов човек, који ради у Срем. Митровици.

Исти је једном приликом, када је пошао на терен понео са собом извесну количину новца за Јуричић Боривоја. Извештаје достављао је вероватно путем поште или по некој поузданој особи, пошто њега лично нисам ни јадном видео у уреду. Везу је одржавао истим путем са Северин Карлом тако да нисам имао могућности упознати се са њим, тј. садржајем тих извештаја и начином њиховог писања. Именовани није био, али верујем да му је Северин Карло испоставио привремену

легитимацију РАВСИГУР-а. Не знам да ли је поседовао оружје.

Награде које је примао биле су осредње. Вероватно да је његова сурадња потрајала некако до свршетка 1944. године, јер се не могу сетити да му је касније слат такав новац. Сектор рада по свој прилици није мењао, а нити држим да није радиоза коју другу обавештајну службу или уред.

У уреду знао је за његов обавештајни рад Вуковић Јосип и Северин Карло. Од приватног друштва Јуричић Боривоја, било у Загребу или Сремској Митровици, нисам никог познавао, а такође нисам ништа чуо о његовом последњем боравишту пред ослобођење, па не могу ништа конкретно да наведем у том смислу.

Обитељске околности Јуричић Боривоја нису ми никако биле познате, а не могу дати нити његов лични опис пошто га нисам ни једном видео.

Пушкарић Винко: стар сада око 28 година, име оца и мајке, као и место рођења непознато, занимање такође непознато, настањен у Срем. Митровици, по народности Хрват.

Након окупације Пушкарић Винко био је неко време запослен у Загребу, а затим као војни обавезник са припадајућом јединицом отишао у Срем. Митровицу. Вероватно је још у Загребу био у вези са Северин Карлом и за њега радио касније обавештајно. Нисам међутим успео сазнати којим је путем слао извештаје у Загреб како су они били писани и њихов садржај. Пушкарић Винко није био именован а вероватно није имао ни привремену легитимацију РАВСИГУР-а. Оружје такође нисам код њега приметио.

О награда које је примао не знам ништа позитивно, јер их није примао на благајни код подотсека „D“ већ изгледа изравно од Северин Карла из његове приручне најаве.

Пошто је почетком 1945. дошао у Загреб, то је вероватно да до тога раздобља сеже његова обавештајна делатнос. Неко краће време прије доласка у Загреб наводно је боравио у Винковцима, па је према томе мењао сектор рада. Није ми познато да ли је могуће радио и за коју другу обавештајну службу. Његово приватно друштво нисам уопште познавао. Непосредно пред ослобођење, Пушкарић Винко налазио се у Загребу и од тада ми је непозната његова даља судбина.

Његове обитељске прилике такође су ми непознате, а не могу нити навести неко место, где би се евентуално могла наћи његова слика. Лични опис: стас средњи, очи плаве, коса бринет, лице дугуљасто, нос и уста правилни, браду и бркове брије, особених знакова нема.

Соботник Ласло: старост сада 37-38 година, место рођења

непознато, име оца и мајке такође непознато, по занимању конобар, настањен у Новом Саду, по народности Мађар, за време окупације, мађарски држављанин.

Животопис Сobotник Ласла потпуно ми је непознат како за време бив. Југославије, тако и за време окупације. Међу сурadницима Повереништва В-II у Земуну сећам се да се налазио у фасцикли Сobotник Ласло са његовом кратком биографијом и сликом. Први и једини пут видео сам га када сам 1943. једном приликом дошао са Повереником Бралић Карлом у Срем. Карловце и Петроварадин где је исти на ЖРО извадио пропусницу за једнодневни прелаз у Нови Сад. Тамо смо се задржали у свему неколико сати и ручали у некој ресторацији у главној улици Новог Сада, куда нас је одвео Бралић Карло, присутан је био и службеник повереништва Бутуровић Сеад. Дошавши у ресторацију приметио сам одмах да се Повереник Бралић Карло врло срдачно поздравио и кратко време разговарао са неким конобаром, те је било јасно и несумњиво да се већ од раније врло добро познају. Након ручка, Бралић Карло је изашао се и вратио се након 10-15 минута.

Тек по повратку скелом, за Петроварадин, рекао ми је Бурутловић Сеад, да онај конобар с којим је Бралић разговарао у ресторацији ради за Повереништво В-II у Земуну већ доста дуго времена. Идући дан Бралић Карло је у уреду диктирао неке извештаје о приликама у Мађарској, посебно о неким догађајима у Новом Саду, које податке је сигурно примио од Сobotник Ласла, пригодом овог разговора у ресторацији.

Иначе је колико сам био обавештен, Сobotник Ласло слао податке преко неке особе у Петроварадин Доловак Ивану, а овај их је прослеђивао даље за Земун. Тих података није било нарочито много, али су неки квалитетно били на висини, јер наводно да је Сobotник преко извесних познаника у Новом Саду могао дознати и ствари које су се одигравале унутар великог мађарског управног апарата у Новом Саду и у неким другим местима која су тада припадала мађарској држави. Вероватно да је извештаје достављао и усмено пошто је Бралић Карло те извештаје из Новог Сада увек диктирао и податке вадио из неке мале цепене бележнице.

Сobotник Ласло није био именован нити је поседовао привремену легитимацију РАВСИГУР-а. Није ми познато да ли је имао какво оружје. Награде је примао у мађарским форинтама које је Бралић Карло имао увек у благајни и које је од времена до времена куповао изгледа од неке особе у Петроварадину.

До када је Сobotник Ласло одржавао везу са Земуну, није ми познато. Сектор рада није мењао. Да ли је могуће радио за коју другу обавештајну службу у Мађарској, није ми познато. У уреду знали су за



његов рад Бутуровић Сеад и Гонев Ђура, док од осталих могу навести једино Доловчак Ивана, пошто приватно друштво Ласла Соботника нисам никада познавао. Такође ми је његова даља судбина након мог одласка из Земунa није позната.

О обитељским приликама наведеног нисам никако био обавештен. Лични опис: стас средњи, доста крупан, очи кестењасте, коса црна-мањкава, лице округло, пуно, нос и уста правилни, браду брије, бркови црни и кратки, особених знакова нема.

Јеленић Емилијан „Миле“: рођен 1922. у Новим Бановцима, срез Стара Пазова, син Степана и Ане, чиновник, Хрват, становао у Земуну, Шумадијска број четири. Концем 1943, објављен је за рад у Сремску Митровицу. Радио је у повереништву УНС-а у Земуну, као цензор писама на пошти у Земуну.

Јеленић Мила упознао сам након доласка у Земун 1943, а убрзо сам сазнао да је он један од првих сурадника повереништва В-II у Земуну, али уједно и један од најспособнијих и најагилнијих обавештајаца. Када је започео са обавештајним радом и на који начин је ступио у везу са наведеним повереништвом нисам успео сазнати. У повереништву је посајала његова фасцикла са сликом и генералијама, кратком биографијом, али се појединости из те биографије не могу више сеити. Радио је под конспиративним именом „Фрушкогорац 33“ и то на целом подручју Фрушке горе, почев од Земуна преко Сремских Карловаца, Ирига, Беочина до Петроварадина.

У многим местим и селима Фруше горе имао је својих сурадника, нарочито међу сељацима, а како је врло добро познавао ово подручје, вешто се је пребацивао из места у место и по тамошњим селима прикупљао потребне податке. Раније док је активност четника и Срба и Срему била веома жива, извештавао је Јеленић Миле већином о смештају и евентуалним покретима, те акцијама разних четничких одреда, о њиховој јачини, наоружању, морало, о њиховом вођству, такође о селима Фрушке горе која су им пружала уточиште и помоћ. Касније, када су се у Срему појавили партизански одреди, извештавао је Јеленић Миле такође о њиховом кретању, акцијама и слично. Његови су извештаји сматрани тачним и поузданим, те је Јеленић Миле оцењен од стране Повереника Бралић Карла као један од најбољих сарадника на терну који показује много залагања у раду.

Извештаје је писао углавном машином, а неке и руком и већином их сам доносио у Повереништво. Са Повереником Бралић Карлом састајао се највише у просторијама Повереништва, а када и у приватном стану. Именован на РАВСИГУР-у није био, али је поседовао личну



легитимацију, привремену. Од оружја приметио сам код њега револвер марке „Вис“, калибар девет милиметара.

Уз редовну плату коју му је одређивао Бралић Карло, примао је Јеленић често и награде које су биле примерене, док ми није познато да ли је примао и друге привилегије у било којем облику. Јеленић Миле вероватно је обавештајно радио до краја постојања Повереништва В-П у Земуну, и кроз читаво то радобље није мењао већ споменути сектор рада.

Држим да истовремено није радио ни за коју другу обавештајну службу. У повереништву знали су за његов рада Бутуровић Сеад и Гојер Ђуро, а од његовог приватног друштва сматрам да су са његовим обавештајним радом били упознати макар површно Буњевчевић Стеван и Рогинић Даница, те већ спомињана учитељица у Срем. Карловцима у чијој близини је Јеленић Миле и становао. Његова даља субина након мог одласка из Земуна 1944. није ми позната.

Наводно да је мајка Јеленић Мила за време окупације живела у Срему, али о тачности ове изјаве нисам сигуран. Лични опис: стас висок, мршав, очи сиво зелене, коса бринер, лице дугуљасто, нос и уста правилни, браду брије, бркови кратки штуцовани, особених знакова нема, ход правилан, држање мало погнуто, одјевен је једноставно и скромно.

Грегурек Драгутин: генералије су непознате, жељезнички службеник настањен у Руми, по народности Хрват.

О животу и раду Грегурек Драгутина познато ми је тек онолико што сам чуо у Земуну у просторијама Повереништва В-П.. Дотични се наводно тада налазио као жељезнички сллужбеник на дужности у Руми. Радио је вероватно за обавештајну службу у Загребу и то по свој прилици за жељезничко транспортну обавештајну службу, коју је тада предводио настојник Будимир Звонко.

Нешто детаљније и конкретније у том смислу нисам сазнао и не могу навести. Колико се сећам, у Повереништву Земун, нису достављени извештаји Грегурек Драгутина, нити се он налазио у списку сурадника дотичног повереништва, а нисам за време свог боравка у Земуну ни једном видео у уреду. Сигурно да је према томе на неки начин одржавао везу са већ споменутиим обавештајним уредом у Загребу. Даљна ми његова судбина као и обитељске прилике нису познате.

Грегурек Драгутина лично нисам познавао, а нисам га нити видео те не могу дати његов лични опис.

## Место страдања: Кустодија<sup>12</sup>

Пре садашње Казнионе, у Митровици је постојала казниона усред града, позади Среског суда, Пореске управе и Поште, која је прозвана „Стара казниона“. Састојала се од свега једне двоспратне зграде дуге око 40 метара у којој су биле самице и скупни затвори. Била је опкољена три и по метра високим зидом, који је затварао површину од једног катастарског јутра, односно око 50 метара дугачку и 35 метара широку.

Уз ту стару затворничку зграду, касарну, сазидана је шездесетих година прошлог века, у самом дворишту, у зидинама те старе казнионе, једна зграда од тврдог материјала, 12 метара широка и 16 метара дуга, са доста великим гитаром окованим прозорима. Састоји се од пет соба, кухиње, купатила и других споредних просторија и служила је за казнионичку болницу. Када је саграђена нова казниона, порушена је ова стара, а у њеним зидинама остала је само ова болничка зграда. То је Кустодија.

Од пода собе до прозора, зид је два метра, прозори су око два метра високи, а изнад њих, до таванице је један метар, тако да је висина соба око пет метара. Тако заточеници кроз те велике прозоре, због њихове уздигнутости, ништа не могу из собе напоље да виде. Не би имали ништа да виде од високих околних зидова, осим неколико кровова суседних зграда. За време задњих деценија бивше Аустро-угарске Монархије као и за старе Југославије, та је зграда употребљавана као затвор за издржавање казни по политичким и другим нечасним кривицама и ако је осуђенику у судској пресуди била призната „Кустодија хонеста“ („Часни затвор“), заточени су могли добијати храну споља, као и новине и књиге, а били су под надзором Окружног суда. За време пак окупације, односно НДХ, у Кустодији су затварани млађи људи и жене – омладина – већином Срби из места и Срема, а од Хрвата и других само они који су и надаље са Србима одржавали везе или критиковали усташки режим.

Затвор у Кустодији није у већини случајева био коначна мера, која је намењена ухапшеним лицима, него је био као неки сабирни и пролазни логор. Међутим, многи заточеници су у њему пробавили по више месеци, па и годину дана. Неки су непосредно из Кустодије одвезени на вешање о бандере уз пругу, неки изведени пред преки суд и стрељани, а неки након извесног времена пуштени својој кући.

Већина ухапшеника је из Кустодије отерана у друге усташке логоре или на присиљан рад у Рајх или у домобранство. Било је и таквих

---

12 Овај рукопис чува се у Музеју Срема, нема аутора, датум израде, нити инвентарни број.

случајева, да би ухапшеник, при батинању у Кустодији, а то је вршено код огромне већине – био претучен тако да би под батинама животом подлегао или у кратку иза батинања подлегао озледама или сам извршио самоубиство.

Скоро једна четвртина жртва, које је наш народ у Срему поднео, прошла је кроз Кустодију. Хапшења за Кустодију и злостављања у њој, вршила је митровачка полиција или како се службено звала: „Испостава жупског редарства у Хрватској Митровици“ на челу са шефом Еугеном Ђурићем, једним младићем, свршеним правником, великим ратним злочинцем. Проказивање жртва, долазило је, углавном, од усташких логора, табора и припремних бојни. Ови усташки органи су често и сами хапсили, дотеривали и предавали за Кустодију, а по некад и батинали у њој.

У мало случајева, дали су се у Кустодији на послу видети и немачки официри и подофицири, пошто је овај затвор у знатној мери служио немачким циљевима, тј. прикупљању робовске радне снаге за присилни рад у Рајху или за вешање талаца о бандере украј пруге, чиме су се Немци служили.

Кустодија није никада престајала бити затвор, иако су се њена нарав и њени управљачи мењали. За доба тзв. „Револуције“, односно осовинске инвазије и капитулације старе Југославије, у њу није много затварано. Усташе су тада једноставно убијали у масама српске људе у Срему, бацавши их у реку или затрпавали их где у гробљу или шуми. Прва већа група Митровчана била је затворена у Кустодију пред Видовдан 1941. Усташе су тај дан хтеле да искористе за своје мрачне циљеве, па су чак и званичне новине упозоравале „цели хрватски народ да пази на праметничке елементе које треба безобзирно таманити.“

У Митровици су усташе бацили вест, да ће Срби о Видовдану подићи устанак. С друге пак стране приметила је полиција да су иза нападаја Хитлерова на СССР неки митровачки левичари некако побегли. Зато је похапсила полиција око 20 лица, за које је сматрала да припадају левици, те их је држала у Кустодији око две недеље дана, а потом их пустила на слободу. Батинани били су тада само младићи Јосиф и Александар Моргенштерн, синови месног трговца Пере Моргенштерна. Овај је већ првих дана НДХ био ухапшен са групом од 28 истакнутих грађана који су одведени у Копринвицу, затим у Госпић и Јадовно, где је, по исказу Павелићевог генерала Густовића пре судом у београдском процеу, потучено преко 72.000 махом Срба и Јевреја.

Већ тада су у Кустодији радили усташе Мата Ковачић, Јосип Маља и Јошка Бугаџија, који су се према ухапшеницима осорно држали као да

се са њима дотле нису добро познавали и у миру живели. Ова прва група у Кустодији није примила никакву храну од власти, већ им се од куће доносила. Затвореници који нису примали храну споља, примали су 150 грама хлеба дневно и ништа више.

Злогласни рад Кустодије, заправо, развио се тек за доба тзв. „Законитости“ тј. после 27.8.1941. Већ код самог увођења у Кустодију, жртвама је било јасно, да је њихова судбина постала играчком у рукама јаких, мрких, обично добро напитих полицајаца у црним униформама, чији их је крвнички поглед, псовка и батина, на сваком кораку пратила. Сваки ухапшеник код довођења у Кустодију, уведен је прво у канцеларију где је питан како се зове, одакле је и друго што се односи на његов лични опис, те је заведен у књигу (матицу). Ухапшеници су питали зашто су ухапшени, а кад би одговорили да не знају, онда би им се чиновник или полицајац згрозио: „Знаћеш“, или „Казаћеш и за млеко материно које си посисао“ и слично. Многи ухапшеници батињани су већ код доласка у канцеларију. Повода за то било је много. Кад би неки рекао, да је из тога и тога села, онда би му се рекло: „А! Ти ли си тај партизан“, или „Ти си тај курир“, или „А тебе тицо ми тражимо“ и онда су следили ударци и шамари.

Жртва која не би код улаза знала прописно поздравити са „Спремни“ и испруженом руком, добила би снажан ударац од кога би се срушила. То се понављало докле год се жртва не би сетила да поздрави усташким поздравом.

Неки ухапшеници су одмах код уласка у Кустодију били оковани у окове. На тај начин је сваком новом ухапшенику већ код доласка морало бити јасно да је доспео у тешки затвор у ком ће батина и друго мучење бити сталан режим. Многи ухапшеници, особито ако су били доведени у групи, смештани су у једну празну собу, где су сатима и данима седели лицем у зид, тако да им је нос допирао на пар сантиметара до зида, али се нису носом смели зида дотаћи. Тако седећи на поду собе и коленима дотичући зид нису се смели мицати ни разговарати. Кроз собу је шетао полицајац и чим би опазио ма какав покрет ударао је жилом или батином. Ако полицајац није имао батину, ударао је цокулом у леђа и псовао мајку комунистичку или српску или партизанску и заповедао: „Седи мирно!“ Дуготрајно непомично седење, а понекад и стајање лицем уз зид исцрпљивало је и тело и душу жртве, те је представљало једну тортуру, која је и болела и замарала.

Ухапшеници су много патили од страха. Канцеларије, где се обично батинало и мучило, биле су под истим кровом и излазиле на исти ходник као и затвореничке собе, услед чега се у свим собама лако чуло ударање,

јаукање и стењање, претње, ударци и гажење. Страх је био непрекидан, јер у батинању није никад било прекида. Батињало се дању, али још више ноћу, што је страх још повећавало. Очекивање властитог мучења испуњавало је душе ухапшеника бригом и страхом. Ухапшеницима су одузимане исправе, сва готовина, вредности, претње, сатови, минђуше и друге ствари. На тај начин је Кустодија за у њој уређујуће чиновнике и полицајце представља врело стицања и пљачке.

Немачки и устшаки властодршци, бринули су се да Кустодија буде пуна, да у њој буде доста кандидата за стрељање, вешање, терање на присиљан рад у Рајх, и да се из ње чује и јаукање, да се тим изазива страх у народу. За издржавање, исхрану жртава, огрев и друго, они се нису бринули. Кустодија НДХ није ништа коштала. Заточеницима није давана храна и зато су они гладовали. Срећа, што ту нису затварани људи из удаљених крајева, већ из околице, тако да је сваки могао бар једном недељно од куће добити нешто. Но и овде је било злоупотребе, јер су полицајци примали храну коју су рођаци доносили ухапшеницима и безобзирно узимали себи боље залогаје.

Таква исхрана могла је само одржавати голи живот заточеника, али је и она поспешивала физичко слабљење зато, што јела нису била топла, него само хладна и што нису била свежа, него услед дужег држања смрдљива и плеснива.

У Кустодији није било ни једне клупе, стола ни столице, а исто тако ни постеље ни неких дасака ни узглавља за ухапшенике. Седети и лежати, могло се само на тврдом патосу. Опорављање жртава услед задобивених озледа код батинања, ишло је стога теже и спорије. Собе су биле нешто веће од обичних соба, али је у њима било смештено и до стотину заточеника. Пошто су морале бити затворене собе, ваздух је био толико тежак, да су људи у несвест падали. Тим пре што је та маса људи и нужду морала обављати у посуду у соби, која се само изјутра и увече истресала.

Лекарског надзора за лечење није било. Хигијенске прилике су биле очајне. Заточеници се нису никад купали, мада у тој згради има уређено купатило. Њима се није ништа давало од стране власти, што би их имало подсећати да су људи, него је све било удешено тако, да су морали добити уверење, да је за њих изгубљена свака нада и да само чекају жалосни крај.

Лекар и један од усташких одлучујућих фактора у Митровици, па скоро и у целом Срему др Карло Хелбих, шеф државне болнице, био је често виђен у Кустодији, али не да надзире хигијенске прилике, да лечи озледе, да пружа болнима помоћ него да се увери, да ли је сваки

прописно премлаћен и да да подстрека кустодијским зверовима који су у њој уредовали. Ако би заточеници звали лекара и кад би се изнемогле жртве пожалиле на нездраве прилике и загушљив зрак у Кустодији или обиље вашију, Хелбих је одговарао: „А да шта би ви хтели?“

Рада ни занимања није било никаквог. Исто тако, ни прозивке, јер се знало, да се кроз троструке високе зидове и из затворене собе не може побећи. Једино је изјутра стражар откључавао собу, те су заточеници излазили на 20-30 минута у шетњу око куће, под оружаном стражом, а за то време би неки између себе одређени заточеници изнели суд за обављање нужде, почистили собу и прозрачили. То би се поновило и предвече.

Соба за затворенике било је четири од тога три за мушкарце и једна за жене. У њу су смештана лица која су била одређена за вешање и стрељање. Душевне патње ових биле су највеће јер су само исчекивали час, када ће бити одведени на губилиште. У друге две собе, смештали су се новопридошли заточеници и они који су били под „истрагом“.

Полицајци и управа, успели су да придобију и понеког заточеника да шпијунира обећавајући му ослобођење. Зато су често били батинани они који су се између себе потужили или слично, јер би полиција и управа преко шпијуна све дознала и кривце батинама тешко кажњавала. Зато се и није нико усудио приповедати, критиковати или негодовати, јаукати, тужити се или слично. Казна би стигла не само њега него и све другове у соби. Услед тога су заточеници избегавали разговор и дошаптавање.

Из свега види се како је живот у Кустодији био очајан и био непрекидно физичко и душевно мучење, па није чудно да су ухапшеници постајали апатични, губили живце и покушавали самоубиство.

### **Батинање**

Сваког ухапшеника дотераног у Кустодију, дочекала је нека пријава или денунцијација, или је за њим стигла. То је било правило код појединачних хапшења. Код масовних хапшења била је скупна пријава или обавест, јер су те скупине обично дотериване ради пробирања способних за рад у Немачку или у „Домобранске радне пукове“ у које су послали Србе, војне обвезнике. Српско име у обичном говору није могло прећи преко усташког језика, него само као грдња и псовка, а Србе се у обичном говору и на послу називало „Православци“. Пријаве су обично биле измишљене, а циљ им је био да се дотично лице као напоћудно уклони из места становања. Шта ће се са њим даље догодити, да ли ће жртва платити главом, да ли ту има и трунке правде, то домаћи усташе, дојучерашњи „добри суседи“ нису сматрали за важно и нису престајали

са денунцијаторским пословима.

Даљна брига о жртвама прешла је по хапшењу на тзв. Усташку Надзорну Службу (УНС), у смислу законских одредби поглавника Павелића и његових министара, као и на експозитуре жупских редарствених области, конкретно на митровачку полицију. Уколико је денунцијација била лажнија, утолико је био тежи поступак, заправо јаче и болније патње и мучење жртве, која не би ни знала зашто је ухапшена и чиме се терети. Ако су се политички решили, да под сваку цену изнуде „признање“ онда су то они и остварили, батинањем до смрти. Тако су под батинама издахнули Лазар Селенић, ратар из Јарка, Петар Удиловић, ћурчија из Митровице, Зделар Бранко, младић из Шашинаца, Грбатинић Аћим из Адашеваца и други.

У батинању и мучењу није било одређеног система, него је сваки батинао како је знао и чиме би пре дохватио: жилом, пендрекком, цепаницом, кољем, кундаком пушке, гвожђем, боксером. Батинало се, како смо навели и при доласку у Кустодију, затим при испиту, највише и најтеже, али се батинало и у затвореничким собама, дању и ноћу, па и на шетњи. Данило Грбатинић убијен је на шетњи, само зато што се неспретно спотакао и пао. Батинали су сви од реда: шеф Еуген Ђурић, његов заменик Данило Гнип, полицијски чиновник Мате Ковачић, па и сама писарица усташкиња Емица Марушић. Батинао је и чиновник Павле Пакић и помоћник Драго Губеровић. Батинали су агенти и полицајци Лука Филиповић, који је често био пијан или напиту, само да би могао што теже да батина, затим Стеван Рерих, Јоца Ковачић, Пера Цуплаг, Маја Црнојевић, Иван Краљевић и други.

Павле Лукић, ратар из Шашинаца, један од ретких који је преживео и батинање и признање, опсиује поступак са њиме у Кустодији: „Чим сам доведен, дежурни полицајац Иван Краљевић одмах ме је почео тући штапом по читавом телу. Иза тих батина сам изведен пред управитеља Павла Пакића, који ме је питао шта знам о убиству агента Фрање Слаја, о нападу партизана на Хртковце и када сам носио муницију партизанима. Ја сам одговорио негативно. Аница Биондић из Сремске Митровице, такође затвореница, теретила ме је да ми је давала муницију за партизане. Иза тога су ме тукли редом Иван Гашпар, Степа Рерих, Лука Филиповић, Иван Краљевић и сам Пакић. Под силним батинама морао сам све „Партизане“ да одам, са чим ме Аница Биондић теретила. Код батинања, прскала је крв из мога тела, а Пакић је говорио: «Видиш како газим по вашој крви и ништа вас се не бојим!» На ногама сам имао окове, а руке су ми биле у ланцима. Иза овог батинања, тукли су ме још шест дана узастопце. Нокти на рукама су ми отпали, отвориле су



ми се ране на крстима и тртици. Лечим се већ годину дана, али ране нису зацелиле. Не могу ходати усправно, јер сам сав покидан. Након два месеца смо отпућени преком суду у Загреб, који је мене и Анкицу ослободио у помањкању доказа. Судија је био Пихач.“

Криста Бадаљац из Лаћарка такође је била затворена у Кустодији. Она описује мучење људи „које су тукли тако тако да су сваког повалили на клупу и везали га, а затим двојица по читавом телу тукли док се не би ознојили, а жртва док не би пала у несвест. У почетку би мучени запомагали од болова, а касније се то није чуло, јет би жртва пала у несвест“. Бадаљац наводи пет људи из Лаћарка који су тако бијени. Осуде су изрицали Мата Ковачић и Гнип, а батинали су Гашпар, Краљевић, Л. Филиповић и други те додаје: „Од силних батина, руке су им биле тако отекле да се нису могли само хранити, већ су их морали други хранити. Једнога из Шашинаца су толико тукли да је под батинама умро.“

Ако је жртва била упорна у одрицању, ако није достајало батинање од стране само једног полицајца, батинали су истовремено двојица и тројица ознојени и засуканих рукава и окрвављених руку излазили су да се одморе и наставе са батинањем. Жртве су се враћале у собе модре по целом телу „као да су помазане катраном“.

О страшном батинању, мучењу, ужасним боловима, сведоче сви који су кроз Кустодију прошли. Жртвама су трулиле ране од задобивених озледа, отпало месо са истих, пуцале кости под ударцима, па није чудо, да су сељаци, који су у Кустодији били тучени исту прозвали „Костудија“, место где се ломе кости. Ни жене заточене нису биле поштеђене. И оне су биле тучене жестоко као и мушкарци, па су неке од страха пред батинањем извршиле самоубиство као Марија Габошац из Мартинаца која је скочила у бунар и нека Ана из Сланкамена која се отровала. Нарочито је тешко, много и на разне начине била без икаквог разлога мучена и батинана и то понављано кроз више дана, по свежим озледама, Смиља Албрехт. Њојзи је месо при батинању отпадало са још не зацељених рана.

Миле Косановић из Шуљма описује батинање у Кустодији у мају 1943. „Једног дана дошао је у нашу собу Бауер из Руме са немачким официром па је позвао једног заточеника по имену Витомир, на ходник и немачки официр га је жестоко ошамарио. Кад се Вита вратио у собу, рекао је преплашен, да неће бити добро. После неколико минута, био је одведен у полицијску собу, где је био немилице тучен тако, да смо ми сви у соби били запрепаштени. Бројали смо 150 удараца. Даље већ нисмо ни могли да бројимо. Када су свршили ово мучење, један полицајац је изнео из наше собе Витину торбу, а Виту су поливали водом, јер је био



онесвештен. После тога није се враћао у нашу собу, оковали су га. Тако исто страшно батинан је и један дечко из Шашинаца, и кад су га онако мртвог изнели пред Кустодију, лежао је на земљи непомичан и поливали су га водом. На исти начин су мучили Стеву Поповића из Вогња, чије је тело било црно од масница по леђима и бутинама, и неког Саву, столара из Вогња.

Васа Саимић из Великих Радианаца описује како је био злостављан. Полицајац Иван Гашпар га је ударио у главу тако снажно, да је посрнуо на довратак, а при том му псовао мајку „комунистичку“. Чиновник Драгу Губеровић је наредио да га туку. Полицајци Иван Гашпар и Јосип Тертељ наизменце су га тукли, један воловском жилом, а други колцем. Трајало је то све док му крв није почела да шиба из опружених руку. Онда су затражили да призна све што зна. Да би учинио мукама крај, рекао је, нека пишу шта знају. На то је Губеровић диктирао шта је хтео, а Марушић Емица писала. Наредили су да се потпише записник, утиснули су силом држало у израђавану руку и тако је некако потписао, али не зна шта, јер му није прочитано. Затим су га по наређењу Губеровића оковали у тешке окове, које је носио три месеца.

Лазар Трифуновић из Прњавора, Крушедол, описује: „Сваке ноћи изводили су на саслушање затворенике и при том их страховито мучили, да ни један није могао сам доћи натраг, него смо их морали носити ми други затвореници и по неколико дана служити, јер нису могли да се крећу удовима. Били су тучени дебелим штаповима, а полицајац Краљевић им је скакао са стола на стомак. Зато је после батинања сваки био каљав од властитих изметина.“

Мучење се, међутим, није ограничавало само на батине. Жртве су мучене и на друге начине. После батинања, жртве би обично биле приморане, да у затвореничкој соби стоје лицем уза зид, дигнутих руку. Неки би од изнемоглости падали. Зато су били даље батинани и мучени. Најчешће су заточеници били мучени оковима. У Кустодији је било неколико стотина пари окова. Двесто пари дао је за Кустодију направити њен управник Еуген Ђурић. Окови су били разне тежине, од пет до 15 килограма.

Неке жртве су одмах, при доласку, биле оковане. Гвоздене карике, у које дођу ноге, су са спољашње стране затворене и оковане, тако да се без алата нису могле скинути. Пошто су карике око ногу биле оштре, а ланац између њих тежак, па пошто се окови нису никада скидали, него се у њима заточеник морао и кретати, то су се отварале ране које су се нарочито позлеђивале при „шетњи“. Мучење оковима било је тим теже и болније, што су у једне окове оковали по два заточеника тако, да би

у једну карику оковали ногу једног, а у другу другог заточеника. Они су недељама и месецима остајали заједно оковани, присиљени тако да заједнички трпе и подносе. Сваку кретњу једног морао је пратити други, како за обављање нужде, тако и за сваку другу потребу. Да би се терет окова још више појачао, неки су жртве, осим тешких окова на ногама, били стално ланцима везани преко обе руке. Звекет стотине окова код сваког покрета ногу, ледио је душу заточеника и онемогућавао сан. Оковани заточеници били су тешко душевно и физички ослабили.

Батинање, мучење, гладовање, стављање у ланце, стављање у окове и друго, називали су крвници Кустодије „кућним редом“. У току батинања, записници се нису састављали, него тек иза датих признања. Записници су били састављани произвољно и дати жртви на потпис без претходног читања, а након батина и мучења. Жртва није смела тражити, да јој се прочита, само да не би била даље батинана и мучена, па би пружени записник потписала само да мучењу већ једном буде крај. Пошто су заточеници Кустодије и тако били већ изгубили већином сваку наду, то их није баш много ни интересовало, шта је у записнику записано.

Оваке записнике и списе који су били производ многих мука и крви, јаука и боли, слала је управа Кустодије односно испостава жупског редарства у Хрватској Митровици као првомолбена полицијска власт Усташкој Надзорној Служби, на даље решавање, а уз давање и становитих сугестија. Чекање на решење од стране УНС трајало је по неколико недеља дана, а дотле је претучена жртва лежала у Кустодији и чекала на своју даљу судбину. Дотле би и тешке ране, озледе и маснице, помало зацеливале, али не и телесни и душевни болови.

Новопридошли ухапшеници у Кустодији пролазили су кроз истикућни ред и на свом телу осетили све тортуре те се тако понављало кроз цело време окупације све до ослобођења, односно све до кукавичког бегства управљача Кустодије и њених крвожедних полицајаца пред Народно-ослободилачком војском, а то је било 22. октобра 1944. године. Тога јутра је полицај Гашпар Иван вратио исправе оних девет Српкиња које су биле преостале у Кустодији, а око зграде Кустодије развио се дим. То је пре бегства полиција спалила по наређењу својих шефова Еугена Ђурића и Жежића сву архиву Кустодије, као и покупила све окове и ланце, да не би пало у руке Народно-ослободилачкој власти, да униште и прикрију доказ и трагове, на који су начин у својој вековима очекиваној НДХ уништавали један миран и вредан народ, који свакако није касније од њихових прадедова у ове крајеве дошао.

## Одвођење жртава из Кустодије

Као што је напред речено, Кустодија је била сабирни и пролазни логор. Заточеници су непосредно из ње вођени на стрељање и вешање о бандере дуж железничке пруге и цесте. Било је и ретких случајева да су заточеници из Кустодије пуштани кућама. Већина заточеника одвођена је из Кустодије у друге концентрационе логоре, као Јасеновац, Сисак, Стару Градишку и Винковце, затим на присилан рад у Немачку преко логора у Тењу, Осијеку, Земуну или у „добмобранске радне пукове“. Неко време је над жртвама канцеларије Кустодије био истакнут натпис да је ту сабирни центар за таоце, али тај је натпис после скинут. Кад год би у Кустодију пристигле нове групе ухапшених из ње би се стари заточеници одводили, да би се направило место за нове и нове жртве. Одводило се према наређењу УНС-а из Загреба овамо, куда је служба одређивала. У много случајева је и сама управа Кустодије, особито кад није места за нове придошлице ухапшенике било, исте спроводила у друге логоре. Но било је и другачијих решења.

У тури до четири маха, заточеници Кустодије извођени су пред преко покретни суд у самој Сремској Митровици. Тако је 22. јануара 1942. изведено 18 људи. Од те групе, шесторица су по пресуди преког суда стрељани на митроваком православном гробљу, а 12 осуђена на робију од три до 20 година. Раније, 17. октобра 1941. била је изведена пред преки покретни суд у Вуковару група од 35 лица из разних места у Срему, а међу њима неколико из Сремске Митровице. Сви су послани тамо из Кустодије. Од те групе, стрељана су 33 лица, а два ослобођена. Седмог маја 1942, изведено је пред преки суд у Митровици, двадесетак лица и њих 12 осуђено на смрт, а 12. маја исте године изведено је из Кустодије пред преки суд око 30 лица и њих 24 осуђено је на смрт. Казна је извршена стрељањем на српском гробљу у Сремској Митровици.

Према исказу преживеле заточенице Софије Костић из Сремске Митровице, ухапшено је у новембру 1943. у Митровици око 25 ученика и ученица средњих школа и затворено у Кустодију. Од те групе, њих девет одведени су пред преки суд у Загребу, од којих су четворо, Вера Латас, Татјана Радченко, Душанка Поповић и Софија Костић биле осуђене на смрт због сарадње са партизанима, а остале је суд ослободио.

Према исказу преживеле жртве, Вјере Зламалик, дне 12. августа 1942, за време злогласног режима Виктора Томића у Срему, изведено је из Кустодије 36 лица, већином матураната и ученика, те остале младежи и одведено у Вуковар, предано редарственом поверенству, које их је након тешког злостављања извело пред преки суд. Скоро сви су

осуђени на смрт и стрељани у Дудику. Тиме свакако није исцрпен број затвореника, који су били затворени у Кустодији и из ње изведени и осуђени и стрељани по пресудама покретног преког суда, као на пример што је из Кустодије одведено и предано Томићу 17 Кузминаца и тамо у Дудику стрељано.

Знатан број жртава из тзв. „собе талаца“ изведен је и камионима одвезен уз пругу и тамо повешан о бандере „за одмазду“ због дизања у зрак жељезничке пруге и возова, који су служили за превоз окупаторске војске и ратног материјала. То вешање уз цесте и пругу вршено је већином у јесен 1943. Тада су Немци се нарочито много служили жељезничким пругама кроз НДХ. И диверзантска делатност партизана на подручју Срема била је интензивнија. Код сваког таквог места, а то су опет скоро сва код српских села, Немци су за „одмазду“ вешали махом Србе, које су вадили из логора „Сајмишта“ и из Кустодије. Документацијом је утврђено да је те јесени само на подручју атара Сремске Митровице, уз жељезничку пругу у дужини од осам километара обешено на шест места по 10 до 30 људи. Међутим, вешало се и на другим местима. Лешеви су висили по неколико дана, ради застрашивања, и тек кад су иструлили, Немци су дозвољавали сахрану. Вешање су вршили немачки војници и официри узимајући из Кустодије и „Сајмишта“ колико год су хтели жртава. Помагали су им усташе из Кустодије са својом полицијом. Исте јесени, 1945, обешено је код села Гргуреваца 60 људи. Вешала је немачка војска и издала један застрашујући пакат.

Према исказу Мате Галовића из Митровице, који је имао крчму близу Кустодије, он је гледао, како су Немци у три полицијска затворена камиона из Кустодије набацали 120 везаних жртава и то у један камион поскиданих до гаћа, у друга два камиона нескидане. Пошто су жртве биле везних руку на леђима, а камиони високи, то жртве нису могле саме се попети, него су их немачки војници убацивали у камионе, као што се бацају дрва или вреће. Ред је ишао врло брзо. При убацивању жртава помагали су полицајци Кустодије. Другом једном пирликом, видео је сведок да су Немци одвезли у камионима такође много заточеника и тада је злогласни пијани полицајац Лука Филиповић рекао да су из Кустодије отерали два вагона сремских свиња у Рајх, да се од њих праве кобасице, алудирајући на ове одведене жртве.

Према исказу заточенице Злате Момировић из Бешке, у јесен 1943, одвојено је из Кустодије 50 мушкараца и четири жене и одвезено и повешано уз жељезничку пругу код Лаћарка. Према исказу заточенице Коканов Зоре из Крушедола, исте јесени повешано је из тога села око 30 људи, који су из Кустодије одведени, док су жене отправљене у сисачки

логор. Нарочито пада у очи, да су тада повешани многи људи из села среза иришког иако тај срез нема жељезничке пруге и далеко је од ње. Тако су повешани четворица из Ирига: дванаесторица из Крушедола и неколико људи из Нерадина.

Према исказима заточеника Николе Каленића и Станка Девића из Митровице, јесени 1943, изведено је из Кустодије и повешано уз жељезничку пругу 20 људи из Јарка, који су претходно доведени из логора на „Сајмишту“. Овим нису набројани сви случајеви жртава узетих из Кустодије и обешених уз пругу.

Од Кустодијиних заточеника који су одведени у друге логоре у Јасеновац, Сисак, Стару Градишку, Земун, „Сајмиште“, Вуковар и Винковице најгоре су прошли они, који су одведени у логор Јасеновац. Рад тога логора не спада у ово поглавље, али може се рећи да се отуда нико вратио није. На жалост, из Кустодије су тамо највише одвојени људи, па је и њихова судбина била као и остлих јасеновачких мученика. Тако је у августу 1942, пред Томићеву акцију, отерано у Јасеновац 20 истакнутијих млађих Срба, на челу са Ђуром Калембером, сви из Митровице. У исто време, путем Кустодије, отерани су у Јасеновац сви митровачки цигани са женама и децом, њих преко 250, а неколико дана касније, исто тако и грчански цигани, њих око 300 лица. Према исказима сведока преживелих Гудурић Јована, Јовановић Милице и Зарић Персе из Ирига, у лето 1942, отерано је из Кустодије 70-80 већином жена и деце из Ирига у Јасеновац, а преко Винковаца. За време окупације, кад год би из Кустодије требало одводити или кадгод би УНС према Кустији затворенике тражила, терали би њене заточенике у Јасеновац. Већина митровачких Јевреја, такође је тамо отерана.

Свакако се са поуздањем може рећи да је из Кустодије у јасеновачки логор отерано неколико хиљада лица, међу којима и деца. Деца су одвајана од својих мајки и кад би их се накупило више, слати су у друге логоре, нарочито у Загреб. Како сведочи десетогодишњи Перо Вучић из Марадика, у возу су ту несрећну децу пратиле усташе. Кадгод би дошли до којег места на реци, они су децу бацали у реку, на очиглед остале деце. Тако су из вагона у којем је био и тај Перо Вучић бацили осморо деце.

Многе су партије из Кустодије шиљане у логор у Сиску, у ком није било много батинања, али су заточеници мучени гладовањем. Логор је био нечист, услед чега је у логору владао тифус. Друге жртве су из Кустодије упућиване у логор у Винковцима, где је био управник чувени злотвор – котарски предстојник Тољ. У том логору су такође немилице тамањене жртве из Кустодије, батинањем, гладовањем, убијањем,

терањем у друге логоре и на присилан рад у Немачку. Како су пролазиле жртве које су из Кустодије доспеле на „Сајмиште“ описано је на другом месту овог саопштења.

Веома велики број заточених Кустодије, отеран је на присилан рад у Немачку. Према исказу сведока Иве Мирчете, судског чиновника, он је прочитао решење којим се одабрани заточеници Кустодије упућују на присилан рад у Рајх, на темељу једног утаначења између Рајха и НДХ. За рад у Рајх су се бирала млађа, здравија и јача лица, без разлика пола и тамо упућивала преко Осијека и логора у Тењу код Осијека, где су у карантини прегледана. Тај сведок тврди, да су биле две категорије и то оних који су били политички сумњиви, а ти су у Рајху морали радити најтеже и најопасније радове, док су други били обични радници.

Већ је истакнуто, да су се у Кустодији виђали не само Немац, велики жупан др Еликер и његов шеф агената Отмар Шилд, оба из Вуковара, него често и немачки официри и подофицири. То је бивало увек пред одвођење Кустодијиних заточеника на вешање уз пругу и на присилни рад у Рајх. Према томе, ово су очигледни докази да је УНС на челу са „Поглавником“, а заједно са свим подређеним јој логорима, па и са Кустодијом, стајала у непосредној служби окупатора.

Знатан број заточеника Кустодије, „православаца“, нарочито оних млађих годишта, одабран је и преко надлежног попунидбеног заповједништва у Сремској Митровици теран у „дора-пукове“ у Осијеку и Бјеловару. То су усташке власти чиниле зато да би онемогућили пребегивање српских младића у редове НОП. Заповедништва „доралукова“ су младиће распоређивали у разне радне војне јединице, које су служиле окупаторским војничким циљевима. Тако су формиране „радне бојне“ које су радиле на претовару ратног материјала на жељезничкој станици у Славонском Броду, затим у творници „Бата“ у Борову, на изради гуме за аутомобилска возила и за војну обуку, затим у шуму за сечу дрва за војне гарнизоне, за зидање војних касарни (Бјеловар) и слично.

Према исказу дра Рудолфа Шимића, који је од 1942. до почетка септембра 1944. служио у попунидбеном заповједништву у Сремској Митровици и имао прилике баш као војно-судски иследник да то уочи – из Кустодије је преведено у више махова неколико стотина заточеника и упућени су сви у „доралукове“. У јесен 1944. када су многи мушкарци, било од својих кућа, било из „доралукова“ побегли у шуму у НОБ, биле су многе матере и сестре похапшене и у Кустодији затворене, а неке од њих и злостављане.



## Жртве Кустодије и њихов број

Тачан број заточеника Кустодије није се могао установити због тога што је управа, да би приметила траг својих злочина, спалила и уништила архиву, тако да баш ништа није остало. Зато је Анкетна комисија све доказе морала црпсти из саслушања преживелих лица, која су у Кустодији била заточена. Ако се уважи исказ бившег заточеника Иве Мирчете, према коме је само за време његова заточења, кроз шест месеци 1943, кроз Кустодију прошло 3.000 лица, затим исказ Николе Калеша, да је његов број у „соби талаца“ износио 1.000 лица, те искази многих других сведока, да је у Кустодију сваке недеље по неколико пута довођено и из ње одвођено по више група, у којима је било каткад и по 300 лица, из Кузмина, Манђелоса, Великих Радинаца, Мартинаца, Лаћарка итд, онда се може са правом сматрати вероватним просечан број жртава, које су за четири године окупације кроз Кустодију прошле око 10.000 лица. Огромна већина тих жртава биле су српске народности, не само због тога што је српскомитровачки срез и даља околина била настањена са преко 80 посто српске народности, него нарочито због тога што су усташе ишле за систематским уништењем српског народа.

Према доказном градиву од Анкетне комисије види се да су у Кустодију затварани највише становници Сремске Митровице и из среза митровачког. Првостепена полицијска власт у Сремској Митровици, била је испостава жупског редарства у Митровици, на челу са Еугеном Ђурићем, а у митровачком срезу Котарска област на челу са Здравком Јежићем, кроз цело време рата. Без приволе потоњег и његовог знања, није се могло хапсити и прогањати народ котара. У котару Ириг, био је котарски предстојник Гашпар Грковић и Бранимир Кос, који су у свом котару народ хапсили, злостављали и упућивали у Кустодију. На подручју котара Рума, то су већином чинили злогласни Антон Бауер и Вилим Ходина.

Нема ни једног места, од њих 15 из митровачког среза, из којег се жртве нису за време окупације дотеривале у Кустодију. Осим тих 15 села митровачког среза, жртве су дотериване и из скоро свих села суседних срезова, из Шида, Адашеваца, Илинаца, Батроваца – затим из Руме, Вогња, Великих Радинаца, Сибача, Брестача, Добринца, Платичева, Буђановаца, Грабоваца, Хртковаца, затим из Старе Пазове, Нових Карловаца, Војке, Сланкамена, Старих Бановаца, из Ирига, Марадика, Крушедола, Крушедол-Прњавора, Бешке, Прхова, Лединаца, те напослетак из Боботе, па чак и из Бачке.

## Одговорност за злочине

Главни фактор цепања Југославије, уништавање нашег народа, а нарочито српског, били су Немци, којима су били десна рука фолксдојчери као пета колона и усташе. На челу немачких настојања и званичне политике, стајао је немачки посланик у Загребу, Зигфрид витез Каше, који је био најутицајнија политичка личност у НДХ, као Хитлеров опуномоћеник. Природно је, да се без приволе окупатора нису могле вршити такве радње, које су ишле за тамањењем словенских народа и Јевреја, и које су могле проузроковати масовно одметање народа у шуму и стварање НОВ и народне одбране.

Премда је НДХ била сателитска држава према Рајху, што значи, безусловну покорност и послушност према Рајху, услед чега се морало у првом реду водити рачуна о немачкој мањини у НДХ – ипак је и мимо тога та мањина од три до четири процента према укупном броју становништва НДХ имала и законска права, по којима је она представљала за себе државу у држави. Где год је Немаца било преко 10 посто, имали су право пред државним властима опћити на немачком језику и тражити писана решења на истом.

Та преминација Немаца осетила се нарочито у Срему, где је за великог жупана постављен Немац др Јакоб Еликер и где су котарски предстојници као у Земуну, Старој Пазови, Руми, били Немци. Па и митровачки шеф испоставе жупског редарства лавирао је цело време окупације између немства и хрватства, приказујући се према потреби час Немцем, час Хрватом. Па и у самој Кустодији, водило се, да она служи немачким интересима.

Према исказу заточеника Николе Каленића, у јесен 1943, немачки официри су у њој заузели две собе за своје заточенике. Немачки официри су из Кустодије узимали таоце за вешање уз пругу, лица за присилни рад у Рајху, кад год су хтели. Велики жупан др Еликер, веиђен је више пута у Кустодији, коју је прегледао, а тако и његов шеф агената Отмар Шилд. Злогласни Бауер и Ходина, водили су претраге и батинали у Кустодији без икаквог ограничења. За време док се вођа немачке националне групе у НДХ, Алтгајер, у жељиди се овенча славом ратних победа у Украјини, налазио на фронту, њега је у вођству замењивао др Еликер. Јасно је онда да је Еликер био експонент Рајха у НДХ. Према исказу поджупана Луке Аждајића, шеф жупског редаства је известитељ – ад персонам – великог жупана. Кустодијом, пак, руководио је шеф испоставе жупског редарства у Хрватској Митровици, Ђурић, који је такође био полицијски и политички повереник и известитељ др Еликера.



Према свему томе, јасно је, да је Кустодија вођена и по жељи и потребама немачкога окупатора, а усташке власти заједно са митровачком полицијом, истодобно су служиле како жељама и интересима окупатора, тако и зверским прохтевима усташког покрета, који је био не само уништилац српства, него и издајник хрватског народа и словенске солидарности. Одговорност за масовне злочине почињене у Кустодији, можемо поделити на интелектуалну, тј. одговорност оних који су давали тобожње законско покриће за те злочине, под чијим ауторитетом и интенцијама су они извршавани, и непосредну одговорност, односно одговорност самих вођилаца, управе, Кустодије, њених агената и полицајаца, као и оних који су жртве у Кустодију упућивали.

# OGLAS

Pokretni Prieki sud, koji je dana 14. kolovoza 1942. god. zasjedao u Vukovaru, izrekao je sljedeću:

## OSUDU

1. Rade Požarev, prav. vjere, 22 g. st., rodom iz Mušorina,
2. Milanko Požarev, prav. vj., 27 g. st., rodom iz Mušorina,
3. Sveta Zavišić, prav. vj., 34 g. st., rodom iz Stejanovaca,
4. Leposava Lazić, prav. vj., 38 g. st., rodom iz N. Karlovaca,
5. Živko Popović, prav. vjere, 19 g. st., rodom iz Osijeka,
6. Teodor Lukač, prav. vj., 30 g. st., rodom iz N. Karlovaca,
7. Gjuro Belić, prav. vjere, 75 g. st., rodom iz N. Karlovaca,
8. Zora Mihajlović, prav. vj., 47 g. st., rodom iz Perleza,
9. Mitar Živković, prav. vj., 29 g. st., rodom iz N. Karlovaca,
10. Slavko Dobić, prav. vj., 27 g. st., rodom iz N. Karlovaca,
11. Đarinka Marić, prav. vj., 21 g. st., rodom iz N. Karlovaca,
12. Vojislav Belić, prav. vjere, 25 g. st., rodom iz Kuzmina,
13. Radovan Dokić, prav. vjere, 29 g. st., rodom iz Kuzmina,
14. Nikela Dokić, prav. vjere, 19 g. st., rodom iz Kuzmina,
15. Gligorije Dokić, prav. vjere, 45 g. st., rodom iz Kuzmina,
16. Lazar Dokić, prav. vjere, 42 g. st., rodom iz Kuzmina,
17. Živan Ruvarac, prav. vjere, 36 g. st., rodom iz Divoša

proglašeni su krivima, da su jedni podržavali veze sa komunistima, te iste podpomagali na taj način, što su im davali oružje, zatim što su sudjelovali na komunističkim sastancima, oružje, zatim što su sudjelovali na komunističkim sastancima, ili čuvali stražu, kada su se isti obdržavali, a osuđeni od 12. do 17., što su znali za partizane, kao i one osobe, koje su te zločince podupirali hranom i drugim uslugama, a nijesu to prijavili vlastima, čime su počinili zločin protiv obstanka države i njenog uređenja u smislu §-a 98. toč. 2. k. z. §-a 2. toč. 3. Zak. odredbe o pokretnom priekom sudu od 25. VI. 1941.,

**PA SU STOGA SVI GORE NAVEDENI OSUĐENI NA KAZNU SMRTI STRIJELJANJEM,**

koja je kazna nad njima i izvršena u zakonskom roku.

Vukovar, 17. kolovoza 1942.

Iz ureda višeg redarstvenog povjereništva  
za Veliku župu Vuka

M. Đp. 498; 2/62

# OGLAS

Pokretni Prieki sud koji je dana 8. kolovoza 1942. zasjedao u St. Pazovi izrekao je sljedeću:

## OSUDU

1. Martin Dvornicki, evang., 33 g., iz St. Pazove, student fil.
2. Andrija Mišik, rkt., 33 g., iz St. Pazove, limar,
3. Gjuro Feldi, evang., 20 g., iz St. Pazove, dak,
4. Živan Tovariški, prav. vjere, 33 g., iz N. Karlovaca, ratar
5. Vasilije Čirić, prav. vjere, 36 g., iz N. Karlovaca, kovač
6. Bogdan Kotur, prav. vjere, 22 g. st., iz N. Karlovaca, dak
7. Momir Zeljug, prav. vjere, 22 g., iz N. Karlovaca, mesar
8. Milovan Petrović, prav. vjere, 22 g., iz N. Karlovaca, ratar
9. Živan Stefanović, prav. vj., 33 g., iz N. Karlovaca, ratar
10. Lazar Burecki, prav. vjere, 19 g., iz N. Karlovaca, ratar
11. Živko Marinković, prav. vj., 22 g., iz N. Karlovaca, ratar
12. Radivoj Ralić, prav. vjere, 21 g., iz N. Karlovaca, zidar
13. Ljubiša Marinković, prav. vj., 36 g., iz N. Karlovaca, ratar
14. Momir Šerbedžija, prav. vj., 22 g., iz N. Karlovaca, mes. p.
15. Živan Živković, prav. vjere, 28 g., iz N. Karlovaca, ratar
16. Živan Vukmirica, prav. vjere, 31 g., iz N. Karlovaca, ratar
17. Živan Lazić, prav. vjere, 21 g., iz N. Karlovaca, ratar
18. Jovan Milanović, prav. vjere, 41 g., iz N. Karlovaca, ratar

Proglašeni su krivima, da su jedni sturili u seoske partizane, a drugi pripadali grupi za uništavanje poljoprivrednih strojeva i žita, te davali hranu i živežne namirnice partizanima, kao i da su znali za rad partizana, a nijesu to prijavili vlastima, čime su počinili zločin protiv obstandka države i njenog uređenja u smislu §-a 98. k. z., te §-a 2. t. 3. zak. o. o pok. priekom sudu,

**PA SU STOGA SVI GORE NAVEDENI OSUĐENI NA KAZNU SMRTI STRIJELJANJEM,**

koja kazna je izvršena u zakonskom roku.

Vukovar, 15. kolovoza 1942.

Iz ureda višeg redarstvenog povjereničtva  
Velike župe Vuka



Митровачко домобаранство



Група усташа на митровачкој железничкој станици



Гробница породице Гвоздић, Мирогој, Загреб



Домобрани у близни Митровице



Broj 429 /1941

# Zapisnik

Sastavljen dana 27. travnja 1941  
kod Hrvatskog ustaškog stajera u Mitrovici

o polaganju prisige prema propisima Zakona o polaganju prisige vjernosti Državi Hrvatskoj.

Na prisegu obvezan je Welrek Petar

Služba po kojoj je obvezan na polaganje prisige Državni odojbenik

U službi je kod: Državnog odojbeničta u Mitrovici

Prisegu prima: Lapog. stajera D<sup>r</sup> Petar Gvozdić

Svjedoci kod polaganja prisige: D<sup>r</sup> Franjo Rački, Jakob Kovar

Perovoda: Zdravko Jexić

Na prisegu obvezani: Welrek Petar, državni odojbenik polaže ovu

## Prisegu:

„Prisižem Bogu svemogućem i dajem svoju časnu riječ, da ću državi Hrvatskoj i Po-  
glavniku kao predstavniku njenog suvereniteta vjeran biti, da ću njene ustavne odredbe i zako-  
ne poštivati i njih se držati, da ću interese Države Hrvatske i naroda Hrvatskoga uvijek pred  
očima imati i pozhrtvovno promicati, da ću naloge predpostavljenih savjesno izvršiti. Tako mi  
Bog pomogao!“

*Steno Vekelung*

Potvrđujemo, da je Welrek Petar

koga lično poznajemo, danas pred nama gornju prisegu položio.

*Franjo Rački*  
*Jakob Kovar*



*Steno Vekelung*



Геноцид над Србима Срема



Еуген Ђурић, шеф полиције и Кустодије



Један митроваки излог

na-  
do-  
bu  
ja-  
du  
lju  
ki  
vu  
ra  
o-  
na,  
a  
n  
-  
i

vaju i potrebu mitrovačke.

---

## Mitrovica bez ćirilice

*MITROVICA, 1. svibnja. — U našem je gradu gotovo svaka trgovina i svaki javni i privatni ured imao table ispisane ćirilicom, ali je sada ćirilica svagdje uklonjena. Na mnogim je mjestima ostala samo latinica, a gdje je do sada uopće nije bilo, tu je stara firma prebojadisana, pa će vlasnici sada dati načiniti svoje firme latinicom i u hrvatskom jeziku. Isto će tako i sva vozila biti providena oznakom mjesta, koje će biti ispisano samo latinicom, a sve stare table su uništene.*

---

Забрањена је употреба ћирилице



NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Broj: 827 / 1941  
300 dom. zap.

Posred. Kuleva o  
emancipacija, bez  
biljege.

DOMOVNICA

kojom se priznaje, da je

*Gm. Wilhelmina*

Zanimanje: *aktivna ravnajuća učiteljica*

Godina rođenja: *1885*

Rodno mjesto: *Mitrovica*

ime i prezime roditelja: *Gm. Petar i Marija*

*rodjena Trumić*

zavičajnik općine grada Mitrovice

Gradsko poglavarstvo

U Mitrovici, *23 svibnja* 1941.



Gradonačelnik:

*t. Benić*

Vlastoručni potpis stranke:

*Wilhelmina Gm.  
ravn. uč.*

Домовница издата од стране усташких власти





Живан Кувеждић,  
министар у Влади НДХ



Др Петар Гвоздић алфа и омега  
ушашког апарата у Ср. Митровици



Печат митровачких Крижарица са потписом Анице Луцијановић



Кустодија



Кустодија





Непознати митровачки домобран



Митровачка усташка младеж



Велики жупан Јакоб Еликер долази у Вуковар, 1941.



Митровачка женска усташка лоза



Митровачке Крижарице уочи рата, међу њима седи др Фрањо Рачки



Митровачки усташки логор,  
у средини стоји жупник др Фрањо Рачки



Усташка младеж и Римокатоличка црква организовали су молебана  
за усташку војску на Источном фронту



Печат митровачког усташког стана



Печат УНС-а



Усташки логор Хрватска Митровица, заглавље службеног документа



Потпис Анице Луцијановић, челнице женске усташке лозе



Печат митровачког Логора, са потписом логорника Ивана Матијашчића





Непознати митровачки домобран



Фрањо Трухар, шеф полиције



адвокат, др Иван Лончаревић први  
ушташки градоначелник



Припадница Женске ушташке лозе

**ZAKONSKU ODREDBU**  
**o promjeni imena grada Srijemske**  
**Mitrovice.**

§ 1.  
 Ime grada Srijemska Mitrovica mijenja se u Hrvatska Mitrovica.

§ 2.  
 Provedba ove zakonske odredbe povjerava se ministru unutarnjih poslova.

§ 3.  
 Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.\*

U Zagrebu 26. lipnja 1941.

Poglavnik:  
**Dr. Ante Pavelić, v. r.**

Broj CIII-519-Z. p.-1941.  
 Ministar unutarnjih poslova:  
**Dr. Andrija Artuković, v. r.**

Промена назива града  
у Хрватска Митровица



Усташе испред Гимназије



Полагање жртава у заједничку гробницу

**Јован Удицки**  
**СПОМЕНИЦА ЖРТАВА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА**  
**У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ**

Обрадили, приредили и предговор написали и за штампу приредили:  
Јована Тривуновић и Стево Лапчевић

*Издавач*

Архив Војводине  
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А  
www.arhivvojvodine.org.rs

*За издавача*

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

*Лектура*

Александар Сладојевић

*Коректура*

Јована Тривуновић

*Прелом*

Слободан Максић

*Штампа*

САЈНОС, Нови Сад

*Тираж*

300 примерака

ISBN 978-86-81930-70-0

CIP - Каталогизација у публикацији  
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

94(497.113 Sremska Mitrovica)''1942''  
341.322.5(497.113 Sremska Mitrovica)''1942''

**УДИЦКИ, Јован, 1881-1951**

Споменица жртава Другог светског рата у Сремској Митровици : поводом осамдесет година акције Виктора Томића 1942-2022 / саставио и написао Јован Удицки ; обрадили, приредили и предговор написали и за штампу приредили Јована Тривуновић и Стево Лапчевић. - Нови Сад : Архив Војводине, 2022 (Нови Сад : Сајнос). - 333 стр. : илустр. ; 24 cm. - (Библиотека Посебна издања)

Тираж 300. - Стр. 11-37: Срем, најстрадалније подручје Србије / Стево Лапчевић. - Стр. 39-40: О "Споменици" Јована Удицког / Јована Тривуновић, Стево Лапчевић. - Стр. 41-49: Ко је био Јован Удицки? / Стево Лапчевић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија.

ISBN 978-86-81930-70-0

а) Други светски рат 1941-1945 - Сремска Митровица - 1942 б) Усташе - Злочини - Сремска Митровица - 1942

COBISS.SR-ID 68646921

## Епилог

Нека вам је слава  
Свака част и хвала  
Јер нам је слободу  
Жртва ваша дала.

Светао ће спомен  
Име да вам краси  
Да се оно никад  
Никад не угаси.

У спомену томе  
Остајете живи  
Да вам се будућност  
На векове диви.

*Јован Удицки*